

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๑๙

พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายถม สังข์กังวาล

ณ เมรุวัดหัวลำโพง พระนคร

วันที่ ๑๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๓

ขอกราบ ขอบพระทัย ขอบพระคุณแก่ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายที่ได้กรุณาให้เกียรติมาร่วมงานพระราชทานเพลิงศพในครั้งนี้เป็นอย่างสูง หากการต้อนรับให้ความสะดวก ขาดตกบกพร่องประการใด ขอประทานอภัยเป็นอย่างยิ่งในโอกาสนี้

เจ้าภาพ

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๑๙

พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายถม สังข์กังวาล

ณ เมรุวัดหัวลำโพง พระนคร

วันที่ ๑๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๓

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๑๙

พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์ครั้งแรก งานพระเมรุ สมเด็จพระราชปิตุจฉา
เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร พ.ศ. ๒๔๘๔

พิมพ์ครั้งที่สอง งานพระราชทานเพลิงศพ นายถม สังข์กังวาล พ.ศ. ๒๕๑๓
(๑๐๐๐ เล่ม)

พิมพ์ที่ ร.พ. สุทธิสารการพิมพ์ 443 โพธิ์สามต้น. ถนนอิสรภาพ ธนบุรี
โทร. 61768 นายสุรพงษ์ เชียวสุทธิ ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2512

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายถม สังข์กังวาล ณ เมรุวัดหัวลำโพง พระนคร กำหนดวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๓ นายธนาทร เทพเรณู ผู้เป็นบุตรเขย ได้มาติดต่อกรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือ จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๑๙ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากรยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

หนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้ เดิมอยู่ในหอพระสมุดหลวง ต้นฉบับเป็นอักษรพิมพ์ดีด มีอยู่ ๑๐ เล่ม กำหนดเล่มละ ๑ ปี คือตั้งแต่ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๓๙ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๙ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ขาดปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๔๑ ไป ๑ ปี ปรากฏในบานแผนกบางเล่มของหนังสือนั้นว่า กรมหลวงปราจิณกิตติบดีตรัสสั่งให้คัดขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหนังสือในหอพระสมุดหลวงมาเป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ในบัดนี้ หนังสือนี้จึงได้ตกมาเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย เห็นได้ว่าหนังสือนี้ต้องเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นอน

ที่ว่า "ต้องเป็นพระราชนิพนธ์" ก็เพราะปรากฏในภาคต้น ๆ ที่หอสมุด ฯ ได้จัดให้พิมพ์มาแล้วนั้น ได้ทรงไว้เป็นคำสามัญ ไม่มีราชาศัพท์เลยจนถึงหน้า ๑๙ ในภาคที่ ๕ ต่อแต่นั้นไป เข้าใจว่ารับสั่งให้ผู้อื่นจดจึงใช้ราชาศัพท์ เช่น "เสด็จพระราชดำเนิน" "ทรงพระราชนิพนธ์" เหล่านี้เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีสำนวนพอเป็นเครื่องสังเกตได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ คือตรัสสั่งให้อาลักษณ์หรือผู้หนึ่งผู้ใดจด เช่นตรัสเล่าว่า "บ่ายไปศาลเจ้า และข้ามไปดูงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำกลับ" ผู้จดก็เติมราชาศัพท์ลงไปว่า "บ่าย *เสด็จไป* ศาลเจ้า และข้ามไป ***ทอดพระเนตร*** งานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำ *เสด็จกลับ*" (หน้า ๑๔ ภาค ๗) แต่ที่ยังสังเกตได้อยู่ว่าเป็นพระราชนิพนธ์นั้น ก็เพราะมีคำบางคำ หรือโดยมากที่ผู้รับรับสั่งให้จดลืมเปลี่ยนหรือเติมราชาศัพท์ลงไปให้สมบูรณ์ เช่น "องค์มนุษย์ถวายเรื่องพระพุทธรัตน์" คำว่า "องค์มนุษย์" คือ "พระองค์เจ้ามนุษย-นาคมาณพ" ซึ่งเป็นพระนามเดิมของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และเช่นคำว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ *ฉัน* ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน *พระองค์*" คำว่า "*ฉัน*" เป็นคำแทนพระนาม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ตรัสหมายพระองค์เอง และผู้รับรับสั่งให้จดลืมเปลี่ยน แต่คำว่า "***พระองค์***" เป็นคำที่ผู้รับรับสั่งได้เปลี่ยนแล้ว ซึ่งความจริงถ้าทรงจดลงเองก็คงจะเป็นว่า ถ้าสมเด็จกรมพระ *ฉัน* ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน *ฉัน* หรือถ้าผู้รับรับสั่งจะไม่ลืมเปลี่ยนก็คงจะเป็นว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ *พระองค์*ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมือง

เหมือนอยู่ในพระองค์" ดังนี้เป็นต้น จึงเห็นได้ว่า ในตอนหลังๆ มาตรัสสั่งให้ผู้อื่นจด แต่ก็ยังคงถือเป็นพระราชนิพนธ์อยู่

หนังสือนี้ ถ้าได้อ่านแต่เฉพาะวันหนึ่งๆ จะเห็นได้ว่า ไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะพูดถึงเรื่องโน้นนิดเรื่องนี้หน่อย ข้อความไม่ติดต่อกัน แต่ถ้าอ่านไปหลายๆ วัน จะเห็นว่าล้วนมีข้อความติดต่อเกี่ยวโยงถึงกันตลอด ย่อมอำนวยประโยชน์ให้แก่นักอ่านหลายจำพวก โดยเฉพาะผู้ที่จะได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากหนังสือเล่มนี้มี ๒ จำพวก คือ

จำพวกที่ ๑ นักประวัติศาสตร์ จะมองเห็นคุณค่าของหนังสือนี้อย่างแท้จริง เมื่อเขียนพงศาวดารประเทศไทยในยุคนี้ เพราะพระราชกิจรายวันวันละเล็กละน้อยนี้เป็นต้นเหตุให้รู้ถึงเรื่องใหญ่ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติ กฎหมาย หรือราชการแผ่นดินอื่นๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้น ยิ่งกว่านั้น ในปีใดถ้าไม่มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา เช่นในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ และปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ ก็ไม่อาจทราบได้ว่าใน ๒ ปี นั้นได้มีราชการตามกระทรวงต่างๆ อย่างไรบ้าง จะต้องค้นหาเรื่องที่ต้องการทราบด้วยความลำบากยิ่ง ทั้งอาจไม่ได้เรื่องราวตลอดและเป็นหลักฐานเพียงพอ แต่อาจค้นหาได้ในหนังสือนี้

จำพวกที่ ๒ นักศึกษาทางการเมือง เมื่อได้อ่านหนังสือนี้แล้ว จะมองเห็นรัฐประศาสโนบายทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับต่างประเทศ และเป็นการภายใน ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำประเทศไทยหลีกลัดเกาะแก่งและมรสุมแห่งการเมืองมาด้วยความลำบากยากเย็นเพียงไร สมควรเป็นทิฏฐานุคติของนักการเมืองในชั้นหลังได้เป็นอย่างดี

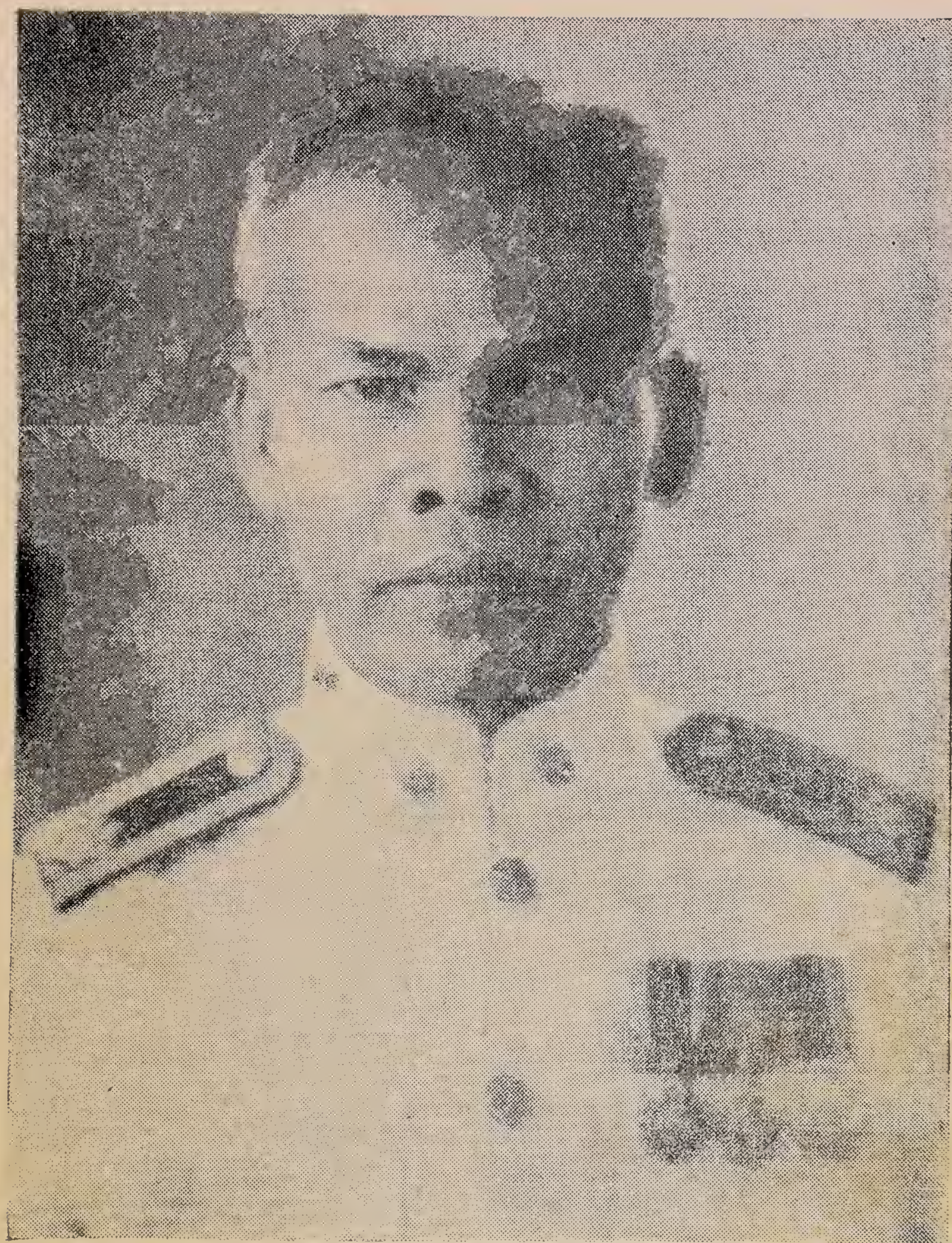
หนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้ ได้แบ่งตีพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นภาค ๆ รวม ๒๔ ภาค ภาค ๒๔ ซึ่งเป็นภาคสุดท้าย จัดพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพได้แสดงความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือที่หาฉบับอ่านได้ยาก หรือหนังสือที่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นเวลานานมาแล้ว เจ้าหน้าที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์จึงได้แนะนำให้จัดพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ภาค ๑๙ นี้ ซึ่งได้จัดพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นครั้งแรกในงานพระเมรุ สมเด็จพระราชปิตุจฉา เจ้าฟ้าวไลยอลงกรณ์ กรมหลวงเพชรบุรีราชสิรินธร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ นับถึงปัจจุบันนี้ก็เป็นเวลาถึง ๒๘ ปีแล้ว เจ้าภาพก็มีศรัทธารับพิมพ์ตามที่แนะนำ การจัดพิมพ์ครั้งนี้นับเป็นการพิมพ์ครั้งที่สอง กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ได้ขอร้องให้นายยิ้ม ปัณฑยางกูร เปรียญ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งหัวกองจดหมายเหตุแห่งชาติ และได้ออกจากราชการรับบำนาญแล้วให้ช่วยจัดทำสารบาญค้นชื่อและนามสกุลบุคคลในเรื่อง ซึ่งได้นำมาพิมพ์ไว้ท้ายเรื่องนี้ กรมศิลปากรขอขอบคุณ นายยิ้ม ปัณฑยางกูร ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

อนึ่ง เจ้าภาพได้เรียบเรียงประวัติ นายถม สังข์กังวาล ผู้วายชนม์ ให้พิมพ์ไว้ต่อจากคำนำนี้

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพได้จัดบำเพ็ญอุทิศแด่ นายถม สังข์กังวาล และได้ให้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ออกแจกจ่ายเป็นกุศลสาธารณประโยชน์ ขออำนาจกุศลทั้งปวงนี้จงเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ นายถม สังข์กังวาล ผู้วายชนม์ ได้บรรลุสุคติภพ ประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผล สมดังเจตจำนงของเจ้าภาพทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๘ ธันวาคม ๒๕๑๒

นายถม สังข์กังวาล

บ.ช. บ.ม.

ชาตะ : ๒๐ เมษายน ๒๔๓๘

มรณะ : ๔ ตุลาคม ๒๕๑๒

ประวัติ

นาม	นายถม สังข์กังวาล
เกิด	๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๗ ณ ตำบลถนนสว่าง อำเภอบางรัก จังหวัดพระนคร
นาม บิดา	นายแชว สังข์กังวาล
นาม มารดา	นางขาว สังข์กังวาล
นาม ภริยา	นางอรพินท์ สังข์กังวาล
การศึกษา	โรงเรียน วัดหัวลำโพง ๕ ปี สำเร็จชั้นประโยคประถม โรงเรียน วัดมหาพฤฒาราม ๔ ปี สำเร็จชั้นประถมพิเศษพณิชยการ
อุปสมบท	ณ พัทธสีมา วัดหัวลำโพง เมื่อ ๒ พ.ค. ๒๔๕๙
รับราชการทหาร	สังกัด กรมทหารรักษาวัง เมื่อ ๔ เม.ย. ๒๔๕๗
รับราชการ	กรมรถไฟหลวง กระทรวงเศรษฐการ เมื่อ ๑ ธ.ค. ๒๔๕๙
ตำแหน่ง	หัวหน้าแผนกตรวจบัญชีโดยสาร ฝ่ายการบัญชี
เครื่องราชอิสริยาภรณ์	เบญจมาภรณ์ มงกุฎไทย เบญจมาภรณ์ ช้างเผือก เหรียญจักรพรรดิมาลา
พ้นราชการ	ลาออก รับบำเหน็จบำนาญ ฐานรับราชการนานเมื่อ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗
ถึงแก่กรรม	วันเสาร์ ที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๒
รวมอายุ	๗๔ ปี ๕ เดือน ๑๔ วัน

วากยวัณนา

นับตั้งแต่วันที่คุณพ่อได้ถึงแก่กรรมลง จวบจนกระทั่งถึงวันพระราชทานเพลิง ได้มีท่านที่เคารพนับถืออันเป็นทั้งญาติและมิตร ได้มาเยี่ยมเยียนถามข่าวคราว และนำพวงหรีด กระเช้าดอกไม้ พวงมาลัย มาเคารพศพที่ได้ตั้งบำเพ็ญกุศลอยู่ ณ บนศาลาใหญ่หมายเลข ๑ ของวัดหัวลำโพง ตลอดเวลา ยิ่งกว่านั้นก็ได้มีบรรดาญาติมิตรที่เคารพนับถือในคุณงามความดีของคุณพ่ออีกมาก ขอรับเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมอุทิศกุศลแก่คุณพ่อ จนทางเจ้าภาพไม่สามารถจะจัดให้ได้ตามคำขอร้องและปรารถนา ทั้ง ๆ ที่ได้กำหนดตั้งศพบำเพ็ญกุศลตลอดระยะเวลาหนึ่งร้อยวันนับตั้งแต่วันที่คุณพ่อถึงแก่กรรมเป็นต้นมา ซึ่งทั้งนี้คณะเจ้าภาพอันประกอบด้วยภรรยา, น้องและบุตรธิดา ต้องขอกราบขอบพระคุณในกุศลเจตนาของบรรดาวงศ์ญาติและมิตรสหายของคุณพ่อที่ได้แสดงเจตน์จำนงอันเป็นการแสดงออกถึงความรักใคร่เคารพนับถือ ในตัวคุณพ่อเป็นอย่างยิ่งในโอกาสนี้ การบำเพ็ญกุศลนับแต่การสวดพระอภิธรรม, ทำบุญ๗ วัน, ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ก็ได้มีบรรดาท่านที่เคารพนับถือมากมายได้มาช่วยเหลือให้งานบำเพ็ญกุศลนั้นได้ลุล่วงเป็นไปด้วยดี ต้องขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่านไว้ในโอกาสนี้ด้วย

อนึ่งในการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์เป็นบรรณาการแจกชำร่วยแก่ท่านที่เคารพนับถือทั้งหลายที่ให้เกียรติมาร่วมในงานพระราชทานเพลิงในครั้งนี้ ก็ได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากท่านหัวหน้ากอง

วรรณคดีและประวัติศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ คือ คุณกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ได้ช่วยจัดหาหนังสือที่มีคุณค่าถูกต้องตามความประสงค์และปณิธานของทางเจ้าภาพและผู้ล่วงลับไปแล้วได้เหมาะสมทุกอย่าง จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งในความกรุณาเอื้อเฟื้อในไมตรีจิต ของท่านหัวหน้ากองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ ที่มีแก่เจ้าภาพในโอกาสนี้อีกคำรบหนึ่ง

และประการสุดท้ายที่ เจ้าภาพต้องขอจารึกจดจำไว้ไม่มีวันลืมเลือนในการปฏิบัติภารกิจอันเนื่องในงานพระราชทานเพลิงคุณพ่อในครั้งนี้ นับแต่การนำรถวอไปรับศพ, จัดที่ตั้งพิธีรดน้ำศพ, จัดตั้งเครื่องประดับศพตั้งบำเพ็ญกุศลศพแต่วาระแรก และตลอดทุกคืนที่มีการสวดพระอภิธรรมจนกระทั่งถึงวันพระราชทานเพลิง, ตระเตรียมการบำเพ็ญกุศลศพในครบวาระ ๗ วัน, บำเพ็ญกุศลปัญจสมาวาร, บำเพ็ญกุศลสตมวารอีกหลายประการที่ไม่อาจจารึกไว้ได้หมดในที่นี้ ซึ่งหากขาดความอนุเคราะห์กรุณาช่วยเหลือต่าง ๆ เหล่านั้นจากท่านแล้ว จะบังเกิดเป็นภาระอย่างใหญ่หลวงแก่เจ้าภาพ และอาจขาดตกบกพร่องใด ๆ อีกมากมาย ด้วยน้ำใจไมตรีอันเปี่ยมล้นตลอดถึงความเคารพนับถือในตัวของผู้ล่วงลับไปแล้วและแก่เจ้าภาพด้วยใจจริง ท่านจึงรับภาระในการตระเตรียมใด ๆ ทั้งสิ้นที่ระบุมาแล้วนั้นแทนเจ้าภาพทุกประการ และงานก็สำเร็จลุล่วงด้วยดีไม่มีการขาดตกบกพร่องแต่อย่างใด คณะเจ้าภาพจึงขอกราบขอบพระคุณท่านพร้อมทั้งขอระบุนามให้เป็นที่จดจำไม่รู้ลืมตลอดเวลา ว่าท่านผู้นั้นคือ พระครูสังฆรักษ์ (สุธีร์ มูลปญฺโญ) แห่งวัดหัวลำโพง ผู้ได้ปฏิบัติ

ภารกิจดังกล่าวข้างต้นโดยไม่คิดถึงความเหนื่อยยากใด ๆ ทั้งสิ้น คณะเจ้าภาพต้องขอกราบนมัสการและจดจำในความอนุเคราะห์ช่วยเหลือนั้นในที่นี้ด้วย

สำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่คุ้นเคยสนิทสนมกับคุณพ่อโดยการมารับบิณฑบาตเป็นประจำหรือการสงเคราะห์อื่น ๆ ก็ได้มาเยี่ยมเยียนและแสดงมุทิตาจิตต่อศพ นอกเหนือจากบรรดาพระภิกษุที่วัดหัวลำโพงแล้ว ก็ยังมีพระภิกษุจากอารามอื่น เช่น จากวัดสระเกศ, วัดมหาพฤฒาราม ซึ่งได้มาเยี่ยมเยียนตลอดเวลาที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศล ตลอดจนถึงวันพระราชทานเพลิง คณะเจ้าภาพขอกราบนมัสการในพระคุณ ในเมตตาจิตของพระคุณเจ้าในโอกาสนี้โดยทั่วกันด้วย.

เจ้าภาพ.

รายนามผู้เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม

เสาร์ ที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๒	เจ้าภาพ
อาทิตย์ ที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๑๒	คุณหลวงวิจิตยนตการ และครอบครัว
จันทร์ ที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๒	ครอบครัว สกุล 'กันต์แก้ว'
อังคาร ที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๒	คณะครูโรงเรียนสามเสนวิทยาลัย
พุธ ที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๑๒	คณะชาวตรอกขุนนาวาเขตสามัคคี
พฤหัสบดี ที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๒	พนักงานธนาคารออมสิน ภาค ๒
ศุกร์ ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๑๒	คณะข้าราชการและครู อำเภอสามพราน
เสาร์ ที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๑๒	นายบุ้นจุ๊ย แซ่เตีย และครอบครัว
เสาร์ ที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๑๒	น.ส. เฉลียว สังข์กังวาล
เสาร์ ที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๑๒	อมรา—ธนาทร เทพเรณู และครอบครัว
เสาร์ ที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๑๒	ลูก — หลาน ปู่แก้ว สังข์กังวาล
เสาร์ที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๒	พ.ท. จีรศักดิ์ — สุนทรี สาตราวาหะ
เสาร์ที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๒	นางนิตยา — แจ๊ด — ติ๋ม กันต์แก้ว
เสาร์ ที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๑๒	นางจำเริญ และ อุดม—นภาพร เดชอุดม
เสาร์ ที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๒	คณะกรรมการและที่ปรึกษาสมาคมสหภูมิ — เพชรบุรี
เสาร์ ที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๒	คุณประวิทย์ — หอมจิต เย็นสุดใจ และครอบครัว

เสาร์ ที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๒	อรสา—สุทัศน์ วงศ์นิมิตร และครอบครัว
อาทิตย์ที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๒	คุณประวิส – เจือ รักรื่นเริง และครอบครัว
จันทร์ ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๑๒	คุณสงวน – รำภา รำภาทอง และครอบครัว
เสาร์ ที่ ๓ มกราคม ๒๕๑๓	น.ส. จิราภา สังข์กังวาล
อาทิตย์ ที่ ๔ มกราคม ๒๕๑๓	อุบาสิการำเพย เงินอยู่ และลูกหลาน
เสาร์ ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๑๓	นายโสภณ สังข์กังวาล
อาทิตย์ ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๑๓	เจ้าภาพ

(๗)

คุณพ่อ

คุณพ่อเป็นผู้ที่ชอบอ่านหนังสือเรื่องราวประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาก ทั้งยังเป็นนักสะสมหนังสือที่เป็นประวัติศาสตร์และโบราณคดีอีกด้วย ถึงคุณพ่อจะเป็นคนที่ไม่ชอบพูดชอบคุยมากนักก็ตาม แต่กับลูก ๆ แล้ว คุณพ่อมักจะเล่าเรื่องราวเก่า ๆ ที่ลูก ๆ ยังไม่เกิดมาให้ลูก ๆ ได้ทราบและเป็นความรู้อยู่เสมอ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับบรรพบุรุษของคุณพ่อและของลูก ๆ ด้วย คุณพ่อเล่าว่าขณะที่คุณพ่อเกิดมานั้น เป็นรัชสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระพุทธเจ้าหลวง ได้เสวยราชสมบัติมาแล้วประมาณ ๒๘ ปี คือในปีมะแม จุลศักราช ๑๒๕๗ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๓๘ โดยที่พระพุทธเจ้าหลวงได้อยู่ในราชสมบัติเป็นเวลาถึง ๔๓ ปี คุณพ่อจึงได้อยู่ทันในรัชสมัยของพระพุทธเจ้าหลวงเป็นเวลาถึง ๑๕ ปี คุณพ่อเป็นลูกคนโตของคุณปู่คุณย่า ซึ่งบ้านที่ให้กำเนิดแก่คุณพ่อ ก็คือบริเวณบ้านที่พวกลูก ๆ ได้อาศัยอยู่ ในปัจจุบันนี้แหละ หากแต่เป็นเรือนโบราณทรงไทยฝากระดาน ใต้ถุนสูง มีระเบียงกว้างใหญ่เป็นชานตามแบบเรือนโบราณ หน้าบ้านเป็นคลองมีเรือแจวพายผ่านไปมาเสมอ คือคลองหัวลำโพง ซึ่งได้ถูกถมเป็นถนนหนทาง จนดูไม่ออกในปัจจุบันนี้ว่าเคยเป็นคลองที่มีเรือพายสัญจรไปมาแต่ก่อน โดยที่คุณปู่เป็นเชื้อสายชาวนาและมีนาเป็นมรดกตกทอดอยู่ที่ตำบลคลองเตยอยู่แปลงหนึ่ง คุณพ่อจึงเล่าให้ฟังว่า ในหน้าฤดูทำนา คุณพ่อจะไปช่วยคุณปู่ทำนาเก็บเกี่ยวข้าวที่ทุ่งนานั้น และขนลงเรือพายล่องมาตามคลองหัวลำโพงมาเก็บไว้ยัง

ที่บ้านเป็นประจำ ในสมัยนั้นหาได้มีโรงสีข้าวมากมายเช่นปัจจุบัน ดังนั้น ข้าวที่ใช้หุงหารับประทานทุกวัน จึงต้องลงมือซ้อมตำข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวมาด้วยตนเองให้เป็นข้าวสาร ในบริเวณบ้านที่อยู่อาศัยนั้น ครกที่ใช้ตำและซ้อมข้าวก็ยังถูกเก็บไว้ที่บ้านจนบัดนี้

เมื่อคุณพ่อมีอายุในเกณฑ์ที่จะเล่าเรียนได้ คุณปู่ก็ได้นำไปฝากเรียน ณ วัดหัวลำโพง ในสมัยนั้นโรงเรียนวัดเท่านั้นที่เป็นสถานศึกษาแก่กุลบุตร คุณพ่อบอกว่าได้เล่าเรียนเขียนอ่านอยู่ที่โรงเรียนวัดหัวลำโพงพอสมควรแล้ว ก็ได้ไปเล่าเรียนต่ออยู่ที่โรงเรียนวัดมหาพฤฒาราม (วัดตะเคียน) ซึ่งเป็นโรงเรียนตัวอย่างในท้องที่นั้นต่อไป โรงเรียนวัดมหาพฤฒารามในสมัยนั้นคุณพ่อเล่าว่า มิใช่เป็นโรงเรียนสตรีเช่นปัจจุบัน แต่เป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนชายเล่าเรียนกันมาก และดูจะเป็นลักษณะคล้ายโรงเรียนอาชีวศึกษาในปัจจุบัน เพราะการสอนและเรียนนั้นนอกจากมีเลขคำนวณ ภาษาไทย ไวยากรณ์แล้ว ก็ยังมีการสอนภาษาต่างประเทศควบคู่กันไปด้วย คุณพ่อได้เล่าเรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดมหาพฤฒารามนี้จนจบตัวประโยคของโรงเรียนจึงได้ออกจากโรงเรียนนี้ไป โดยที่สมัยนั้นยังไม่มีการเทียบเรียกชื่อชั้นตัวประโยคของโรงเรียน เป็นชั้นมัธยม ๖, มัธยม ๘ เช่นปัจจุบัน ดังนั้นสมุดประวัติรับราชการของคุณพ่อ ในช่องการศึกษาจึงลงไว้ว่า สำเร็จประโยคการศึกษาของโรงเรียนวัดมหาพฤฒาราม

ก่อนเข้ารับราชการ คุณพ่อได้เคยทำงานกับบริษัทเอกชนมาก่อน โดยคุณพ่อเล่าให้ฟังว่า เมื่อเรียนจบจากโรงเรียนวัดมหาพฤฒารามแล้ว ญาติผู้ใหญ่ก็พาไปฝากงานกับสำนักงานทนายความชาวต่างประเทศ

แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นชนชาติอังกฤษมาเปิดสำนักงานทนายความรับว่าความแก่ชาวต่างประเทศที่เข้ามาทำมาหากินอยู่ในเมืองไทยในขณะนั้น โดยที่เป็นสำนักงานที่มีชาวต่างประเทศเป็นผู้บริหาร จึงมีระเบียบแบบแผนเป็นไปตามแบบของชาวต่างประเทศ คุณพ่อได้เข้าทำงานเป็นเสมียนพนักงานอยู่ที่สำนักงานนี้เป็นเวลาพอสมควร จนอายุครบกำหนดอุปสมบท จึงขอลาออกจากสำนักงานทนายความชาวอังกฤษผู้นี้ คุณพ่อเล่าให้ฟังว่า ตอนลาออกนั้นฝรั่งไม่ยอมให้ลาออก คุณพ่อจึงหยุดไม่ไปทำงาน ตัวมิสเตอร์บริกเฮาส์ ซึ่งเป็นเจ้าของสำนักงาน ได้มาตามตัวถึงบ้านพร้อมด้วยญาติผู้ใหญ่ที่นำฝากเพื่อให้กลับไปทำงานอีก แต่คุณพ่อบอกว่าจะต้องบวชเพราะมีอายุครบบวชอุปสมบทแล้ว อันเป็นประเพณีธรรมเนียมของไทย มิสเตอร์บริกเฮาส์จึงยอมให้ลาออกจากงาน คุณพ่อได้อุปสมบท ณ พัทสีมาวัดหัวลำโพง โดยมีท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์ (อุ่ม) เจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม เป็นองค์อุปัชฌาย์ ได้อุปสมบทอยู่หนึ่งพรรษา เมื่อรับกฐินตามธรรมเนียมประเพณีแล้ว ก็ลาสิกขาบทกลับมาอยู่บ้านตามเดิม ในขณะนั้นทางการกรมรถไฟหลวง (ร.ฟ.ล.) ได้เปิดรับสมัครเสมียนฝึกหัด คุณพ่อจึงได้ไปสมัครเป็นเสมียนฝึกหัดอยู่ ณ กรมรถไฟหลวง ซึ่งมีสำนักงานอยู่ที่บริเวณสถานีหัวลำโพงในปัจจุบัน เป็นลำดับแรก และก็ได้รับราชการอยู่ ณ กรมรถไฟหลวงตั้งแต่บัดนั้นมาจนกระทั่งครบเกษียณอายุ คุณพ่อเล่าให้ลูก ๆ ฟังว่า ที่ต้องเรียกว่ากรมรถไฟหลวงหรือมีอักษรย่อว่า ร.ฟ.ล. เป็นที่รู้จักกันโดยทั่ว ๆ ไปในขณะนั้น ก็เพราะมีฝรั่งชาติเดนมาร์คได้มาขอสัมประทานทำรถไฟรับผู้โดยสารระหว่างกรุงเทพ ฯ กับปากน้ำหรือสมุทร-

ปราการขึ้นในระหว่างนั้นด้วย อันเป็นกิจการรถไฟเอกชนหรือของราษฎร ทั้งสำนักงานก็อยู่ใกล้เคียงกัน หากจะเรียกกรมรถไฟเฉย ๆ อาจทำให้เข้าใจผิดไปได้ สำหรับกิจการรถไฟหลวงในขณะนั้น มีสำนักงานบริหารอยู่ ๒ แห่งคือที่ในบริเวณสถานีหัวลำโพงแห่งหนึ่ง กับที่บริเวณปากคลองบางกอกน้อย ธนบุรี อีกแห่งหนึ่ง โดยเรียกกันว่าสายตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา กับสายตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา สำนักงานทั้งสองแห่งมีฝรั่งต่างชาติเป็นที่ปรึกษา คือสายตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งตั้งสำนักงานอยู่ที่ปากคลองบางกอกน้อย มีฝรั่งชาติเยอรมันเป็นที่ปรึกษา และสายตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่บริเวณสถานีหัวลำโพง มีฝรั่งชาติอังกฤษเป็นที่ปรึกษา ทั้งสองแห่งนี้ต่างขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการกรมรถไฟหลวงในขณะนั้นคือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน

ชีวิตการทำงานของคุณพ่อได้เป็นไปอย่างเรียบ ๆ โดยเริ่มต้นจากเสมียนฝึกหัด เป็นเสมียน เป็นประจำแผนก และหัวหน้าแผนกเป็นที่สุด ตลอดชีวิตการทำงานกว่า ๓๐ ปี ของคุณพ่อในกรมรถไฟหลวง แล้วเปลี่ยนมาเป็น กรมรถไฟไทย จนกระทั่งเป็นการรถไฟแห่งประเทศไทย คุณพ่อมิได้มีราคีมัวหมองในเรื่องใด ๆ ตลอดชีวิตรับราชการของคุณพ่อแม้แต่น้อย จนแม้คุณพ่อจะเป็นข้าราชการบำนาญ เมื่อพ้นชีวิตราชการมาแล้ว ก็มิได้มีเรื่องราวใด ๆ อันก่อเกิดให้เสื่อมเสียเกียรติยศ จนตราบสิ้นชีวิต นับเป็นเกียรติคุณอันหนึ่งของคุณพ่อ ซึ่งเป็นที่ภาคภูมิใจของลูก ๆ ตลอดชีวิตนี้

ในด้านการครองเรือน ลูก ๆ ได้ทราบว่า คุณพ่อได้ทำการสมรสกับคุณแม่ ในปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๖๑ ซึ่งมีบุตรธิดารวมทั้งสิ้น ๖ คน คือ

๑. ด.ญ. ถวิล สังข์กังวาล (ถึงแก่กรรม)
๒. นางอมรา (ถนิม) เทพเรณู
๓. ด.ช. เสถียร สังข์กังวาล (ถึงแก่กรรม)
๔. น.ส. จิราภา (ไถง) สังข์กังวาล
๕. นายโสภณ สังข์กังวาล
๖. นางอรสา (ถิระ) วงศ์นิมิตร

ตลอดชีวิตการครองเรือนกว่า ๕๐ ปี ของคุณพ่อและคุณแม่ นับเป็นแบบฉบับอันดีงามที่ลูก ๆ ได้ยึดถือปฏิบัติ คุณพ่อและคุณแม่ไม่เคยมีเรื่องราวร้าวฉานในชีวิตครอบครัวแม้แต่น้อย อยู่ด้วยกันมาด้วยความร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา ดังนั้นในบั้นปลายชีวิตของคุณพ่อ จึงได้ถูกบรรดาวงศ์ญาติตลอดผู้ที่คุ้นเคยเคารพนับถือ เชื้อเชิญคุณพ่อคุณแม่ไปเป็นผู้ปูที่นอนให้แก่คู่บ่าวสาวที่ทำการสมรส อยู่เสมอมิได้ขาด

ชีวิตความเป็นอยู่ของคุณพ่อโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ลูก ๆ เห็นว่าคุณพ่อเป็นคนที่มีระเบียบ ตั้งแต่การทำงานทำการ และการแต่งกาย ปฏิบัติได้คงเส้นคงวาสม่ำเสมอ มีหลายอย่างหลายประการที่ลูก ๆ ได้จดจำและพยายามดำเนินรอยตาม โดยเฉพาะความจงรักภักดีในองค์พระมหากษัตริย์ คุณพ่อได้ปฏิบัติไปโดยเป็นที่ประทับใจแก่ลูกอย่างที่สุด เช่นครั้งหนึ่งคุณพ่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เบญจมาภรณ์ ช้างเผือก พร้อมประกาศนียบัตร ประทับพระราชลัญจกร

คุณพ่อได้นำประกาศนียบัตรนั้นใส่กรอบไม้สักประดับไว้คู่กับประกาศนียบัตรฉบับก่อนที่ได้รับมาแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอนันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ คุณพ่อได้ถามพวกลูก ๆ ว่า ใครเห็นหรือมีพระบรมฉายาลักษณ์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ ประทับคู่กันอยู่บ้าง พวกลูก ๆ ก็มิได้คิดหรือฉงนสนเท่ห์ประการใดต่อคำถามหาของคุณพ่อ คิดว่าคุณพ่อคงปรารถนาจะเก็บพระบรมฉายาลักษณ์นั้นไว้เช่นได้เก็บรวบรวมหนังสือหนังหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี ที่คุณพ่อกระทำอยู่ ก็เลยละเลยมิได้แสวงหามาให้คุณพ่อในทันทีทันใดที่ถามหา ต่อมาอีกสองสามวันคุณพ่อก็ไปได้พระบรมฉายาลักษณ์ประทับคู่นั้นมาด้วยตนเอง ซึ่งใส่กรอบไม้ไว้เสร็จเรียบร้อย นำมาประดับไว้เหนือประกาศนียบัตรประทับพระราชลัญจกรคู่นั้น แม้พระบรมฉายาลักษณ์นั้นจะพิมพ์ในกระดาษอันไม่สู้จะดีนักก็ตาม แต่ดูคุณพ่อก็รู้สึกชื่นชมมากอยู่ พวกลูกๆ เองก็มิได้ทราบความรู้สึกจริงใจของคุณพ่อในกรณีนี้ หากมิได้เอ่ยถามคุณพ่อขึ้น และคุณพ่อก็ให้คำชี้แจงซึ่งลูก ๆ ได้ฟังแล้วรู้สึกเต็มตื้นและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระมหากษัตริย์เจ้าเป็นล้นพ้น คุณพ่อได้บอกว่า อันเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทั้งสองนั้น คุณพ่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากล้นเกล้า ฯ ทั้งสองพระองค์พระราชทานมา คำจารึกในประกาศนียบัตร ที่ประทับพระราชลัญจกรนั้น ระบุแจ้งชัดสำหรับบุคคลผู้ได้รับพระราชทาน เป็นเกียรติเป็นยศเป็นศรีมงคลแก่วงศ์ตระกูล ถึงคุณพ่อจะเป็นข้าราชการเล็ก ๆ คนหนึ่งซึ่งรับราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและอุตสาหะพยายาม ตามคำจารึกประกาศเกียรติคุณในประกาศนียบัตรนั้น

แต่คุณพ่อถือว่า เครื่องราชอิสริยาภรณ์พร้อมประกาศนียบัตรที่ได้รับพระราชทานมานั้น เป็นเกียรติยศสูงสุดสำหรับส่วนตัวคุณพ่อ และจะประดับไว้ให้เป็นที่สุดตา เพื่อได้มีจิตสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของล้นเกล้า ฯ ทั้งสองพระองค์ ทุกครั้งที่ได้มองเห็น ทั้งยังเป็นเครื่องสำนึกจดจำคำจารึกประกาศเกียรติคุณในประกาศนียบัตรนั้น มิให้ประพฤติผิดทำนองคลองธรรมไปอีกด้วย คำบอกเล่าของคุณพ่อแก่ลูก ๆ ตลอดถึงการกระทำดังกล่าวข้างต้นนั้น ลูก ๆ มิได้มีเจตนาจะโอ้อวดหรือสรรเสริญเยิรยอในความจงรักภักดีของคุณพ่อต่อองค์พระมหากษัตริย์เจ้า ต่อผู้หนึ่งผู้ใดเลย เพราะแม้แต่เรื่องนี้คุณพ่อก็ไม่เคยได้บอกเล่าแก่ใคร ๆ แม้แต่พวกลูก ๆ เอง ซึ่งหากไม่ถามขึ้น ก็คงไม่ทราบเจตนาอันล้ำลึกของคุณพ่อที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์เช่นนั้น แต่ที่ต้องนำเอามาบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในที่นี้ ก็เพื่อให้เป็นที่ระลึกจดจำสำหรับลูกหลานของคุณพ่อซึ่งจะเจริญเติบใหญ่ในภายหน้า ได้ยึดถือปฏิบัติเอาเป็นเยี่ยงอย่างเพื่อความเป็นศิริมงคลแก่ตัวเองต่อไป เพราะถ้าหากเพียงแต่บอกเล่าสู่กันเป็นคำพูดปากต่อปาก ก็คงจะลืมเลือนสูญหายเสียก่อนที่บรรดาลูกหลานของคุณพ่อจะเติบใหญ่ พอที่จะรับรู้เอาเรื่องราวเหล่านี้เข้าไว้ในจิตใจได้

ความกตัญญูรู้คุณบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยายอีกประการหนึ่ง ซึ่งคุณพ่อได้ยึดถือเป็นเรื่องสำคัญในชีวิตของคุณพ่อ คุณพ่อได้เล่าให้พวกลูก ๆ ฟังว่า บรรดาที่ดินในบริเวณตรอกบ้านที่อยู่อาศัยทุกวันนี้ทั้งสองฟากตรอกนั้น บรรพบุรุษของคุณย่าได้สะสมไว้แต่ต้น และก็ได้เป็นมรดก

ตกทอดกันต่อ ๆ มาจนกระทั่งถึงคุณพ่อ คุณย่าได้บอกกับคุณพ่อว่า ท่านผู้เป็นเจ้าของที่ดินในบริเวณตรอกบ้านทั้งสองฝั่งนี้คือ ท่านเจ้ากรมทับ ซึ่งเป็นเจ้ากรมช่างปั้นช่างหล่อของเจ้านายเชื้อพระวงศ์พระองค์หนึ่งในราชวงศ์จักรีซึ่งทรงกรม ท่านเจ้ากรมทับเป็นผู้มีฝีมือในทางปั้นและหล่อ ผลงานที่ยังปรากฏอยู่ในขณะนี้ ก็คือรูปปั้นช้างหล่อทองเหลืองผสม ตั้งอยู่ที่ทางขึ้นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวังในขณะนี้ ท่านเจ้ากรมทับเป็นบรรพบุรุษของคุณย่าซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ที่บริเวณตรอกบ้านที่อยู่อาศัยนี้ทั้งหมด คุณพ่อปรารถนาอย่างยิ่งให้บรรดาลูกหลานว่านเครือได้ทราบว่าที่ดินที่อยู่อาศัยทุกวันนี้เป็นของท่านเจ้ากรมทับมาก่อน ดังนั้นในส่วนที่คุณพ่อได้มีกรรมสิทธิ์ชอบธรรมเมื่อปลูกสร้างเป็นอาคารถาวร ก็สั่งให้ช่างก่อสร้างได้จารึกชื่อ เจ้ากรมทับ ไว้ ณ อาคารนั้นทุก ๆ หลัง แม้แต่บ้านที่คุณพ่อและลูก ๆ อยู่อาศัย คุณพ่อก็ให้จารึกไว้ว่า บ้านเจ้ากรมทับทั้งนี้นอกจากเป็นกตัญญูนุสรณ์แล้ว คุณพ่อยังปรารถนาให้ลูก ๆ ได้ระลึกถึงพระเดชพระคุณของบรรพบุรุษที่อุตส่าห์รวบรวมให้เป็นมรดกตกทอดมาถึงและให้รักษาไว้เช่นบรรพบุรุษได้รักษาไว้จนถึงมือลูกหลานทุกวันนี้ต่อไปอีกด้วย

เนื่องจากคุณพ่อสนใจในประวัติศาสตร์และโบราณคดีต่าง ๆ มาก ดังนั้นเรื่องราวเก่าแก่อันเกี่ยวด้วยวงศาคณาญาติของคุณพ่อเอง จึงอยู่ในความสนใจของคุณพ่อด้วยเช่นกัน คุณพ่อได้บันทึกเขียนลำดับสายวงศ์ญาติไว้เท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ลูกหลานต่อ ๆ ไปได้รู้จักจดจำกัน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่เอกสารนั้นค้นหาไม่พบ แต่ถึงอย่างไรคุณพ่อก็ได้เล่า

ให้ลูก ๆ ได้รับฟังอยู่บ้าง แต่ก็เป็นการรู้จักเพียงชื่อเสียงเรียงนามเท่านั้น ไม่มีเวลาพอที่จะได้พบปะบรรดาวงศ์ญาติเหล่านั้น ให้เป็นที่รู้จักหน้าตา สำหรับคุณพ่อนั้น เรื่องวงศาคณาญาติแล้วรู้สึกคุณพ่อจะเป็นห่วงเป็นใย มากอยู่พอสมควร ทั้งนี้จะเห็นได้จากเมื่อคุณพ่อจะทำการทำงานมงคล ใด ๆ ก็มักจะพยายามบอกกล่าวบรรดาวงศ์ญาติ ให้รู้กันทั่ว ๆ โดยวิธีที่ คุณพ่อไปบอกงานยังบรรดาวงศ์ญาติเหล่านั้นถึงบ้านถึงช่อง เพื่อเป็นการ รวมญาติและร่วมบุญร่วมกุศล คุณพ่อได้ถือสายเลือดในวงศ์ญาติเป็น สำคัญ มิได้เลือกฐานะบุคคลของบรรดาญาติเหล่านั้นเป็นเครื่องผูกพัน จะยากดีมีจนหรือมั่งมีศรีสุขประการใด คุณพ่อถือเป็นวงศ์เป็นญาติบอก กล่าวทั่วถึงกันหมด จะมีอยู่บ้างที่ญาติบางคนมีฐานะยากจน คุณพ่อถือ เป็นกรณีพิเศษที่ต้องพยายามติดต่อบอกงานบอกการด้วยตนเองโดยตรง และหากญาติผู้ใดจะมีงานมีการบอกกล่าวมา คุณพ่อจะพยายามไปยังบ้าน นั้น ๆ ให้จงได้มิให้ขาด ในเรื่องนี้ลูก ๆ คิดว่าบรรดาวงศ์ญาติของคุณพ่อ คงประจักษ์ด้วยตาของตนเองในคำกล่าวข้างต้นนั้นว่าเป็นความจริงเพียง ไร คุณพ่อได้ปรารภกับพวกลูก ๆ ว่า "พ่อก็มิใช่คนมั่งมีศรีสุขประการใด มีงานบวชนาคทอดกฐิน ก็อยากบอกให้ญาติ ๆ มาร่วมบุญร่วมกุศลกัน ยิ่งบางคนที่ฐานะไม่ดี ก็ต้องพยายามไปบอกกล่าวให้มาร่วมงานให้ได้ เดี๋ยวจะน้อยอกน้อยใจว่ายากจนแล้วไม่มีญาติพี่น้องเหลียวแล"

โดยปกติในสายตาของลูก ๆ เห็นว่า คุณพ่อนั้นเป็นคนขี้เกรงใจคน มากที่สุด จะทำงานทำการอะไรก็มักจะเกิดการวิตกกังวล เกรงว่าผู้นั้น ผู้นี้จะลำบาก ไม่อยากรบกวนใครต่อใคร เกรงจะกระทบกระทั่งสะเทือนใจ

ไปเสียหมด ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผลให้คุณพ่อต้องประสบบาปเคราะห์ คือตกเป็นขี้ปากของบุคคลบางบุคคลโดยบาปเคราะห์ซึ่งตนเองมิได้กระทำ เช่น คุณพ่อถูกวงศ์ญาติให้จัดการเรื่องมรดก พินัยกรรม หรือเป็นผู้จัดการงานศพของวงศ์ญาติ เป็นต้น อันเป็นเรื่องของบุคคลอื่นทั้งสิ้น แต่บาปเคราะห์นั้นตกทอดมาถึงคุณพ่อ ทั้ง ๆ คุณพ่อมิได้มีผลประโยชน์ใด ๆ ในการกระทำเหล่านั้นเลย หากแต่เกรงใจต่อผู้มาออกปากไหว้วาน อันไม่สามารถปฏิเสธเสียได้ แม้บางเรื่องอันเกี่ยวพันแก่คุณพ่อโดยตรง คุณพ่อก็ได้ปฏิบัติไปโดยชอบธรรม ก็ยังไม่วายมีเรื่องราวกล่าวหามาเข้าหูพวกลูก ๆ อยู่เสมอ แม้จะได้พยายามคิดว่า ความจริงเป็นสิ่งไม่ตายก็ตาม แต่บางครั้งมาก ๆ เข้าพวกลูก ๆ ก็แทบทนไม่ไหวเหมือนกัน คุณพ่อของลูกนั้นไม่ได้เป็นบุคคลที่เห็นแก่ได้ และส่วนใหญ่ก็จะเป็นผู้เสียสละอยู่เสมอหากเรื่องเหล่านั้นผูกพันกับคุณพ่อโดยตรงเพราะคุณพ่อเป็นผู้ที่เกรงใจคนอื่นอยู่แล้ว แม้บางครั้งจะได้รับการกระทำจากผู้อื่นโดยกิริยาหรือวาจาก็ดี คุณพ่อจะอดกลั้นไม่โต้ตอบใด ๆ ทั้งสิ้น นอกจากเหลืออดเหลือทนก็ระบายให้ลูก ๆ ฟังเท่านั้นเอง แต่แล้วคุณพ่อก็ยังตกเป็นขี้ปากของบุคคลบางจำพวกจนได้

อีกประการหนึ่งที่พวกลูก ๆ ขอบันทึกเป็นอนุสรณ์สำหรับ คุณพ่อในที่นี้ คือเรื่องอบายมุข ธรรมดานั้นเมื่อเป็นมนุษย์ปุถุชนอยู่ ก็ย่อมจะหลีกเลี่ยงบรรดาอบายมุขซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันได้ยาก ก็จะต้องมีอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๖ ประการที่กำหนดไว้มาเกี่ยวข้องด้วย มากน้อยสุดแต่กิเลสสันดานของแต่ละบุคคล สำหรับคุณพ่อของลูก ๆ นั้น ในเรื่องเครื่องดองของเมา การพนันขันต่อ และคบเพื่อนเป็นมิตรแล้ว

คุณพ่อของลูก ๆ พ้นบรรดาอบายมุขเหล่านี้แน่ เป็นเวลากว่า ๔๐ ปี ที่ลูก ๆ จำความได้ ไม่เคยเห็นหรือแม้ได้ยินเข้าหูว่า คุณพ่อของลูกได้เสพเครื่องดองของเมา แม้แต่น้อย การพนันขันต่อก็เช่นกันคุณพ่อไม่เคยรู้จักหรือแตะต้อง ยกเว้นสลากกินแบ่งรัฐบาลซึ่งคุณพ่อเคยซื้อหาบ้างเป็นครั้งคราวไม่ใช่ติดเป็นนิสัย ในด้านเพื่อนฝูงของคุณพ่อ ที่ลูก ๆ คุ้นเคยและรู้จักมักคุ้นเคารพนับถือเรียกขานออกนามเป็นลุงเป็นอาว์นั้นก็มีมากอยู่ เช่น คุณลุงเพิ่ม วงศ์ทองเหลือ คุณลุงหมื่นโยธาพิทักษ์ (แสง ธชพงศ์) คุณลุงขุนภัณฑ์กิจวิจารณ์ คุณลุงดำริ เปี่ยมมงคล และคุณอาว์สาย เผือกมงคล ฯลฯ หรือยังอีกมากมายหลายท่านที่ลูก ๆ มิได้ระบุออกนามในที่นี้ ต้องกราบขออภัยไว้ด้วย ลูก ๆ เห็นว่า ท่านเป็นที่เคารพนับถือและสาธุชนทั้งสิ้น บรรดาเพื่อนฝูงของคุณพ่อที่พวกลูก ๆ ได้ระบุนามและมิได้ระบุนามนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นปิยมิตรของคุณพ่อ ซึ่งต่างก็ไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกันอยู่เสมอ สำหรับคุณลุงดำริ เปี่ยมมงคล และคุณอาว์สาย เผือกมงคล นั้นได้ล่วงลับไปก่อนคุณพ่อหลายปี คุณลุงเพิ่ม วงศ์ทองเหลือ เป็นปิยมิตรคนเดียวของคุณพ่อที่ได้พบปะเยี่ยมเยียนคุณพ่อเป็นครั้งสุดท้ายก่อนหน้าคุณพ่อจะสิ้นลาลับจากโลกนี้เพียงอาทิตย์กว่า ๆ เท่านั้น เมื่อมาเคารพศพที่ตั้งไว้สวดพระอภิธรรม จึงดูคุณลุงเพิ่มผู้เคยสนุกสนานตลอดเวลาเซื่องซึมจนเห็นได้ชัด

สำหรับการทำบุญทำกุศลของคุณพ่อในขณะดำรงชีวิตอยู่ คุณพ่อนับได้ว่า เป็นผู้สะสมบุญดุจพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า 'สุโข ปุญญสฺส อุจฺจโย' คุณพ่อได้อุปสมบทในพระบวรพุทธศาสนา เคยทอดกฐินซึ่งจัดเป็นมหา-

อนิสงส์มากกว่า ๒ ครั้งขึ้นไป สร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา เช่น ร่วมบุญกับผู้อื่นสร้างพระอุโบสถ กุฏิ เสนาสนะสงฆ์ เหล่านี้เป็นต้น คุณพ่ออาจแปลกกว่าผู้สูงอายุอื่น ๆ ในบั้นปลายของชีวิต คือคุณพ่อมิได้ใช้ชีวิตที่หลังจากเกษียณอายุราชการแล้ว อยู่ตามวัดตามวา สนทนากับพระภิกษุ หรือฟังเทศนาในวันธรรมสวนะตามศาลาหรือพระอุโบสถของวัดวาอารามนั้น ๆ แต่คุณพ่อจะฟังพระธรรมเทศนาเป็นประจำทุกวันพระจากสถานีวิทยุกระจายเสียงอยู่ที่บ้านทั้งในตอนเช้าและตอนค่ำในโอกาสนั้นและจะถวายเงินบูชากัณฑ์เทศน์เหล่านั้น ด้วยการบริจาคเงินตรงไปสถานีวิทยุเป็นการบูชากัณฑ์เทศน์ เช่นสาธุชนได้พึงปฏิบัติกัน การบำเพ็ญกุศลที่สร้างความปีติในผลบุญอย่างยิ่งคือ การทำบุญเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์ ณ โรงพยาบาลสงฆ์ เมื่อคุณพ่อมีอายุครบ ๖ รอบหรือ ๗๒ ปี คุณพ่อได้ประกอบกุศลกิจโดยพระภิกษุ ๙ รูป เจริญพระพุทธมนต์ ถวายจตุปัจจัยสงฆ์ ถวายภัตตาหารเพลแก่พระเจริญพระพุทธมนต์ และบรรดาพระภิกษุอาพาธอีกทั้งตึก พวกลูก ๆ หลาน ๆ ตลอดคุณแม่คุณอาว์พร้อมหน้าในวันนั้น ดูเป็นวันที่คุณพ่อเป็นสุขในผลบุญที่ประกอบขึ้นเป็นอย่างมาก ในการบำเพ็ญกุศลในพระบวรพุทธศาสนาของคุณพ่ออีกวาระหนึ่งที่พวกลูก ๆ ได้เห็นประจักษ์กันทั่วตลอดจนเพื่อนฝูงของลูก ๆ ที่ได้ไปร่วมบุญในครั้งนั้น นั่นคือการอุปสมบทหลานตาคนแรกของคุณพ่อ ณ พัทธสีมาวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ซึ่งในขณะนั้นโรคภัยไข้เจ็บก็ได้เบียดเบียนคุณพ่ออยู่มากแล้ว แต่ในวันอุปสมบทหลานตาในวันนั้น พวกลูก ๆ และเพื่อน ๆ ตลอดถึงวงศ์ญาติได้เห็นใบหน้าของคุณพ่ออิ่มเอิบใน

กุศลผลบุญแสดงออกมาอย่างแจ้งชัด เป็นความปลื้มปีติที่ลูก ๆ คิดเอาเองว่า คุณพ่อคงจะรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีชีวิตอยู่จนได้เห็นชายผ้าเหลืองของหลานอันเป็นสายโลหิตโดยตรง หรือจะเป็นเพราะพระอุปัชฌาย์ที่อุปสมบทในวันนั้น ทรงสมณศักดิ์เป็นที่พระราชาคณะชั้นธรรม อันมีนามว่า พระธรรมเจดีย์ (เทียบ) เช่นเดียวกับอุปัชฌาย์ของคุณพ่อที่ทรงสมณศักดิ์เป็นพระธรรมเจดีย์เช่นเดียวกัน ก็เป็นได้

หลังจากการทำบุญครบ ๖ รอบ ณ โรงพยาบาลสงฆ์มาแล้วรู้สึกว่าสุขภาพของคุณพ่อจะเสื่อมโทรมลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีอาการเหนื่อยอ่อนเพลีย แต่คุณพ่อก็มิได้ล้มหมอนนอนเสื่อแต่ประการใด คงปฏิบัติตัวเช่นเคยปฏิบัติมาตามเดิม พวกลูก ๆ จึงบอกคุณพ่อว่า ควรให้หมอตรวจดูสุขภาพเสียบ้าง คุณพ่อก็ตกลง โดยจะไปหาหมอยังโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ทั้งนี้ก็เพราะคุณพ่อคุ้นเคยกับที่โรงพยาบาลนี้มาก่อน ทั้งยังเป็นสมาชิกสามัญตลอดชีพของสภากาชาดไทยอยู่ด้วย จึงเข้ารับการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ หมอได้ตรวจลงความเห็นว่าคุณพ่อมีน้ำตาลอยู่ในปัสสาวะเกินปกติ และปอดก็ดูจะมีอาการทำงานไม่ปกติจึงได้ให้การรักษาตามอาการที่ตรวจพบ แต่คุณพ่อก็มิได้อยู่โรงพยาบาลคงเป็นคนไข้ไปกลับธรรมดา เพราะอาการต่าง ๆ เหล่านั้นไม่รุนแรงแต่ประการใด ต่อมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ก็ปรากฏว่า อาการต่าง ๆ เหล่านั้นได้จางหายไป ปอดทำงานปกติ น้ำตาลในปัสสาวะก็ไม่มี คุณพ่อก็คงปฏิบัติไปตามเดิมที่เคยปฏิบัติมา ในปีต่อมา ปรากฏว่าเมื่อไปหาหมออีกครั้งหนึ่งก็พบว่า ได้มีน้ำตาลปรากฏในปัสสาวะอีก หมอผู้ให้

การรักษาจึงขอร้องคุณพ่อในเรื่องอาหารประเภทน้ำตาลและแป้งให้งดเสีย คุณพ่อก็ปฏิบัติตามหมอสั่ง โดยที่คุณพ่อมีอายุเพิ่มขึ้น ความเสื่อมโทรมของสุขภาพก็เพิ่มตามวัย ยิ่งจำกัดในเรื่องอาหารการกิน ยิ่งทำให้คุณพ่อเกิดอาการเบื่ออาหาร รับประทานอะไรต่ออะไรได้น้อยกว่าปกติ จึงมีอาการอ่อนเปลี้ยเพลียแรงบ้างเกิดขึ้นถึงแม้ว่าการจำกัดอาหารตามนายแพทย์สั่ง จะช่วยรักษาโรคเบาหวานของคุณพ่อได้อย่างดี แต่การเบื่ออาหารและรับประทานได้น้อย ก็ทำให้ร่างกายของคุณพ่อซูบซีดลง พวกลูก ๆ ก็อดเวทนาคุณพ่อเสียมิได้ จริงอยู่อาการของโรคเบาหวานนั้นไม่ได้ทำให้คุณพ่อต้องล้มเจ็บแต่ประการใด แต่การต้องฝืนรับประทานอาหารที่ไม่มีรสชาดใด ๆ เลย ก็ดูจะเป็นเรื่องทรมานจิตใจอยู่ไม่น้อย จึงขัดคำสั่งหมอบ้างเป็นครั้งเป็นคราวในเรื่องอาหารการกิน ซึ่งก็ทำให้คุณพ่อรับประทานอาหารได้มากขึ้น ต่อมาเมื่อไม่มีอาการอื่นใดของโรคเข้ามาแทรกแซงเรื่องอาหารการกินก็เลยไม่เข้มงวดกวดขัน ทั้งเพื่อเป็นความสุขความสบายใจของคุณพ่อ ที่จะได้รับประทานสิ่งที่ชอบที่ถูกปากถูกคอตามอัธยาศัย

จนในปลายเดือนกันยายน ๒๕๑๒ ปรากฏว่าคุณพ่อมีอาการหงอยเหงาและซึมอยู่ผิดปกติ จึงได้พากันไปให้หมอได้ตรวจอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่าในครั้งนี้ ทางนายแพทย์ได้แนะนำให้เข้าพักผ่อนเสียยังโรงพยาบาลในชั่วระยะหนึ่ง เพื่อให้หมอได้ดูแลอย่างใกล้ชิด เพราะคุณพ่อมีอายุมากแล้ว พวกลูก ๆ ได้ถามความต้องการของคุณพ่อที่จะรับหมอมารักษายังบ้านหรือจะไปอยู่โรงพยาบาลตามคำแนะนำของหมอ ทั้งนี้ก็เพราะ

คุณพ่อยังไม่มีอาการใดสำแดงออกมาว่าเจ็บหนักหรือประการใด เพราะคุณพ่อคงเดินเหินได้เช่นปรกติธรรมดา คุณพ่อนิ่งอยู่พักแล้วก็ตอบว่า จะไปอยู่โรงพยาบาลก็เอา ดังนั้นตอนบ่ายของวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๑๒ คุณพ่อก็แต่งตัวเดินไปขึ้นรถที่จอดรออยู่ไปโรงพยาบาล ในลักษณะปกติธรรมดา ซึ่งบรรดาทุกคนที่อยู่ใกล้เคียงก็เห็นกันว่าคุณพ่อมิได้เป็นอะไรมากมาย พวกลูก ๆ ก็ผลัดเปลี่ยนไปปฏิบัติดูแลและเป็นเพื่อน โดยฉับพลันของเวลา ๒๑.๐๐ น. เศษของคืนวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๑๒ ทั้ง ๆ ที่ลูกๆ ก็อยู่โดยพร้อมเพรียงกันตั้งแต่ตอนเย็น ก็เห็นคุณพ่อนอนหลับอยู่อย่างปกติไม่มีอาการใด ๆ แต่เมื่อหมอผู้ให้การรักษามาตรวจเพื่อให้การรักษาปรากฏว่า น้ำตาลในปัสสาวะมีสูงกว่า ๔๐๐ มิลลิกรัม / เปอร์เซนต์ ทั้งความดันโลหิตในร่างกายก็สูงสุดไม่สามารถอ่านได้ ได้พบว่าระบบประสาทความรู้สึกทั้งหลายหมดสมรรถภาพ ไม่สามารถสั่งการใด ๆ ได้แล้ว ยังคงมีระบบหายใจเท่านั้นที่ยังคงระบายลมหายใจระรวยเป็นจังหวะและค่อยๆช้าลง แม้จะกระทันหันฉับพลันประการใด วูบหนึ่งของความรู้สึกทำให้พวกลูก ๆ ที่นั่งกันอยู่ในที่นั้น งงงันและบอกไม่ถูกว่าเป็นประการใด กว่าจะเรียกสัมปชัญญะกลับคืนมาก็เป็นเวลาครู่ใหญ่ ทั้ง ๆ คุณพ่อก็มิได้มีอาการใด ๆ นอกจากนอนหลับตานิ่งหายใจระรวยอยู่เช่นนั้น ตั้งแต่เย็นมาซึ่งลูก ๆ ก็เข้าใจว่าคุณพ่อนอนหลับด้วยความอ่อนเพลีย เพราะในวันนั้นคุณพ่อมิได้รับอาหารแต่ประการใด หมอคงให้อาหารและยาโดยทางเส้นโลหิตเท่านั้น นายแพทย์ผู้ให้การรักษาได้ให้คำอธิบายแก่พวกเราลูก ๆ ซึ่งขอร้องให้บอกเล่าถึงอาการต่าง ๆ ให้แก่เราได้รับทราบด้วยอัธยาศัยไมตรี

เป็นอย่างดียิ่ง พร้อมทั้งให้กำลังใจว่า คุณพ่อนั้นมีอาการหนักมากตั้งแต่การตรวจก่อนแนะนำให้เข้าอยู่ในโรงพยาบาลแล้ว แต่คุณพ่อเป็นคนอดทนไม่ยอมรับในอาการเจ็บป่วยนั้น โดยแสดงออกให้พวกลูก ๆ และวงศ์ญาติเห็นว่ามิได้เป็นอะไรตลอดมา และที่หมอเป็นห่วงก็คือโรคหัวใจ เพราะคุณพ่อมีอายุค่อนข้างมากแล้ว จึงขอให้ได้พักผ่อนในโรงพยาบาลเพื่อใกล้ชิดกับหมอ แต่แล้วในที่สุด คุณพ่อของลูก ๆ ของคุณแม่และญาติพี่น้องก็หมดเวรหมดกรรม จากทุก ๆ คนในโลกนี้ด้วยอาการสงบเช่นคนนอนหลับธรรมดา โดยหัวใจหยุดทำงานเมื่อเวลา ๓.๔๓ น. ของวันเสาร์ ที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๒ นั่นเอง ความรู้สึกต่าง ๆ ของพวกลูก ๆ ในยามนั้น ไม่สามารถบอกเล่าขีดเขียนออกมาเป็นตัวอักษรได้ถูกต้องว่าเป็นประการใด ผู้ประสบภาวะเช่นนี้เท่านั้นจึงจะบอกได้ถูกว่า มีความรู้สึกเป็นประการใด เป็นความรู้สึกที่คละระคนด้วยความเศร้าสลดหดหู่, อาลัย, เสียดาย, ตื่นตัน และอีกหลาย ๆ อย่างรวมกันประดังขึ้นมาในความรู้สึก ในลักษณะของผู้ที่สูญเสียสิ่งที่รักที่ถนอมบูชาไปโดยไม่มีวันที่จะได้รับกลับคืนมาอีกถึงแม้ว่าก่อนหน้านั้นเพียงเล็กน้อย ลูก ๆ ทุกคนจะเสียวรูบในความรู้สึกและตัวเบาหวิว เมื่อนายแพทย์ผู้ให้การรักษาได้บอกถึงอาการสิ้นหวังในการรักษาพยาบาลคุณพ่อให้คืนคงปกติมาแล้วก็ตาม แต่เมื่อยังแลเห็นว่าคุณพ่อยังมีการเคลื่อนไหว ยังมีระบบหายใจระบายออกอันแสดงถึงว่าคุณพ่อของลูกนั้นนั้นยังมีชีวิตอยู่ร่วมกับพวกลูก ๆ ในห้องพยาบาล ซึ่งลูก ๆ ก็ได้อยู่กันพร้อมหน้าแล้ว ก็เกิดมีสติสัมปชัญญะกลับคืนมา ค่อย ๆ ใช้อารมณ์นึกคิดพิจารณาในสิ่งมงคลต่าง ๆ ของชีวิตคุณพ่อที่ล่วงพ้นผ่านมา พร้อม

สายตาที่จับต้องดูร่างของคุณพ่อที่นอนนิ่งในลักษณะของคนนอนหลับธรรมดา มีลมหายใจผ่อนระบายระรวยอยู่ไม่ขาดระยะว่า คุณพ่อมีวัยอายุที่ล่วงมาเกินกว่า ๗๐ ปี อันจัดได้ว่าเป็นผู้สูงอายุ โรคภัยไข้เจ็บทั้งหลายก็เริ่มกล้ำกรายเข้ามาเบียดเบียนตามปกติวิสัยของบุคคลผู้สูงอายุทั่ว ๆ ไป แต่คุณพ่อของลูก ๆ ก็ไม่เคยแสดงออกมาให้ปรากฏแก่บุคคลอื่น ๆ ได้ทราบว่า ตนเองนั้นกำลังมีโรคภัยไข้เจ็บมารบกวน คุณพ่อไม่ได้นอนล้มเจ็บเช่นคนเจ็บคนป่วยทั้งหลาย คุณพ่อยังคงเดินเหินปฏิบัติตัวเช่นที่คุณพ่อได้เคยปฏิบัติมาตามปกติ พวกลูก ๆ เท่านั้นที่สามารถสังเกตและทราบว่าคุณพ่อของลูก ๆ กำลังตกอยู่ในการเบียดเบียนของโรคภัยไข้เจ็บ เพราะความใกล้ชิดตลอดจนการปฏิบัติดูแลคุณพ่อในยามสูงอายุ เป็นหน้าที่ของพวกลูก ๆ โดยตรง จึงได้ชักชวนให้คุณพ่อได้พบปะกับนายแพทย์ผู้ทรงคุณโดยการถนอมน้ำใจคุณพ่อที่มีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะไม่ให้ใคร ๆ ได้รู้ว่าคุณพ่อไม่สบาย ด้วยการพาคุณพ่อไปหาหมอในลักษณะคล้ายกับจะไปเที่ยวเตร่หรือเยี่ยมเยียนเพื่อนฝูง เท่าที่คุณพ่อเคยปฏิบัติมาต่อสายตาของคนภายนอก จริงอยู่ที่อาการของโรคที่นายแพทย์ได้ตรวจพบในตัวคุณพ่อคือโรคเบาหวาน มิได้สำแดงอาการรุนแรงหรือมีปรากฏการณ์ใด ๆ ให้เป็นที่ปรากฏเด่นชัด นอกจากอาการอ่อนเพลีย และเบื่ออาหารเท่านั้น และโดยที่คุณพ่อมีอายุมาก นายแพทย์ผู้ให้การรักษาจึงได้บอกพวกลูก ๆ ว่า ให้ระมัดระวังในเรื่องหัวใจและปอด อันเป็นโรคแทรกซ้อนให้มาก แต่ในบั้นปลายชีวิตนี้ของคุณพ่อ ดูประหนึ่งว่าจะหมดเวรหมดกรรม คุณพ่อจึงวางเฉยต่อการรักษาพยาบาลต่อโรคภัยไข้เจ็บที่เบียดเบียนคุณพ่ออยู่

ในระยะหลังๆ ต่อมา คุณพ่อมักปฏิเสธการไปหาหมอหรือมีการผลัดวันประกันพรุ่งต่อการไปพบนายแพทย์ตามกำหนดนัด โดยอ้างตัวเองว่ามิได้เป็นอะไรมาก จริงอยู่เมื่อคุณพ่อเป็นคนไข้ของนายแพทย์นั้น คุณพ่อไม่เคยล้มหมอนนอนเสื่อแต่ประการใด คงเดินเหินไปไหนมาไหนได้เช่นคนปกติธรรมดา อาหารการกินก็รับประทานได้ เพียงแต่น้อยลงและมีอาการเบื่อ ๆ เท่านั้น ดังนั้นการเคี่ยวเข็ญเซ้าซี้ของลูก ๆ ในการให้คุณพ่อไปพบกับนายแพทย์ ดูเป็นการรบกวนคุณพ่อมากกว่าการรักษาพยาบาลซึ่งลูกๆ ได้พึงมีต่อคุณพ่อ ลูก ๆ จึงได้แต่เพียงเพิ่มความสังเกตระมัดระวังอย่างใกล้ชิดให้มากขึ้นเท่านั้น คุณพ่ออาจอิ่มต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ต่อสู้ดูโลกมานานเกือบถึง ๗๕ ปี และจุดอิ่มในชีวิตของคุณพ่ออาจถึงที่สุด คุณพ่อจึงวางเฉยต่อการเจ็บป่วยที่ตนเองได้รับ และมีอาการปรากฏออกมาว่าดูประหนึ่งมีความระอาเหนื่อยหน่ายต่อชีวิตที่เป็นอยู่ในทุก ๆ วันในขณะนี้เต็มที่ คุณพ่ออาจหมดห่วงหมดกังวลใจในเรื่องใด ๆ ที่ผู้สูงอายุทั้งหลายควรมี เช่นห่วงพวกลูก ๆ ซึ่งคุณพ่อเองก็ประจักษ์แจ้งว่า ลูก ๆ ทุก ๆ คนของคุณพ่อเจริญเติบใหญ่ มีงานการเป็นหลักฐานแล้วทุกคน ไม่มีความประพฤติการปฏิบัติใด ๆ ของลูก ๆ ในทุกวันนี้ที่อาจทำให้คุณพ่อเกิดมีการห่วงกังวลแม้แต่น้อย ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวเล่า คุณพ่อก็นอนตาหลับได้สนิทไม่ต้องวิตกกังวลใด ๆ เมื่อฐานะความเป็นอยู่ภายในครอบครัวนั้นได้เป็นปกติสุขตลอดมา ไม่มีลักษณะหรือภาวะการณ์ใด ๆ แสดงออกมาให้เป็นที่ห่วงกังวล บุญกุศลทั้งหลายคุณพ่อก็ได้ประกอบกิจทั้งที่ได้เป็นผู้ประกอบบุญกุศลนั้นโดยตรง และร่วมกับผู้อื่น ๆ มาก็มากมาย

พอสมควรแก่ฐานะความเป็นอยู่ ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างอันอยู่ในวิสัยของคนสูงอายุพึงห่วงพึงกังวลใจ ต่างก็ไม่อยู่ในวิสัยที่คุณพ่อจะเก็บคิดเป็นห่วงเป็นกังวลใจทั้งสิ้น คุณพ่อได้อิ่มตัวในสิ่งเหล่านั้นจนสิ้นความกังวลใจใดๆ แล้ว ความอิ่มตัวในชีวิตของคุณพ่อได้ถึงที่สุด คุณพ่อก็สิ้นในความปรารถนาในความทยานอยากได้สิ่งใด ๆ มาสะสมให้บังเกิดเป็นกิเลสเครื่องยึดเหนี่ยวต่อไป วันหนึ่งคุณพ่อได้ปรารภกับลูก ๆ ด้วยความมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ว่า "จะมายึดเหนี่ยวพ่อไว้ทำไมกัน พ่อและแม่ (หมายถึงคุณปู่คุณย่า) ก็ล้มหายตายจากกันไปหมดสิ้นแล้ว" พวกลูก ๆ ได้ฟังแล้วก็สะท้อนใจ การสิ้นอาลัยใยดีในชีวิตของคุณพ่อ มิใช่บังเกิดด้วยสาเหตุหรือภาวะความเป็นไปของครอบครัว แร้นแค้นทุกข์ยากประการใด และมิใช่ด้วยโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน จนบังเกิดการทรมานให้บังเกิดทุกข์เวทนาแต่ประการใด แต่ลูก ๆ คิดว่า คุณพ่อได้ "อิ่ม" ต่อชีวิต อันยาวนานแล้ว หรือคุณพ่อหมดเวรหมดกรรม ตามคติวิสัยของพุทธศาสนิก-ชน ดังนั้นครั้งสุดท้ายที่ ลูก ๆ ได้ออกปากชวนคุณพ่อไปหาหมอ เมื่อปรากฏว่า คุณพ่ออ่อนเพลียจนกระทั่งนั่งพูดนั่งคุยอยู่ก็หลับตาลงเฉย ๆ คุณพ่อก็ยินดีไปหานายแพทย์ตามคำชวนของลูก ๆ และคุณพ่อก็คงปฏิบัติตัวตามเดิม ไม่ยอมแม้แต่ลูกจะประคองหรือจูง คงเดินไปพบนายแพทย์เช่นปกติเคยปฏิบัติมา นายแพทย์ได้แนะนำว่าควรได้เข้าพักผ่อนยังโรงพยาบาลสักอาทิตย์หนึ่งในระยะนี้ คุณพ่อก็ยอมปฏิบัติทุกอย่าง อันดูประหนึ่งว่าสุดแต่จะทำประการใดต่อร่างกายของคุณพ่อที่มีอยู่ คุณพ่อไม่มีการขัดขวางใด ๆ ทั้งสิ้น และก็เป็นการพักผ่อนครั้งสุดท้ายของชีวิตคุณพ่อจริง ๆ

คุณพ่อถึงโรงพยาบาลก็นอนพักผ่อนทันที นอนบนเตียงคนไข้ของโรงพยาบาลแต่แรกไปถึงเมื่อ ๑๕.๐๐ นาฬิกาเศษ ของวันที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๑๒ นอนหลับตาพักผ่อนตามคำแนะนำของนายแพทย์ จะเคลื่อนไหวอิริยาบถก็เพียงรับประทานยาตามนายแพทย์สั่งเท่านั้น พวกลูก ๆ ที่ได้ผลัดเปลี่ยนกันเฝ้าพยาบาลอยู่ก็เบาใจ เห็นคุณพ่อได้มีเวลาพักผ่อน คุณพ่อได้อยู่ใกล้ชิดกับนายแพทย์ผู้ให้การรักษา คุณพ่อไม่ได้มีอาการกระวนกระวายใด ๆ เลยตลอดเวลา คงนอนหลับตานิ่งเฉยตลอดเวลา จนแล้วที่สุดเมื่อเวลา ๓.๔๓ น. ของวันเสาร์ที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๑๒ ลมหายใจที่ระบายออกทอดระรวยอยู่ ก็ขาดวูบสิ้นลง ในลักษณะของตะเกียงขาดน้ำมัน ไม่มีการดิ้นรนกระวนกระวายกระสับกระส่ายก่อนหน้านั้นแต่ประการใดแม้แต่น้อย คุณพ่อได้สิ้นเวรสิ้นกรรมแล้วจริง ๆ ต่อหน้าของพวกลูก ๆ ที่ได้เรียงรายอยู่รอบ ๆ เตียงนอนของคุณพ่อนั้น ทันทีที่ลมหายใจสุดท้ายของคุณพ่อดับวูบลง สิ่งที่ได้พรั่งพรูออกมาในขณะนั้น คือน้ำตาของพวกลูก ๆ ที่เรียงรายอยู่รอบ ๆ คุณพ่อนั่นเอง ถึงจะอย่างไรก็ยากจะสกดกลั้น แม้คุณพ่อจะจากไปอย่างสงบไม่มีอาการใด ๆ ก่อให้เกิดปริเวทนาการ แต่ลูก ๆ ซึ่งยังหนาแน่นด้วยกิเลส เครื่องยึดเหนี่ยว ไม่สามารถจะหักห้ามสกดกลั้นความรู้สึกทั้งหลายแหล่ที่มีต่อคุณพ่อสุดที่รักบูชาของลูก ๆ ตลอดชีวิตของลูก ๆ มาไว้ได้ ถึงจะได้เตรียมกายเตรียมใจไว้รับกับภาวะเช่นนั้นมาก่อนแล้วก็ตาม เมื่อถึงเวลาเข้าจริง ๆ ไม่มีลูก ๆ คนใดจะสามารถหักห้ามสกดกลั้นความรู้สึกผิดชอบใด ๆ ไว้ได้อยู่ดี แม้น้ำตาจะไม่ช่วยให้คุณพ่อได้กลับฟื้นคืนสติมาเป็นพ่อเป็นลูกในโลกนี้อีกก็ตาม แต่ก็ได้สาสม

กับความรักเคารพบูชาสูงสุดในชีวิตนี้ของพวกลูก ๆ แล้ว เมื่อภวังค์กลับคืนมา เราต่างก้มลงกราบที่แทบเท้าคุณพ่อทั้ง ๆ น้ำตาเต็มใบหน้า ตรงกันหมดในความรู้สึกขณะนั้นคือ คุณพ่อสุดที่รักของลูกได้ลาลับจากโลกนี้ไปแล้ว สัตยาธิษฐานต่อมาในความรู้สึกของลูก ๆ ในขณะก้มลงกราบนั้นคือ หากชีวิตยังวนเวียนว่ายตายเกิดอันเป็นกรรมอยู่ ก็ขอให้คุณพ่อของลูกได้มาเกิดร่วมโลกเป็นลูกเป็นพ่อสุดที่รักบูชาในสังสารวัฏฏนั้น ๆ อีกเถิด และหากกุศลผลบุญที่คุณพ่อและลูกช่วยกันประกอบขึ้นไว้ ได้ล่วงพ้นกรรมเวรทั้งหลายสู่นิพพานแล้ว ก็ขอให้คุณพ่อได้เสวยสุขพ้นเวรพ้นกรรมทั้งหลายในปรภพนั้นทุกประการเทอญ.

ลูก ๆ

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

(พ.ศ. ๒๔๒๘)

---

๒ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่เสด็จออกไปปฏิบัติพระสงฆ์ ๓๘ รูป รับพระราชทานฉัน ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในกาลานุกาล ๒๘ รูป สำหรับในวันทำบุญวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๐ รูป เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิพระอัฐิออกไปเชิญขึ้นประดิษฐานตามที่ พระสงฆ์ฉันแล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงทอดผ้าพระสงฆ์รายกาลานุกาล ๒๔ รูป สดับปกรณ์ตามสมัยเช่นเคยทรงบริจาคในวันตรุษทุก ๆ ปี แต่อีก ๔ รูปนั้นขึ้นไปสดับปกรณ์พระอัฐิในพระบวรราชวังตามเคย แล้วทรงทอดผ้าไตร ๑ ผ้าขาว ๙ พับ พระสงฆ์วัดสุทัศน์สดับปกรณ์ในการบำเพ็ญพระราชกุศลวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ยถาสัพพี อติเรก ถวายพระพรลา แล้วสดับปกรณ์รายร้อยอีก ๕๐๐ และพระราชทานขึ้นไปวังหน้า ๒๐๐ หอพระนาค ๑๐๐ ตามเช่นเคยมาทุก ๆ คราว แล้วเจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิพระอัฐิกลับ

อนึ่ง วันนี้ข้างในมีการสังเวยเทวดา มีละคอนตามเคย

เวลาค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ ๗๕ องค์ เข้ามาประชุมเสวยที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในวันปีใหม่ตามเคย เวลา ๒ ทุ่มพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขาว ทรงเครื่องราชอิสริยยศจักรีดารา พระบรมวงศานุวงศ์ทรงฉลองพระองค์ขาว ทรงเครื่องราชอิสริยยศตามที่ได้รับพระราชทาน เสด็จออกประทับห้องดรอนิงรูมพักครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับโต๊ะเสวยห้องพระโรงกลาง พระบรมวงศานุวงศ์ก็ตามเสด็จไปประทับโต๊ะพร้อมกัน มีพระนามและที่ประทับดังแผนที่ดังนี้ - - - - (ดูแผนที่แทรกต่อไป) เวลา ๕ ทุ่ม เสวยแล้ว กรมหลวงวรศักดาพิศาลถวายพระพรชัยมงคล แล้วทรงสปีชตอบขอบพระทัยพระบรมวงศานุวงศ์และพระราชทานพร แล้วเสด็จมาประทับดรอนิงรูม พระราชทานสิ่งของฉลากพระบรมวงศานุวงศ์ตามที่ทรงจับได้ ครั้นพระราชทานทั่วกันแล้ว เสด็จไปประทับที่เต็นท์ในชาลาหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทอดพระเนตรละคอนพระพิศาลศุภผลเล่นถวาย เรื่องวงศ์เทวราช เวลา ๓ ยามเสด็จขึ้น เป็นเสร็จการมงคลสมัยในวันปีใหม่เท่านี้

วัน ๓ ฯ ๒ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๕ รัชกาล ซึ่งตั้งในบุษบกทั้ง ๕ แล้วเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จออกทางทวารเทเวศรักษา ประทับเกย เพราะวันนี้

แผนที่แทรก

๑

๒

๓

๕

๔

๖

แผนที่แทรก

กรมหมื่นภูธเรศ

สมเด็จกรมหลวง ภาณุพันธุวงศ์

พระราชอาสน์

สมเด็จกรมหลวง จักรพรรดิพงศ์

กรมหมื่นอดิศร

กรมหมื่นเทววงศ์ | ๑ | กรมหมื่นศิริธัช ไม่มา

กรมหมื่นประจักษ์

กรมขุนบดินทร

กรมหลวงวรศักดิ์

กรมขุนเจริญ

กรมหมื่นพรหม ไม่มา

พระองค์เจ้า (ขวา)		พระองค์เจ้า (ซ้าย)
พระองค์เจ้าเกษมศรี	๒	พระองค์เจ้าทองแถม
พระองค์เจ้าชุมพล		พระองค์เจ้าสวัสดิ
พระองค์เจ้าจันทรทัต		พระองค์เจ้าไชยานุชิต
พระองค์เจ้าวรวรรณ		พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร
พระองค์เจ้าจิตรเจริญ		พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์
พระองค์เจ้าไชยันต์		พระองค์เจ้าวัฒนา

แผนที่แทรก

พระองค์นันทวัน	๓	กรมหมื่นบริรักษ์
พระองค์วิไลยวรวิลาศ		พระองค์จรูญ
พระองค์สาย		หม่อมเจ้าบงกช
พระองค์ขจร		หม่อมเจ้าประวิช
หม่อมเจ้าฉาย		หม่อมเจ้านิลวรรณ
หม่อมเจ้าสวน		หม่อมเจ้าวัฒนากรมสิทธิ

หม่อมเจ้าเปล่ง

หม่อมเจ้าชายเล็ก	๔	หม่อมเจ้าชุบ พระองค์รัชนิกร
หม่อมเจ้าเผือก		หม่อมเจ้ากุ๋
กรมขุนนรา		หม่อมเจ้าจรูญ พระองค์ชุมแสง
หม่อมเจ้าชัชวาล		หม่อมเจ้าโต ,,
หม่อมเจ้าชื่น		หม่อมเจ้าบียภักดีนารถ
พระองค์ก้ำภู		หม่อมเจ้าปรีดา
หม่อมเจ้าอุไทย		
หม่อมเจ้าต่อม		

แผนที่แทรก

กรมหมื่นสถิตย์	๕	กรมหมื่นพิศาล
กรมหมื่นนฤบาล		พระองค์โตสินี
พระองค์ปรีดา		พระองค์ประดิษฐ
หม่อมเจ้าสุบรรณ		หม่อมเจ้าขาว กรมพระเทเวศ
หม่อมเจ้าวัชรินทร		หม่อมเจ้าเจริญ
หม่อมเจ้าเพิ่ม		หม่อมเจ้าอลังการ

หม่อมเจ้าชายงาม
หม่อมเจ้าเจ็ด
หม่อมเจ้าถนอม
กรมภูมินทร
หม่อมเจ้าขาว
หม่อมเจ้าทัศนา
หม่อมเจ้าปาน

หม่อมเจ้าเกษ	๖	หม่อมเจ้าเขม

หม่อมเจ้าอบเชย
หม่อมเจ้าสำเนียง
หม่อมเจ้าทั้ง
หม่อมเจ้าโอภาศ
หม่อมเจ้าสฤษ
หม่อมเจ้าอัทยา

เป็นวันจะได้พระราชทานธงสำคัญสำหรับกรมทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง และทหารรักษาพระบรมมหาราช ทหารดับเพลิงทั้งหมดมาประชุมพร้อมกันที่หน้าพระที่นั่งอมรินทร ตั้งแถวซ้อน ๆ กันไปตลอดถึงพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สนามชั้นในนั้นเต็มไปด้วยทหารทั้งนั้น ครั้นเสด็จไปประทับเกยแล้ว จึงกรมหมื่นอดิศรถวายธงสแตนดาดพื้นแดงกลางน้ำเงินมีตราแผ่นดิน ทรงสวมพวงดอกไม้แล้วพระราชทานแก่ขุนสรชาญพลไกรแอตยุแตน ซึ่งเป็นผู้มารับราชการในกรมนี้นานกว่าคนอื่น แล้วกรมหมื่นเทววงศ์ถวายธงกิงสคอเลอ เรียกว่า ธงจุธาธิปไตย ทรงสวมพวงดอกไม้แล้วพระราชทานแก่ขุนสรชาญ แล้วพระองค์ดิศวรกุมารถวายธงริยแมนคอเลอ เรียกชื่อว่า ธงไชยเฉลิมพล ทรงสวมพวงดอกไม้แล้วพระราชทานแก่ขุนสรชาญเหมือนกัน ขณะนั้นทหารทั้งปวงถวายคำนับพร้อมกัน ทหารแตรวงแตรเดี่ยวกรมรักษาพระบรมมหาราชวัง เป่าสรรเสริญบารมีพร้อมกัน ครั้นพระราชทานแล้วเสด็จทรงพระราชยานเสด็จไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล แล้วขุนสุวรรณอ่านประกาศ ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ ครั้นอ่านประกาศจบแล้ว พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๘ รูป สวดพระพุทธมนต์ทวาทศปริตร พระยาศรีสิงหเทพนำเจ้าราชสัมพันธวงศ์เมืองนครเชียงใหม่ ถวายแหวนทับทิมใหญ่ประมาณเท่าผลองุ่นสดผ่า ๒ ราคา ๘๐ พระสงฆ์สวดมนต์ถึงรัตนสูตร เสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง

อนึ่ง วันนี้บ่าย ๔ โมงเศษ ท้าวสมศักดิ์ (อึ่ง) ซึ่งป่วยโรคชรามาช้านานถึงแก่กรรมในพระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานโกศและฉัตรเบญจา กลองชนะเขียว เข้าไปรับศพแห่ไปออกประตูกัลยาวดี ไปลงเรือกันยาม่านทองกลองชนะลงท้ายเรือ นำศพไปไว้บ้านเจ้าพระยาพลเทพซึ่งเป็นน้องชายท้าวสมศักดิ์

วัน ๔ ฯ ๓ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ ๓๘ รูป ที่สวดพระพุทธมนต์ในพระอุโบสถเมื่อคืนนี้รับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แล้วมาประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ

เวลาเที่ยงเศษทรงเครื่องอย่างเคยในการพระราชพิธีถือน้ำทุกปี ทรงเครื่องราชอิสริยยศนพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานเสด็จแต่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้วทรงจุดเทียนนมัสการในที่ต่าง ๆ แล้วพระมหาราชครูพิธีอ่านน้ำแช่งเป็นภาษาพราหมณ์ และเชิญพระแสงศรประลัยวาต อัคนีวาต พรหมาสตร์ลงชุบในพระขันหยก แล้วพระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศแช่งน้ำเป็นภาษาสยาม แล้วพระสิทธิไชยบดีรับพระแสงขรรค์ชัยศรีและพระแสงต่าง ๆ เป็นอันมากจากกรมแสงมาเชิญลงชุบในหม้อน้ำ ขณะนั้นพระสงฆ์สวดสัจจคาถา เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ต่าง ๆ เจ้าพระยาเสนาบดีมนตรีทั้งปวงขึ้นไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท อ่านคำสาบานตามประเพณี ครั้นเสร็จแล้ว พระมหาราชครูพิธีทูลเกล้า ฯ ถวายน้ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวย พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระ-

บาทยืนขึ้นถวายคำนับพร้อมกัน พระสิทธิไชยถวายน้ำกรมพระราชวังบวร แล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี เจ้าพระยา พระยา พระ หลวง ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาตามลำดับดังเช่นเคยเหมือนทุกครั้ง พระสงฆ์ถวายพระพรลากลับ ครั้นข้าราชการรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์เสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับทางหลังฉากข้างในเสด็จออกประตูหลังพระอุโบสถ เสด็จพระราชดำเนินกลับโดยทางพระระเบียงตั้งแต่ประตูฉนวนจนประตูเกยหลังวัด เสด็จทรงพระราชยานมาประทับเกยหน้าทวารเทเวศรักษา เสด็จขึ้นพระที่นั่งสนามจันทร์ ทรงฉลองพระองค์ครุย แล้วทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการถวายบังคมพระบรมอัฐิพระเจ้าอยู่หัว แล้วเสด็จเข้าพระที่นั่งอมรินทร ทรงเปลื้องเครื่อง แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทก็เข้าถวายบังคมพระบรมอัฐิข้างพระที่นั่งสนามจันทร์พร้อมกัน แล้วกราบถวายบังคมลากลับออกไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน รับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยา

อนึ่ง เวลาเย็นวันนี้ เจ้าพนักงานตั้งเครื่องพิธีคเชนทรัศวสนาน ณ พระที่นั่งสุทไธสวริยมหาปราสาทตามเคย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียน พระสงฆ์ไทย ๕ รามัญ ๕ รูป สวดพระพุทธมนต์

วัน ๕ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าพระสงฆ์ไทย ๕ รามัญ ๕ ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้รับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งสุทไธสวริย แล้วเดินขบวนจตุรงค์ ๔ เหล่า และยืน

ประจำหน้าปะรำพระที่นั่งสุทไธสวริยตามเช่นเคยมาทุกปี และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าจอมข้างในซึ่งทรงพระครรภ์ออกไปรับน้ำพฤฒิบาศตามจารีตราชประเพณี

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จออกไปประทับพระที่นั่งสุทไธสวริยมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เฝ้าบนพระที่นั่ง ข้าราชการเฝ้าหน้าพระที่นั่งพร้อมกัน โปรดให้ดำเนินขบวนคเชนทรัศวสนานมาตามถนนสนามไชย เดินแต่เหนือลงไปใต้ มีพราหมณ์และราชบัณฑิตขึ้นเกยประน้ำมนต์ พระยาช้างต้น พระยาม้าต้น และพลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้าสิ้นทั้งนั้น ทหารที่เดินกระบวนวันนี้เป็นมากกว่าทุกครั้ง ครั้นสิ้นกระบวนแล้ว โปรดเกล้าฯให้เรียกม้าห้อ กรมม้าทั้งปวงขี่ม้าห้อมาแต่เหนือพระที่นั่งผ่านไปใต้ อย่างเช่นมีมาในพระราชพิธีคเชนทรัศวสนานเดือนห้าทุกปีมา

เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลายามเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน จนเวลา ๕ ทุ่มกลับออกมา

วัน ๖ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีห้องดรอนิงรูม เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำกอมมันดันสเปคเลอกับออฟฟิซ.ซอ ๙ คนซึ่งมาในเรือรบชื่อ นอติลัซ ของพระเจ้าแผ่นดินออสเตรีย ซึ่งเข้ามานั้นเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พร้อมด้วยมิสเตอร์ เยเย

ริชแมน กงสุลออสเตรียเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ครู่หนึ่ง กราบถวายบังคมลากลับไป

เสด็จมาประทับห้องออกขุนนางทรงปิดทองพระ แล้วทรงสัปนาคเพลิง พระราชทานเพลิงศพ พระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม เมืองนครชัยศรีคนเก่า และศพขุนราชบั่จสูร และโปรดพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระครูสังฆปาโมกข์ เมืองนครราชสีมา แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพรหมประเสริฐศิลปเมืองพรหมบุรี ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระพรหมภักดี จางวางเมืองพรหมบุรี ฉบับ ๑ ใบบอกหลวงรามฤทธิรงค์ปลัดเมืองสิงห์บุรี ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพ พระพิศาลสงครามเจ้าเมือง ฉบับ ๑ ใบบอกพระนครศรีบริรักษ์เมืองขอนแก่นส่งเงินแทนเร่วส่วย ๒ หาบ ๕๐ ชั่ง จำนวนปีวอก ราคาเงิน ๑๒|๒ กับว่าได้จัดสีผึ้งอีก ๒ หาบทูลเกล้าฯ ถวาย

พระนรินทรอ่านบอกพระเพ็ชรพิสัยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรี ว่าพระยาเพชรบุรีมีหนังสือมาว่า มีตราออกไปว่า พระพลสงครามเมือง.พชรร้องว่าเลกกองด่านต้องเกณฑ์ไปทำโทรเลขในเดือนยี่ ๑๐๐ คน เดือน ๓ นี้เลกไม่พอ ๑๐๐ คน โปรดให้เกณฑ์เลกสมเจ้าเมืองกรมการให้พระปลัดเกณฑ์ส่งไป ๑๐๐ คนนั้น ได้เกณฑ์ส่งขึ้นไป ๙๖ คน แต่จำนวนเดือน ๔ นั้นเกณฑ์ได้แต่ ๓๕ คน ไม่มีตัวเกณฑ์ เพราะชราพิการหนีตายมาก ฉบับ ๑ ว่ามีผู้ร้าย ๗ คนถืออาวุธจุดคบเพลิงขึ้นปล้นเรือนอำแดงเหมือน เก็บทรัพย์ไปได้

หลายสิ่งรวมราคา ๒|๑ ได้สืบจับได้ตัวอ้ายผึ่ง อ้ายหวาน อ้ายจิดกับพวกอีก ๙ คนมาชำระถาม ให้การรับเป็นสัตย์ ส่งของคืนได้ ๑๖ สิ่ง อ้ายตึงผู้ร้ายคนหนึ่งหนีไปอยู่เมืองปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ ได้มีสูตรนารายณ์ไปเอาตัวแล้ว

พระยาพิพัฒน์นำหลวงอร่ามเรืองฤทธิ ยกกระบัตร หลวงวิชิตชลชัยผู้ช่วย กราบถวายบังคมลาออกไปรับราชการเมืองสมุทรสงคราม

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรขุนแผลงสท้านเป็น หลวงพิศณุเทพเจ้ากรมตำรวจภูธร ๑ นายแฉ่งผู้ว่าที่พระศรีสุนทร นายกองส่วย เป็นพระพิไชยชลธี เจ้าเมืองบ้างจันตคีรีเขตร์ ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๗ ๖ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระอินทราษาเมืองพนัสนิคมว่า ด้วยมีอ้ายผู้ร้ายลอบยิงจีนสิวเสียตาย สืบไม่ได้ตัว กับว่าเวลากลางคืนพวกจีนกำเริบเที่ยวถือปืนเที่ยวยิงคืนละ ๓–๔ นัดทุกคืน ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาวิชยาธิบดีศรีรณรงคฤๅไชยเมืองจันทบุรี ขอที่เขตพระอุโบสถวัดบางหนองเสงาโดยยาว ๑๑ วา กว้าง ๗ วา ผูกพัทธสีมา กับบอกพระยาสุนทรบุรีศรีพิไชยสงคราม เมืองนครชัยศรี ๔ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าวัน ๒ ๒ ๔ ค่ำ มีผู้ร้ายปล้นเรือนนายเกิดบ้านสำนักครัวแขวงเมืองนครชัยศรี เจ้าของเรือนจำหน้านายเล็กบ้านตาก้องได้คนหนึ่ง แต่หาทันเก็บทรัพย์ไปไม่ เพราะนายเกิด

ร้องให้ชาวบ้านช่วย ยังให้ไปจับนายเล็กอยู่ ฉบับ ๑ ว่าผู้ร้ายตีชิงกระบือของจีนหมูซึ่งเลี้ยงไว้ที่ทุ่งบางระกำไปได้ ๗ กระบือ ได้ออกติดตามแล้ว ฉบับ ๑ ว่าผู้ร้ายตีชิงกระบือของอำแดงเปี่ยมบ้านน้อย และยิงเอานายมาชาวบ้านที่มาช่วย ๑๑ แผล ผู้ร้ายเอากระบือไปได้ ๔ กระบือ ได้ออกสืบแล้ว ฉบับ ๑ วัน ๆ ๔ ค่ำ เวลา ๓ ยาม มีอ้ายคนร้ายประมาณ ๕๐ คน
๘
จุดเพลิงเดินมาตามทุ่งบ้านสำปะทวน แล้วเข้าปล้นบ้านลาวบ้านสำปะทวน ปล้นเรือนนายมีอำแดงจุบเรือนหนึ่ง พันปานกำนันเรือนหนึ่ง และเอาไฟลนนายมีอำแดงจุบปอกทั้งตัว แล้วร้องประกาศให้จับตัวเจ้าของทรัพย์ให้ได้จะตัดหูบูชาเจ้า เก็บทรัพย์ไปได้เรือนละ ๕ | เศษ พอทราบความก็ได้แต่งกรมการออกติดตามแล้ว

โปรดเกล้า ฯ ให้พระสุธรรมไมตรีออกไปปราบปรามจีนเมืองพนัสนิคม แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำทรงพระเครื่องใหญ่

วัน ๑ ๗ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระรามพิชัย ๑ พระศรีทิพย์โภชน์ ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาสุนทรสงคราม เมืองสุพรรณบุรี ว่าด้วยเจ้าพระพุทธบาทและพระสงฆ์ไปถึงวัดพระแท่นดงรัง ได้ให้หลวงยกกระบัตรไปรับรองแล้วเสด็จไปวัดป่าเลไลยก์และบ้านท่าพี่เลี้ยง พระยาสุพรรณได้รับรองตามสมควร แล้วแต่งกรมการนำไปส่งแขวงเมืองสรรคบุรีแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระขยันสงคราม ปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นนายชุ่มอำแดงกลิ่น ทุบตีมีบาดแผล และเก็บทรัพย์สมบัติไปราคา ๑๔ ๕|๓ ๑|๓ พระขยันไปรับชันสูตรตราสินเอง และได้แต่งกรมการไปเที่ยวสืบสวนแล้ว ถ้าได้ความจะบอกมา

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสมุทรสาคร ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่า ขุนเทพอากรมาขอกำนันไปจับจีนลักต้มสุราเถื่อนที่คลองบึกนกเหนือลัดท่าจีน ได้ให้กรมการกำนันไปด้วย ครั้นไปถึงเข้าโรงไม่ได้ มีคูล้อมรอบปักขวากด้วย พวกจีนยิงปืนระดมออกมา ๒๐ นัด พวกนายอากรน้อยตัวต้องกลับมา ครั้นรุ่งขึ้นได้แต่งกรมการเพิ่มให้ไปอีก นายอากรพาไปถึงโรงจีนลัก ๆ กับพวกเอาปืนยิงออกมาประมาณ ๑๐๐ นัด กระสุนปืนถูกจีนบุนเสง ๔ แผล จีนฮกไฉ ๑ แผล จีนหัว ๑ แผล ต้องกลับมาทำคำกฎหมายตราสินและฟ้องจีนลักกับพวกที่รู้จักชื่อ ๑๗ ไม่รู้จักชื่อประมาณ ๓๕ คน จีนบุนเสงที่ถูกปืนอยู่ได้ ๒ วันตาย ฉบับ ๑ ว่าได้แต่งกรมการกำนันกับพวกนายอากรไปตรวจโรงจีนลัก จีนลักเผาโรงแล้วหนีไปเสีย ยังสืบสวนอยู่ยังไม่ได้ตัว

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประพาสพระราชอุทยานสราญรมย์ พร้อมด้วยกระบวนข้างใน จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

อนึ่งวันนี้มีการไล่หนังสือนักเรียนในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ด้วยโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิ์ประวัติ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร

พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ พระยาภาษกรวงศ์ พระยาศรีสุนทรโวหาร เป็นข้าหลวงไปเป็นผู้ไล่ด้วย

วัน ๓ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาเช้า โปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบำราบปรปักษ์ ทรงจัดการให้เจ้าพนักงานยกโกศศพเจ้าคุณกลาง (ปุก) ขึ้นเสลี่ยงหิ้ว มีเครื่องสูงกลองชนะมาแต่บ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ มาขึ้นเสลี่ยงโถงหรือสามคาน ตั้งกระบวนแห่ไปแต่หน้าบ้านพระยาอภัยรณฤทธิ์ ริมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แห่ไปเข้าเมรุผ้าขาววัดบุบผารามวิหาร เจ้าพนักงานเกรินโกศศพขึ้นตั้งบนแว่นฟ้า ๓ ชั้น มีเครื่องสูงล้อมชั้นในรอบฐานบัทม์ ชั้นนอกมีฉัตรเบญจรงค์ล้อม ๖ คัน พระสงฆ์สวดอภิธรรม ๒ สร้าง กลองชนะแตรสังข์ประโคมตามเวลา มีการมหรสพโขนโรง ๑ หุ่นโรง ๑ งิ้วโรง ๑ หนัง ๒ โรง ทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์วันละ ๔ ต้น

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขาวลาย เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจ เสด็จลงท่าราชวรดิษฐ์ ทรงเรือพระที่นั่งกราบขจรกรุง เสด็จพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จไปประทับวัดประยูรวงศาราม เสด็จทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินไปประทับเมรุผ้าขาวหน้าวัดบุบผาราม ทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร สมเด็จพระวันรัตและพระราชาคณะ ๑๐ รูป บังสุกุลศพเจ้าคุณกลาง แล้วถวายอนุโมทนา เสด็จกลับประทับพลับพลา ทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลฉลาก โปรดให้เจ้าพนักงานทิ้งทานทุกต้นกัลปพฤกษ์ แล้วเสด็จทรงพระราชยานเสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับ

ท่าวัดประยุรวงศ์ ทรงเรือพระที่นั่งเสด็จพร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

กับวันนี้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราตั้งให้กรมท่าส่งไปพระราชทานมิสเตอร์แซมอล คิลเบิก โยนซ์ เป็นกงสุลสยาม ณ เมืองรางงูน ๑ มิสเตอร์ ยอน คอนเนลล์ เป็นกงสุลสยามที่เมืองมอลเมน ๑

วัน ๔ ฯ ๑๐ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนางและไม่ได้เสด็จไปที่ศพเจ้าคุณปุกด้วย

วัน ๕ ฯ ๑๑ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกทางท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าสาย ในกรมหมื่นกระษัตริย์ศรีศักดิเดช ๑ พระทิพจักษุสาตร์ เจ้ากรมหมอโรงพระโอสถ ๑ กับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพ พระพรหมภักดี จางวางเมืองพรหมบุรี ๑ พระพิศาลสงคราม เมืองสิงห์บุรี ๑ แล้วเสด็จทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จลงท่าราชวรดิษฐ์ทรงเรือพระที่นั่งขจรกรุง เสด็จโดยชลมารคพร้อมด้วยเรือกระบวนนำและตามเสด็จ ไปประทับท่าหน้าวัดประยุรวงศารามวิหาร เสด็จขึ้นทรงพระราชยานเสด็จพร้อมด้วยหมู่องครักษ์กระบวนนำตามเสด็จ ไปประทับเมรุวัดบุบผาราม-วิหาร เสด็จไปประทับในเมรุมุขตะวันออก ทรงทอดผ้าไตร ๒๐ แล้วกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ เจ้าพระราชาคณะ ถานานุกรมรวม ๒๐ บังสุกุลแล้ว ยถาสัพพีอติเรกแล้ว พระสงฆ์กลับออกไป ทรงจุดเทียนธูปและมีเครื่องสมาศพ เสด็จขึ้นบนฐานบัทม์ พระราชทานเพลิงศพเจ้าคุณปุก

เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์กลองชนะตามธรรมเนียม เสด็จมาประทับพลับพลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานทิ้งทานทุกต้นกัลป-พฤกษ์ พระราชทานราษฎรทั้ง ๔ ต้น และทรงโปรยผลกัลปพฤกษ์ผลฉลากพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยาน เสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับท่าวัดประยูรวงศ์ เสด็จทรงเรือพระที่นั่งเสด็จกลับพระราชวัง เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

วัน ๖ ๑๒ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เป็นวันจะได้เสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ พระราชทานรางวัลนักเรียนซึ่งไล่หนังสือได้ในวัน ฯ ๕ ค่ำ พระองค์เจ้าดิศวรกุมารซึ่งเป็นผู้จัดการโรงเรียน ได้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์มาประชุมเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จพระราชดำเนินไปขึ้นพระตำหนักสวนกุหลาบ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับตึกใหม่ ซึ่งเป็นที่สอนหนังสือซึ่งทำใหม่ติดเนื่องกันไปกับพระตำหนักเดิม เสด็จทอดพระเนตรที่สอนหนังสือทั่วแล้ว เสด็จลงไปชั้นล่าง ทอดพระเนตรที่เหล่านั้นทั่วแล้วเสด็จออกไปสนามหญ้าหลังตึกใหม่ตลอดถึงแถวเต๊งใน ในพระพระบรมมหาราชวังชั้นใน ขณะนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการและครูในโรงเรียนนักเรียนในโรงเรียนนี้ยืนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน เสด็จประพาสทั่วแล้วเสด็จประทับบนศาลากลางสนามหญ้า โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอและสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ และเจ้านายทั้งปวง เสด็จขึ้นไปยืนเฝ้าบนนั้น หม่อมเจ้าและข้าราชการยืนเฝ้าอยู่ข้างศาลาเป็นอันมาก ครูและนักเรียนทั้งปวงยืนเฝ้าในสนามหญ้าหน้าศาลาซึ่งตั้งพระที่นั่งโธรนพร้อมกัน แล้วกอมมิตตีผู้ไล่หนังสือทั้ง ๕ เดินเข้ามายืนเฝ้าหน้าพระที่นั่งแล้ว พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติอ่านรายงานถวาย ว่าด้วยการไล่หนังสือนักเรียนในโรงเรียนนี้ได้นักเรียนที่เรียนจบแบบหนังสือไทยเป็นคนรู้แท้ ๔ คน หม่อมเจ้าชัชวาลย์ในกรมขุนบดินทร ๑ หม่อมราชวงศ์จัน บุตรหม่อมเจ้านภาในกรมหลวงมหิศวรินทร ๑ หม่อมราชวงศ์ฉะอ้อนบุตรหม่อมเจ้าถึกในเจ้าฟ้าอิศราพงศ์ ๑ หม่อมราชวงศ์สำเริงบุตรหม่อมเจ้าเบี้ยกในเจ้าฟ้าอิศราพงศ์ ๑ และว่าด้วยนักเรียนที่ควรจะได้รับพระราชทานของรางวัล แล้วทรงพระราชดำรัสตอบแสดงการที่ทรงยินดีในเรื่องที่ไล่หนังสือได้มีเป็นครั้งแรกในเมืองไทย และทรงชี้แจงการที่โปรดเกล้า ฯ ให้สร้างโรงเรียนเพื่อจะทรงอนุเคราะห์พระบรมวงศานุวงศ์และขนชาวสยามให้มีวิชาเจริญขึ้น แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทนักเรียนและสรรเสริญขอบใจผู้ที่ไล่ และพระองค์ดิศผู้จัดการโรงเรียน และครูผู้สอน แล้วกอมมิตตีถวายคำนับ ถอยกลับไป

จึงโปรดเกล้า ฯ พระราชทานรางวัลนาฬิกาพกทองคำแก่หม่อมเจ้าชัชวาลย์ ในการที่เป็นคนเรียนรู้ดีกว่านักเรียนทั้งปวงเป็นชั้นที่ ๑ คนหนึ่ง แล้วพระราชทานรางวัลของต่าง ๆ เป็นเครื่องเขียนหนังสือทั้งนั้น แต่เป็นของมีราคามาก ๆ ทั้งนั้น พระราชทานหม่อมเจ้าเผือกในกรมขุนธรานุชิต เป็นคนไล่ได้ดีกว่าคนในชั้นที่ ๒ คนหนึ่ง หม่อมราชวงศ์พยูรบุตรหม่อมเจ้า

เขมเป็นคนไล่ได้ดีกว่าคนชั้นที่ ๓ คนหนึ่ง หม่อมราชวงศ์วินบุตรหม่อมเจ้าเนตรในพระองค์เจ้าเสือในการลายมือดีคนหนึ่ง หม่อมราชวงศ์ฉะอุ่มบุตรหม่อมเจ้าแช่ในพระองค์เจ้าศรีสังข์ ในการหมั่นเล่าเรียนคนหนึ่ง และพระราชทานรางวัลวิเศษแก่คนซึ่งไล่หนังสือไทยรู้จบแบบที่ยกเป็นชั้น ๑ อีก ๓ คน คือ หม่อมราชวงศ์จัน หม่อมราชวงศ์สำเริง หม่อมราชวงศ์ฉะอ้อน

ครั้นพระราชทานรางวัลเสร็จแล้ว เสด็จกลับจากที่นั้น เสด็จทอดพระเนตรในสวนกุหลาบซึ่งพระองค์ดิศได้จัดทุก ๆ แห่ง แล้วเสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคม หลวงโลกทีปถวายฎีกาจันทรุปราคาซึ่งจะมีในวัน ๑๕ ๆ ๕ ค่ำ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลายามเศษพระองค์เจ้าสวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๕ ทุ่มกลับออกมา

อนึ่ง การศพเจ้าคุณปุกวันนี้เก็บอัฐิพระราชทานเรือรับอังคารไปลอยและตั้งกระบวนแห่อัฐิกลับและการอื่น ๆ ตามธรรมเนียม

วัน ๗ ๑๓ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาสุรินทรภักดี เมืองสุรินทร์ ๓ ฉบับ ฉบับหนึ่งว่าได้เก็บเงินแทนผลเร่วส่วยเมืองสุรินทร์ เมืองทุรพินทนิคม จำนวนปีมะแม เบญจศก เงิน ๕๙ ๔ เป็นเร่วหนัก ๒๓๖ ๘๐ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับหนึ่งว่าได้ให้กรมการคุมเงินแทนเร่วส่วยเลกเมืองรัตนบุรี

สมัครมาอยู่เมืองสุรินทร์เงิน ๗ ๑๐ ฉบับหนึ่งว่ามีตราโปรดให้รับเลกเมืองศรีขรภูมพิสัยและเมืองสังขะนั้น ได้เร่งได้เงินที่ค้าง ๓ ๑ ๒ ส่งเข้ามา กับใบบอกพระกำแพงพราหมณ์ปลัดเมืองสุโขทัย ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดหนองรั้งยาว ๖ วา ๓ ศอก กว้าง ๓ วาฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาวิเศษฦๅไชยเมืองฉะเชิงเทรา ว่าหลวงวิสูตรจีนชาติปลัดฝ่ายจีนป่วยถึงแก่กรรม ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปเผาศพฉบับ ๑

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦๅไชย ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพพระครูวิบุลยเกียรติเจ้าคณะเมืองราชบุรีฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิทักษ์ทวยหาญเมืองปทุมธานี ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพ พระครูบัญญารัตนฉบับ ๑

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์เมืองสมุทรสงคราม ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพ หลวงอร่ามเรืองฤทธิ์ ยกกระบัตรฉบับ ๑ กับใบบอกพระยานนทบุรีว่าด้วยผู้ร้ายปล้นบ้านอำแดงแก้ว นายวันเจ้าของทรัพย์ไม่รู้จักหน้า ได้แต่งกรมการสืบสวนอยู่

แล้วพระยาพิพัฒนำพระสุธรรมไมตรีถวายบังคมลาไปราชการเมืองพนัสนิคม และนำพระพิไชยชลธีผู้ว่าราชการเมืองประจันตคีรีเขตร กราบถวายบังคมลาไปว่าราชการบ้านเมือง

วันนี้สมเด็จกรมพระมาเฝ้า รับสั่งด้วยเรื่องจะเสด็จขึ้นไปพระราชวังบางปะอิน และการที่จะเสด็จพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุฒาจารย์

แล้วเสด็จขึ้น เสด็จไปประทับชิดติงรูม สมเด็จกรมพระเผ้า รับสั่งเรื่อง พระยาพิไชยไปตีฮ่อณทุ่งเชียงคำ และเรื่องพระยาราชวรานุกูลไม่ไปตีฮ่อ พร้อมกับพระยาพิไชย พระยาราชทำการโยเยอ่อนแอเสียไม่ไปตามนัดตามตราพระราชสีห์ รับสั่งอยู่จนเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๑ ฯ ๕ ค่ำ ๑๔ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่า กราบถวายบังคมลาออกไปณวัน ๔ ฯ ๔ ค่ำ ปีวอก ฉอศก ถึงเมืองฉะเชิงเทรา ณวัน ฯ ๔ ค่ำ ๑๑ พักอยู่ ๓ วันไปจากฉะเชิงเทราถึงเมืองปราจีนบุรีวัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ ๑๓ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก พระยาปราจีนได้เกณฑ์ช้างคนเกวียนไว้ท่าแล้ว ขอขุนศุภมาตราไปด้วย ได้ให้พระยาปราจีนเกณฑ์เลก พระพิทักษ์อุทัยทิศบิดาภรรยาขุนศุภมาตราให้ขุนศุภมาตรา ๒๐ ให้เกณฑ์เลกอาสาเพิ่มเติมเข้ากองอีก ๑๕ คน กับว่าเลกหลวงยกกระบัตรที่ไปเป็นพระพิทักษ์บุรพทิศเมืองศรีโสภณยังหลบหลีกราชการอยู่มาก ขอให้หลวงนครเมืองปราจีนบุรีควบคุมและขอไปราชการด้วย และได้ถือน้ำพระพิพัฒน์ที่เมืองปราจีนบุรีด้วย กำหนดจะได้กราบถวายบังคมลาไปเมืองประจันตคามวัน ๖ ฯ ๕ ค่ำ ๕ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก ฉบับที่ ๒ ว่าโปรดให้เกณฑ์ข้าราชการในพระบรมมหาราชวังพระราชวังบวรไปราชการด้วยนั้น เมื่อวันถวายบังคมลานั้นข้าราชการในพระราชวังบวรลงมาด้วย ได้เห็นหลวงวุฒิกำแหงเป็นคนชราได้ไล่เลียงกำลังพาหนะก็ไม่มี ได้ให้พระอินทรารักษ์บอกพระยากลาโหม

ขอเปลี่ยนใหม่ ก็ไม่เปลี่ยนให้ ๆ พระรามเดชะคุมไปมอบให้พระยามหา-อมาตย์ ๆ ก็ไม่ยอมรับ ครั้นออกไปถึงปราจีนบุรี หลวงวุฒิกำแหงมาหาได้ถามได้ความว่าไม่เปลี่ยนให้ พระยามหาอมาตย์เห็นว่าเปนคนชราใช้ราชการไม่ได้ ได้ไล่กลับเข้ามาแล้ว ขอพระรามเดชะในพระราชวังบวรออกไปเปลี่ยน โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จกรมพระต่อว่าไปที่วังหน้า แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ประเดี๋ยวเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๑๕ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเปน ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

วันนี้เวลากลางวันไม่ออกขุนนาง วันนี้เปนวันจะมีจันทรุปราคา เจ้าพนักงานตั้งพระแท่นสรงที่ชาลาข้างพระที่นั่งอมรินทรด้านตะวันออก เวลาค่ำกรมแสงตั้งกล้องส่อง เจ้าพนักงานชาวประโคมเตรียมพร้อมตามบุรพราชประเพณี ครั้นเวลายามเศษ แต่เปนคำเถียงกันว่า ๓๙ ๔๐ ๔๒ นาทีบ้าง ขอบมณฑลพระจันทร์หมองแล้วขาดขอบข้างทิศอาคเนย์เปนจันทรุปรา-คา โหรสั่งประโคม เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรฆ้องชัยมโหรีกรมแสงในตามธรรมเนียม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งอมรินทรเสด็จไปประทับพระที่นั่งราชฤดี ทรงผลัดพระภูษาทรงพระสะพักโขมพัตถ์ เสด็จเข้าสู่ที่สรงพระมุรธาภิเษกสนานตามโบราณราชประเพณีเพื่อทรงพระเจริญสุขสิริสวัสดิ์สถาพร เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรฆ้องชัยพิณพาทย์นฤนาท เจ้าพนักงานถวายพระเต้าต่าง ๆ เปนอันมาก พระมหาราชครูกับพราหมณ์ทั้งหลายถวายน้ำพระมหาสังข์ต่าง ๆ เปนอันมาก ครั้นสรงแล้วทรงเครื่องเสร็จเสด็จมาประทับพระที่นั่งสนามจันทร์ พระราช

ทานเงินพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท ทั้งฝ่ายทหารพลเรือน เป็นอันมาก พระราชทานรางวัลผู้ซึ่งถวายคำนวณบาทใกล้ คือ สมเด็จกรมพระ ๓ กรมหมื่นประจักษ์ กรมหมื่นเทวะวงศ์องค์ละ ๓ พระมหาราชครูพิทธี หลวงโลกทีป หลวงสโมสรคนละ ๓ เวลา ๕ ทุ่ม ๑๒ นาทีเต็มคราธเป็นตรีคราธ เวลาเกือบ ๒ ยามพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น เวลา ๒ ยาม ๕๒ นาทีเป็นโมกขบริสุทธิ์

วัน ๓ ๑ฯ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๒

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระพุทธรูปและพระไตรปิฎก แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมือง ๆ นครสวรรค์ ว่าหม่อมเจ้าพระพุทธบาทไปถึงเมืองนครสวรรค์ ได้รับรองเลี้ยงดูโดยสมควร แล้วแต่งกรมการนำไปส่งถึงเขตแขวงเมืองกำแพงเพชร

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦๅไชย เมืองราชบุรี ๓ ฉบับ ๆ หนึ่งว่ากำนันมาแจ้งความว่ามีผู้ร้ายฆ่านายแป๋วตายที่หลักแปดคลองดำเนินสะดวก แต่งกรมการไปสืบจับได้ตัวอ้ายแป๋วมาถามรับเป็นสัตย์ ส่งตัวเข้ามา ฉบับ ๑ ว่านายสังโจทก์ฟ้องว่า อ้ายสา อ้ายชม อ้ายหุ่น ฆ่านายร้ายตายได้ตัวมาถามรับเป็นสัตย์ ส่งตัวเข้ามา ฉบับ ๑ ว่านายสาโจทก์ฟ้องว่าอ้ายไข่ อ้ายขำ อ้ายเคลิ้ม อ้ายทด แทงนายเปรตายที่วัดห้วยโรง ได้ตัวผู้ต้องหามาถามรับเป็นสัตย์ ส่งตัวเข้ามากรุงเทพ ฯ

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยานนทบุรีว่าด้วยผู้ร้ายปล้นนายโตพันอินทราช เก็บทรัพย์ไปได้ ๕┼ เศษ เจ้าของจำหน้าผู้ร้ายได้ ๒ คน ชื่ออ้ายเกลี้ยง อ้ายก้อน แต่อ้าย ๒ คนนี้หนี ยังติดตามสืบสวนอยู่

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์เรื่องเมืองพวน จนเวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จขึ้นข้างใน

อนึ่ง เวลาเช้าวันนี้เจ้าพนักงานได้แห่พระศพพระวงศ์เธอ พระองค์เจ้ามหาหงษ์โสภาค มีเครื่องสูง ๓ ชั้น กองชนะ ๕ คู่ เครื่องแห่ตามสมควร ไปเข้าเมรุวัดบุบผารามวิหาร มีการเล่นอย่างเช่นเจ้านายในพระราชวังบวร เวลาเย็นมีทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ์วันละ ๒ ต้น

เวลายามเศษพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเฝ้าข้างใน เมื่อพระจันทร์ขึ้น เจ้าพนักงานตั้งบายศรี โหรถามข่าวพระจันทร์ตามโบราณวิสัยตามเคย

วัน ๕ฯ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๒

บ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระองค์มหาหงษ์ วัดบุบผาราม ๑ หม่อมเจ้าโต เลฟเตแนนต์ ๑ พระวิเชียรมุนี วัดบุบผาราม ๑ พระครูธรรมจริยาภิรม วัดมหาพฤฒาราม ๑ กับพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพ พระครูวิบุลเกียรติวัดสะแกเมืองราชบุรี ๑ พระครูปัญญารัตน์เมืองปทุมธานี ๑ หลวงอร่ามเรืองฤทธิ์ ยกกระบัตรเมืองสมุทรสงคราม ๑ หลวงวิสูตรจีนชาติเมืองฉะเชิงเทรา ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

เสด็จขึ้นพระแท่นแล้ว พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ว่า ได้ขึ้นไปถึงท่าเมืองประจันตคาม พักอยู่ ๒ วันแล้วไปเมืองประจันตคาม อาการไข้หายเป็นปรกติแล้วจะไปทางหนองสาริกา ได้ทราบว่าเป็นทางกันดารจะต้องยกขึ้นไปทางศรีโสภณเป็นทางอ้อม ถ้าจะไปจึงจะบอกมา

พระนรินทรอ่านบอกเมืองราชบุรี ๔ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าผู้ร้ายเข้าปล้นโรงจีนโปกุยอำแดงจัน ตีแทงเจ้าของทรัพย์มีบาดเจ็บหลายแห่ง เก็บทรัพย์ไปราคา ๑๙ ┼ (๕) เงิน ┼ (๒) ทอง ┼ (๒) สืบจับตัวได้ อ้ายริด อ้ายเกิด อ้ายกรับ อ้ายนวม กับได้ของกลางมาถาม ผู้ร้ายรับเป็นสัตย์ ซัดเพื่อน ๒๐ คน ยังสืบจับต่อไป ฉบับ ๑ ว่าผู้ร้ายปล้นบ้านราษฎรบ้านคูบัว ตีฟันเจ้าของทรัพย์มีบาดแผล สืบจับได้ตัวอ้ายชม อ้ายหรี่ม อ้ายแปะกับของกลางซักถามรับเป็นสัตย์ว่าปล้นเรือนอำแดงภู่ได้ทรัพย์ไป ┼ (๕) เศษ ซัดถึงอ้ายบุญ อ้ายแฉ่ง อ้ายจ่าง แขวงเมืองสมุทรสงคราม ได้มีหนังสือไปแล้ว ฉบับ ๑ ว่าขุนชำนิพลภักดินายกองส่วยเงินขึ้นกรมกลาโหมวังหน้ามาฟ้องว่า อ้ายโต นายเอี่ยม ตีนายสองผู้น้องจมน้ำตายหายไป ได้ตัวอ้ายโต นายเอี่ยมมาถาม ปฏิเสธไม่รับ สืบพยานรางวัดทั้ง ๒ ฝ่าย ภายหลังอ้ายโตรับเป็นสัตย์ แต่นายเอี่ยมหารับไม่ ฉบับ ๑ ว่าอำแดงแหวดบุตรอำแดงจันไปร้องทุกข์ว่า อำแดงจันกับอำแดงแหวดลงเรือไปหาพี่น้องในคลองวัดกลาง และจอดเรือกินข้าว อ้ายชมกับพวก ๘–๙ คนถือปืนดาบหลาวมาที่เรือ ฉุดอำแดงแหวดขึ้นจากเรือ อำแดงจันร้องให้ชาวบ้านช่วย ผู้ร้ายฟันอำแดงจันจมน้ำตาย แล้วอ้ายชุ่มทำชำเราอำแดงแหวดแล้ว

ให้เพื่อนทำอีกคนละครั้งแล้วปล่อยไป ได้ให้กรมการออกสืบได้ความว่า เลฟเตอแนนต์ที่มาตั้งจับคนโทษอยู่เมืองสมุทรสงครามจับไอ้ชมไว้ ได้ให้ไปขอตัวมาถามรับเป็นสัตย์ ซัดเพื่อนอีกหลายคน ยังสืบจับอยู่

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๒
๓

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ห้องดรอนิงรูม เจ้าพนักงานกรมท่า กรมวังนำดอกเตอร์ คาเบรียล ผู้ว่าการกงสุลเยอรมัน ๑ มิสเตอร์ซิงซิงเยอสิเกรตารี ๑ มิสซิสซิงซิงเยอ ฟอลรา ภรรยาสิเกรตารี เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควรแล้ว กราบถวายบังคมลากลับไป เสด็จขึ้นเสวย

เวลาเกือบค่ำเสด็จออกประทับดรอนิงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์กับราชเอดเดอแกมปนั้น มิสเตออาลเบิก ยุเกอ กงสุลอิตาลี ๑ กับดอกเตอร์ลุสตี นักปราชญ์อิตาลีเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารตามสมควรแล้วกราบถวายบังคมลากลับไป เสด็จออกไปประทับมุขเด็จพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท สมเด็จกรมพระกับกรมช้างนำช้างพลายงอน ซึ่งตีพอภรรยาหมอเตียงปลอยเกรี่ยงตาย ผู้ตายกับอะยองโต๊ะบุตรถวายนั้นเข้ามาถวายตัวทอดพระเนตรที่หน้าพระที่นั่งจักรี ช้างสูง ๕ ศอก ๒ นิ้ว โปรดพระราชทานรางวัลเงิน ๕ —|— กับเสื้อผ้าทั้งมารดาและบุตร และโปรดพระราชทานเสื้อเข้มขาบพระพิทักษ์พลขันธ์ เสื้ออัตลัดหลวงสุวรรณบรรพต เสื้อแพรขุนหมื่น ๓ คน ๆ ละเสื้อ ซึ่งเป็นผู้นำช้างเข้ามา

แล้วเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ที่ ๔ ว่ายกไปจากประจันตคาม ๓ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก ๑๒๔๖ ไปถึงเมืองกบิลวันนั้นเอง รุ่งขึ้นพระยาศรีสุริยเดชปลัดเมืองนครราชสีมามาแจ้งความว่า มีท้องตราให้มาทำทางโทรเลขขึ้นไปถึงเมืองนครราชสีมา ให้พระยากำแหงสงครามเกณฑ์คน ๕๐๐ ช้าง ๓๐ พระยานครราชสีมาหาให้ครบจำนวนไม่ ได้ช้าง ๑๑ ไม่พอราชการ ได้มีหนังสือขอให้เกณฑ์เพิ่มให้ครบ ก็ได้แต่คน ช้างไม่ได้ คนที่มาก็ป่วยเสีย ๑๘๗ คน และป่วยเนือง ๆ ลง และว่าทางผีดเคืองเต็มที เห็นจะทำไม่สำเร็จ และว่ามาคอยมองซิเออร์ดากาตอยู่ที่เมืองกบิลก็ไม่เห็น จะไม่สำเร็จ จะโปรดเกล้า ฯ ประการใดแล้วแต่จะโปรด กำหนดพระยามหาอมาตย์จะได้กราบถวายบังคมลาจากเมืองกบิลบุรี ณ วัน ๕ ๑๑ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

กับใบบอกพระยาศรีสุริยเดชวิเศศฤทธิทศทิศวิไชย ปลัดเมืองนครราชสีมา เนื้อความคล้ายกับบอกพระยามหาอมาตย์ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู ๑ เสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำพระองค์สวัสดิ์เข้าเฝ้าข้างในจน ๒ ยามเศษ

วัน ๖ ๔ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้าปุ้ย หม่อมเจ้าละมุน ในกรมขุนสถิตย์สถาพร แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัย ว่าด้วยการเก็บเงินค่าตอไม้ในจำนวนปีวอกได้เงิน ๘|๑๕ ๑ |๒ ได้จ่ายให้นายด่านขุนหมื่นนายหมวดไพร่รักษาหน้าด่านทั้งสามด่านแล้ว และแบ่งไว้จ่ายเป็นเสื้อผ้าผู้รักษาด่าน ๔|๗ |๒

รับสั่งกับสมเด็จกรมพระด้วยเรื่องจะเสด็จพระราชดำเนินบางปะอินและอื่น ๆ ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่มเศษพระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยามเศษ

วัน ๗ ฯ ๕ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง ไม่มีราชการอะไร เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ เวลาย่ำค่ำ.สด็จขึ้น

เวลายามเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๗ ทุ่ม

วัน ๑ ฯ ๖ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๒ โมงเสด็จทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับตำหนักแพ ตรัสกับเจ้านายข้าราชการที่ไปส่ง คราวนี้ผู้มาส่งเสด็จน้อยกว่าทุกครั้ง ประทับอยู่ประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จลงประทับเรือพระที่นั่งเวสาตรี ออกจากตำหนักแพ ๒ โมงเช้า ๑๕ มินิต มาเข้าเกร็ดแล่นขึ้น

ไปตามลำน้ำ มาถึงลานเท ทหารปืนใหญ่รักษาพระบรมมหาราชวังยิงปืน สลุต ๒๑ นัด ทหารที่ขึ้นมานี้จะมาลองยิงปืนใหญ่ด้วย ทรงพระราชดำริว่า ปืนตรุบซึ่งสั่งมาใหม่ยังไม่ได้เคยลองยิงเลย ถ้ามีการที่จะต้องใช้คนไม่เคย กับปืนก็จะทำการขัดข้องไม่คล่องแคล่วได้ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้า ดิศวรกุมารจัดปืนตรุบมอบให้ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังนำขึ้นมาลอง ยิงถวายตัวที่ลานเท ด้วยที่นี้เป็นที่เคยลองปืนมาแต่ก่อน แต่ยังไม่ได้ลอง ในวันนี้ เป็นแต่ยิงสลุตเท่านั้น เรือพระที่นั่งเดินเร็วด้วยได้คราวน้ำขึ้น ๕ ชั่วโมงมาถึงเกาะเกิดบ่ายโมง ๑๕ มินิต ทอดสมอเรือพระที่นั่งถ่ายลำ เรือ สตรูเป็นเรือพระที่นั่ง ขนของอยู่ครึ่งชั่วโมงแล้วเสด็จลงเรือสตรูออกจาก เกาะเกิดมาประทับท่าพระราชวังบางปะอิน เสด็จขึ้นดำรัสกับผู้ที่มารับเสด็จ มีพระองค์ทองแถมและเจ้าพระยาพลเทพเป็นต้น แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ ๕ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ณ วันนี้ไม่มีราชการอันใด ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๓ ฯ ๕ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าโมงเศษเสด็จพระราชดำเนินลงเรือสตรูล่องลงไปถึงลานเท ประทับที่ตรงพลับพลา เสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งเก๋งไปประทับ เสด็จขึ้นที่ท่าซึ่งกรมการกรุงเก่าทำรับเสด็จ มีพลับพลาปลูกใหม่อีกหลัง หนึ่งเคียงกับพลับพลาหลังเก่า แต่ไม่ได้ประทับพลับพลานั้น ขึ้นทรง พระราชยานเสด็จพระราชดำเนินต่อขึ้นไปอีกหน่อยหนึ่งถึงเต๊นท์ที่ประทับ ทอดพระเนตรยิงปืน ปืนที่จะยิงนั้นปืนตรุบ ๔ กระบอก ปืนฮอสกิต ๔ กระบอก ตั้งตรงหน้าเต๊นท์ห่างออกไปจากเต๊นท์ประมาณ ๑๐ วา ตั้งเป้าผ้า ขาวห่างจากปืน ๑๒๐๐ หยาด คือ ๒๗ เส้น ครั้นเสด็จพระราชดำเนินเข้ามา

ประทับในเต็นท์แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้ทหารลองปืน กรมหมื่นประจักษ์เป็นผู้บอก ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังยิงปืนตรุบ ผลัดเปลี่ยนกันบอกละหนถูกเป้าบ้างผิดบ้าง ตั้งศูนย์ทางปืนใหญ่ไม่ใคร่จะตรงได้ ยิงได้ ๒๔ นัดแล้วยิงปืนฮอสกิตผลัดเปลี่ยนกันดังยิงปืนตรุบรวม ๘ นัด แล้วยิงพร้อมกันทั้ง ๔ กระบอกอีกหนหนึ่ง ๑๒ นัด แล้วตั้งเป้าใกล้ห่างจากปืน ๑๐๐ หยาด คือ ๒ เส้น ๕ วา ยิงปืนฮอสกิตกระสุนปลายอีก ๒ นัด แล้วถอนเป้ามาถวายทอดพระเนตรรอยที่ถูกยิง แต่ถูกน้อยทีเดียว ผิดมาก ครั้นเสร็จการยิงปืนแล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงพระราชยาน กลับลงเรือพระที่นั่งเก๋งขึ้นบนเรือสตรูกลับจากลานเทมาถึงพระราชวังบางปะอินเวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้ชักศพสมเด็จพุฒาจารย์วัดศาลาปูนไปเข้าเมรุหลังวัดศาลาปูน กระบวนแห่แต่กุฏิวัดศาลาปูนออกไปเมรุ มีเครื่องสูงกลองชนะเครื่องแห่พร้อม มีงานโขนโรงหนึ่ง หุ่นโรงหนึ่งและอะไร ๆ อีกตามธรรมเนียมทิ้งทาน ๓ วัน ต้นกัลปพฤกษ์ ๒ ต้น ๆ ละ ๕ ตำลึง ผลละเฟื้อง กลางคืนมีดอกไม้เพลิงทุกอย่าง มีหนัง ๒ โรง

วัน ๔ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๙

ไม่มีราชการอะไร

วัน ๕ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๐

วันนี้เป็นวันพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุฒาจารย์ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จลงเรือพระที่นั่งจักรข้างไปจากพระราชวังบางปะอิน ถึงป้อมเพ็ชร ไปหน่อยหนึ่งหยุดเรือพระที่นั่งจักรข้าง ด้วยน้ำน้อย ในลำแม่น้ำต่อขึ้นไปเป็นที่ตื้น เรือกลไฟไปไม่ได้ เสด็จลงเรือพระที่นั่งเก๋ง พร้อมด้วย

กระบวนนำตามเรือลำบั้นเก๋งเป็นเรือกลอง ขึ้นไปตามลำน้ำถึงท่าที่ประทับเหนือคลองหัวแหลม ประทับเรือพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงพระราชยานไปประทับที่พลับพลา พลับพลาตั้งอยู่หน้าเมรุหันหน้าพลับพลาไปข้างเหนือ ถนนตรงเข้าไปเมรุอยู่ตรงหน้าพลับพลา ทางขึ้นไปจากท่าที่เสด็จขึ้นถึงพลับพลา ๕ เส้นเศษ ครั้นประทับที่พลับพลาแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ เสด็จเข้าไปบังสุกุลศพที่ในเมรุ มีผ้าไตร ๒๐ ไตร ผ้าพับหน้า ๑๐๐ ครั้นบังสุกุลแล้วทรงจุดฝักแคพระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระพุฒาจารย์ โปรดให้โปรยสัญญาณทิ้งทาน คนทิ้งทานนุ่งผ้าเกี้ยว สวมเสื้อครุยไม่มีลำพอก ทิ้งทานแล้วทรงพระราชยานกลับมาประทับที่ท่า เสด็จทรงเรือพระที่นั่งเก๋งกลับมาตามทางเดิม เวลาจวนค่ำมาประทับที่เรือจักรข้างซึ่งทอดอยู่เหนือป้อมเพ็ชร เวลาทุ่มครึ่งล่องลงมาถึงบางปะอิน ล่องลงมาเข้าท้ายเกาะ มาประทับท่าพระราชวังเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งวโรภาศพิมาน พระองค์ทองแถมถวายแผนที่ตำหนักซึ่งจะทำใหม่ในพระราชวังบางปะอินทอดพระเนตร เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๑

วันนี้เป็นวันเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพ ฯ เวลาเช้า ๔ โมง ๑๐ มินิต เสด็จออกทางพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เสด็จทรงเรือพระที่นั่งจักรข้างออกจากพระราชวังบางปะอินล่องลงมาถึงบางไทรเวลาเช้า ๕ โมง ๔๐ มินิต ประทับเรือพระที่นั่งเข้ากับเรือพระที่นั่งเวสาตรีซึ่งลงมาทอดอยู่ที่บางไทร เสด็จขึ้นบนเรือพระที่นั่งเวสาตรีแล้วออกเรือพระนั่งเวสาตรีจาก

บางไทรล่องลงมาถึงกรุงเทพ ฯ เวลาบ่าย ๓ โมงครึ่งกลับเรือพระที่นั่งเข้าประทับกับตำหนักแพ เสด็จประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ดำรัสกับกรมหมื่นประจักษ์และเจ้าพระยามหินทรครู่หนึ่ง เสด็จกลับเข้าพระบรมมหาราชวัง

วัน ๗ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๒

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เป็นวันมหาสงกรานต์ วันนี้โปรดเกล้าฯ ให้เกณฑ์แผ่พระราชกุศลให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวงก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดเทพศิรินทราวาส เวลาบ่ายมีการสวดมนต์ฉลองพระเจดีย์ทราย พระราชาคณะ พระครูถานา ๓๐ รูปสวดมนต์ที่วัดเทพศิรินทราวาสด้วยตามเช่นเคยมีมาทุกปี

ในพระบรมมหาราชวัง พระครูมุรธาภิเษก ไทย ๔ รามัญ ๔ รวม ๘ องค์สวดพระพุทธมนต์น้ำมุรธาภิเษกซึ่งจะได้สรงในวันเถลิงศกด้วย

วัน ๑ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๓

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระฉลองพระเจดีย์ทรายที่วัดเทพศิรินทราวาส แต่ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียนที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๖๐ องค์ ซึ่งจะได้สรงน้ำในวันพรุ่งนี้สวดพระพุทธมนต์ในพระที่นั่งอมรินทร และพระครูไทย ๔ รามัญ ๔ ได้สวดมุรธาภิเษกที่พระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ด้วย พระเจ้าอยู่หัวไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินออกด้วย

วัน ๒ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๔

เวลาเช้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จไปปฏิบัติพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ เจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๒๐ ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้รับพระราชทานฉันเช้า ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งอมรินทร ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว เสด็จทรงประเคนไตรแพรพัดขนนกแก่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ พระราชาคณะผู้ใหญ่ แล้วหม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยที่ยังมิได้ทรงประเคนก็เข้ามารับไตรแพพัดขนนก และฐานานุกรมที่มาแทนพระราชาคณะผู้อาพาธก็เข้ามารับไตรแพรพัดขนนกขวดน้ำหอมด้วย แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกไปประทับที่พระที่นั่งสนามจันทร์ ด้วยเจ้าพนักงานตั้งปะรำมีถังน้ำพุที่หน้าพระที่นั่งสนามจันทร์ โปรดให้เชิญเสด็จกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ เสด็จมาสรงน้ำพุในปะรำนั้น เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์พร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวทรงโปรยพระสุหร่ายสรงน้ำพระสงฆ์ด้วยแล้ว หม่อมเจ้าพระราชาคณะและพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยมาสรงน้ำเป็นลำดับกันคราวละ ๒–๔–๖ องค์จนหมดพระราชาคณะที่เข้ามาฉัน แต่ฐานาที่มาแทนนั้นไม่ได้สรง ครั้นสรงแล้วครองไตรแพรเข้ามานั่งที่ในพระที่นั่งอมรินทร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้ามาทรงประเคนข้าวแช่พระ ครั้นฉันแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับไป เวลาเที่ยงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียน พระสงฆ์ราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ ๓๑ รูปสวดพระพุทธมนต์ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เป็นการฉลองพระทรายอย่างเช่นเคยมาทุกปี

พระครูไทย ๔ รามัญ ๔ สวดมนต์ที่พระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ด้วย

วัน ๓ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาเช้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันเช้านั้น คือพระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญที่สวดมนต์ฉลองพระทราย ๓๑ รูป พระครูที่สวดมุรธาภิเษก ๘ รูป รับพระราชทานฉันเช้าในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกไปประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จออกไปประทับพระที่นั่งราชฤดี ทรงผลัดพระภูษาและทรงพระสะพักโขมพัตถ์ เสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่ที่สรงมุรธาภิเษกสนาน ขณะนั้นพระสงฆ์ในพระที่นั่งอมรินทรสวดถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์มโหรีตามจารีตขัตติยราชประเพณี เจ้าพนักงานถวายน้ำพระพุทธมนต์ในพระเต้าต่าง ๆ ชีพ่อพราหมณ์ถวายน้ำกลศสังข์ตามไสยเวท แล้วเสด็จพระราชดำเนินจากที่สรง ทรงเครื่องเสร็จ เสด็จเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จทรงประเคนข้าวแช่ สมเด็จพระพุทธโฆษา พระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญรับพระราชทานฉันเพล เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิพระอัฐิออกมาประดิษฐานบนพระที่นั่งเศวตฉัตรและโต๊ะจีนตามเคย เมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วทรงทอดผ้าคู่สดับ

ปกรณ์พระบรมอัฐิพระอัฐิตามเคย แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้านายทอดผ้าคู่ของพระบรมวงศานุวงศ์ที่ส่งมาแต่ข้างในและของข้างหน้านั้นแล้ว พระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานฉันนั้นสดับปกรณ์แล้วกลับไป แล้วพระสงฆ์รายร้อยอีก ๕๐๐ สดับปกรณ์ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาเที่ยงเศษ พระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญมาประชุมเสวยข้าวแช่นั้นเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพร้อมกัน แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปประทับโต๊ะเสวย ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทโดยลำดับดังแผนที่ข้างล่างนี้ (ดูหน้า ๓๖)

ขณะเมื่อก่อนเสวยนั้น สมเด็จกรมพระนำลาวขับเป่าขลุ่ยเมืองเชียงใหม่ ซึ่งโปรดให้มีตราขอให้จัดลงมาจะส่งออกไปเข้าเอกษฮิบิเชนเมืองอังกฤษนั้น ลงมาถึง นำเข้ามาเฝ้าที่หน้าพระที่นั่งจักรี โปรดเกล้า ฯ ให้เข้ามาขับถวายตัวเวลาเสวย มีผู้ชายคนขับ ๑ หญิงคนขับ ๑ คนขลุ่ย ๓ คน ขับถวายตัวอยู่จนเสวยแล้ว โปรดเกล้า ฯ พระราชทานผ้าคนละสำรับ เงินคนละ ๓๐ บาทแล้วเสด็จขึ้นข้างใน สักครู่หนึ่งเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงโปรยอัฐทองแดงพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์แล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกมุขเด็จพระที่นั่งจักรีชั้นบน ทรงโปรยอัฐทองแดงพระราชทานราษฎรมีทหารและนายประตูกรมวัง ตำรวจเป็นต้น แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปพระพุทธรัตนสถาน สรงน้ำพระพุทธบุศยรัตน์และอื่น ๆ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม

ขีดดำนั้นคือผู้ที่
ถูกเชิญแต่ไม่มา —

——เหลือ
พระองค์นันทวัน
กรมหมื่นพิศาล
พระองค์ไชยยันต
พระองค์จิตรเจริญ
พระองค์ทองแถม
กรมหมื่นประจักษ์
สมเด็จกรมหลวงพระ
องค์น้อย
พระราชอาสน์
——สมเด็จกรมหลวงพระ
องค์ใหญ่
กรมหมื่นภูธเรศ
พระองค์เกษมศรี
พระองค์ไชยานุชิต
พระองค์ศรีเสาวภาว์
กรมหมื่นบริรักษ์
พระองค์โตสินี
——พระองค์ประดิษฐ

กรมหมื่นนฤบาล
พระองค์จรูญ
พระองค์วัฒนา
พระองค์วรวรรณ
พระองค์จันทรทัต
กรมหมื่นเทวะวงศ์
กรมขุนเจริญผล
กรมหลวงวรศักดิ์
สมเด็จกรมพระ
กรมขุนบดินทร
กรมหมื่นศิริธัช
พระองค์ชุมพล
พระองค์สวัสดิประวัติ
พระองค์ดิศวรกุมาร
กรมหมื่นสถิตย์
พระองค์ชจรจรัสวงศ์——
พระองค์ปรีดา

ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินประทับในพระอุโบสถแล้วเสด็จประทับประตูพระอุโบสถ ทรงโปรยอัฐและโสพสพระราชทานเจ้านายข้าราชการ แล้วเสด็จเข้าไปทรงจุดเทียนนมัสการและทรงโปรยพระสุหร่ายสรงน้ำถวายพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและในที่ต่าง ๆ ทั้งปวง โปรดให้พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต เหมือนอย่างเช่นเคยมาทุกปี ครั้นถ้วนตติยวาร เสด็จพระราชดำเนินไปประทับหอราชกรมานุสร หอราชพงษานุสรและพระศรีรัตนศาสดาราม พระมณฑป แล้วเสด็จไปทรงบูชาที่ต้นอัชปาลนิโครธ แล้วเสด็จประทับในหอพระนาค ทรงจุดเทียนและทรงโปรยพระสุหร่ายสรงน้ำพระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วทรงทอดผ้าคู่สดับปกรณ์พระอัฐิพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วเสด็จกลับเวลายามเศษ

วัน ๔ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้โปรดให้มิสเตอร์ เออเนส เมซัน ซาเตา ซึ่งได้รับตราตั้งจากกรุงเกรตบริเตนเป็นมินิสเตอร์ เรสิเดนทูตอังกฤษ มาอยู่ในกรุงสยามเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระราชสารตราตั้งของสมเด็จพระนางเจ้าอังกฤษนั้น โปรดให้จัดการรับรองอย่างใหม่ให้คล้ายกับประเทศยุโรปรับราชทูตทุกชาตินั้น มีการ์ดออฟออเนอยืนหน้าพระที่นั่งจักรี ๑๐๐ แตรวง ๑ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศอย่างทหารมหาดเล็ก ทรงเครื่องราชอิสริยยศ เซนไมเคอล เซนยอชของอังกฤษ เสด็จออกประทับห้องดรอนิงรูมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ตำรวจ มหาดเล็ก ทหารตามสมควร

เจ้าพนักงานกรมท่า กรมวัง นำ มิสเตอร์ เออเนส เมซัน ซาเตา มินิสเตอร์ เรสิเดน กงสุลเยเนอราลอังกฤษ๑ มิสเตอร์ เฟรนช์๑ มิสเตอร์ เคอคิง ๑ ดอกเตอร์ วิลเลียม วิลลิส หมอสำหรับที่ว่าการราชทูต ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท มิสเตอร์ ซาเตา มินิสเตอร์ เรสิเดนถวายแอดเดรส แล้วพระเจ้าอยู่หัวทรงสปีชตอบแล้ว พระราชทานพระราชหัตถ์ให้มิสเตอร์ ซาเตาจับถวายคำนับ แล้วมิสเตอร์ ซาเตา นำดอกเตอร์วิลเลียม วิลลิสเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทให้ทรงทราบ พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควร แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออก พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๕ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงรถพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินพร้อมกระบวนนำและตามเสด็จพระราชดำเนินไปถนนบำรุงเมือง เลี้ยวลงถนนเฟื่องนคร เสด็จประทับหน้าวัดบวรนิเวศ เสด็จพระราชดำเนินเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการ และทรงโปรยพระสุหร่ายน้ำหอมถวายพระชินศรี แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปที่พระเจดีย์ เสด็จเข้าในคูหาทรงจุดเทียนนมัสการ และทรงโปรยพระสุหร่ายน้ำหอมพระเจดีย์ทองแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับวิหารพระศาสดาและพระไสยาสน์ ทรงนมัสการและทรงโปรยพระสุหร่าย แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับวิหารเก๋ง ทรงทอดพระเนตรการปฏิสังขรณ์ลงรักปิดทองลงสีเป็นต้น แล้วเสด็จที่พระศรีมหาโพธิ์ ทรงนมัสการและโปรยน้ำหอม แล้วเสด็จพระราช

ดำเนินไปประทับตำหนักกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ครู่หนึ่ง จึงทรงถวายน้ำหอมสรงพระหัตถ์กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ แล้วถวายผ้าไตรอย่างดีไตรหนึ่ง กรมพระปวเรศทรงครองไตรแล้วถวายอนุโมทนา แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ ทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการและทรงโปรยพระสุหร่ายสรงพระพุทธรูป แล้วเสด็จประทับ ตรัสกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ครู่หนึ่ง แล้วทรงสรงน้ำและทรงประเคนผ้าไตรอย่างดี แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ครองไตรแล้วถวายอนุโมทนา เสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๖ ๑๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกหลวงภักดีณรงค์ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ๑๔ ฉบับ เป็นใบบอกส่งเงินส่วย ๙ ฉบับ มีความต้องกันว่าได้เร่งเงินแทนเร่วส่วย ดินประสิวส่วย ได้เงินส่วยเมืองอุบล เมืองพิบูรณ์มังษาหาร เมืองตระการพืชผล เมืองมหาชนะไชย เมืองชานุมานมณฑล เมืองเสนางคนิคม รวมเลก ๑๘๕๘๑ คน เงิน ๑๓๘๖ ๔| ดินประสิว |๑ |๙๐ ได้ส่งมาครั้งก่อนเงิน ๒๒๙ |๑ ได้แจกเงินเดือนทหารกับให้เป็นกำลังพระจันทเทพสุริยวงศ์เจ้าเมืองหมอก รวมเงิน ๔๓ ๘|๓ ยังคงเงิน ๑๑๑๓ ๑๔| ให้นายเคลือบ

มหาดเล็กและท้าวเพลี้ยเมืองอุบลคุมลงมาส่ง กับเร่งเงินแทนส่วยเมืองเขมรได้เงิน ๙๒ ๙|๒ รวมกับเก่าเป็นเงิน ๑๐๗ ๙|๒ เมืองอำนาจเจริญเงิน ๓๓ ๖| รวมกับเมืองเขมราชเก่าใหม่ ๑๔๐ ๑๕|๒ เลก ๑๘๗๗ คนยังไม่สิ้นเสร็จ ฉบับที่ ๑๐ ว่าจับได้ตัวอ้ายเชียงกัญญา ผู้ร้ายปล้นฉกลักราษฎรเมืองมหาชนะไชยถามรับเป็นสัตย์ ซัดเพื่อน จึงแต่งราชบุตรออกจับได้เพื่อนผู้ร้าย ๖ คน แล้วอ้ายหลวงไกรสรเสมากองนอกเมืองศรีสะเกษ ขี่แคร่ไม้ไผ่มีพรรคพวก ๓๐ คนมาแย่งตัวผู้ร้ายไป ราชบุตรกับตาแสงกำนันช่วยกันจับได้ตัวคนแย่งและผู้ร้าย ได้ตัวมาถามรับเป็นสัตย์หมด ได้ส่งตัวเข้ามากรุงเทพ ฯ กับว่าพระอมรคนใจเจ้าเมืองตระการพืชผลว่า เมื่อปีขาล สัมฤทธิศก เก็บเงินส่วยได้ ๒๐ | จะส่งมากรุงเทพ ฯ เจ้าพรหมเทวายืมจ่ายให้ครัวพวน ฉบับที่ ๑๑ ว่ามีข่าวเมืองคำทองใหญ่ ร้องด้วยความฆ่ากันตายว่าไม่มีใครชำระให้ ได้ว่ากับเจ้านครจำปาศักดิ์ ๆ ว่าโทษฆ่ากันตายกฎหมายข่าไม่มีโทษ ไม่ยอมชำระ กับว่าพวกลาวพวนลาวยอปลายแขนน้ำร้องว่ามีผู้ไปล่อลวงเอามาขายในเมืองนครจำปาศักดิ์หลายราย ได้ต่อว่าเจ้ายุติธรรมธร ๆ ว่า เป็นเมืองประเทศราชหาไดมีศุภอักษรห้ามไม่ ฉบับที่ ๑๒ ขอทำศาลากลางเมืองอุบลราชธานีให้เป็นที่มั่นคงไม่ให้ใช้มุงแฝก ฉบับที่ ๑๓ ส่งเครื่องยศราชวงศ์เมืองอุบลราชธานีกับขอศิลาหน้าเพลิงไปเผาศพ ฉบับที่ ๑๔ ขอศิลาหน้าเพลิงเผาศพราชวงศ์เมืองเขมราฐ (เรื่องเจ้าจำปาศักดิ์ใช้

กฎหมายข่าและไม่เลิกการจับข่านั้น โปรดให้มีตราถึงพระยามหาอมาตย์ให้ห้ามให้จงได้)

พระนรินทรอ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษ์ ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช

๙๙

ส่งเงินค่านาปีมะเมีย จัตวาศก ครั้งนี้ ๑๓|๒ ๑| และส่งมาแล้ว ๓ ครั้ง เงิน

๒๔๒ ๕๒๑

๕|๑ ๑|๒ เป็นเสร็จสิ้นจำนวนแล้ว ฉบับ ๑ ใบบอกพระยากาญจนดิฐส่งเงิน

๓๐

ภาษีผลประโยชน์จำนวนปีวอก ฉอศก งวดเดือน ๘ เงิน | ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

แล้วเสด็จขึ้นเสด็จประทับออฟพีศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๕ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ที่ ๕ ว่ายกจากเมืองกบิลบุรีถึงบ้านบุตะเคียนแขวงเมืองศรีโสภณ ณ วัน ๒ ๑๕ฯ ๕ ค่ำ เวลาเช้า ๓ โมง กลับครั่นตัวสะบัดร้อนสะบัดหนาว บ่าย ๒ โมงยกไปถึงศีรษะกระบือ หยุดพัก กรมการเมืองศรีโสภณถือหนังสือยกกระบัตรเมืองพนมศกและศุภอักษรเจ้านครจำปาศักดิ์วางเวร ๑ ถึงพระยามหามาตย์ ๑ แต่ผนึกซองเดียวกันจึงได้ฉีกออก ได้ความว่า เจ้ายุติธรรมธร เจ้าอุปราช เจ้านาย

ท้าวพระยาคุมช้างพลายสำคัญลงมาถึงบ้านยาเยีย ซึ่งจะโปรดให้ไปคิดราชการเมืองนครจำปาศักดิ์นั้น เจ้าจำปาศักดิ์เจ้าอุปราชก็ลงมาเสีย วิตกว่าจะจัดการอะไรไปไม่ตลอด แต่คงจะขึ้นไปให้ถึง ทั้งอาการที่ไม่สบายก็กลับมีขึ้น ถ้าเป็นอย่างไรไปจึงจะบอกมา กับส่งใบบอกเจ้านครจำปาศักดิ์ลงมาด้วย ศุภอักษรเจ้านครจำปาศักดิ์เจ้าอุปราชว่าวัน ๓ ฯ ๑๑ ๓ ค่ำ ปีวอก ฉอศก ได้พร้อมกันนำช้างพลายสำคัญออกจากนครจำปาศักดิ์ เดินวันละ ๒๕๐–๓๐๐เส้น เดินแต่เวลาเช้าทุกวันถึงบ้านยาเยียแขวงนครจำปาศักดิ์ วัน ฯ ๒ ๔ ค่ำ ปีวอก ฉอศก แล้วจะรีบเดินลงมา

พระนรินทรอ่านบอกพระยาอภัยบริรักษ์เมืองพัทลุง ๒ ฉบับ ๆ หนึ่ง ส่งต้นไม้ทอง ๖ ต้น เงิน ๖ ต้น ๆ ละ ─┼─๑ เทียนพนม ๑๐๐๐ เล่ม ผ้าขาวพับ ๒๔ ศอก ๒๐ พับ เครื่องราชบรรณาการ เสือจำนวนปีวอก ฉอศก ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง แต่ไม้มะริด ๑๕ ท่อน ลวด ๑๕ ลวดนั้นจะส่งมาภายหลัง ฉบับ ๑ ขอพระครูการามเป็นพระครูอริยสังวรเจ้าคณะใหญ่เมืองพัทลุงต่อไป

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาเกือบย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลาเกือบ ๔ ทุ่ม พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าจนเวลา ๒ ยามกลับออกมา

วัน ๑ ฯ ๖ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมืองนครสวรรค์ ว่าได้เกณฑ์กันปั๊กเสาโทรเลขติดอินสุเลตเตอเสร็จแล้ว แต่ยังไม่ได้พาดสายโทรเลข แล้วหม่อมเทวาธิราชให้หม่อมยา นายเดชลงมาช่วยจัดการได้พร้อมกันพาดสายโทรเลขแล้วบ้าง จะให้แล้วในเดือน ๕ ปีระกา สัปตศกฉบับ ๑ กับใบบอกหลวงวิจารณพยุหพลปลัดเมืองพยุหคีรี ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าพระพยุหาภิบาลผู้ว่าราชการป่วยถึงแก่กรรม ขอศิลาหน้าเพลิงไปเผาศพ อีกฉบับ ๑ ส่งเงินแทนเหล็กหางกุ้งส่วย ซึ่งค้างพระพยุหาภิบาลจำนวนปีขาล ๕ ┼ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ใบบอกหลวงสัจพันธคีรีกรมการพระพุทธบาท ว่าพระพรหมบริรักษ์ไปถึงพระพุทธบาท นำฎีกามาเบิกข้าวสาร ได้ออกเงินซื้อข้าวจ่ายให้พระพรหมบริรักษ์ นายไพร่ ๘๕ คน ข้าวสาร ๘๘ ถัง เป็นเงิน ๑๖|๒ ┼ แล้วได้ส่งพระพรหมบริรักษ์ไปแขวงเมืองไชยบาดาลแล้วส่งฎีกามาเบิกเงิน ฉบับ ๑ ใบบอกพระอินทรประสิทธิศรเมืองอินทบุรี ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดบ้านไร่ กว้าง ๖ วา ยาว ๙ วา

พระนรินทรอ่านบอกพระอนุรักษ์โยธา หลวงนราธิกรณ์ฤทธิ์ได้เร่งให้พระยาภูเก็ตส่งเงินภาษีอากรที่ค้างพระยาวิชิตสงคราม ๑๑๘๙๕๕ เหรียญ แล้ววัน ๔ ฯ๑๐ ๕ ค่ำ หลวงทวีปสยามกิจบอกไปว่าพระยาภูเก็ตได้ส่งเงินภาษีอากรเมืองภูเก็ตไปเงิน ๑๑๘๙๕๕ เหรียญ นายพุ่ม นายหร่าย ส่งเงินภาษีเมืองถลาง ๘๑๖๐ เหรียญ ได้ฝากเงินเมืองภูเก็ตไว้ที่ชาแมกแคนไตม์แบงก์ ๔๑๘๔๐/๐ เหรียญ ฮ่องกงเซี่ยงไฮ้แบงก์ ๓๗๔๕๖/๖๗ เหรียญ ชาเตอร์แบงก์ ๓๙๖๔๘/๓๓ เหรียญ เงินเมืองถลางฝากชาเตอร์แมกแคนไตม์

๘๑๖๐ เหรียญ รวม ๑๒๗๑๐๕ เหรียญ ได้รับรีสิตจากแบงก์แล้ว ฉบับหนึ่ง บอกพระยาภูเก็ตว่าด้วยส่งเงินภาษีรายค้างพระยาวิชิตสงคราม ๑๑๘๙๔๕ เหรียญไปให้หลวงทวีปสยามกิจแล้ว

พระยาพิพัฒอ่อนบอกพระยานนทบุรีว่าอ้ายแดงเช่นกับพวกกลุ้มรุมกันฟันนายรอดตาย ได้ตัวอ้ายแดง.ช่นมาถามรับเป็นสัตย์ แต่ว่าพันผู้ร้ายซึ่งต่อสู้กันในกลางทางหารู้จักชื่อไม่ ยังสืบพยานอยู่

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาค่ำเศษ เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๗ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าสวัสดิ ในกรมขุนภูวไนย ๑ ศพครูมรกฎครูมโหรีในพระบรมมหาราชวัง ๑ ศพขุนราชกุมารหมอกุมาร ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาวิเศษฦๅไชยเมืองฉะเชิงเทราว่าด้วยพร้อมกับเมืองนนทราชธานี ข้าหลวงหาตัวนายกองส่วยทองมาเร่งทองคำส่วยที่ค้างตั้งแต่จำนวนปีมะโรง สัมฤทธิศก ถึงปีมะแม เบญจศก ๑๖ ปี เป็นทองคำหนัก ๗|๑ ๒๒ คิด ๑๔ หนักเงิน ๑|๒ ๓๑๓ ชำระได้เงินแทนทองคำส่วยเงิน ๖|๒ ๘๐ มอบให้เมืองนนทราชธานีคุมมาส่งครั้งหนึ่งก่อน ฉบับ ๑ ใบ บอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษเทพธานี ปลัดกรุงเก่าว่า สืบสาว

เอาตัวผู้ร้ายฆ่าจีนชงโภ่ที่วัดพนัญเชิง ได้ตัวผู้ร้ายชื่ออ้ายทรัพย์มาถามรับเป็นสัตย์ ส่งตัวมากรุงเทพ ฯ (โปรดให้ลูกขุนปรึกษาโทษ)

พระนรินทรอ่านบอกพระขยันสงครามปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายประมาณ ๓๐ คน ทาหน้าขาวหน้าดำขึ้นปล้นเรือนจีนเกียะ จีนจันอำแดงวัน บ้านปากคลองพระโขนงตีเจ้าของเรือนมีบาดแผลเก็บทรัพย์ไปได้รวม ๑๔|๙|๓|๓ เจ้าของทรัพย์จำหน้าได้รู้จักชื่อว่าอ้ายก๋ง อ้ายดี อ้ายกราน ได้แต่งกรมการสืบจับได้ตัวอ้ายกรานมาคนหนึ่ง บิดาอ้ายก๋งเป็นจำนำคนหนึ่ง นอกนั้นยังแต่งกรมการติดตามอยู่ แต่อ้ายกรานนั้นให้การไม่รับ ฉบับ ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายประมาณ ๓๐ คนขึ้นปล้นบ้านนายเหม็น นายศรี อำแดงมิ่ง บ้านคลองทุ่งหนองบอนปลายคลองพระโขนง ผู้ร้ายตีนายเหม็น ๆ นายศรีหนีไป ผู้ร้ายเข้าเรือนเอาศีรษะขวานตีอำแดงมิ่งและกดคอลงไว้ถามจะเอาเงินและของ อำแดงมิ่งต้องบอกให้ผู้ร้าย ๆ เก็บได้เงินและของรวมราคา ๔|๓ แล้วพากันไป เจ้าของทรัพย์จำหน้าไม่ได้ ได้แต่งกรมการออกสืบสวนจับแล้วยังไม่ได้ความ

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับชิตติงรูม หลวงปฏิบัติเฝ้าถวายกระโถนเล็กที่สั่งมาใหม่ แล้วพระองค์ทองแถมเฝ้าถวายแผนที่พระตำหนักที่จะทำใหม่ ณพระราชวังบางปะอิน ทอดพระเนตรและถวายแซงชั่นเงินที่จะทำด้วย แล้วพระอมรเฝ้าถวายแผนที่โรงทหารปืนใหญ่ที่จะทำใหม่ แล้วเสด็จขึ้นข้างในเวลาทุ่มเศษ

วัน ๓ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่มีราชการ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จพระราชดำเนินประพาสพระราชอุทยานสราญรมย์ จนเวลาทุ่มเศษเสด็จกลับ

วัน ๔ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกดรอนิงรูม พระองค์ดิศวรกุมารนำหมอแมกฟาลันด์ครูสอนหนังสือโรงสกูลวังนันทอุทยานเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท หมอแมกฟาลันด์นำบุตร ๓ คน คือ วิลเลียม แมกฟาลันด์, เฮนรี แมกฟาลันด์, ยอช แมกฟาลันด์ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควร แล้วถวายบังคมลาไป

เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสุรินทรฦๅไชยข้าหลวงทำการโทรเลขว่าทำการสายโทรเลขแต่ลำทรายทองบ้องตี้ถึงยอดเขาแดนรวมทาง ๑๐๓๙ เส้น ๕ วา ของใช้เหลือได้มอบไว้ที่พระศรีสวัสดิ์ได้ทำทางโทรเลขเสร็จบ้างแล้ว ได้ทำโรงสเตชั่นที่บ้องตี้หลัง ๑ หนองใหญ่หลัง ๑ หนองศรีมงคลหลัง ๑ วัน ๓ ๑ ๆ ๕ ค่ำ ปีระกา ได้ต่อสายโทรเลขกับฝ่ายอังกฤษที่ยอดเขาแดนแล้ว ได้ให้พระศรีสวัสดิ์จัดคนรักษาสเตชั่นๆ ละ ๒ คน แต่ทางช้างเดินนั้นไม่แล้วเสร็จ คนเจ็บป่วยมาก ขอทำปีหน้า เครื่องมือเหลืองานนั้นมอบพระยากาญจนบุรีไว้แล้ว ฉบับ ๑ บอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทร

ฤๅไชยเมืองราชบุรีว่า พระณรงค์ภักดีตกน้ำตายจะ เผาศพพระณรงค์ภักดี ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น เสด็จไปประทับชิดติงรูม ทรงหนังสือราชการจนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่ม พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๒ ยาม

วัน ๕ ๑๐ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

บ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงบีดทองพระแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ ๒ ฉบับ ๆ ที่ ๖ ว่าไปถึงเมืองศรีโสภณวัน ๕ ๓ฯ ๕ ค่ำ พระยาพนมพินิจแต่งให้กรมการลงมาแจ้งความว่า พระยานุภาพมีหนังสือมาจับอ้ายโตกพวกนักองค์วัดถาได้แล้ว ถ้าพระยาพนมพินิจจะส่งอ้ายเสาญวนที่เข้ามาเกลี้ยกล่อมคนเมื่อใด พระยานุภาพ-ไตรภพจะแต่งกรมการคุมอ้ายโตกเข้ามาส่งด้วย ในวันนั้นเวลา ๒ ยาม หลวงยกกระบัตรเมืองพนมศกผู้ว่าราชการเมืองศรีโสภณมาแจ้งความว่า ได้รับจดหมายหลวงอภัยเมืองพนมศกว่า อ้ายสายผู้ร้ายปล้นเจ้าเมืองโตนก ซึ่งหนีไปอยู่เมืองกำพงสวายนั้น กลับเข้ามาแจ้งความแก่ราษฎรว่ามีพวกประมาณ ๔๐๐–๕๐๐ คนมาอยู่ที่กันโจร พระยามหาอมาตย์ไม่ไว้ใจราชการ ได้ให้หลวงเสนีพิทักษ์ จมื่นมณเฑียรพิทักษ์ คุมไพร่ ๙๐ คนเศษ มีปืนกระสุนดินดำไปรักษาราชการก่อน แล้วพระยามหาอมาตย์จะยกตามไปภายหลัง อีกฉบับ ๑ บอกที่ ๗ ว่าหลวงเสนีพิทักษ์ จมื่นมณเฑียรพิทักษ์ มีจดหมายมาว่า พบกรมการเมืองพนมศกบ้านพะเนียดน้ำ ถามได้ความ

ว่าอ้ายสายเข้ามาที่วัดจริง แต่หามีพวก ๔๐๐–๕๐๐ จริงดังลือไม่ แล้วหายไป พระยาพนมพินิจได้ออกติดตามจับตัว แล้วพระยานุภาพไตรภพได้มาหาพระยามหาอมาตย์ที่เมืองศรีโสภณปรึกษาราชการที่จะตั้งด่านปลายแดนที่ติดต่อกับเขตแดนเมืองพนมเปญ และให้ทำแผนที่ส่งเข้ามาภายหลัง กับพระยานุภาพแจ้งความว่า เรื่องอ้ายสายที่ว่ามีพวกมากนั้นเห็นจะไม่จริง เพราะถ้าจริงดังนั้นเมืองนครเสียมราฐซึ่งอยู่ชั้นนอกจะต้องรู้ก่อน ด่านทางก็ระวังแข็งแรงอยู่ ซึ่งพระยามหาอมาตย์จะยกไปทางพนมศกนั้นเห็นอ้อมไปเปล่า ๆ ขอให้ไปทางสวายจิก การเมืองพนมศก พระยานุภาพจะรับฉลองพระเดชพระคุณ พระยามหาอมาตย์จะกราบถวายบังคมลาไปทางสวายจิก จะได้พบกับเจ้านครจำปาศักดิ์ ได้มีหนังสือกำชับหลวงเสนีพิทักษ์ไปให้ระวังราชการให้แข็งแรงแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระเพ็ชรพิสัยศรีสวัสดิ์ปลัด หลวงพิพัฒพืชภูมยกกระบัตรเมืองเพชรบุรี ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าด้วยผู้ร้าย ๗ คนขึ้นปล้นเรือนอำแดงเหมือน อำแดงกลัด เก็บทรัพย์ไป ๒ ๖ ๒ กับสิ่งของ ๒๒ สิ่งไป กรมการสืบจับได้อ้ายชา อ้ายพึ่ง อ้ายจิตร์ อ้ายหวาน อ้ายเข่ง อ้ายพง มาถามรับเป็นสัตย์ ส่งของกลาง ได้ส่งตัวผู้ร้ายกับคำให้การ.ข้ามา ฉบับ ๑ ว่าด้วยมีตราพระคชสีห์ให้ห้ามขุนพัฒ นายบ่อนเสมียนเขียนโพยหวยเบี้ยจับยี่กีในเมืองเพชรบุรี ถ้าไม่ฟังให้จับนั้น จับได้เสมียนผู้เขียนโพย ๙ คน ตัวจำนำ ๔ คน หลบหนีไปเสีย ๒๗ คน ๆ ที่จับได้นั้นจำไว้ตามท้องตราแล้ว

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่ม พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจน ๒ ยามเศษ

วันที่ ๖ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เวลาค่ำเสด็จพระราชดำเนินวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบำราบปรปักษ์ในการทำบุญวันประสูติ

เวลายามเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ เสด็จประทับบนท้องพระโรง รับสั่งกับสมเด็จกรมพระแล้วพระราชทานลายพระหัตถ์ พระราชทานพรชัยมงคลและไม้เท้าหวายเทศ มีนาฬิกาพกเรือนทองคำติดอยู่ที่ศีรษะและเงิน ๒๐ ชั่ง เสด็จประทับตรัสอยู่ประมาณชั่วทุ่ม ๑ เสด็จไปประทับห้องเสวย ๆ แล้วเสด็จลงมาประทับพลับพลา ทอดพระเนตรละคอนท้าวราชกิจอยู่จนเวลา ๒ ยาม เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๗ ๑๒ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกประทับดรออิงรูม กรมหมื่นเทวะวงศ์นำมิสเตอร์ ยอน ไกรสเกส ๑ มิสเตอร์ ยีเอส เมอร์เรย์ ๑ ซึ่งเป็นคนอินเดียเนียทำรถไฟ เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควร แล้วถวายคำนับบังคมลากลับไป

เสด็จพระราชดำเนินมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระวิชิตชาญณรงค์เมืองปราจีนบุรีว่าด้วยความผู้ร้าย ๑๘ คนขึ้นปล้นเรือนจีนปิ่งอำแดงอิ่ม ยิงแทงตีพื้นเจ้าของทรัพย์มีบาดแผล แต่เมื่อหลวงทรงสุรเดชยังไปเป็นข้าหลวงนั้น ได้ช่วยกันสืบ ได้ตัวอ้ายไทยมาถามรับเป็นสัตย์ ซัดเพื่อน ๑๐ คน และซัดหลวงชนะเทียงว่าเป็นเจ้าสำนักได้ส่วนแบ่งปันด้วย ได้ตัวมาถามรับเป็นสัตย์ ส่งของกลาง และได้มีสูตรนารายณ์ไปเอาตัวคนต้นซัดที่เมืองประจวบคีรีขันธ์ ยังไม่ได้ตัวมา จึงส่งตัวอ้ายไทยกับพวกที่จับได้เข้ามากรุงเทพ ฯ ก่อน

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟพีศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่ม พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๕ ทุ่มเศษกลับออกมา

วันนี้ เจ้าหมื่นไวยถวายหนังสือขอนายเสน่ห์หุ้มแพรไปเป็นผู้ดูแลราชการเป็นผู้ช่วยในกรมทหารหน้า มีพระราชหัตถ์พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ไปรับราชการตามที่ทูลขอ

เจ้าพระยาภาณุวงษ์ส่งหนังสือมินิสเตอร์ เรสิเดนทูตอังกฤษว่าได้รับหนังสือมาจากไวซ์กงสุลอังกฤษที่เชียงใหม่ ว่าที่ปลายเขตแดนเมืองตากซึ่งจะไปเมืองพม่าอังกฤษ และปลายแดนเมืองกำแพง เมืองเถิน มีผู้ร้ายชุกชุมมาก เป็นที่เดือดร้อนแก่พ่อค้าพวกเดินทางมาก มีพระราชหัตถ์ถึง

สมเด็จกรมพระเรื่องจะจัดการชำระปราบปราม จะโปรดให้พระพิเรนทรเป็นข้าหลวงไปจัดการให้เรียบร้อย

วัน ๑ ๑๓ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

เจ้าพนักงานจัดการตั้งพระราชพิธีจรดพระนังคัล ในวันนี้เชิญพระคันธารราษฎร์แห่ออกไปท้องสนาม แห่เทวรูปออกไปทุ่งส้มป่อย พิธีสงฆ์ตั้ง ณ ท้องสนามหลวง พิธีพราหมณ์ตั้ง ณ ทุ่งส้มป่อยหลังบ้านญวน เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกไปประทับพลับพลาท้องสนามหลวง หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันธน์เป็นประธานสงฆ์ เจ้าพนักงานนำพระวินัยมุนีซึ่งไปธุดงค์กับหม่อมเจ้าพระพุทธบาท กับพระสงฆ์รามัญวัดช่องลม ซึ่งไปเมืองรามัญมาเฝ้าในที่นั้นด้วย เจ้าพระพุทธบาทกับพระวินัยมุนีถวายพระแก้วผลึกองค์ละองค์ แต่พระรามัญนั้นถวายพระธาตุและพระบุราณต่าง ๆ หลายองค์ พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วถวายพระพรลาไป ทรงประเคนจีวรสบงผ้ากราบพระแก่หม่อมเจ้าพระพุทธบาทและเปรียญรวม ๑๑ รูป พระสงฆ์ครองผ้าแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาอภัยรณฤทธิ ซึ่งจะเป็นผู้ไปแรกนาขึ้นไปนั่งฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ทรงจุดเทียนนมัสการ เจ้าพระพุทธบาทถวายศีล ขุนสุวรรณอักษรอ่านประกาศจบแล้ว พระสงฆ์สวดทวาทศปริตร ครั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์อุตราวัฏแก่พระยาอภัยรณฤทธิ และเถ้าแก่ซึ่งเป็นนางเทพีทั้ง ๔ คน แล้วโปรดให้สมเด็จกรมพระทรงรดน้ำท่านทั้ง ๕ นั้นด้วย แล้ว

พราหมณ์รดน้ำสังข์ท่านทั้ง ๕ เหมือนกัน เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จพระราชดำเนินมาประทับวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ทอดพระเนตรละคอนเจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์ภักดีเล่นสนุกนัก ทอดพระเนตรอยู่จนเวลา ๗ ทุ่มเศษเสด็จกลับ

วัน ๒ ฯ ๑๔ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๔ โมงกับ ๒๘ นาที เจ้าพนักงานแห่พระยาอภัยรณฤทธิไปยังโรงพิธีทุ่งส้มป่อยแล้ว เจ้าพนักงานนำผ้า ๔–๕ คืบเข้ามาให้พระยาอภัยรณฤทธิ ๆ อธิษฐานจับผ้ากว้าง ๖ คืบนุ่งเสร็จแล้ว ครั้นเวลาเช้า ๔ โมง ๕๘ นาที เป็นศุภมหาวัปมงคลฤกษ์ พระยาอภัยรณฤทธิออกจากที่พักไปยังที่แรกนาขวัญ แล้วเจิมพระโคไถแล้วจึงไถแรกนาขวัญ นางเทพีก็โปรยพืชธัญญาหารอันเข้าพิธีตามโบราณจารีตประเพณี ครั้นแรกนาแล้ว พราหมณ์นำข้าวเปลือก ข้าวโพด ถั่ว งา หญ้า น้ำ เหล้า รวม ๗ สิ่งให้พระโค ๆ กินหญ้า โหรพราหมณ์พยากรณ์ว่าธัญญาหารจะบริบูรณ์ พระยานุ่งผ้า ๖ คืบนั้นน้ำมากกว่าปีวอก ฉอศกคืบเศษ เป็นเสร็จการพระราชพิธีแรกนาขวัญ ที่ทุ่งท้องสนามมีการเลี้ยงพระที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้ด้วยแล้วเจ้าพนักงานแห่พระคันธารราษฎร์และเทวรูปกลับตามเคย

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงซ้อมกระบวนแห่โสกันต์พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมเป็นกระบวนข้างใน

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านศุภอักษรเจ้ายุติธรรมธร เจ้านครจำปาศักดิ์ ว่าด้วยพร้อมกับเจ้าอุปราชนำช้างพลายสำคัญลงมาถึงเมืองขุขันธ์แต่วัน ฯ ๔ ค่ำ ๑๕ ปีวอก ฉอศก กรมการเมืองขุขันธ์ได้สมโภชช้างสำคัญ แล้วเดินออกจากขุขันธ์วัน ๕ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก ถึงเมืองสังคะวัน ๗ ฯ ๕ ค่ำ ผู้รักษาเมืองกรมการได้สมโภชตามเคย กำหนดจะออกจากเมืองสังคะวัน ๙ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก กำหนดจะให้ถึงเมืองปราจีนบุรีในเดือนหกนี้

พระนรินทรอ่านบอกพระยาพิพิธภักดี ศรีสุลต่านมหมัด รัตนานุชิตสิทธิสุนทร บวรวิวังษา พระยากลันตัน ขอบพระเดชพระคุณที่ได้โปรดเกล้า ฯ ให้หลวงดำรงสุรินทรฤทธิข้าหลวง พระภักดีดำรงฤทธิเมืองนครศรีธรรมราช ออกไปเยี่ยมอาการป่วยพระยาเดชานุชิตมหิศรรายานุกูลวิบุลยภักดี ผู้กำกับดูแลราชการ ซึ่งป่วยให้ตัวแข็งไปข้างหนึ่งนั้น อาการค่อยคลายหายบ้างแล้ว ถ้ามีอาการมากมายไป จึงจะบอกมาครั้งหลัง พระนรินทรนำหลวงดำรงสุรินทรฤทธิ หลวงลักษมาลา เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระสุนทรบุรีเมืองนครชัยศรี ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าด้วยผู้ร้าย ๑๔–๑๕ คนขึ้นปล้นเรือนอำแดงทอง และยิงนายสนบิดาอำแดงทองตายคาที่ เก็บทรัพย์ไปเป็นราคา ๘|๒ |๒ จำหน้าผู้ร้ายไม่ได้ ได้แต่งกรมการออกสืบจับแล้ว ฉบับ ๑ ว่านายแก้วคุมกระบือ ๓ กระบือไปเลี้ยงที่ทุ่งบางพระเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ มีผู้ร้าย ๓ คนเข้าตีนายแก้วล้มลง อ้ายผู้ร้ายไล่กระบือไป พบนายกลั่น นายนุ่ม นายแดง บ้านบางพระ นายกลั่น นายนุ่ม นายแดง จำกระบือได้ว่าของนายแก้ว อ้ายผู้ร้ายทิ้ง

กระบือหนีไป นายแดง นายกลั่น นายนุ่ม เดินมาพบนายแก้วล้มลงนอนอยู่ จึงช่วยกันพยุงมาได้หน่อยหนึ่ง นายแก้วขาดใจตาย ได้แต่งกรมการออกสืบจับแล้ว

แล้วพระราชทานตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ชื่อภัทราภรณ์ แอร์วิลมูลเลอ หลวงปฏิบัติราชประสงค์ ๑ แล้วรับสั่งให้พระยาอนุชิตชาญไชยออกไปชำระความผู้ร้ายเมืองนครชัยศรีให้เรียบร้อย แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๑๕ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้เริ่มการพระราชพิธีโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แต่แห่รอบในเหมือนเมื่อโสกันต์พระองค์เจ้ากิติยากรณ์วรลักษณ์ ขบวนแห่และทางที่เดินขบวนนั้นตามเดิม แต่ตั้งเกยหน้าพระมหาปราสาทข้างในเกยหนึ่ง เกยหนึ่งนั้นตั้งทางพระที่นั่งนิพัทธพงษ์ถาวรวิจิตร

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงประทับเกยทางพระที่นั่งนิพัทธพงษ์ โปรดให้เรียกขบวนเข้าไปทรงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม ทรงเสลี่ยงกงแล้วเดินขบวนไปตามทางที่เคยแห่ แล้วเสด็จพระราชดำเนินมาทรงรับพระกร ทางเกยหน้าประตูพระมหาปราสาทแล้ว เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขตะวันออก โปรดให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม ออกมาทรงประเคนผ้าไตรสลับแพร ย่ามโหมดเทศแก่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระราชาคณะ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยรวม ๓๐ องค์ แล้วพระเจ้าลูกเธอ

เสด็จกลับเข้าไปในพระฉาก พระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วพระสงฆ์สวดสัตตปริตร เสด็จมาประทับตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ ครั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วถวายอติเรก พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน ส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอลงทรงเสลี่ยงกงแห่กลับตามธรรมเนียม พระเจ้าลูกเธอทรงเกี้ยวยอดเหมือนทุกคราว

เจ้านายทรงฉลองราชตระกูลดำ ข้าราชการสวมเสื้อยศดำประดับเครื่องราชอิสริยยศตามที่ได้รับพระราชทาน

อนึ่ง เมื่อขบวนแห่มาถึงหน้าปราสาทข้างใน มีระเบ็ง กระอั้วแทงควาย แทงวิไลย สิงโตรับขบวนตามเคย

วัน ๔ ฯ ๑ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอแห่ไปโดยทางอย่างวันก่อน พระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทรงรับพระกรที่เกยทางมหาปราสาท แล้วเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ ทรงศีลแล้วพระสงฆ์ ๓๐ สวดธรรมจักกัปวัตนสูตร เติมมงคลสูตรอย่างอื่นตามเคย พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วเสด็จขึ้น แห่พระเจ้าลูกเธอกลับ

เวลายามเศษ สมเด็จกรมพระเฝ้าที่ห้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีถวายใบบอกพระยาพิไชยแม่ทัพนายกอง และบอกหลวงเสนาภักดีนายทัพนายกอง ว่าด้วยพระยาราชวรานุกูลและพระยาพิไชยและนายทัพกองพร้อมกันเข้าล้อมค่ายฮ่อทุ่งเชียงคำ ฮ่อเอาปืนยิงถูกขาพระยาราชวรานุกูล ๆ เจ็บ บาดแผลได้มอบการให้หลวงเสนาภักดี ขณะนั้นกรมหมื่นประจักษ์

กรมหมื่นเทวะวงศ์ พระองค์ดิศวรกุมารเฝ้าพร้อมกันที่นั่น ทรงพระราชดำริจะโปรดให้จัดกระสุนดินดำสาตราวุธขึ้นไปเพิ่มเติม และจะโปรดให้ทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง คุมปืนฮอสกิตขึ้นไปด้วย เวลา ๒ ยามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๒

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงส่งพระกรพระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมทรงพระราชยานกงแล้วแห่ไปตามทางอย่างวันก่อน แล้วเสด็จมาทรงรับพระกรที่เกยทางหน้าประตูพระมหาปราสาท พอแห่มาถึงมีระเบ็ง แทงวิไสย กระอั้วแทงควาย สิงโตหกคะเมนรับขบวน ทรงรับพระกรพระเจ้าลูกเธอแล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับมุขตะวันออก ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว พระสงฆ์สวดมหาสมัยสูตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่เสด็จมาประทับมุขเหนือ รับสั่งกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอและเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน ในเรื่องการทัพฮ่อและการที่จะส่งเครื่องศัสตราวุธกระสุนดินดำขึ้นไป พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วเสด็จไปประทับมุขตะวันออก พระสงฆ์ถวายอติเรก เสด็จขึ้นส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอแห่กลับ

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน ทรงหนังสือราชการจนเวลา ๒ ยามกลับออกมา

วัน ๖ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๓

เวลาเช้า ๒ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารมหาดเล็ก ทรงเครื่องราชอิสริยยศนพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จลงทรงส่ง

พระกรพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมแล้วเดินขบวนแห่ไปตามทาง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทรงรับพระกรที่เกยหน้าพระมหาปราสาทแล้วเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระเจ้าลูกเธอทรงเครื่องถอดแล้วเสด็จออกมาประทับมุขเหนือพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระเจ้าลูกเธอทรงประทับหน้าอาสน์สรงออกมา พอใกล้พระฤกษ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้ว พอได้พระฤกษ์เช้า ๓ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏพระราชทานพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมแล้วทรงจรดพระกรรบิดพระกรรไกรโสกันต์ ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายชัยมงคลเจ้าพนักงานประโคมดุริยางค์ดนตรีตามประเพณี แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหลวงวรศักดา สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ทรงตัดพระเกศาต่อไป แล้วเสด็จลงไปสรงน้ำที่เขาไกรลาสและที่พระเบญจา พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระพุทธมนต์แล้ว โปรดให้กรมพระราชวังบวรและต่างกรมทุกพระองค์ประทานน้ำพระพุทธมนต์แก่พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมแล้ว เสด็จขึ้นมาบนพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงประเคนพระสงฆ์ ๓๐ รูปรับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว พระเจ้าลูกเธอทรงฉลองพระองค์ครุยเฉียงพระอังสา ทรงภูษาเยียรบับจีบเสด็จมาเฝ้า พระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์พระราชทาน แล้วโปรดให้ทรงประเคนไทยธรรมพระสงฆ์ ๆ ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลา เสด็จขึ้น แต่งพระองค์ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมทรงเครื่องต้นเสร็จ เสด็จลงประทับเกยส่งพระกร

พระเจ้าลูกเธอลงทรงยานุมาศแห่กลับทางเดิมมาขึ้นเกยริมพระที่นั่งพัฒพงษ์ถาวรวิจิตร

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอ ทรงเครื่องต้นลงทรงยานุมาศแห่แต่เกยหน้าพระมหาปราสาทไปตามเดิม เสด็จมาทรงรับพระกรขึ้นไปบนพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารสมโภชเป็นการช้างในเหมือนเมื่อคราวก่อนแล้วแห่กลับทางเดิม

เมื่อสมโภชแล้วพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ และพานหมากเสวยเครื่องในพร้อมทองคำ ๑ บ้วนพระโอษฐ์ทองคำ ๑ หีบหมากเสวยลงยา ๑ เต้าน้ำทองคำพานรอง ๑ เงินพระคลังมหาสมบัติ ๕ พระคลังข้างที่ ๒๐

วัน ๗ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖
๔

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิไชยว่า พระยาราชวรานุกูลมอบราชการให้หลวงเสนาภักดี ได้ปรึกษาพร้อมกันจัดให้ไพร่ทั้งพื้นเชิดเพลิงบังตัวเข้าไปเผาค่ายฮ่อ ทิ้งพื้นเข้าไปใกล้ค่ายฮ่อ ๗ วา พวกฮ่อห่อดินจุดเพลิงทิ้งใส่กองพื้น ๆ ไหม้ส่วน ๑ ส่วน กับได้ ๒ ส่วน พอเวลาค่ำเสีย จึงให้เจริญจัตุรงค์คุมไพร่ไทย ๓๐๐ พระยานาใต้ พระยาเมืองซ้ายคุมไพร่ลาว ๓๐๐ รักษากองพื้น เวลาทุ่มเศษพวกฮ่อห่อดินจุดไฟทิ้งกองพื้นอีก แต่ดับได้ไม่ไหม้พื้น วัน ๗ ฯ ๔ ค่ำ ปีวอก ฉอศก เวลาเที่ยงได้พร้อมกันคุมไพร่
๗

ทิ้งเชื้อเพลิงเผาค่ายฮ่อไหม้บ้าง ไหม้กอไผ่บ้าง เรือนฮ่อบ้าง ฮ่อช่วยกันเอากระบอกฉีดน้ำดับไฟได้บ้าง ฮ่อบังตัวลงในสนามเพลาะเอาปืนยิงหลวงปราบตายคน ๑ ไพร่ตาย ๒ คน ป่วยไพร ๓ คน เห็นว่าทำการไม่สำเร็จ จึงคิดกันว่าจะตัดไม้ใบมามัดๆ โตๆ ยาว ๓ ศอก โต ๗–๘ กำ ทิ้งบังตัวคนเข้าไปตั้งค่ายประชิดทำหอรบสูง ๖–๗ วา หาพื้นเตรียมไว้ ได้ทีจะตีระดมเผาค่ายให้สำเร็จ ได้ปรึกษาพระยาราชเห็นด้วย ได้ลงมือทำการแล้วแต่ยังไม่สำเร็จ ครั้นวัน ๑ ฯ ๘ ๔ ค่ำ พระยาราชให้มาหาตัวไปศึกษาพร้อมด้วยพระวิภาค ให้พระยาวิไชยนำพระวิภาคไปทำแผนที่เมืองไลเมืองแถงและเมืองหัวพันทั้งหก ให้พระยาสุโขทัยเจ้าอุปราชนายทัพนายกองขุนหมื่นไพร่ ๓๒๐๐ คนอยู่ช่วยพระยาราชทำการรบฮ่อทุ่งเชียงคำต่อไป ขอนายทัพนายกองไพร่ไทย ๓๐๐ คน เจ้าราชวงศ์และไพร่เมืองหลวงพระบาง ๓๐๐ คนไปทำราชการด้วย กำหนดจะพาพระวิภาคภูวดลไปเมืองแถงเมืองไล วัน ๓ ฯ ๑๐ ๔ ค่ำเป็นแน่ อีกฉบับหนึ่งว่าวัน ๒ ฯ ๘ ๔ ค่ำ พระยาพิไชยจัดนายทัพนายกองที่ล้อมค่ายฮ่อไว้เรียบร้อยแล้ว ได้ยกจากค่ายทุ่งเชียงคำมาพักอยู่ค่ายสีสะทุ่งเชียงคำ เวลายามเศษได้ยินเสียงปืนผิดธรรมเนียมจึงได้ให้ขุนหมื่นไพร่ ๕๐ คนรีบไปสืบได้ความว่าฮ่อออกแหกค่ายที่พระยาสุโขทัยเจ้าอุปราชรักษา ได้รบกัน ฮ่อตาย ๖ คน จับได้คนหนึ่ง เจ็บป่วยมาก ฮ่อหนีเข้าค่าย ได้ถามฮ่อที่จับได้ ได้ความว่าฮ่อในค่ายมีพวกฮ่อและข่าพวนทู้ฮ่อชายหญิง ๔๐๐ เศษ ตั้งแต่รบกันมาฮ่อตาย ๔๐ เศษ ฮ่อในค่ายคิดแต่จะหนี แล้วฮ่อขาดใจตายเสีย กับว่าเจ้านครหลวงพระบางส่ง

เสบียงข้าว ๕๐๐ ถัง พริก ๕ หาบ กระสุนปืน ๒๕,๐๐๐ ดินดำ ๒๐ หาบ ไปถึงทุ่งเชียงคำเสร็จแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสมบัติภิรมย์เมืองสงขลา ๓ ฉบับ ๆ หนึ่ง ส่งเงินรังนกเมืองสงขลา จำนวนปีวอก ฉอศก เงิน ๒๒๙ ๑๑|๑ |๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับหนึ่งส่งเงินส่วยสรรพเหตุ จำนวนปีมะแม เบญจศก เลก ๓๔ คน เงิน ๙๒ | | ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับหนึ่งว่าได้เกณฑ์ขอแรงไพร่ตัดเสาตัดไม้ทำเมรุปลงศพเจ้าพระยาวิเชียรคีรี กำหนดงานเดือน ๑๐ ปีระกาสัปตศก ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงรามรักษา เป็นหลวงรักษ์ราชหิรัญกรมพระคลังมหาสมบัติ ๑ นายขุนทองมหาดเล็กเป็นพระยาเกียรติเจ้ากรมตั้งกองซ้าย ๑ นายปั้นครูสอนหนังสือเป็นขุนวิจิตรวรสาสน ครูสอนหนังสือ ๑

สมเด็จกรมพระมาเฝ้าถวายหนังสือไปรเวตพระยาพิไชยเสด็จขึ้น เสด็จไปประทับชิตติงรูม รับสั่งกับสมเด็จกรมพระด้วยการจะปราบปรามฮ่อในฤดูฝนก็เห็นจะไม่ทัน การที่บนก็เกือบสำเร็จ ที่ทหารปืนใหญ่จะไป ก็จะไม่มีการทำเป็นอันงดเลิกเสียก่อน เมื่อได้ข่าวราชการหนักแน่นมาจึงจัดการไป

วัน ๑ ฯ ๖ ค่ำ ๕ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกหลวงวิจารณ์พยุหพลปลัดเมืองพยุหคีรี ว่าหม่อมเทวาธิราชให้นายเดชมาช่วยหลวงวิจารณ์พยุหพลกรมการพาดสายโทรเลขแต่พรมแดนเมืองนครสวรรค์ถึงพรมแดนเมืองมโนรมย์ ๕ วันแล้วเสร็จ ฉบับ ๑ บอกพระยารามณรงค์สงครามเมืองกำแพงเพชร ว่าป่าไม้ขอนสักฝั่งตะวันออกแขวงเมืองกำแพงเพชรต่อแดนเมืองพิษณุโลก สุโขทัย พิจิตร นครสวรรค์ว่างเปล่าอยู่ หลวงอินทรเกษรนายอากรป่าผึ้งขอทำป่าไม้ขอนสักหลักแพกำกวมไม้กระยาเลยเสีย เงินค่าตอไม้เป็นประโยชน์แผ่นดินต่อไป (โปรดให้งดไว้ก่อนกว่าจะได้ออกพระราชบัญญัติ)

พระนรินทรอ่านบอกพระยาประสิทธิสงครามเมืองกาญจนบุรี ฉบับ ๑ ว่าหลวงพลสงครามเมืองทองผาภูมถือหนังสือพระสุวรรณคีรีมาว่า เมื่อเดือน ๓ ปีวอก ฉอศก มะเนียงจัดกะเหรี่ยงบ้านเขยิงในแขวงเมืองมรแมนมีใจศรัทธาชวนชาวบ้านมานมัสการพระเจดีย์ ๓ องค์ ที่แดนต่อแดนแขวงเมืองสังขละบุรี แล้วพากันก่อสร้างปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ ๓ องค์แล้วองค์หนึ่งแล้วทำบุญฉลอง พระสุวรรณคีรีออกไปดูมะเนียงจัดว่าปีหน้าจะมาก่อสร้างอีก พระสุวรรณคีรีเกรงความผิด ได้ห้ามปรามไว้แล้ว

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๗/๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วทรงสัปนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพพระยาเกียรติเจ้ากรมตั้งทองซ้าย ๑ ศพราชวงศ์เมืองอุบลราชธานีซึ่งลงมาถึงแก่กรรมที่กรุงเทพฯ ๑

กับหีบศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิงศพราชวงศ์เมืองเขมราฐ ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกหลวงวิเศศภักดียกกระบัตรกรมการเมืองศรีโสภณว่าได้ปลูกโรงรับช้างพลายสำคัญ วัน ๓ ๆ๖ ค่ำ เจ้ายุติธรรมธร นครจำปาศักดิ์นำช้างมาถึง ได้มีการฉลองตามธรรมเนียม ช้างพลายสำคัญสูง ๓ ศอก ๘ นิ้ว หูขวาขนาด ๒ นิ้วกึ่ง จักษุสีผลหวายห่าม ปลายหางคด ขนหางสีลวดทองแดง หลังโกงคันธนู งาใหญ่ ๒ นิ้วกึ่ง ยาวพ้นสนับ ๑๓ นิ้ว สีตัวสีกระเบื้องใหม่ ขนตัวขนศีรษะขาวล้วน วัน ๖ ๆ๖ ค่ำ เดินจากเมืองศรีโสภณ ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาอุทัยมนตรีเมืองปราจีนบุรี ว่าช้างพลายสำคัญมาถึงเมืองกระบินบุรีแล้ว เจ้าเมืองกรมการได้รับรองมีการสมโภชตามธรรมเนียม ฉบับ ๑ ใบบอกพระยานุภาพไตรภพเมืองนครเสียมราฐ ว่าด้วยจีนตั้งเกลี้ยกล่อมกันเป็นอั้งยี่ชุกชุมพากันข่มเหงราษฎรเป็นผู้ร้ายปล้นสะดมในเมืองและในทะเลสาบ และเที่ยวพูดจาออกอำนาจจะปราบปรามคนต่างประเทศต่าง ๆ ถ้าจะโปรดให้ชำระประการใด จะฉลองพระเดชพระคุณต่อไป

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦๅไชย ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งถวายพระราชกุศลปักเขตวิสุงคามสีมาวัดหนองม่วง ฉบับ ๑ ถวายพระราชกุศลปักที่เขตพระอุโบสถวัดวิสุงคามสีมาวัดม่วงบ้านลครชุม

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระสุธรรมไมตรีข้าหลวงว่าได้พร้อมกับพระอินทราชาผู้ว่าราชการเมืองพนัสนิคมชำระความที่คั่งค้างแล้ว ๒๗ เรื่อง

ความผู้ร้าย ๙ เรื่อง ผู้ร้ายเป็นสัตย์ ๑๑ คน แต่ผู้ร้ายที่ยิงจีนซิวเซียตายนั้น ยังไม่ได้ตัว กับใบบอกพระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรี ว่าหลวงสรเสนี นายเรือสยามมกุฎไชยชิตนำตราไปวางให้ระวังรักษาเขตแดน อย่าให้เขมร ซึ่งวุ่นวายเมืองกำพงโสมเข้ามาซ่องสุมคนในพระราชอาณาเขต ได้จัด การรักษาโดยแข็งแรงตามท้องตราแล้ว ฉบับ ๑ หลวงสรเสนีนายเรือ สยามมกุฎไชยชิตว่าไปถึงเมืองจันทบุรี เมืองตราด เมืองปัจจันตคีรีเขตร แล้วลงไปสืบราชการถึงเกาะเสม็ดแดนต่อแดน พบราษฎรเมืองกำพงโสม สืบถามได้ความว่าฝรั่งเศสกับเขมรหาได้รบกันไม่ มีแต่ข้าหลวงเมืองพนม เปญลงมาเกณฑ์กระสุนดินดำราษฎร ถ้าไม่มีก็เก็บเงินแทนเรือนละ ๑ ๒ กับว่าจีนคิมอั้งยี่เกณฑ์คนขึ้นไปช่วยเขมรเมืองพนมเปญ ๕๐๐ คน จะรบ กันหรืออย่างไรไม่ทราบ กับว่าเจ้าเมืองกำปอดเกณฑ์ไพร่ยกไปไล่ฝรั่งเศส ฆ่าโปลิศญวนตาย ๖ คน ฝรั่งเศสหนีไปเมืองพุทไธมาศ เขมรพากัน ถมปากน้ำเมืองกำปอดเสีย แล้วฝรั่งเศสพาเรือกลไฟ ๒ ลำ เรือญวน ๒ ลำมายิงเขมรเจ็บป่วยมากแตกหนีไป ฝรั่งเศสเผาบ้านเมืองเสีย ฉบับ ๑ ใบบอกพระพิไชยชลธีเมืองปัจจันตคีรีเขตร ว่าได้จัดการรักษาด่านทางโดย แข็งแรงตามท้องตราที่หลวงสรเสนีเชิญไปแล้ว

เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๗

วันนี้ ไม่มีราชการ ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๘

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๙

วันนี้สมโภชพระเจ้าลูกเธอที่จะทรงผนวชเณร ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เวลาบ่าย พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช ทรงเครื่องที่ศาลาคดหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เวลาย่ำค่ำเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ตั้งพระที่นั่งโธรนที่หน้าพระที่นั่งพุดตาล พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าอยู่ในที่นั้นพร้อมกัน โปรดให้พระเจ้าลูกเธอทั้ง ๔ พระองค์เสด็จขึ้นมาประทับที่หน้าพระที่นั่งทั้ง ๔ พระองค์ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเทียนสมโภชพระเจ้าลูกเธอที่จะทรงผนวชและผ้าไตรบาตรสรรพบริขารอเนกภัณฑ์ทั้งปวง โดยทักขิณาวัฏถ้วนเบญจวาร แล้วพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการให้หาเข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏและทรงเจิมพระราชทานพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๔ พระองค์ แล้วพระครูพราหมณ์ถวายน้ำมะพร้าวขวัญและจุณเจิมตามไสยเวท เสร็จแล้วโปรดให้เสด็จกลับไปเปลื้องเครื่อง เป็นเสร็จการสมโภชเท่านี้

อนึ่ง วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขัตติยตระกูลดำ ทรงสร้อยมหาจักรีบรมราชวงศ์ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการสวมเครื่องราชอิสริยยศตามที่ได้รับพระราชทาน

วัน ๖ ๆ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖
๑๐

เวลาเช้า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาบำราบปรปักษ์ได้เสด็จเข้ามาทรงแต่งองค์พระเจ้าลูกเธอที่จะทรงผนวชทั้ง ๔ พระองค์ ทรงเครื่องต้นอย่างเมื่อวันสมโภชโสกันต์ แต่งพระองค์ที่พระที่นั่งอมรินทร และได้ทรงจัดขบวนแห่ทรงผนวชทางพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ ตั้งขบวนไปออกประตูรัตนพิศาล

เวลาเช้า ๔ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งดุสิดาภิรมย์ ทรงส่งพระกรพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดม พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช ลงทรงพระยานุมาศ มีพระยา พระ หลวงเป็นคู่เคียง อินทร์พรหมถือบังแทรกห้อมล้อมพร้อมด้วยพัดโบกบังสูรย์ตามธรรมเนียม เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรกลองชนะแล้วเดินขบวน ๆ แห่มีม้านำริ้วคู่ ๑ ทหารม้าหน้าและม้าเกราะทอง และทหารหน้าเดินเท้า และกรมม้าแซง และพระยาม้าพระที่นั่งมีองมังกรธงตะขาบหมู่อาสาต่าง ๆ ล้วนถือสาตราวุธนานา มีพิณพาทย์กลองแขกเดินกลางขบวน แล้วถึงเสลี่ยงลูกตรง ทรงผ้าไตรและบาตร มีเทวดาคู่แห่เครื่องสูง กลองชนะ สังข์ แตรเป็นขนัดมาถึงพระยานุมาศเดินเป็นลำดับกัน ขบวนหลังก็มีเทวดาคู่แห่และเครื่องสูง

พลอาสาถือศาตราวุธเหมือนกัน เดินกระบวนออกประตูรัตนพิศาลและประตู ....มาตามถนนข้างวัดพระเชตุพน มาลงถนนท้องสนามไชย พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับทอดพระเนตรบนพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท พอกระบวนเดินล่วงไปเข้าประตูสวัสดิโสภา จึงเสด็จพระราชดำเนินมาประทับพระที่นั่งไชยชุมพล พระยานุมาศพระเจ้าลูกเธอทั้ง ๔ พระองค์เข้าเทียบเกย พระเจ้าลูกเธอเสด็จขึ้นเกยที่ปลูกไว้หลังพระที่นั่งไชยชุมพลทั้ง ๔ พระองค์ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเงินสลึงให้ทรงทิ้งทานองค์ละ ๑๐|/| ทิ้งทานแล้ว พระเจ้าลูกเธอเสด็จเข้าไปเปลื้องเครื่องที่พลับพลาเปลื้องเครื่อง ทรงแต่งพระองค์ ทรงฉลองพระองค์ครุยเฉียง พระอังสาทรงผ้าเยียรบับจีบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าไปในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับศาลาราย ทรงประเคนเครื่องเพลกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ โปรดให้เจ้านายประเคนสำรับเพลหม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ฐานานุกรม เปรียญรับพระราชทานฉันแล้วเสด็จขึ้นพระอุโบสถ พระสงฆ์ฉันแล้วเข้าไปประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถ พระเจ้าลูกเธอที่จะทรงผนวชเสด็จเข้าไปในพระอุโบสถ ไปจุดเทียนบูชาพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต แล้วพระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์เสด็จเข้าไปขอบรรพชาแก่คณะสงฆ์เถรานุเถระ ๓๐ องค์ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นพระอุปัชฌายะ ขอบรรพชาแล้วเสด็จออกมาทรงผ้า แล้วกรมหมื่นวชิรญาณประทานศีล แล้วพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์เข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาทรงผ้า กรมหมื่นวชิรญาณประทานศีลเหมือนกัน พระองค์เจ้าประวิชวัฒโนดมเข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาทรงผ้า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีล พระองค์

เจ้าจิรประวัติวรเดชเข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาทรงผ้า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลเหมือนกัน ครั้นเสร็จสามเณรบรรพชาแล้ว พระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์เข้าไปขอนิสัยทีละองค์ ครั้นขอนิสัยเสร็จแล้วกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงบอกอนุญญาสิโข ครั้นแล้วพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์ถวายไตรพระสงฆ์ ๓๐ องค์ แล้วเสด็จเข้าไปรับผ้าไตรแพรและบริขารภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นอันมาก เสด็จเข้าไปรับทีละองค์เป็นลำดับกัน พระองค์ใดทรงรับของหลวงแล้วเข้าไปที่ฉาก ทรงรับของและผ้าของพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายในแล้ว กลับมาประทับรับผ้าและสิ่งของแก่กรมพระราชวังและพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีข้าทูลละอองธุลีพระบาท พระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งพระเต้าษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเสด็จไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในการสวดมนต์สมโภชพระเจ้าลูกเธอที่ทรงผนวชเณร พระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ ๓๐ องค์เจริญพระพุทธมนต์สัตตปริตร พระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการในที่ต่าง ๆ แล้วทรงพระราชหัตถ์ราชการต่าง ๆ เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระสงฆ์สวดมนต์จบ เสด็จจากพระอุโบสถไปประทับบนพระพุทธปรางค์ปราสาท ทอดพระเนตรที่ซึ่งพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์ทรงพัก เสด็จพระราชดำเนินกลับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท กรมหมื่นเทวะวงศ์และหมอกาวันนำหม่อมราชวงศ์ใหญ่สุวพันธุ์ ในพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ซึ่งออกไปเรียนวิชาแพทย์ ณ เมือง

อังกฤษหลายปีมาแล้ว เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท กับพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์กลับมาจากราชการเมืองพระตะบองเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน รับสั่งอยู่จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ฯ ๑๑ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะ พระครูถานาเปรียญ ๓๐ องค์ถวายพรพระ ๆ จบแล้วเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์และพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ องค์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว ทรงประเคนบริขารเป็นอันมากแด่พระสงฆ์ ๆ ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลากลับไป เวลาเช้าเกือบ ๕ โมงเศษ เสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับดรอนิงรูมที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท กรมหมื่นเทวะวงศ์กับราชเอดเดอแกมป นำ เรฟเวอร์เรนด์ เอน เอ แมกดอนัลด์ ดี ดี ไวซกงสุลอเมริกัน ผู้รักษาการสำหรับราชทูตอเมริกันนาย ๑ กับอันเบิกสัตลีฟฟ์ ผู้แทนหนังสือพิมพ์อเมริกันนาย ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควร แล้วกราบถวายบังคมลาไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาเกือบย่ำค่ำ เสด็จออกทรงรถพระที่นั่งจักรีไปประทับที่ถนนหน้าประตูพิมานไชยศรี ตรงถนนประตูหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โปรดให้

เชิญเสด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์มาขึ้นรถพระที่นั่งที่เสด็จพระราชดำเนิน แต่โปรดให้พระเจ้าลูกเธอประทับข้างใน พระเจ้าอยู่หัวประทับหน้ารถ เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยขบวนนำและตามเสด็จไปประทับประตูหน้าวัดบวรนิเวศ เสด็จประทับในพระอุโบสถ โปรดให้พระองค์เจ้าเณรทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วทรงนำพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์เสด็จขึ้นไปเฝ้ากรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ทูลฝากฝั่งที่ตำหนักครู่หนึ่ง เสด็จพระราชดำเนินไปคณะกุฏิ เสด็จประทับทรงจุดเทียนที่หน้าพระเจดีย์ ทรงบูชาแล้วเสด็จไปทรงสักการะที่หน้าวิหารพระศาสดาแล้วเสด็จไปประทับที่คณะกุฏิ เสด็จไปประทับหลังใหญ่ซึ่งกรมหมื่นวชิรญาณเสด็จมาอยู่ที่นั้น ประทับตรัสอยู่สักครูหนึ่ง พระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์เสด็จลงมาจากตำหนักกรมพระปวเรศแล้วกรมพระปวเรศก็เสด็จลงมาประทับเฝ้าอยู่ที่ตำหนักกรมหมื่นวชิรญาณด้วย แล้วทรงพาพระองค์เจ้าเณรทั้ง ๔ พระองค์ไปส่งที่ตำหนักทุกพระองค์พระองค์เจ้าเณรกิติยากรวรลักษณ์ประทับตำหนักที่ ๑ ด้านข้างวิหารพระศาสดา พระองค์เจ้าเณรระพีพัฒนศักดิ์ประทับตำหนักถัดเข้าไป พระองค์เจ้าเณรประวิชวัฒโนดม ตำหนักที่ ๑ ด้านริมคลอง พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดชประทับตำหนักต่อเข้าไปอีก ครั้นพระเจ้าลูกเธอประทับตำหนักแล้วเสด็จทรงรถพระที่นั่งกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๑ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๒

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพรหมประสาทศิลป ผู้ว่าราชการเมือง พรหมบุรีว่า ได้พร้อมกับเจ้าพนักงานอินยิเนียทำการติดอินสุเลดเตอพาด สายโทรเลขในแขวงเมืองพรหมเสร็จสิ้นแล้ว ฉบับ ๑ ใบบอกพระยากำแหง สงครามเมืองนครราชสีมาว่า ได้ชำระผู้ร้ายซึ่งทำโจรกรรมปล้นสะดม ฉกลักช้าง ม้า โค กระบือ ฆ่าฟันกันตายในแขวงเมืองนครราชสีมา เมือง ขึ้นหลายราย ได้ตัวผู้ร้าย ๔๐ แต่งให้กรมการกับไพร่ ๑๐๐ คนคุมตัวลงมา ส่ง ฉบับ ๑ ใบบอกหลวงรามฤทธิรงค์ ปลัดเมืองสิงห์บุรี ถวายพระราช กุศลเผาศพพระพิศาลสงครามเจ้าเมือง กับใบบอกพระยาวิเศษภูไชย ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งถวายพระราชกุศลเผาศพหลวงวิสูตรจีนชาติ อีกฉบับ ๑ ขอ พระราชทานขุนพิพาทจีนวิจารณ์ เป็นหลวงวิสูตรจีนชาติปลัดฝ่ายจีน ๑ ขุนจีนราชภิรมย์เป็นขุนพิพาทจีนวิจารณ์ที่ ๒ รองปลัดจีน แล้วพระยาศรี-ขุนพิพาทจีนวิจารณ์ ขุนจีนราชภิรมย์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระพิไชยชลธีเมืองปัจจันตคีรีเขตรว่า ขุนด่าน นำตัวญวนหลัน ญวนแย่น มาที่ช่องกงซึ่งตั้งเป็นเมือง ว่าหนีมาแต่เมือง กำปอด ถามให้การว่าเขมร ๓๐๐ คนไปทำร้ายฝรั่งเศสที่ขายฝิ่น ณ เมือง กำปอด ฝรั่งกับญวนพากันหนีไปเขมร จึงมาตั้งรักษาที่ปากน้ำ เกณฑ์ คนทั้งหมดมาถมศิลาปากน้ำ ภายหลังฝรั่งเศสมารบอีก เขมรแตกหนีไป ฝรั่งเศสเผาบ้านเมือง ญวน ๒ คนจึงหนีมา ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาราช-พงษานุรักษ์ เมืองสมุทรสงคราม ส่งเงินแทนฝางส่วยจำนวนปีขาล สัมฤทธิศก เถาะเอกศก มะโรงโทศก มะเส็งตรีศก มะเมียจัตวาศก มะแมเบญจศก เลก ๒ กองเป็นเงิน ๓|๘

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยาม

วัน ๒ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๓

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

วันนี้ไม่มีบอกข้อราชการ พระนรินทรนำหลวงทรงสุรเดชกราบถวายบังคมลาเป็นข้าหลวงออกไปราชการเมืองตรังกานู เมืองกลันตัน ครั้นสิ้นราชการแล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๔

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรนายเคลือบมหาดเล็ก เป็นขุนพรพิทักษ์ปลัดกรมมหาดไทยตำรวจภูธรขวา ๑ กับทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร ๒ ฉบับ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ มีตรานำสัญญาบัตรขึ้นไปพระราชทานให้หลวงภักดีณรงค์ ซึ่งไปเป็นข้าหลวงอยู่เมืองอุบลราชธานีนั้น เป็นพระยาราชเสนา ปลัดทูลฉลองกรมมหาดไทยฝ่ายเหนือ ๑ กับเลื่อนให้ขุนพรพิทักษ์เป็นหลวงภักดีณรงค์ ๑

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๕ฯ ๖ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ๑ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนางครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ๒ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรจมื่นราชนาคา เป็นพระประมวลประมาณพล มีตำแหน่งราชการในกรมพระสุรัสวดี แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๓ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ นำรูปอย่างช้างพลายสำคัญขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายทอดพระเนตร รับสั่งกับสมเด็จกรมพระจนเวลาย่ำค่ำ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๔ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภูเก็ตฉบับหนึ่ง ส่งเงินปีจีนจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ซึ่งค้างอยู่ ได้จำนวนจีน ๘๔๕๐ คน ได้เงินค่าแรง ๒๐๒๘๐ เหรียญเปนเงินตรา ๔๒๒ ๑๐| ครั้งนี้จัดได้เงินค่าแรง ๑๐๐๐๐ เหรียญ เปนเงินตรา ๒๐๘ ๖|๒ |๓ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง เงินยังค้างอยู่อีก ๒๑๔ ๓|๑ ๑|๑ จะส่งมาภายหลัง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๕ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเปน ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระวิชิตภักดีศรีสุรสงคราม ปลัดเมืองตะกั่วป่า ๒ ฉบับ ๆ ๑ ส่งเงินค่านาเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง คีรีรัฐนิคม จำนวนปีมะโรง โทศก เมืองตะกั่วป่า ๑๑ ๑|๓ ๑| เมืองตะกั่วทุ่ง ๗ ๗| |๓ เมืองคีรีรัฐ-นิคม ๕ ๑๑| ๑|๑ จำนวนปีมะเส็ง ตรีศก เมืองตะกั่วป่า ๑๑ ๒|๓ ๑|๒ เมืองคีรี-รัฐนิยม ๕ ๑๑|๓ |๑ เมืองตะกั่วทุ่ง ๗ ๖|๒ |๓ จำนวนปีมะเมีย จัตวาศก เมืองตะกั่วป่า ๑๒ ๑๖| |๒ เมืองคีรีรัฐนิคม ๕ ๑๓|๑ เมืองตะกั่วทุ่งเงิน ๗ ๑๐|๒ |๑

รวม ๓ เมือง ๓ จำนวน เงิน ๗๒ ๑๒|๑ |๓ คิดเป็นเงินเหรียญ ๘๔๘๕/๔๐ เหรียญ ให้กรมการคุมมาส่ง ฉบับ ๑ ส่งเงินปีจีนจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก เมืองตะกั่วป่า จีนคงเมือง ๔๙๐๖ จีนจร ๑๒๒๖ เงินค่าแรง ๘๖ ๓|๒ เมืองตะกั่วทุ่ง จีนคงเมือง ๑๙๒ คน จีนจร ๑๕๙ คน เงินค่าแรง ๑๗ ๑๓|๒ เมืองคีรีรัฐนิคม จีนคงเมือง ๑๐๓ คน จีนจร ๓๐ คน เงินค่าแรง ๖ ๑๗|๒ รวมเป็นเงิน ๑๑๐ ๑๔|๒ คิดเป็นเงินเหรียญ ๕๓๑๔/๘๐ เหรียญ เสร็จแล้วพระวิชิตภักดีศรีสุรสงคราม พระบริสุทธิโลหภูมินทราธิบดี พระเสนานุวงศ์ภักดีศรีธรรมราช ได้มอบเงินค่าแรงจีน เมืองตะกั่วป่า ๔๑๓๖/๔๐ เหรียญ เมืองตะกั่วทุ่ง ๘๔๘/๔๐ เหรียญ เมืองคีรีรัฐนิคม ๓๓๐/๐ เหรียญ ให้กรมการคุมเข้ามาส่งด้วยแล้ว

โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร หลวงนาวานุรักษ์เป็นจมื่นราชนาคา ปลัดกรมพระคลังในขวา ๑ หลวงพิพัฒจางวางส่วยเสากองนอก เป็นหลวงนาวานุรักษ์ เจ้ากรมโรงเรือพระคลังในขวา ๑ ขุนพิพาทจีนวิจารณ์ เป็นหลวงวิสูตรจีนชาติ ปลัดฝ่ายจีนเมืองฉะเชิงเทรา ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๖ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาสุรบดินทรสุรินทรฤๅไชย เมืองชัยนาท บอกอาการป่วย ว่าเป็นไข้จับ จะออกว่าราชการไม่ได้ ขอให้หลวงกำแหงพลล้าน ปลัด ว่าราชการบ้านเมืองแทนกว่าจะหาย

พระนรินทรอ่านบอกพระยาบริรักษ์ภูธร เมืองพังงา ๓ ฉบับ ๆ ๑ ส่งเงินปีจีนจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ในเมืองพังงาได้จีนคงเมือง ๗๑๐๒ คน จีนจร ๖๘ รวม ๗๑๗๐ คน เงินค่าแรง ๔๙ ชั่ง ค่าฎีกา ๑๐ บาท ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแม เบญจศก เงิน ๓ ๖┼๑ ๓ คิดเป็นเหรียญ ๑๕๙/๔๕ เหรียญ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ส่งเงินส่วยจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก เลข ๘ คน เงิน ๑๒┼๑ ปีมะแม เบญจศก เลก ๑๑ คน เงิน ๑๖┼๒ ๒ รวม ๑ ๘┼๓ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระอินทราษาเมืองพนัสนิคม ส่งเงินแทนรงส่วยจำนวนปีวอก ฉอศก เลก ๑๑๐๗ คน เป็นเงิน ๙ ๙┼ ให้นายกองคุมเข้ามาส่ง กับใบบอกพระยาสมุทรสาครานุรักษ์ เมืองสมุทรสาคร ว่าวัน ๑ฯ๗ ค่ำ เวลา ๒ ยาม มีอ้ายผู้ร้าย ๒๐ คนเข้าปล้นโรงจีนเฮงจีนโต๊ะ เอาปืนตีจีนโต๊ะหน้าผากแตกแผล ๑ จีนเฮงกลัวจึงเอาเงิน ๑ ┼ ใส่ถุงโยนลงไป เงินกระจาย อ้ายผู้ร้ายแย่งกัน จีนเฮงเห็นแสงไฟสว่างรู้จักหน้าคนหนึ่งชื่ออ้ายปลั่ง บ้านเสาธง คลองศีรษะกระบือ พรหมแดนกรุงเทพ ฯ

อ้ายผู้ร้ายคนหนึ่งหน้าเป็นปานแดงซีกหนึ่ง ครั้นชาวบ้านมาช่วย ได้ยิงผู้ร้ายตายคนหนึ่ง พวกผู้ร้ายหนีไป ได้แต่งกรมการออกสืบสวนติดตามแล้ว รับสั่งให้ชำระสืบให้ได้ความ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๔ ฯ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมืองนครสวรรค์ ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าพร้อมกับเจ้าพนักงานอินยิเนียทำการยกเสาพาดสายโทรเลขแขวงเมืองนครสวรรค์เสร็จสิ้นแล้ว แต่โรงสเตชันยังไม่แล้วเสร็จ ฉบับ ๑ ว่า วัน ๗ ฯ๕ ค่ำ เวลายามเศษ หมื่นพัฒนสมบัตินำมิสเตอร์ เย เอม ซาเยีย ชาติโปรตุเกสมาแจ้งความว่า จะขึ้นไปเมืองสวรรคโลก มาจอดอยู่ที่หน้าโรงบ่อน เวลาค่ำขึ้นไป มีผู้ร้ายตีศีรษะแผลแตกยาว ๓ นิ้วกึ่ง สืบพยานได้ความว่านายมอนตี ได้ตัวนายมอนมาถามรับสารภาพว่าตีด้วยไม้ฟืน แต่ว่าไม่รู้ว่ามิสเตอร์ เย เอม ซาเยีย เพราะนุ่งโสร่งใส่เสื้อลายผินหลังอยู่ หมายว่าญวนที่เป็นอริวิวาทกัน มิสเตอร์ เย เอม ซาเยีย จะเอาเงิน ๒ ตำลึง นายมอนไม่มีให้ ได้เอาตัวขังไว้

พระนรินทรอ่านบอกพระยาพิทักษ์ทวยหาญ เมืองปทุมธานี ถวายพระราชกุศลที่พระราชทานสิ่งของและศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระครูปัญญารัตน์วัดสะแก เจ้าคณะเมืองปทุมธานี

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๆ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระทวารกลางที่นั่งจักรี ทรงราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เจ้านายข้าราชการมาคอยส่งเสด็จ พระนรินทรทูลนำหวันอาหวัง กรมการเมืองไทรบุรี เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท การที่หวันอาหวังได้เฝ้านี้ เจ้าพระยาสุรวงศ์เห็นว่าเป็นกรรมการผู้ใหญ่ พระยาไทรบุรีให้ถือใบบอกเข้ามา จึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เฝ้า ทรงพระราชปฏิสันถารตามสมควรแล้ว พระนรินทรนำหวันอาหวังกราบถวายบังคมลากลับไปเมืองไทรบุรีอีกครั้งหนึ่ง ดำรัสด้วยราชการต่าง ๆ กับกรมหมื่นภูธเรศ และเจ้าพระยาสุรวงศ์ แล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่งเวสาตรี ออกจากท่าราชวรดิษฐ์เวลาเช้า ๔ โมง พร้อมด้วยเรือกลไฟตามเสด็จเหมือนอย่างเคยมาทุกครั้ง เวลาบ่าย ๓ โมง ๔๕ มินิต ถึงบางไทรหยุดเรือพระที่นั่งเวสาตรี ถ่ายลำพักอยู่ประมาณ ๒๐ มินิต เสด็จลงเรือพระที่นั่งสกรูขึ้นไปประทับท่าพระราชวังบางปะอิน ดำรัสกับผู้ที่มารับเสด็จ เจ้านายคือพระองค์ทองแถม ข้าราชการคือ เจ้าพระยาพลเทพ แล้วเสด็จขึ้นทางทวารพระที่นั่งวโรภาศพิมานชั้นล่าง ด้วยชั้นบนชำรุด โปรดให้รื้อเสียและให้เร่งทำใหม่ด้วย

วัน ๖ ๆ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้กำหนดจะเสด็จทอดพระเนตรพระยาช้างสำคัญที่บ่อโพง เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกทางประตูชั้นล่างพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เสด็จลงเรือพระที่นั่งจักรข้างออกจากพระราชวังปางปะอิน เช้า ๓ โมง ๔๕ มินิต

เวลาเช้า ๕ โมง ๑๐ มินิตถึงป้อมเพ็ชร เลี้ยวขึ้นทางหน้าวัดพนัญเชิง เวลาเช้า ๕ โมงครึ่งถึงพระราชวังจันทรเกษมแล้วเข้าแควป่าสัก เวลาเที่ยงถึงบ่อโพงซึ่งเป็นที่ช้างสำคัญพัก ประทับเรือพระที่นั่งที่ท่าเสด็จลงทรงพระราชยานไปประทับโรงช้างสำคัญ เสด็จประทับทอดพระเนตรช้างสำคัญ ช้างนี้งามมาก สีตัวเกือบเหมือนกระบือเผือก ขน ตัว ศีรษะ } แดงเจือเหลืองมาก ขนหางข้างต้นแดงมากกว่าขนศีรษะ แต่โปร่งตลอดไม่มีทึบ จักษุขาวมีวงแหวนน้ำเงิน งาขาวบริสุทธิ์ไม่มีไรงา หางยาวปลายขนถึงพื้นดิน มีตำหนิ ๒ อย่างคือ หูขวาฉีกเนื้อวิ่น หางคดหน่อยหนึ่ง สูง ๓ ศอก ๑๑ นิ้ว ประทับตรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับพลับพลา พระยาศรีสิงหเทพนำเจ้ายุติธรรมธรนครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราชเฝ้า รับสั่งถามด้วยราชการบ้านเมืองต่าง ๆ พอสมควร แล้วโปรดให้นำพระยาช้างออกมานอกโรงทอดพระเนตรกลางแจ้ง เวลาอยู่กลางแดดสีกายผุดผ่องงามกว่าอยู่ในร่มมาก แล้วมายืนหน้าพลับพลา สมเด็จกรมพระให้นำช้างพัง ๒ ช้าง ซึ่งพระยามหาอมาตย์ถวายว่าเป็นช้างสีประหลาดมาถวายตัวที่หน้าพลับพลา ดูไม่ผิดกว่าช้างดำตามธรรมดาเลย โปรดให้เลี้ยงไว้ที่เพนียด โปรดให้นำช้างสำคัญไปยืนแท่นรดน้ำ ทอดพระเนตรสีกายเวลาเปียกน้ำแล้วกลับเข้าโรง แล้วเสด็จกลับเรือพระที่นั่งออกจากบ่อโพงบ่าย ๒ โมง ๓๕ มินิต กลับมาถึงพระราชวังบางปะอิน บ่าย ๔ โมง ๕ มินิต เสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๐ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไร ประทับในพระราชวัง ไม่ได้เสด็จแห่งใด

วัน ๑ ๑๑ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาจวนย่ำค่ำ เสด็จออกทรงเรือพระที่นั่งเก๋งเสด็จไปประทับท่าวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เพื่อจะทรงเยี่ยมเยียนกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส และพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าเณร ๔ พระองค์ ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญเสด็จขึ้นมาพักอยู่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ แต่ ณ วัน ๖ ฯ ๗ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในพระอุโบสถก่อน ทรงนมัสการแล้วตรัสกับพระอมราภิรักขิต ฐานานุกรม เปรียญ ซึ่งมารับเสด็จอยู่ในพระอุโบสถแล้ว เสด็จเฝ้ากรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ณ ที่ตำหนัก แล้วเสด็จไปตำหนักกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ซึ่งพักอยู่ที่กุฎีพระอมราภิรักขิต แล้วเสด็จมาเยี่ยมพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าเณร ๔ พระองค์ ซึ่งพักอยู่ศาลาการเปรียญ แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งกลับมาประทับพระราชวัง เสด็จขึ้นเวลาทุ่ม ๑

วัน ๒ ๑๒ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินแห่งใด

วัน ๓ ๑๓ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกทางพระทวารชั้นล่างพระที่นั่งวโรภาศพิมาน ทรงเรือพระที่นั่งกรรเชียงไปหน่อยหนึ่งแล้วเรือกลไฟจูงลงไปประทับหมู่บ้านเกาะเกิด ทรงประพาสไร่พริกไร่แตงแล้ว เสด็จพระราชดำเนินกลับมาประทับท่าพระราชวังบางปะอิน เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๔ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๒ โมง เสด็จออกแล้ว เสด็จลงเรือพระที่นั่งสกรูออกจากท่าพระราชวังบางปะอิน ล่องลงมาประทับเรือพระที่นั่งเวสาตรีซึ่งทอดอยู่บางไทร เสด็จขึ้นเรือพระที่นั่งเวสาตรีแล้วออกจากบางไทรล่องลงมาถึงกรุงเทพ ฯ ประทับท่าราชวรดิษฐ์เวลาบ่ายโมงเศษ เสด็จขึ้นดำรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการซึ่งมารับเสด็จตามสมควร แล้วเสด็จทรงพระราชยานมาประทับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จขึ้น

ครั้นเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จุดดอกไม้เพลิงแล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนธูปนมัสการพระรัตนตรัยแล้ว เสด็จพระราชดำเนินลงมาหน้าพระอุโบสถ โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าราชการเดินเทียนประทักษิณพระอุโบสถ ด้วยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ทูลว่าท่านทรงคำนวณวิสาขบูชาตรงวันนี้เป็นวันพระจันทร์เสวยฤกษ์วิสาข จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เดินเทียนในวันนี้แล้ว พระราชทานเทียนให้พระบรมวงศานุวงศ์จุดรายรอบพระอุโบสถตามธรรมเนียม แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการเครื่องทรงธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลและถวายปฐมสมโพธิชาดิกถาโดยสังเขป จบแล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับทางหน้ามิวเซียม เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเวลา ๗ ทุ่มเศษ

อนึ่ง ในเวลาเช้าวันนี้เลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระราชาคณะ ๒๐ รูปรับพระราชทานฉันตามพระราชประเพณีซึ่งมีมาแต่ก่อน

วัน ๕ ๑๕ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเหมือนเวลาวานนี้ แต่ไม่ได้เสด็จออก

เวลา ๕ ทุ่มเศษ เสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ มาประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดดอกไม้ที่หน้าวัด แล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนธูปเครื่องนมัสการ นมัสการแล้วเสด็จลงมาที่หน้าพระอุโบสถ พระราชทานเทียนให้ข้าราชการเดินเทียนประทักษิณพระอุโบสถ และพระราชทานเทียนให้พระบรมศานุวงศ์ทรงจุดรายรอบพระอุโบสถ แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้วพระเทพโมฬีถวายศีลถวายเทศนาปฐมสมโพธิอภิสัมพุทธกถาโดยสังเขปนัยยังมิทันจบ เสด็จพระราชดำเนินกลับเวลา ๒ ยามเศษ เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วัน ๖ ๑ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้าวันนี้มีการเลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย๒๘รูป สดับปกรณ์กาลานุกาลตามสมัยวิสาขนักขัตฤกษ์ - เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิพระอัฐิออกมาตั้งตามเคย แต่ไม่ได้เสด็จออก โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

เวลาค่ำไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าราชวรวงศ์ เธอกรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์ ทรงจุดเทียนนมัสการ มีพระธรรมเทศนา พระศรีวิสุทธิวงศ์เทศนาปฐมสมโพธิมหาปรินิพพานสูตรโดยสังเขป ไม่ได้เดินเทียน มีแต่รายเทียน

เวลาวันนี้ ๔ ทุ่มเศษเป็นพระฤกษ์ พระเจ้าลูกเธอ ๔ พระองค์ทรงลาผนวชจากสามเณร ที่วัดบวรนิเวศ

วัน ๗ ฯ ๒ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาวันนี้ไม่เสด็จออก ไม่มีราชการอันใด

วัน ๑ ฯ ๓ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

วันนี้เป็นวันดิถีที่คล้ายกับวันสิ้นพระชนม์ในสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน พระบรมราชเทวีและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพ็ชรรัตน์ เจ้าพนักงานจัดที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารห้องเหลืองอย่างทุก ๆ ปีมา เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าประภากรกับพระสงฆ์วัดราชบพิธ ๔ รูป สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์กับพระสงฆ์วัดราชประดิษฐ์ ๔ รูป รวม ๑๐ รูป ถวายพรพระ แล้วทรงทอดผ้าไตร ๑๐ ไตร สดับปกรณ์แล้วทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วสดับปกรณ์ ๑๐๐ มีเทศนาของสมเด็จพระนางเจ้ากัณฑ์หนึ่ง พระอมรโมฬีถวาย

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ธรรมจักกัปปวัตนสูตร อนัตตลักขณสูตร และอื่น ๆ จบแล้วทรงทอดผ้าสดับปกรณ์ แล้วพระธรรมวโรดมถวายเทศนากัณฑ์หลวงกัณฑ์ ๑ จบแล้ว ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์ ทรงประเคนไทยธรรมเครื่องกัณฑ์ พระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลาไป เสด็จขึ้น ๔ ทุ่มเศษ

วัน ๒ ฯ ๔ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้ว ทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมเทศาจาริย์วัดสระเกษ และพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงส่งไปพระราชทานเพลิงศพหลวงสุริยามาตย์ ณ เมืองหนองคาย ๑ ศพพระณรงค์ภักดีจางวางเมืองราชบุรี ๑ ศพพระนิโครธาภิโยคผู้ว่าราชการเมืองไทรโยค ๑ แล้วเสด็จออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดารายงานน้ำฝนต้นข้าวเมืองลพบุรี พระอาทิตย์อยู่ราษีเมษ ฝนตก ๒ ครั้งรองน้ำได้ ๒ นิ้ว ๕ ทสางค์ ราษฎรลงมือทำนาบ้าง ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๕ ┼ อีกฉบับ ๑ ว่าหม่อมเทวาธิราชให้ตั้งสเตชั่นโทรเลขที่วัดมณีชลขันธ์ บัดนี้ได้ลงมือทำโรงสเตชั่นและพาดสายลวดขึ้นไปต่อเมืองพรหมบุรี อีกฉบับ ๑ ว่าด้วยได้ไปตรวจการที่วัดไล นายช่างได้ทำการอยู่ การยังไม่แล้ว กับใบบอกพระยาสุจริตรักษาผู้ว่าราชการเมืองตากฉบับ ๑ ว่าพระยามนตรีสุริยวงศ์ขึ้นไปถึงเมืองตาก ได้จัดเสบียงอาหารและเรือส่งพระยามนตรีไปเมืองเชียงใหม่แล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาสุรินทรฦาไชยเมืองเพ็ชรบุรี ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าได้ทำพิธีจรดพระนังคัลที่หน้าเขาเทพนมขวดเสร็จแล้ว ขอถวายพระราชกุศล ฉบับ ๑ ว่ามีผู้ร้ายลอบยิงอำแดงไสตาย สืบจับได้ตัวอ้ายจัน นายแก้ว นายสาน มาถามรับเป็นสัตย์ส่งตัวเข้ามา

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดี ผู้ว่าราชการเมืองจันทบุรี ๒ ฉบับ ๆ ๑ ส่งเงินแทนรงค์ส่วย พวนพัศเดาส่วย พริกไทยส่วย

ฉบับ ๑ ว่าพระขลุงบุรีมีหนังสือบอกมาว่า มีผู้ร้ายยิงอำแดงทิมตาย ได้แต่งกรมการออกสืบ ยังไม่ได้ความ

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วันนี้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราตั้งเลื่อนยศ ดี เก เมซัน พระยาสยามธุรพาห์ เป็น ออ นอรารี กงสุลเยเนอราลสยาม ณ กรุงลอนดอน นาย ๑ มิสเตอร์ เยมส์ ริเชส เป็นไวซกงสุลสยาม ณ กรุงลอนดอนนาย ๑ โปรดเกล้า ฯ ให้ส่งตราตั้งไปที่ราชทูตสยาม ณ กรุงลอนดอน

วัน ๓ ๕ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาวิเศษฦๅไชย ผู้ว่าราชการเมืองฉะเชิงเทราฉบับ ๑ ว่า เมื่อวัน ๖ ๒ ๗ ค่ำ มีเรือโป๊ะใหญ่แล่นไปโดนสายโทรเลขซึ่งข้ามแม่น้ำขาดออกไป พระยาวิเศษฦๅไชยจะขอออกประกาศห้ามเรือใหญ่ลอดสายโทรเลขอีกต่อไป ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาวิเศษไชยชาญผู้ว่าราชการเมืองอ่างทอง ฉบับ ๑ บอกรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์อยู่ราศีเมษ ฝนตก ๓ ครั้งรองได้น้ำ ๔ นิ้วมากกว่าปีวอก ฉอศก ๑๗ ๘ ทสางค์ น้ำท่าขึ้น ๖ นิ้ว ๑ กระเบียด น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๑๗ ๘ นิ้ว ๑ กระเบียด ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๖ ชั่ง ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาคธาธร-

ณินทร์ผู้ว่าราชการเมืองพระตะบอง ว่าได้จับผ้าม่วงต่างสี ๑๐ ผืน ผ้าราชวัตรต่างสี ๑๐ ผืน ศิลาอ่อนเมืองโพธิสัตว์ ๑๐ ก้อน ไม้หอมเมืองโพธิสัตว์ยาว ๓ ศอก ๑๗ นิ้วหนัก ๑๐|๖ จีนท่อน ๑ มอบให้นายหรุ่นมหาดเล็ก บุตรพระยาณรงค์เรืองฤทธิปลัด กับหลวงสุนทรวินิจฉัย กรมการคุมเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย กับนำนายหรุ่นและหลวงสุนทรวินิจฉัยเฝ้าด้วย

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาเพ็ชรกำแหงสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองชุมพร ส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแม เบญจศก เงิน ๙ ๓ ๒๒|๔ เสร็จสิ้นจำนวนในแขวงเมืองชุมพรแล้ว

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาพิพิธพิสัยสุนทรการ ผู้ว่าราชการเมืองตราด ๒ ฉบับ ๆ ๑ ขอผูกพัทธสีมาวัดสนามไชยมงคล ยาว ๑๐ วา กว้าง ๗ วา ฉบับ ๑ ขอที่ผูกพัทธสีมาวัดธรรมยุตติกาที่บ้านท่าเลื่อน ยาว ๘ วา กว้าง ๖ วา กับใบบอกพระยาราชพงษานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสงคราม ว่าวัน ๓ ฯ๖ ๗ ค่ำ มีอ้ายผู้ร้าย ๘–๙ คนปล้นเรือนอำแดงไผ่ นายกอน ได้ตัวอ้ายจ่าง อ้ายยิ้ม อ้ายใย มาชำระยังไม่รับ ยังให้สืบพยานรางวัดและชำระต่อไปอยู่

เสด็จขึ้นจากขุนนางแล้วประทับออฟฟิศ เสด็จขึ้นเวลาย่ำค่ำเศษ

วัน ๕ ฯ๖ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเบ็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับที่ห้องออกขุนนาง ทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระยาเพ็ชรปาณี วัดสระเกศแล้ว เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีอ่านบอกพระยามหาอมาตย์ฉบับ ๑ ว่าได้ยกขึ้นไปถึงเมืองศรีสะเกษ ได้ทราบท้องตราพระราชสีห์ถึงเจ้าเมือง กรมการเมืองที่ใกล้เคียงเมืองนครจำปาศักดิ์ ให้ทำหางว่าวบัญชีสำมะโนครัวตัวเลกยื่น พระยามหาอมาตย์ได้บังคับเจ้าเมือง กรมการหัวเมืองต่าง ๆ ให้ทำหางว่าวเลกคงเมืองหางหนึ่งเลกสมัครหางหนึ่งยื่น และเรื่องเลกสมัครนั้นเห็นควรจะตัดสินให้คงอยู่ในเมืองที่ตัวเลกได้ตั้งภูมิลำเนาอยู่แล้ว และกำหนดวันจะยกไปด้วย

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาภูเก็ตโลหเกษตรารักษ์ ฉบับ ๑ ส่งเงินค่านาเมืองภูเก็ตจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ๑๕ ⟨๓ | ๑๔ ┼ ๓ | ┼ ๑⟩ ปีมะแม เบญจศก ๑๖ ⟨๓ | ๑๒ ┼ | ๑ ┼ ๑⟩ รวม ⟨๗ | ๖ ┼ ๒ | ๑ ┼ ๒⟩ เมืองถลางจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก ๑๖ ⟨๔ | ๘ ┼ ๑ | ๑ ┼ ๓⟩ ปีมะแม เบญจศก ๑๖ ⟨๔ | ๗ ┼ | ๑ ┼ ๑⟩ รวม ⟨๘ | ๑๕ ┼ ๒ | ┼ ๑⟩ รวม ๒ เมือง ⟨๑๖ | ๒ ┼ ๑ | ๑ ┼ ๓⟩ เสร็จสิ้นจำนวนแล้ว

เสด็จขึ้นจากขุนนางแล้วประทับออฟฟิศ แล้วเสด็จไปประทับซิตติงรูม พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เฝ้าเรื่องราชการหัวเมืองตะวันออกที่ไปจัดแล้วพระยาศรีสุนทรโวหารเฝ้าเรื่องชื่อช้างสำคัญ เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกทางประตูแถลงราชกิจ ทรงพระราชดำเนินออกไปประทับโรงช้างสำคัญ ทอดพระเนตรการต่าง ๆ ทรงพระราชดำรัสด้วยสมเด็จกรมพระถึงเรื่องการรับช้าง แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับโรงโขน ทอดพระเนตรการต่าง ๆ แล้วเสด็จสวนสราญรมย์

ทรงพระราชดำเนินประพาสจนเวลาย่ำค่ำ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง ตามทางเดิม

วัน ๖ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๘

เวลาเช้ามีการตั้งพระราชาคณะและพระครู ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จออกทรงประเคนปฏิบัติพระสงฆ์ ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ครั้นเวลาย่ำเที่ยงแล้ว เสด็จออกประทับท้องพระโรงกลาง ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว พระราชทานผ้าไตรและสัญญาบัตรเลื่อนพระญาณรักขิต เป็นพระธรรมราชนุวัตร เจ้าคณะใหญ่ในกรุงเก่า คงอยู่เสนาสนาราม นิตยภัต ๔|๒ ทรงประเคนบริขารเครื่องยศพร้อม ๑ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๑๖ รูปสวดชัยมงคลพร้อมกัน

แล้วทรงประเคนไตรแพรและสัญญาบัตร ให้พระครูปลัดสุวัฒนสมณาจารย์ เป็นพระญาณไตรโลก เจ้าคณะรองกรุงเก่าไปอยู่วัดศาลาปูน นิตยภัต ๓| พระราชทานตาลปัตรแฉกเครื่องยศบริขารอย่างพระราชาคณะพร้อม ๑

แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรและสัญญาบัตร ให้พระสมุห์แจ้ง วัดสัมพันธวงศาราม เป็นพระครูธรรมาภินันท์ คงอยู่วัดเดิม นิตยภัต ๒| พระราชทานตาลปัตรพุดตาน บริขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระสมุห์สิงห์ วัดปทุมวนาราม เป็นพระครูประทุมธรรมธาดา อยู่วัดเดิม นิตยภัต ๑|๒ พระราชทานตาลปัตรพุดตาน บริขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระปลัดเอี่ยม วัดปทุมคงคา เป็นพระครูธรรมจริยาภิรมย์ คงอยู่วัดปทุมคงคา นิตยภัต ๑|๒ พระราชทานตาลปัตรพุดตาน บริขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระปลัดโพ วัดอมรินทราราม เป็นพระครูธรรมวิจารณ์ ไปอยู่วัดศรีสุดาราม นิตยภัต ๑|๒ พระราชทานตาลปัตรพุดตาน บริขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระครูอมราธิบดี วัดตำหนัก เป็นพระครูอินทมุนี คงอยู่วัดตำหนัก เมืองนนทบุรี นิตยภัต ๒| พระราชทานตาลปัตรเปลวเพลิงหักทองขวาง บริขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระครูปิฎกธร วัดกลางนา เป็นพระครูวิสุทธิวงศ์ คงอยู่วัดกลางนาเมืองนครเขื่อนขันธ์ นิตยภัต ๒| พระราชทานตาลปัตรเปลวเพลิงหักทองขวาง บริขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระปลัดโสภิตะ วัดสะแก เป็นพระครูบัญญารัตน์ คงอยู่วัดสะแกเมืองปทุมธานี นิตยภัต ๑|๒ พระราชทานบริขารตาลปัตรเปลวเพลิงพื้นสักหลาดริ้วทองแผ่ลวดเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระปลัดภัททิยะ วัดบ่อ เป็นพระครูอมราธิบดี คงอยู่วัดบ่อเมืองนนทบุรี นิตยภัต ๑|๒ พระราชทานบริขารตาลปัตรเปลวเพลิงสักหลาดริ้วทองแผ่ลวดเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระสมุห์ศิล เตชะ วัดทรงธรรม เป็นพระครูปิฎกธร คงอยู่วัด

ทรงธรรมเมืองนครเขื่อนขันธ์ นิตยภัต ๑|๒ พระราชทานบริขารตาล-ปั้ตรเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระอาจารย์คง วัดมหาพฤฒาราม เป็นพระครูสาธุกิจการี ไปอยู่วัดโชตนาราม นิตยภัต ๒| พระราชทานตาลปั้ตรพุดตาน บริขารเครื่องยศพร้อม ๑

ให้พระครูการาม วัดปทุมจินดา เป็นพระครูอริยสังวร เจ้าคณะใหญ่เมืองพัทลุง นิตยภัต ๑|๒ หักเงินค่านา พระราชทานตาลิปั้ตรเปลวเพลิงแผ่ลวด บริขารเครื่องยศพร้อม ๑

แล้วทรงประเคนผ้าไตรและสัญญาบัตรให้เจ้าอธิการอิ่ม วัดน้ำชำเมืองอ่างทอง เป็นพระครูมงคลวิจารณ์ ตำแหน่งพระพุทธบาท ทรงประเคนเสร็จแล้ว พระสงฆ์ที่เลื่อนยศออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามาถวายอนุโมทนา แล้วถวายอดิเรก ถวายพระพรลากลับ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

วันนี้เป็นวันพุทธสรีรฌาปนกิจ คือวันถวายพระเพลิงสรีระแห่งพระผู้มีพระภาค ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีการเดินเทียน แล้วพระอริยมุนีถวายเทศนาธาตุวิภัชนกถาตามเช่นเคยมีมาทุกปี เวลา ๗ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๗ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๒
๙

บ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จประทับบนพระที่นั่งเศวตฉัตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานนำเจ้ายุติธรรมธร เจ้านครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราช เจ้านาย บุตรหลาน เข้า

เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกเจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร เจ้านาย บุตรหลานเมืองนครจำปาศักดิ์ ว่าได้พร้อมกันจัดต้นไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการ จำนวนปีมะเส็ง ตรีศก มะเมีย จัตวาศก มะแม เบญจศก ต้นไม้ทอง ๓ เงิน ๓ รวม ๖ ต้น หนักต้นละ ๒┼๑ กับเครื่องราชบรรณาการ นอระมาด ๖ ยอดหนัก ┼๑๒ ส่งเงินแทนงาช้างเงิน ๑๕┼ ส่งเงินแทนผลเร่ว ๓┼ กับเก็บได้เงินส่วยในเมืองนครจำปาศักดิ์ จำนวนปีมะเส็ง ตรีศก ปีมะเมีย จัตวาศก ปีมะแม เบญจศก ปีวอก ฉอศก เงิน ๓๑๐ ๔┼๑ เงินส่วยเมืองทองคำน้อย จำนวนปีมะเส็ง ตรีศก ปีมะเมีย จัตวาศก ปีมะแม เบญจศก เงิน ๑๐ ๑๖┼๑ ให้เจ้านครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราชคุมเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย และผู้ซึ่งเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทนั้น คือ เจ้านครจำปาศักดิ์ ๑ เจ้าอุปราช ๑ เจ้าศิริวัฒน์บุตรเจ้านครจำปาศักดิ์ ๑ เจ้าจันบุตรเจ้าอุปราช (จู) ๑ เจ้าธรรมบุตรเจ้าบัว ๑ พระยาเมืองขวา ๑ รวม ๗ นาย จัดได้งาช้างคู่ ๑ ขี้ผึ้งหนักหาบ ๑ ทูลเกล้า ฯ ถวาย ทรงพระราชปฏิสันถารถึงการทุกข์สุขและราชการบ้านเมืองแล้ว เสด็จขึ้นเวลาย่ำค่ำ

คนซึ่งลงมากับเจ้านครจำปาศักดิ์ อยู่กรุงเทพ ฯ เจ้านายท้าวพระยานายไพร่ชายหญิง ๑๑๐ รักษาช้างเมืองปราจีน นายไพร่ ๙๓ รวม ๒๐๓ คน

วัน ๑ ฯ ๑๐ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉกศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกเมืองชัยนาทฉบับ ๑ ว่าได้ยกเสาโทรเลขและติดอินสุเลตเตอร์ในแขวงเมืองชัยนาทเสร็จแล้ว แต่ยังไม่ได้พาดสายลวด ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาพิไชยสุนทร ผู้ว่าราชการเมืองอุทัยธานี ว่าเกิดเพลิงไหม้ขึ้นที่เรือนมะคลัง เพลิงลุกลามไหม้เรือนพม่า สัปเยกอังกฤษและผู้อื่นรวม ๖ หลัง ได้เอาตัวมะคลังมาจำตรวนขังตะรางไว้ เรื่องนี้มีพระบรมราชโองการดำรัสว่า เจ้าเมืองกรมการเอาตัวมะคลังมาจำตรวนนั้น ไม่ชอบด้วยราชการ ให้เจ้าเมืองกรมการทำขวัญให้แก่มะคลังตามสมควร เสด็จขึ้นจากขุนนางแล้ว เสด็จประทับออฟฟิศ แล้วเสด็จไปประทับชิตติงรูม พระองค์ดิศวรกุมารนำมิสเตอร์ แรม เซ เฝ้าวัดฉลองพระองค์ เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ฯ ๑๑ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกเมืองนครจำปาศักดิ์ ๓ ฉบับ ฉบับ ๑ ส่งเงินแทนทองคำ ส่วยจำนวนปีมะเส็ง ตรีศก มะเมีย จัตวาศก มะแมเบญจศก รวมเงิน ๓๑|๒|| ให้พระยาลาวคุมลงมาส่ง ฉบับ ๑ ส่งเครื่องยศกับเงินแทนเครื่องยศที่หายของพระณรงค์ภักดี เมืองเซลำเภา ผู้ถึงแก่

กรรม ฉบับ ๑ ว่า พระณรงค์ภักดี เจ้าเมืองเซลำเภาป่วยถึงแก่กรรม ได้ให้หลวงแก้วมนตรียกกระบัตร หลวงภักดี หลวงนรา หลวงประเสริฐ รักษาราชการ กับว่าหลวงนราเก็บได้ขี้ผึ้งส่วย ๔|๑ เงินแทน ๕|๑ คิดแทนขี้ผึ้ง |๑ รวมเป็นขี้ผึ้งห้าหาบลงมาส่ง กับว่าเจ้ายุติธรรมธร เจ้าอุปราชขอพระราชทานหลวงนราบุตรเจ้าเมืองเก่า เป็นพระยาไชยภักดี-ศรีสงครามเจ้าเมืองเซลำเภา และขอยกเมืองมาตั้งที่บ้านเอินซ้อง แขวงเมืองเซลำเภา ขอเปลี่ยนนามใหม่ด้วย แล้วพระยาศรีนำหลวงนราเฝ้าถวายขี้ผึ้ง |๔๓ ด้วย

พระนรินทรอ่านบอกพระขยันสงคราม ปลัดกรมการเมืองนครเขื่อนขันธ์ ว่าด้วยถามอ้ายก่ง อ้ายดี ผู้ร้ายปล้นที่พระโขนง รับเป็นสัตย์ ซัดเพื่อนอีกมาก ยังติดตามอยู่ ส่งของกลางได้บ้างแล้ว

วัน ๓ ฯ ๑๒ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบาตรทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีใบบอกข้อราชการอะไร เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๔ ฯ ๑๓ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบาตรทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพรหมบริรักษ์ข้าหลวง ฉบับที่ ๓ ว่าด้วยจัดกรมการและตัวเลกหัวเมืองรายทางเดินหนังสือบอกและท้องตราแต่แขวงเมืองนครราชสีมาถึงเมืองหนองคายเสร็จแล้ว เป็นคนหัวเมืองรายทางที่ต้องเป็นผู้เดินท้องตราและใบบอกนายไพร่ ๒๓๒ คน ระยะทางแต่เมืองนครราชสีมาถึงหนองคาย ๙๒๖๙ เส้น เดินหนังสือแต่หนองคายถึงกรุงเทพ ฯ ๒๓ วัน

พระนรินทรอ่านบอกจมื่นราชามาตย์ หลวงวิจารณ์ธาวุธ ข้าหลวงว่าด้วยโปรดให้ออกไปสืบพยานความขุนภิบาลสมบัติ โจทก์ พระยาศรีธรรมราช จำเลย ณ เมืองนครศรีธรรมราช โจทก์นำสืบจีนสีพยานให้การแล้ว จำเลยอายัดพยาน จึงได้มอบตัวพยานไว้กับพระศิริธรรมบริรักษ์แล้ว ได้พาโจทก์จำเลยกลับมาเมืองหลังสวน ได้พร้อมกันให้นายเกียดโจทก์ พระจรูญราชโภคากร หลวงสโมสรราชกิจ จำเลย นำสืบพยานโจทก์นำสืบได้จีนหวาน จีนเซียวกาย เป็นพยาน จำเลยนำสืบ หลวงฤทธิพลเดช ขุนอินทมธุรศ ขุนรองนา เป็นพยาน โจทก์ติดใจขุนรองนาพยานร้องอายัด ได้มอบตัวขุนรองนาไว้กับหลวงพรหมภักดียกกระบัตร แต่ความในแขกนั้นโจทก์จำเลยยอมเลิกแล้วแก่กัน จึงได้พาโจทก์จำเลยกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ แล้วพระนรินทรนำจมื่นราชามาตย์ หลวงวิจารณ์ธาวุธข้าหลวง เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานนำพระโพธิวงศ์และพระครูธรรมจริยาภิรมย์กับอันดับ ๗ รูป ที่ไปอยู่วัดมหาพฤฒารามเข้ามานั่ง ณ อาสน

สงฆ์ จึงเสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรแด่พระครูธรรมจริยาภิรัต และทรงประเคนจีวรสบงกราบพระแด่พระอันดับ ๗ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วเสด็จทรงประเคนบริขารสมณบริขารเครื่องกุฎิ แด่พระครูธรรม-จริยาภิรัตเป็นอันมาก และทรงประเคนบริขารเครื่องกุฎิพอควรแด่พระอันดับ ๗ รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระโพธิวงศ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับไป สมเด็จกรมพระเฝ้าทรงปรึกษาถึงราชการกรมท่าที่เจ้าพระยาภาณุวงศ์กราบถวายบังคมลาออกจากผู้ว่าการต่างประเทศ ทรงปรึกษาตกลงเป็นโปรดให้กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ บังคับบัญชาการกรมท่าสิทธิ์ขาด ทั้งเป็นผู้ว่าการต่างประเทศด้วย ตั้งที่ว่าการที่วังสราญรมย์

วัน ๕ ๆ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๔

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วันนี้เวลาเที่ยงแล้ว ๓๐ นาที พระบวรวงศ์เธอชั้น ๓ พระองค์เจ้าหญิงอรุณซึ่งทรงประชวรพระโรคชรา สิ้นพระชนม์ พระพรรษา ๘๑ พรรษา พระราชทานน้ำสรงพระศพและเครื่องทรงพระศพขึ้นไปสรงในพระราชวังบวร แล้วเชิญพระศพลงพระโกศเหลี่ยมหุ้มพระขาวยอดทอง เครื่องสูงกลองชนะแห่ไปไว้วังพระองค์เจ้ากาญจโนภาศริมพระราชวังบวร

วัน ๖ ๑ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกประทับชิตติงรูม เจ้าพระยาสุรวงศ์เฝ้าทรงปรึกษาราชการเรื่องการกรมท่าอย่างเช่นเคย ทรงปรึกษากับสมเด็จกรมพระแล้ว เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาประสิทธิสงคราม เมืองกาญจนบุรี ว่าด้วยจีนเหล็ก จีนเกาจุน หลงจู๊โรงสุรามาขอกรมการไปจับน้ำสุรา ได้จัดให้ขุนศรีเสนากรมการไปกำกับ ครั้นแล้วกรมการกับหลงจู๊จับจีนชง อำแดงอ้าย ปืนกระบอก ๑ เครื่องต้มสุราและสุราเถื่อนมาแจ้งความว่า หลงจู๊กรมการพากันไปถึงวัดดังเป็นที่ป่ารก ได้ยินเสียงปืนนัด ๑ แล้วเห็นจีน ๒ คนวิ่งหนีถือปืนด้วย หลงจู๊กับพวกไล่จับได้ตัวจีนชง และเกิดวิวาทตีแทงยิงกันกับพวกจีนชง กระสุนปืนพวกจีนชง ถูกนายยงขาดใจตาย ถูกนายพ่วง นายเอี่ยมบาดเจ็บ พวกจีนชงหนีเข้าไปในโรงจีนเสี้ยมเกิดวิวาทกัน กรมการห้ามหาฟังไม่ พระยากาญจนบุรีได้ถามจีนชง อำแดงอ้ายให้การรับว่ารับจ้างจีนซุยหงวน จีนซาเนีย ต้มน้ำสุราจริง จึงได้ให้กรมการไปชันสูตรที่วิวาท ได้ความว่าจีนซำหยงถูกปืนตายในที่วิวาท จีนหลงจู๊และจีนเสี้ยมต่างคนต่างฟ้องกันเป็นความฉกรรจ์อยู่ เป็นการขัดข้องที่จะพิจารณา จึงส่งความเข้ามากรุงเทพ ฯ

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร ขุนอาญาเสพเป็นพระนรเนตรบัญชากิจตุลาการใหญ่ในกรมพระกลาโหม ๑ นายเกดลุดเตอรแนนต กรมทหารหน้าเป็นขุนโยธาพิทักษ์ ปลัดกรมไพร่หลวงขึ้นกรมพระสุรัสวดี ๑ นายทัดมหาดเล็กเป็นหลวงตรุพรรคบริบาล พนักงานต้นไม้กรมมหาดเล็ก ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๒ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาคธาธรเมืองพระตะบองบอกส่งตัวผู้ร้ายปล้นเจ้าเมืองโตนด ปล้นกระบือฆ่าเจ้าของตาย ตัวผู้ร้าย ๑๕ คน เจ้าสำนักบุตรภรรยาผู้ร้าย ๔๒ คน เกวียนระแทะ ๖ เล่ม โค ๓๓ กระบือ ๒๒ ของอ้ายผู้ร้ายให้กรมการคุมเข้ามาส่ง กับใบบอกหลวงวิเศษภักดีเมืองศรีโสภณ ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าได้แต่งกรมการนายไพร่ ๑๒ คน ช่วยพระยาคธา-ธรคุมผู้ร้ายเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้หลวงวิเศษภักดีพร้อมด้วยกรมการเมืองพนม เมืองสุรินทร์ ชำระสืบจับตัวผู้ร้ายปล้นหลวงภักดี-ณรงค์เมืองสุรินทร์ให้จงได้นั้น ได้สืบได้ความว่า อ้ายมั่ง อ้ายสอนอยู่ในแขวงเมืองวัฒนานครกับพวกเพื่อนเป็นผู้ร้ายปล้นหลวงภักดีณรงค์ หลวงวิเศษภักดีได้มีหนังสือมายังพระยาปราจีนบุรีขอตัวอ้ายผู้ร้าย ๒ คน พระยาปราจีนตอบไปว่า อ้ายมั่ง อ้ายสอน อ้ายดี เป็นผู้ร้ายปล้นพระสงฆ์สามเณรอพยพหลบหนีไป ยังติดตามอยู่ ภายหลังพระบริบูรณ์เสบียงเมืองวัฒนานครแจ้งความว่า อ้ายมั่ง อ้ายสอน เป็นผู้ร้ายปล้นชาวบ้าน ๆ ยิงอ้ายมั่งตาย แต่อ้ายสอนอพยพหลบหนี ฉบับ ๑ บอกพระยาอุทัยมนตรีเมืองปราจีนบุรี ว่าพระยาคธาธรมีหนังสือมาว่า ได้แต่งกรมการคุมตัวผู้ร้ายเข้ามาส่งกรุงเทพ ฯ พระยาปราจีนได้แต่งเรือ ๒ ลำ ให้กรมการคุมตัวผู้ร้ายเข้ามาส่งกรุงเทพ ฯ แต่โค กระบือ ระแทะ เกวียนนั้นรักษาไว้แล้ว

พระนรินทรอ่านบอกหลวงทรงสุรเดชข้าหลวง ว่าด้วยออกจากกรุงเทพ ฯ วัน ๓ฯ๗ ค่ำ คลื่นลมจัด วัน ๘ฯ๗ ค่ำ เวลารุ่งแล้ว ถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระศิริธรรมบริรักษ์ได้รับรองแล้วได้เชิญตราพระคชสีห์วางต่อพระศิริธรรมบริรักษ์ ๆ ได้จัดให้พระเสน่หามนตรี หลวงต่างใจ หลวง

สุนทรมนตรี ไปพึ่งราชการเมืองกลันตัน เมืองตรังกานู ด้วยกำหนดจะไป วัน ๑๑ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา สัปตศก กับใบบอกพระอนุรักษ์โยธาข้าหลวง ว่าด้วยนายพุ่มมหาดเล็กเจ้าภาษีฝิ่นเมืองภูเก็ต ส่งเงินภาษีฝิ่นจำนวนเดือน ๕ ปีระกา สัปตศก เงิน ๙๒๓๑ เหรียญ หลวงทวีปสยามกิจได้นำเงินฝากแบงค์แล้ว

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ฯ ๓ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระอินทรประสิทธิศร เมืองอินทรบุรี ว่ามีตราพระราชสีห์ให้แต่งกรมการเชิญตราพาตัวนายร้อยเปี่ยว นายร้อยกระจ่าง ไปให้พระยานครราชสีมาบังคับให้ชี้ตัวผู้ขายช้างให้นั้น ได้แต่งให้ขุนนครพาตัวนายร้อย ๒ คนคุมช้าง ๓ ช้างขึ้นไปเมืองนครราชสีมา แต่ ณ เดือน ๔ ปีวอกแล้ว กรมการและขุนหมื่นก็ยังไม่กลับมา ครั้นเดือน ๖ แรม ๒ ค่ำ เวลาเย็นขุนด่านมาบอกกับพระอินทรประสิทธิศร ว่าต้องสู้กับพวก ๓ คน นำช้าง ๓ ช้างเดินลัดทุ่งมา ขอดูหนังสือเดินทาง หาให้ดูไม่ พระอินทรประสิทธิศรให้หลวงพิทักษ์สุนทรยกกระบัตร ขุนหมื่น ขุนด่าน ออกไปดู จำได้ว่านายร้อยเปี่ยว นายร้อยกระจ่าง จึงถามถึงขุนนคร และขอดูหนังสือเดินทาง หนังสือรูปพรรณ นายร้อยเปี่ยว นายร้อยกระจ่าง หาให้ดูไม่ พาช้างไป หลวงยกกระบัตรกับขุนด่านจะยึดช้างไว้ นายร้อยกระจ่างบังอาจเอาปืนยิงถูกท้องเข่าข้างซ้ายหลวงพิทักษ์สุนทรยกกระบัตรแผลหนึ่ง จึงได้พากันตีจับนายร้อยเปี่ยว นายร้อยกระจ่าง กับปืนไว้

ฉบับ ๑ ใบบอกพระยากำแหงสงครามเมืองนครราชสีมาว่า เดือน ๕ ปีระกาสัปตศก ขุนนครกรมการเมืองอินทรบุรีกับนายร้อยเปียว นายร้อยกระจ่างเชิญตราขึ้นไปถึงเมืองนครราชสีมา พระยานครราชสีมาได้ให้หลวงวิเศษกรมการ พร้อมด้วยกรมการเมืองอินทรบุรี พาตัวนายร้อยเปียว นายร้อยกระจ่างไปนำชี้ตัวผู้ขายช้างให้ทั้ง ๓ ช้างเป็นเงิน ๑๒ ๑๐ พระยานครราชสีมาเห็นว่าเพราะถูกต้องกันจึงบังคับให้ทำตั๋วพิมพ์รูปพรรณให้นายร้อยเปียวนายร้อยกระจ่างไปแต่เดือน ๖ ช้างขึ้นเสร็จแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษ์ ปลัดเมืองนครศรีธรรมราชว่าด้วยมิสเตอร์ลุสตี้ นักปราชญ์วิตาลีออกไปถึง ได้ไปเที่ยวดูวัดพระธาตุและบ่อแร่ดีบุก และเก็บเอาแร่ดีบุกที่ถลุงแล้วและยังไม่ได้ถลุง และศิลาที่เขาร่อน และข้าวใหม่ ได้ถามว่าจะเอาไปทำไม มิสเตอร์ลุสตี้ ว่าจะเอามาเป็นตัวอย่าง แล้วลงเรือกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ ฯ ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นเวลาเกือบทุ่ม

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยามเศษ

วัน ๒ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดา เมืองลพบุรีว่าด้วยพร้อมกับเจ้าพนักงานอินยิเนียร์พาดสายโทรเลขในแขวงเมืองพลบุรี

เสร็จสิ้นแล้ว และว่าหม่อมเทวาธิราชได้ใช้สายโทรเลขมาถึงออฟฟิศวังจันทรเกษมได้สะดวกดี กับว่าเครื่องโทรเลขเสีย ๒ เครื่อง ได้แต่งกรมการคุมลงมาขอเปลี่ยนขึ้นไปใหม่ ฉบับ ๑ ใบบอกพระพลสงครามผู้รักษาเมืองนครสวรรค์ ว่าได้เร่งรัดให้นายช่างขุนหมื่นไพร่ทำออฟฟิศโทรเลข จะให้แล้วเดือน ๗ ปีระกา สัปตศก ออฟฟิศนั้นฝากระดานมุงกระเบื้อง ยาว ๔ วา ขื่อ ๖ ศอกคืบ เฉลียงรอบ คิดค่าจ้าง ค่าไม้ ค่ากระเบื้อง รวมราคา

๘ | ๔ ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาสุรบดินทรสุรินทฤๅไชยเมืองชัยนาท ว่าด้วยพร้อมกับเจ้าพนักงานอินยิเนียร์พาดสายโทรเลขในแขวงเมืองชัยนาทเสร็จสิ้นแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฤๅไชยเมืองราชบุรี ๓ ฉบับ ๆ หนึ่งส่งอ้ายพันผู้ร้ายเอาหลาวแทงอำแดงปุยภรรยาจีนจิ๋วตาย ฉบับ ๑ ส่งอ้ายชื่น อ้ายชม อ้ายเนตร อ้ายเปรม ผู้ร้ายฟันอำแดงจันตาย ฉุดบุตรหญิงไปข่มขืนทำชำเรา ฉบับ ๑ ส่งอ้ายไปล่ผู้ร้ายทิ้งไฟบ้านราษฎรตำบลวัดพระยาไม

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร นายรองสนิทเป็นหลวงราชบำเรอปลัดกรมสนมพลเรือน แล้วเสด็จขึ้นประทับตรัสกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ฯ ในออฟฟิศหลวงครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๕ ทุ่มเศษ พระองค์เจ้าสวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเกือบ ๗ ทุ่ม

วันนี้เวลาเช้า ๓ โมง พระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้าทัดทรงประชวรลมสิ้นพระชนม์ พระชนมพรรษา ๗๐ พรรษา โปรดเกล้าฯ

พระราชทานน้ำสรงพระศพ ทรงเครื่องเชิญพระศพลงพระโกศเหลี่ยมหุ้มผ้าขาวยอดทอง มีเครื่องสูงกลองชนะแตรสังข์ตามธรรมเนียม

วัน ๓ ๕ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เริ่มการรับช้างพลายสำคัญ เจ้าพนักงานได้ล่องแพช้างสำคัญมาทอดอยู่ที่วัดละมุดตามซึ่งเคยนำมาแต่ก่อน พระยานนทบุรีได้มีการสมโภช คือ ละคอน เพลง มอญรำ ตามธรรมเนียมแต่ก่อนมา

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขัตติยตระกูลแพรน้ำเงินแก่ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จลงท่าราชวรดิษฐ์ ทรงเรือพระที่นั่งทวยเทพถวายกร เรือพระที่นั่งบุษบกพิศาลเป็นรอง พร้อมด้วยเรือนำ เรือกลอง เรือดั้งคู่ชักเป็นกระบวนนำ เรือกัน เรือองครักษ์ตาม เสด็จพระราชดำเนินโดยทางชลมารคขึ้นไปประทับที่แพช้างสำคัญ เสด็จขึ้นประทับบนแพ ตรัสกับกรมพระบวเรศ และสมเด็จกรมพระ และพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ซึ่งมาคอยรับเสด็จอยู่ที่นั้น และดำรัสกับพระธรรมราชานุวัตรวัดเสนาสน์ซึ่งลงมาด้วยกับแพช้าง แล้วทรงถวายตาลปั้ตรแฉกหักทองขวางปักเลื่อมและผ้าพลอย แก่พระธรรมราชานุวัตรด้วยเมื่อเวลารับตำแหน่งนั้นตาลปั้ตรทำยังไม่แล้ว ครั้นแล้วโปรดให้เรือข้าราชการและเรือกลไฟเข้าผูกโยงแพช้างสำคัญล่องลงมา เวลาบ่ายเกือบ ๒ โมง แพช้างสำคัญถึงท่าพระ จึงเสด็จลงเรือพระที่นั่ง เสด็จไปประทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จขึ้นพระบรมมหาราชวัง

เจ้าพนักงานเทียบแพช้างเข้ากับท่าเรียบร้อย คอยเวลาที่จะแห่ช้างขึ้นจากแพ

ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เยียรบับ ทรงเครื่องราชอิสริยยศมหาจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานพร้อมด้วยกระบวนแลตามแต่งเต็มยศ เสด็จพระราชดำเนินไปประทับพลับพลายกที่ท่าพระ แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานนำช้างพัง ซึ่งเป็นช้างนำช้างจูงลงไปรับช้างพลายสำคัญที่แพ เดินขึ้นมาตามสะพานฉนวนหยุดยืนอยู่หน้าพลับพลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงพระราชยาน เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยกระบวนนำและตามไปประทับพลับพลาหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ โปรดให้เรียกกระบวนแห่ขึ้นมา สมเด็จกรมพระให้เจ้าพนักงานนำช้างพลายสำคัญลอดโขลนทวาร มีราชบัณฑิตประน้ำมนต์บนเกย ๒ ข้างประตูป่า เดินกระบวนแห่ขึ้นมาตามท้องถนนสนามชัย กระบวนนั้นมีธงสามชาย ธงตะขาบ ธงมังกร กลองชนะ จ่าปี่ แล้วถึงพระวิมลรัตนกิริณี พระเศวตสกลวโรภาศ พระเศวตวรลักษณ์ พระเทพรัตนกิริณี พระศรีสวัสดิเศวตรวรรณ แล้วถึงกลองชนะแตรสังข์เครื่องสูง แล้วถึงช้างพลายสำคัญ ต่อไปก็มีเครื่องสูงและธงตะขาบ ธงมังกร กระบวนเดินตามรัถยา ราชวัติฉัตรเบญจรงค์รายทางมาถึงโรงสมโภช กระบวนทั้งปวงเดินเลยไป ช้างพลายสำคัญเข้าโรงสมโภช ๆ คราวนี้ปลูกเหนือพลับพลาลงมา ที่หน้าพลับพลานั้นปลูกโรงโขนรอก แต่เป็นโขนผู้หญิงของเจ้าหมื่นสรรพ์เพชญ์ภักดี แต่โขนผู้ชายนั้นปลูกโรงใต้ลงไปอีก โรงช้างพลายสำคัญนั้นก็เหมือนกับทุกคราว

มา มีฉัตรทอง เงิน นาก ราชวัติไม้จริงล้อมชั้นใน ฉัตรเบญจรงค์ ราชวัติไม้ไผ่ล้อมรอบเหมือนทุกคราวมา มีมณฑปอาบน้ำและโรงการมหรสพต่าง ๆ เหมือนกับกาลแต่ก่อน

ครั้นช้างพลายเข้าโรงสมโภชเรียบร้อยแล้ว พระเจ้าอยู่หัวเสด็จเข้าสู่โรงช้างพลายสำคัญ เสด็จทรงประเคนไตรแพร ย่ามแพรขาวแด่พระราชาคณะ พระครูฐานา เปรียญ ๓๖ รูป ครั้นพระสงฆ์ครองผ้าแล้ว เสด็จทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระพิมลธรรมถวายศีลแล้ว พระพิมลธรรมและพระสงฆ์ ๓๖ รูปสวดสัตตปริตร เวลา ๒ ทุ่มสวดมนต์จบ วันนี้ข้าทูลละอองธุลีพระบาทมาเฝ้าน้อยไป มีพระราชโองการให้เกาะบรรดาผู้ที่ไม่มาเฝ้าทั้งสิ้น แล้วเสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานออกมาประทับพลับพลาทอดพระเนตรโขนระบำรอก มีการกลางคืนรำโคม มังกร สิงโต หนัง ตามธรรมเนียม

วัน ๔ ๖ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๔ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชยานออกประตูเทวาพิทักษ์ ประทับโรงช้างพลายสำคัญ ทรงจุดเทียนนมัสการ พระพิมลธรรมถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพรพระ เสด็จมาประทับทรงบาตรที่ ๆ ประทับบาตรนั้นเป็นของหลวงถวายใหม่ โปรดให้เดินกระบวนแห่สลากภัตออกประตูศักดิ์ไชยสิทธิ ผ่านหน้าโรงช้างไปอ้อมทางเหนือวกมาทางหลังโรงช้าง กระบวนแห่นั้นเป็นกระบวนผู้หญิงทั้งนั้น สลากภัตวันนี้ของหลวง ๒ นอกนั้นเป็นของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน สลากภัตใช้ข้าวเหนียวสังขยาพักทอง ครั้นพระสงฆ์ถวาย

พระพรจบแล้ว เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วทรงประเคนไทยธรรมแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับทางประตูศักดิ์ไชยสิทธิ์ขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคมตามทางเดิม วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องจักรีบรมราชวงศ์ เจ้านาย ข้าราชการแต่งเหมือนวานนี้

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จทรงพระราชยานไปประทับโรงช้างสำคัญ ทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามแพรขาว แก่พระธรรมวโรดม พระราชาคณะพระครูฐานาเปรียญ ๓๖ รูป พระสงฆ์ครองผ้าแล้ว ทรงจุดเทียนนมัสการ พระธรรมวโรดมถวายศีล แล้วพระธรรมวโรดม และพระสงฆ์ทั้ง ๓๖ รูป สวดทวาทัสปริตร วันนี้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเสื้อเยียรบับเจ้ายุติธรรมธรนครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราช เจ้านายเมืองนครจำปาศักดิ์ และเจ้ากรม ปลัดกรม ขุนหมื่น กรมหมอฝึกหัดที่ได้ไปรับช้างสำคัญ อนึ่งวันนี้ข้าราชการมาเฝ้ามาก เวลาเกือบ ๒ ทุ่ม สวดมนต์จบ เสด็จไปประทับพลับพลาทอดพระเนตรโขนเจ้าหมื่นสรรพ์เพชญ์ภักดี เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิสริยยศจุลจอมเกล้า

วัน ๕ ๗ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๕ โมง เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคมประทับโรงช้างสำคัญ ทรงจุดเทียนนมัสการ พระธรรมวโรดมถวายศีลแล้วพระธรรมวโรดมและพระสงฆ์ทั้งปวงรวม ๓๖ รูปถวายพรพระ โปรดให้เดินกระบวนแห่สลากภัตอย่างเช่นวันก่อนนั้ แต่สลากภัตวันนี้ของหลวง ๒ นอกนั้น

ของท้าวนางเจ้าจอมมารดาเก่า ๆ ทรงบาตรและถวายบาตรเหมือนวานนี้ ครั้นพระสงฆ์ถวายพรพระจบแล้วเสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วเสด็จทรงประเคนไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา แล้วเสด็จขึ้น วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิสริยยศมงกุฎสยาม

เวลาเกือบย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จประทับโรงช้างสำคัญ ทรงประเคนผ้าไตรสลับแพร ย่ามแพรขาว แด่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ ราชาคณะ พระครูฐานา เปรียญ ๓๖ องค์ เมื่อพระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล แล้วพระสงฆ์สวดธรรมจักกัปปวัตนสูตรมหาสมัยสูตร เวลา ๒ ทุ่มเศษสวดมนต์จบเสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชยานมาประทับพลับพลา ทอดพระเนตรโขนเล่นเมื่อจองถนนและหักฉัตร เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น กลางคืนมีตามธรรมเนียม วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิสริยยศเหมือนเมื่อเช้านี้

อนึ่ง วันนี้ที่วังสราญรมย์มีการสวดมนต์ในการที่จะตั้งออฟพีศกรมท่าด้วยเจ้าพระยาภาณุวงศ์กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งราชการกรมท่า และผู้ว่าการต่างประเทศด้วยอาการป่วยไข้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบราชการตำแหน่งนี้ให้กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการฉลองพระเดชพระคุณสิทธิ์ขาด โปรดให้ตั้งออฟพีศว่าการต่างประเทศที่วังสราญรมย์ ไปกว่าจะได้ทำออฟพีศต่างประเทศใหม่ จึงได้มีการสวดมนต์ในที่นั้น

อนึ่ง การที่กรมหมื่นเทวะวงศ์ได้ทรงฉลองพระเดชพระคุณมาคือราชไปรเวตสิเกรตารีฝ่ายต่างประเทศ และปลัดบัญชีกลาง พนักงานพระคลัง

มหาสมบัตินั้น ท่านถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งทั้งสอง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติฉลองพระเดชพระคุณในตำแหน่งปลัดบัญชีกลาง พนักงานกรมพระคลังมหาสมบัติ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ฉลองพระเดชพระคุณในตำแหน่งราชไปรเวตสิเกรตารีฝ่ายต่างประเทศ

วัน ๖ ๘ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖ เวลาเช้า ๓ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชยานไปประทับโรงช้างสำคัญ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล พอได้พระฤกษ์ ๓ โมง ๑๔ มินิต เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเกย ทรงรดน้ำพระราชทานช้างพลายสำคัญ ด้วยพระเต้าศิลาและหม้อทอง พระมหาสังขทักขิณาวัฏ แล้วโปรดให้สมเด็จกรมพระกรมหลวงวรศักดา สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ กรมหมื่นเทวะวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ รดน้ำช้างพลายสำคัญ แล้วราชบัณฑิตถวายอ้อยแดงซึ่งจารึกชื่อที่จะขึ้นระวาง อ้อยที่จารึกนั้น เมื่อวันตั้งสวดนั้นอาลักษณ์นำอ้อย ๓ ท่อน ยาวประมาณ ๖–๗ นิ้วมัดติดกัน ไม่ได้ปอกเปลือก กับกระดาษเขียนชื่อใส่พานไปตั้งไว้ พอเวลาเช้าวันนี้ปอกเปลือกเป็น ๔ เหลี่ยมเขียนชื่อในอ้อยแดง อาลักษณ์เขียนชื่อหนังสือไทย ๒ ด้าน พราหมณ์เขียนหนังสือพราหมณ์ ๒ ด้าน ทรงรับอ้อยแดงที่จารึกชื่อที่จะเขียนระวางว่า "พระเศวตรุจิราภาพรรณ สรรพวิบุลย์ คุณคชลักษณ์ อรรคอุดม ปฐมเศวต

โลมเนตรนัขนฤมล ทันตโสภณศุภสรรพางค์ เหมสมางควโรภาศ พงษ-กมลาศรังสรรค์ อุโบสถพันธุพิสุทธิพงศ์ สารธำรงจักรพรรดิ พาหนรัตน์-นฤบดินทร์ ปรมินทรบารมิตา สมันนาหารประสิทธิ์ เฉลิมวิชิตสยามภพ ขจรจบเกียรติคุณ อดุลยประเสริฐเลิศฟ้า" มาพระราชทานช้างพลายสำคัญขึ้นระวางมีนามตามจารึกข้างบนนี้ แล้วทรงเจิมพระราชทานด้วย แล้วเสด็จมาประทับพระที่นั่งไธรนทรงบาตรอย่างเวลาวานนี้ โปรดให้เดินขบวนแห่สลากภัต ๆ วันนี้ของเจ้าจอมมารดาในแผ่นดินปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคนพระสงฆ์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว พระราชทานรางวัลเจ้ายุตติธรรมธรนครจำปาศักดิ์ คือ หีบหมากทองคำสลัก ๑ เงิน ๓๐ ชั่ง แล้วพระราชทานโต๊ะถม กาถม หีบถม พระจินดาจักรรัตน์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วเสด็จทรงประเคนไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรก เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน บายศรีตองคู่หนึ่ง ต้นไม้ทองเงินอย่างละ ๒ ต้น พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชรอบโรง ๓ รอบ เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เวลาเช้าวันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิสริยยศนพรัตนราชวราภรณ์

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิสริยยศมงกุฎสยาม เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จไปประทับโรงพระเศวต-รุจิราภาพรรณ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนรอบโรง ๓ รอบ พราหมณ์พฤฒิบาศอ่านดุษฎีสังเวยใช้นั่งกับพื้นอ่าน ๔ ลาแล้ว แล้วมีขับไม้ แล้วเสด็จมาประทับพลับพลาทอดพระเนตรโขนเล่นไมยราพ วันนี้มีโขน

โรง ๑ หุ่นโรง ๑ งิ้วโรง ๑ เพลงโรง ๑ ไม้ลอยญวนหก งานกลางคืน มีหกคืน รำโคม สิงโต มังกร หนัง ๔ โรง เวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๗ ๙ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เริ่มการหล่อพระไชยวัฒน์องค์เล็ก ๆ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้ขึ้นไปปั้นที่วัดไชโยทองคำ ที่หล่อหนักองค์ละ ๑ ตั้งโรงพิธีหล่อหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ๕ ห้อง เฉลียงรอบมีช่อฟ้าใบระกาหลังคาดาดผ้าแดงล้วน ตั้งเตียงมณฑลเล็ก และเตียงพระสงฆ์สวดตู้เทียนไชย มีโรงพิธีพราหมณ์ตรงหน้าโรงพิธีไป

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองเยียรบับเครื่องราชอิสริยศนพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จมาประทับโรงพิธีหล่อพระไชยวัฒน์ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว ทรงถวายเทียนชนวนแก่กรมพระปวเรศ กรมพระปวเรศเสด็จทรงจุดเทียนไชย ขณะนั้นกรมหมื่นวชิรญาณ พระราชาคณะ พระพิธีธรรม รวม ๓๒ สวดคาถาจุดเทียนไชย เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์ฆ้องชัย แตรสังข์ ครั้นเสร็จแล้วพระสงฆ์ ๓๓ องค์สวดพระพุทธมนต์ มีเครื่องนมัสการในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม โปรดให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรเสด็จไปจุด อนึ่งหุ่นพระที่จะหล่อ ๕๐ องค์ แต่ทำเพิ่มไว้อีก ๕ องค์ รวม ๕๕ เอามาเข้าพิธีด้วย ผู้ที่จะหล่อต้องนุ่งขาวรักษาเบญจศีลมาฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ด้วย

เวลาเกือบย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชยานไปประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียน ๓ รอบ

เสด็จประทับประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จมาประทับพลับพลา ทอดพระเนตรโขนเล่นเมื่อพระลักษมณ์ถูกโมกขศักดิ์ เวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๑ ๑๐ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลาเช้า ทรงพระกรุณาโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ที่สวดมนต์ที่โรงพิธี แต่ไม่ได้เสด็จออก

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม เสด็จประทับโรงพิธีหล่อพระไชย ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ ๓๓ รูปสวดพระพุทธมนต์ เสด็จพระราชดำเนิน ทรงพระราชยานไปประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียน ๓ รอบ เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานมาประทับพลับพลา ทอดพระเนตรโขนรอกเล่นกุมภกรรฐ์ทดน้ำ และวิรุณจำบัง เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอิสริยยศจุลจอมเกล้า วันนี้เป็นสิ้นการสมโภชพระเศวตรุจิราภาพรรณ

วัน ๒ ๑๐ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระสงฆ์ที่โรงพิธีหล่อพระไชยเหมือนวานนี้ แต่ไม่ได้เสด็จออก

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ เสด็จมาประทับโรงพิธีหล่อพระไชยวัฒน์ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้ว กรมพระปวเรศและพระสงฆ์อื่น ๆ รวม ๓๓ องค์สวดพุทธมนต์ พอสวดถึงขันธปริตร เสด็จขึ้นทางเดิม

นอกนั้นไม่มีราชการอะไร

วัน ๓ ๆ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ ทรงพระราชยานเสด็จไปประทับโรงพิธีหล่อพระไชย ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้ว พอได้มหามงคลฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงมาประทับหน้าโรงพิธี ทรงเทพิมพ์ ๖ เบ้าหล่อพระไชยวัฒน์ทั้ง ๕๕ องค์ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๓๓ องค์ถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์ฆ้องชัยพิณพาทย์พร้อมกัน โปรดให้ยิงปืนมหาฤกษ์ มหาชัย มหาจักร มหาปราบยุคตามเช่นเคยมาแต่ก่อน ครั้นทรงเททองเสร็จแล้ว เสด็จขึ้นไปประทับบนโรงพิธี พระสงฆ์ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคน กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ พระราชาคณะ พระพิธีธรรมรับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว สมเด็จพระวันรัตมาดับเทียนชัย พระสงฆ์สวดคาถาดับเทียนชัย เสด็จทรงประเคนบริขารแด่พระสงฆ์ ๆ ถวายอนุโมทนา อดิเรก ถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นทางเดิม พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระไชยวัฒน์ เป็นเสร็จการพระราชพิธีหล่อพระไชยวัฒน์

เวลาค่ำไม่ได้เสด็จออก ไม่มีราชการอะไร

วัน ๔ ๆ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสุรินทรฦๅไชย เมืองเพชรบุรี ส่งตัวจีนเสมียนผู้เขียนโพยหวยเบี้ย และตั๋วจำนำ นายประกันเข้ามาตามท้องตรา

พระคชสีห์ ฉบับ ๑ ใบบอกพระยากาญจนบุรีว่า ได้ยืมเงินค่านาเมืองราชบุรีไปจ่ายเสบียงเลี้ยงคนที่ไปทำการโทรเลขทางบ้องตี้ เป็นเงิน ๒๐ ┼ ได้จ่ายเสบียงแต่วัน ๔ ๑๕ ฯ ๒ ค่ำ ปีวอก ฉอศก ถึงวัน ๓ ฯ ๘ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก รวม ๓ เดือนกับ ๘ วัน สิ้นข้าวสาร ๒๓๙๒/๖ ถัง เงิน ๑๘ ๑๓|๑ / ๑|๒ เยื่อเคย ๑๖/๑๕ ถังเงิน ๑ ๓|๑ / ๑|๒ พริก ๒๖/๑๕ ถังเงิน ๑|๒ / ๑|๒ ๔๐๐ เกลือ ๒๗/๑๕ ถังเงิน ๑|๒ / ๑|๒ ๔๐๐ ปลาเค็ม ๑๐| / ๑| รวมเงิน ๒๐ ┼ พระยาประสิทธิ-สงครามได้ทำบัญชีรายวันจ่ายเข้ามาด้วยแล้ว

เสด็จประทับรับสั่งด้วยราชการต่าง ๆ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๔ ทุ่มเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยามเศษ

วัน ๕ ๑๔ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีบอกข้อราชการ เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนินลงทางอัฒจันทร์ใหญ่พระที่นั่งจักรี เสด็จไปประทับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงหล่อเทียน

พรรษา แล้วโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์หล่อต่อไป เวลาเกือบ ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๕ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ พร้อมด้วยกระบวนข้างใน เสด็จพระราชดำเนินออกประตูเทวราชธำรงศร ประตูเทวาพิทักษ์ ประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ ทอดพระเนตรแล้วเสด็จไปประพาสพระราชอุทยานสราญรมย์ ครั้น ๒ ทุ่มเศษ เสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๗ ฯ ๑ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพ นำขุนแผลงสะท้านกราบถวายบังคมลา นำเงินตรา ๖๕ ชั่ง ๓ ตำลึง และเสื่อเยียรบับ ๓ เสื้อ เข้มขาบ ๖ เสื้อ อัตลัด ๒๐ เสื้อ แพร ๓ ผ้าม่วงจีน ๔ ไปพระราชทานพระยาศรีสุริย-ราชวรานุวัตน์เมืองพิชัย นายทัพนายกองขึ้นไปส่งเพียงเมืองพิชัย กับนำขุนพรพิทักษ์กราบถวายบังคมลา นำของไปพระราชทานพระยาราชเสนาข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี คือ โต๊ะทองคำ ๑ กาทองคำ ๑ เป็นเครื่องยศ กับเงินตรา ๒—|— เสื้อผ้า ในการไฟไหม้ หลวงภักดีณรงค์ เงินตรา ๑—|— เสื้อผ้า ขุนพรพิทักษ์ เงินตรา ๑—|— เสื้อผ้า นายรอดมหาดเล็ก เงิน ๑๐—|—

เสื้อผ้า ในการที่ไฟไหม้ในเมืองอุบลราชธานี แล้วนำแสนหลวงเมืองลอง หนานคันธิยะกราบถวายบังคมลากลับขึ้นไปเมืองลอง โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน ๒ เสื้อผ้าแก่แสนหลวง หนานคันธิยะ เงิน ๑ เสื้อเข้มขาบดอกสะเทินและผ้า แสนท้าว ๕ คน เสื้อเข้มขาบคนละเสื้อ กับนำหลวงคำนวณคัคณาน เจ้าพนักงานทำการเซอรเวหัวเมืองลาวตะวันออกกลับลงมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒโกษา นำหม่อมเจ้าเพิ่ม พระยาไชยสุรินทร ขุนวิจิตวรสาสน ขายันนายเกด ขายันนายบึก ขายันนายเวด กรมทหารมหาดเล็ก นายนุ่มเปรียญ นายโต นายสร กราบถวายบังคมลาตามเสด็จพระเจ้าลูกเธอออกไปกรุงลอนดอน เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

วัน ๑ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๒

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีใบบอกข้อราชการ

พระยาพิพัฒโกษา นำนายโมราบุตรเจ้าพระยาพลเทพ กราบถวายบังคมลาตามเสด็จพระเจ้าลูกเธอออกไปกรุงลอนดอน

เสด็จประทับดำรัสด้วยราชกิจทั้งปวงจนเวลาย่ำค่ำ เสด็จขึ้น

เวลา ๕ ทุ่ม พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างในจนเวลา ๒ ยามเศษ

วันนี้พระราชทานเพลิงพระศพ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทัดทรงมีการต่าง ๆ อย่างพระองค์เจ้าในพระราชวังบวรทุกคราวมา

วัน ๒ ฯ ๓ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ห้องดรอนิงรูม พระบรมวงศานุวงศ์เข้าทูลละอองธุลีพระบาทบงกชมาศ โดยลำดับ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการเสนาบดีผู้ว่าการต่างประเทศ และเจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำมองซิเออ เลอกอมเต เดอ เกอรคาราเดก ซึ่งได้เป็นชาเยดาแฟของฝรั่งเศส ๑ มองซิเออ อี ลอยู นาย ๑ มองซิเออ ชาล ฮาร์ดวิน นาย ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทูลเกล้า ฯ ถวายอักษรสาส์นตราตั้งให้มองซิเออ เลอ กอมเต เดอ เกอรคาราเดก เป็นชายาเยดาแฟริปับลิก มองซิเออ เอ กอมเต เดอเกอรคาราเดก ทูลแอดเดรสแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัสตอบพอสมควร แล้วจึงถวายอักษรสาส์น พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสันถารโดยควร แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป เสด็จขึ้นข้างใน

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ทรงจัดการที่จะบำเพ็ญพระราชกุศลในการฉลองพระไชยเล็กที่ทรงหล่อ การนี้ ตั้งพระไชยใหญ่ พระไชยเนาวโลหะ พระไชยเล็ก ๆ ทรงจัดแล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงประเคนไตรแด่กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ พระราชาคณะ ฐานานุกรม ๕๐ องค์ พระสงฆ์ทั้งปวงนี้ล้วนแต่ในพระอาราม สำหรับแผ่นดินแท้ และพระเจ้าอยู่หัวทุก ๆ พระองค์ ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดละองค์รวม ๕๐ พระอาราม พระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลแล้ว กรมพระปวเรศและพระสงฆ์ทั้ง

ปวงเจริญพระพุทธมนต์ เวลายามเศษสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลา เสด็จออกทรงจุดดอกไม้ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๔

เวลาเช้า ๒ โมง พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ประทับพระเก้าอี้แล้วมีพระบรมราชโองการให้หา พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ ๑ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ๑ พระองค์เจ้าประวิชชุมโนดม ๑ พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช ๑ ทั้ง ๔ พระองค์ซึ่งจะเสด็จไปเรียนศิลปศาสตร์ ณ ประเทศยุโรป เข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏและทรงเจิมพระพักตร์ด้วย ขณะนั้นพระสงฆ์สวดถวายชัยมงคล พราหมณ์เป่าสังข์ แล้วพระราชทานพระไชยเล็กซึ่งประดิษฐานในตลับทองคำมีสร้อยร้อยพระศองค์ละตลับ แล้วพระราชทานพระราชหัตถเลขาถึงกรมหมื่นนเรศและพระยาอัษฎางค์ แก่พระยาไชยสุรินทร แล้วเสด็จขึ้น ลงทางบันไดหน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จโดยกระบวนไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จลงไปประทับท่าราชวรดิษฐ์ ทรงจับพระหัตถ์พระเจ้าลูกเธอทีละองค์ส่งลงในเรือพระที่นั่งโสภณ ครั้นแล้วโปรดเกล้าฯ ให้ใช้จักรออกจากท่าล่องลงไปตามน้ำ ครั้นแล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จมาประทับเกย เสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วทรงถวายไทยทานต่าง ๆ พระสงฆ์สวดอนุโมทนาแล้วถวายพระพรลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับตรอนิงรูม ทอดพระเนตรกระบวนแห่พระบรมธาตุซึ่งพระสุภูติมหาเถระใน

เมืองลังกาส่งมาถวาย จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญแห่มาแต่วัดบวรนิเวศ เดินกระบวนเข้ามาประทับยานุมาศ ซึ่งทรงพระบรมสารีริกธาตุที่หน้าบันไดพระที่นั่ง เจ้าพนักงานภูษามาลาเชิญพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุ และพระคัมภีร์ลังกาขึ้นตั้งบนพระแท่นทรงกราบในพระที่นั่งจักรี แล้วเสด็จมาประทับในที่นั้น ทรงสรงน้ำพระบรมธาตุ แล้วทอดพระเนตรคัมภีร์หนังสือลังกา แล้วทรงพระราชดำรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอบ้างเล็กน้อย ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้วทรงศีล กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วเจริญพระพุทธมนต์ในการฉลองพระบรมธาตุ แล้วสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทูลเกล้า ฯ ถวายพระบรมธาตุ ๒ องค์ ทรงสรงน้ำพระบรมธาตุ แล้วเชิญขึ้นบรรจุไว้ด้วยกันในเจดีย์ซึ่งตั้งไว้บนพระที่นั่งเศวตฉัตร ครั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว พระราชทานหนังสือสำคัญถวายที่วิสุงคามสีมาวัดเสนาสน์ซึ่งขยายต่อออกไปอีกนั้น แด่พระธรรมราชานุวัตร พระราชทานหนังสือถวายเสนาสนะวัดสัตนาถปริวัตแด่พระครูขันตยาคม แล้วพระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลา โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอไปทรงจุดดอกไม้เพลิงที่หน้าพระที่นั่งจักรี เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๕

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการและทรงศีลแล้วทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์

ฉันแล้วทรงถวายวัตถุเป็นมูลค่าแก่จตุปัจจัยแก่พระธรรมราชานุวัตร วัดเสนาสน์ ๓┼ พระสุวรรณวิมลศีล วัดสุวรรณดาราราม ๓┼ พระปริยัติวงศาจารย์ วัดบรมวงศ์ ๓┼ พระอมราภิรักขิต วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ๓┼ พระครูนายกวิบุลยกิจ วัดวรนายก ๓┼ พระครูธรรมทิวากร วัดชุมพล ๓┼ พระสมุห์สร วัดพนัญเชิง ๓┼ พระครูปฐมเจดีย์นุรักษ์ วัดพระปฐมเจดีย์ ๓┼ พระพิศาลสมณกิจ วัดคงคา ๕┼ พระครูมหาสมณวงศ์ วัดมหาสมณาราม ๕┼ พระครูขันตยาคม วัดสัตนาถ ๕┼ แล้วพระสงฆ์ทั้งหลายถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับ สมเด็จกรมพระนำกล้องไมครอสโคปมาตั้งถวาย จึงโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระบรมสารีริกธาตุลงมาทอดพระเนตรแล้ว เสด็จขึ้นเวลาเที่ยงเศษ

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภช พระบรมสารีริกธาตุและพระไชยวัฒน์ เวลาค่ำมีดอกไม้เพลิงด้วย

วัน ๕ ฯ ๖ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านใบบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรี ว่าด้วยเรื่องสืบพยานรายความขุนรองแพ่ง นายคล้อย นายกราน วิวาทกับพวกรามัญในวันสงกรานต์

หลวงวิจารณ์อาวุธ อ่านบอกพระยาสมบัติผู้รักษาราชการเมืองสงขลา ฉบับ ๑ ส่งทองคำส่วยจำนวนปีวอก ฉอศก ๓๑ ตำลึงแขก ใบบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฤาไชยเมืองราชบุรี ถวายพระราชกุศลในการซึ่งพระราชทานสิ่งของและศิลาหน้าเพลิงไฟ พระราชเพลิงศพ พระครูวิบุลยเกียรติราชมหามุนี วัดสะแกใน ฉบับ ๑

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกทูลเกล้าฯ ถวาย ๒ ฉบับๆ ใบบอกพระยาราชพงษานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสงคราม ว่าด้วยเรื่องผู้ร้ายปล้นบ้านนายโต๊ะตำบลคลองจางวาง ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาสมุทร-สาครานุรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรสาคร ว่าด้วยเรื่องผู้ร้ายปล้นเรือนอำแดงสร้อย จีนคก ฉบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับในห้องออฟฟิศ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตามทางห้องตรอนิงรูม นายพันทูลเกล้าฯ ถวายกล่องนาคโมรา ๓ กล่อง เวลาย่ำค่ำแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๗ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานี ว่ามีผู้ร้ายจรมาเที่ยวซุ่มซ่อนพวกละ ๑๕–๒๐ คน เที่ยวตีชิงแย่งกระบือของราษฎรหลายราย ได้แต่งกรมการออกสอดแนมสืบจับได้ตัวอ้ายนน อ้ายชม อ้ายทอง อ้ายพลบ ๔ คนมาถามให้การรับเป็นสัตย์ ซัดเพื่อนอีกหลายคน ครั้นจะชำระก็เกรงจะเป็นอาญาอุทธรณ์ขึ้น เพราะไม่มีโจทก์มาว่ากล่าว จึงมอบตัวผู้ร้าย ๔ คนให้หลวงจ่าเมืองคุมเข้ามาส่ง ทั้งเครื่องอาวุธของ

ผู้ร้ายด้วย รับสั่งว่าผู้ร้ายที่ไม่มีโจทก์เช่นนี้อย่าทิ้งละเลยไว้ ให้ไต่สวนตัดสินเสีย ฉบับ ๑ ใบบอกพระสุนทรราชวงษา ราชวงศ์ท้าวเพี้ยเมืองยโสธร ส่งเงินแทนผลเร่วส่วยเงิน ๘๑ ๖| คิดราคาหาบละ ๕| เบ็นผลเร่วจำนวนปีมะเส็ง ตรีศก |๑๓๒ |๖๐ มะเมีย จัตวาศก |๑๙๒ |๖๕ รวม |๓๒๕ |๒๐ คงมาส่ง กับว่าท้าวเพี้ยตัวเลขเมืองยโสธรสมัครไปอยู่เมืองเสลภูมิ เงินส่วยคงค้าง ๕๐ ๑๓| ได้ให้ท้าวเพี้ยไปขอชำระ พระนิคมบริรักษ์ขัดเสีย

หลวงวิจารณ์อาวุธ อ่านหนังสือบอกพระยาเดชานุชิตผู้กำกับราชการเมืองกลันตัน ว่าด้วยโปรดให้หลวงทรงสุรเดชข้าหลวงออกไปเยี่ยมอาการป่วยนั้นมีความยินดี และพรรณนาทูลฝากฝั่งพระยากลันตันผู้บุตรพระรัษฎาธิบดีผู้หลาน ว่าด้วยจัดได้ทองคำทรายหนัก ๕| แขก มอบให้หลวงทรงสุรเดชนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ฉบับ ๑ ใบบอกพระยากลันตันพระยาพิพิธภักดีเจ้าเมือง ว่าด้วยมีตราคชสีห์ออกไปห้ามมิให้บรรทุกปืนกระสุนดินดำและเครื่องระเบิดต่าง ๆ เข้ามาในพระราชอาณาเขตนั้น ได้ประกาศเรือลูกค้าในบังคับตามท้องตราแล้ว ถ้าพระยาพิพิธภักดีศรีตะวันกรมการราษฎร จะต้องการปืนกระสุนดินดำและเครื่องสาตราวุธสำหรับยิงสัตว์และรักษาตัวมากน้อยเท่าใด จะบอกไปที่พระยาอัษฎงค์ ถ้าถึงปีหนึ่งจะมากน้อยเท่าใด จะทำบัญชีส่งมาเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับ ๑ ว่าด้วยรับรองหลวงทรงสุรเดช และบอกอาการป่วยพระยาเดชานุชิตว่ายังประทัง

อยู่ ราชการบ้านเมืองเรียบร้อยปกติอยู่ แล้วนำหลวงทวงสุรเดชข้าหลวงเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

พระยาพิพัฒนโกษาอ่านบอกพระสุธรรมไมตรีข้าหลวงชำระความเมืองพนมสารคาม ว่าด้วยชำระความเก่าใหม่แล้วแพ่งอาญา ๓๕ ผู้ร้าย ๑๐ เรื่องยาว ๓๐ รวม ๗๕ เรื่อง ได้แต่งให้กรมการควบคุมผู้ร้าย ๑๖ คนกับถ้อยคำสำนวนเข้ามาส่ง แล้วนำพระสุธรรมไมตรีกลับเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วอ่านบอกพระยานนทบุรีว่าด้วยโปลิศลำน้ำจับตัวอ้ายเขียว อ้ายพุก ผู้ใช้เงินแดงมาส่งถามให้การรับเป็นสัตย์ว่าเป็นผู้รับเงินแดงจากอ้ายพุด อ้ายคล้าย อ้ายอ่วม บ้านช่างแขวงกรุงเก่ามาจำหน่าย ได้ให้นำไปจับ ผู้ทำหลบหนี ได้แต่อ้ายคล้ายให้การปฏิเสธ ได้ชำระได้เงินแดงในแขวงเมืองนนทบุรีเงิน ๑ ๒ ๓ |

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร เป็นเลฟเตอแนนต์เคอแนนต์ กรมทหารมหาดเล็ก ๑ ขุนวิสุทธากรเป็นหลวงผดุงศุลกกฤตย์ เจ้ากรมศุลกากร ๑ นายน่วมกัปตันทหารหน้าเป็นขุนพินิจวิเทศภัณฑ์ปลัดขวา ๑ ขุนสาราณิยกรกรมสุรัสวดีเป็นขุนพาหิรบัณย์บริรักษ์ปลัดซ้าย ๑ มิสเตอร์ดาคอสตาเป็นหลวงราชายะสาธกในกรมศุลกากร ๑ หม่อมราชวงศ์เฉลิม บุตรขุนวิสุทธากร เป็นขุนวิสุทธากรปลัดขวากรมพระคลังสวน ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๘

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๑ ๙ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานีรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตราศีพฤษภ ฝนตก ๕ ครั้งรองได้ ๑ นิ้ว ๓ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๒ ทสางค์ น้ำท่า ๑๐ นิ้ว น้อยกว่าปีวอก ๘ นิ้ว ราษฎรไถหว่านแล้วบ้าง ยังบ้าง ข้าวเปลือกเกวียนละ ๕ | ๒ ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาสุรบดินทรเมืองชัยนาท ว่าพระอาทิตย์สถิตราศีพฤษภ ฝนตก ๙ ครั้งรองได้ ๑๕ นิ้ว มากกว่าปีวอก ฉอศก ๑๐ นิ้ว ๗ ทสางค์ น้ำท่า ๑ ศอก มากกว่าปีวอกคืบ ๓ นิ้ว ราษฎรไถหว่านปักดำบ้างแล้ว ข้าวเปลือกเกวียนละ ๕ | ๒ หลวงวิจารณ์อาวุธอ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษ์ปลัด พระภักดีดำรงฤทธิ์ผู้ช่วยเมืองนครศรีธรรมราช ว่าเมืองกลันตันแต่งให้ศรีตะวันกรมการคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการ ขอให้เมืองนครศรีธรรมราชมีใบบอกนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ได้ให้กรมการล่ามลงไปตรวจเห็นถูกต้องตามธรรมเนียมแล้ว จึงมีใบบอกแต่งกรมการนำศรีตะวันกรมการคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามากรุงเทพ ฯ ฉบับ ๑ ว่ามีตราพระคชสีห์ว่าด้วยแขกไซเยศพ่อค้าเมืองเกาะหมากร้องต่อกงสุลอังกฤษกล่าวโทษพระยานครศรีธรรมราชว่าเก็บเงินเรียกภาษี โค กระบือ และค่าหนังสือเดินทางเหลือเกิน ให้สอบสวนนั้น ได้ถามนายเถื่อนพนักงานแจ้งความว่าแขกไซเยศพาโคออกไปจากเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อปีมะโรง

โทศก มะเส็ง ตรีศก มะเมีย จัตวาศก ๓ ปี นายเถื่อนได้เรียกภาษีกับแขก ไชเยศตัวละบาท โค ๕๕๐ หนังสือเดินทาง ๘ ฉบับ ได้ค่าหนังสือฉบับละ ๓ เหรียญ ได้ความเท่านี้ ฉบับ ๑ ใบบอกพระอนุรักษ์โยธา ว่าด้วยโปรดเกล้า ฯ ให้ส่งจีนต้นสมบกเข้ามาว่าความกับพระยาภูเก็ตนั้น ได้เรียกประกันจีนต้นสมบกแล้ว ให้กรมการคุมตัวและถ้อยคำสำนวนและบัญชีภาษีพื้นเข้ามาส่งแล้ว

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร ขุนวิเศษเป็นพันเงินปลัดกรมราชยาน ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี เจ้าพนักงานนิมนต์พระสาธุศีลสังวรผู้นำพระครูธรรมวิจารณ์ ๑ อันดับ ๖ ซึ่งไปอยู่วัดศรีสุดารามแต่วัน ฯ ๘ ค่ำ ๗ เข้าไปนั่งที่ แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรแด่พระครูธรรมวิจารณ์ ทรงประเคนจีวรสบงกราบพระแด่พระสงฆ์อันดับ ๑ องค์ พระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงประเคนบริขารเครื่องกุฎีเป็นอันมากแก่พระครูธรรมวิจารณ์ ทรงประเคนบริขารพอควรแก่อันดับ ๖ รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกถวายพระพรลา เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ฯ ๑ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระเทพาธิบดี ๑ ศพนายฉันหุ้มแพรมหาดเล็ก ๑ วัดสระเกศแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานีปลัดกรุงเก่า รายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตราศีพฤษภ ฝนตก ๔ ครั้งได้น้ำฝน ๑๔๕ เซ็นต์

รวมกับครั้งก่อนได้ ๑๖๐ เซ็นต์ น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๕๘๘ เซ็นต์ ราศีเมถุนฝนตก ๓ ครั้งได้น้ำฝน ๕๙ เซ็นต์ น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๒๒๓ เซ็นต์ น้ำท่าน้อยกว่าปีวอกคืบ ๙ นิ้ว ราษฎรทำนาแล้ว ๒ ส่วน ยังส่วน ๑ ราคาข้าวเกวียนละ ๖|๒

หลวงวิจารณ์ธาวุธอ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษ์ปลัด พระภักดีดำรงฤทธิ์ผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราช ว่าเมื่อวัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ กรมพระราชวังบวรเสด็จด้วยเรือพระที่นั่งวรารตนพิไชยถึงเมืองนครศรีธรรมราช พระศิริธรรมบริรักษ์ พระภักดีดำรงฤทธิ์ลงไปเฝ้ารับเสด็จที่เรือพระที่นั่ง รับสั่งว่าระยะทางไกลและน้ำแห้งจึงไม่เสด็จขึ้น ได้จัดน้ำฟืนส่งเรือพระที่นั่งและเรือตามเสด็จแล้ว เวลา ๓ ยามเสด็จจากเมืองนครศรีธรรมราช

อีกฉบับ ๑ ว่าวัน ๕ ฯ ๗ ค่ำ หลวงทรงสุรเดชเป็นข้าหลวงเชิญท้องตราไปถึงเมืองนครศรีธรรมราช ว่าด้วยโปรดให้หลวงทรงสุรเดชไปเยี่ยมพระยากลันตัน พระยาตรังกานูนั้น ได้จัดให้พระเสน่หามนตรีและล่ามไปด้วยข้าหลวง ครั้นวัน ๗ ฯ ๘ ค่ำ ข้าหลวงได้มาถึง ได้จัดน้ำและฟืนส่งกลับเข้ามากรุงเทพ ฯ แล้ว อีกฉบับ ๑ ใบบอกพระอนุรักษ์โยธาว่าด้วยมีตราไปว่า ในเมืองถลางกระบือราษฎรป่วยไข้ล้มตาย ราษฎรทำนาเป็นความขัดสน โปรดให้ยกค่านาแต่ปีระกา สัปตศกถึงปีกุน นพศก แต่ให้ประเมินนำทำบัญชีมีใบบอกเข้ามาให้ทราบจำนวนไร่นั้น ได้พร้อมด้วยพระยศภักดีประกาศให้ราษฎรทราบแล้ว ฉบับ ๑ ใบบอกพระขยันสงครามปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ว่าสมิงกาจกำแหงนายกองทุ่นมาแจ้งความว่า วัน ๑ ฯ ๗ ค่ำ ปีระกา สัปตศก เกิดลมพายุฝนตก คลังเชือกที่ป้อมปู่เจ้าสมิง

ฝ่ายฝั่งตะวันตกพังลง ได้ไปตรวจแล้ว ของที่พังนั้นได้มอบให้สมิงกาจกำแหงรักษาไว้

เสด็จประทับครู่หนึ่ง แล้วพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์ ภ. ม. แก่พระเทพผลู แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๋ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖
๑๑

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับตรอนิงรูมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำมิสเตอร์ เยเยริชแมน กงสุลออสเตรีย ๑ มิสซิสริชแมน ภรรยากงสุล ๑ เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายบังคมลาไปยุโรป ทรงพระราชดำรัสปราศรัยโดยสมควร แล้วกราบถวายบังคมลากลับ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชเทวีด้วย

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำมิสเตอร์เออเนส เมซัน สะเตา มินิสเตอเรสิเดน เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททรงพระราชดำรัสปราศรัยโดยสมควร แล้วถวายบังคมลากลับไป

พระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระยาสุนทรสงครามเมืองสุพรรณบุรีว่าหลวงแก้วศีรีมาร้องว่า มีผู้ร้าย ๗ คนถืออาวุธครบมือกัน ไล่ยิงพวกหลวงแก้วที่บ้านหนองเสือ กับว่ามีผู้ร้ายคุมพวกละ ๙ คน ๑๐ คน ตีชิงโคกระบือทรัพย์สิ่งของราษฎร พระยาสุพรรณแต่งให้กรมการอำเภอสอดแนม

สืบจับ ผู้สอดแนมได้นำโจทก์ที่ถูกผู้ร้ายตีชิงทรัพย์สิ่งของโค กระบือ มาฟ้อง ๖ ราย จับได้ผู้ร้ายต้องหา ๔ คนกับตัวจำนำเจ้าสำนักผู้ร้ายมาชำระอยู่ แต่อ้ายผู้ร้ายอื่นนั้นคุมพรรคพวกหนีไปทางเมืองกาญจนบุรี สาครบุรี อ่างทอง ยังสืบเสาะติดตามอยู่

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

อนึ่ง วันนี้เช้า ๒ โมง ๒๐ นาที พระเจ้าลูกเธอประสูติเป็นพระองค์หญิง เจ้าจอมมารดาอ่อน

วัน ๔ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖ (๑๒)

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีศรีรณรงค์ฦๅไชยเมืองจันทบุรี ว่าด้วยต้องซู่ลาวพาโคกระบือไม่มีตั๋วรูปพรรณเข้ามาจำหน่ายในเมืองจันทบุรี ได้ให้เอาตัวมาถาม ๔ คน ให้การว่าได้ซื้อโคกระบือที่เมืองศรีสะเกษ ได้ขอตั๋วพิมพ์รูปพรรณ กรมการเมืองศรีสะเกษว่าไม่มี จึงทำแต่หนังสือเดินทางให้ ต้องซู่ลาวได้จำหน่ายโคกระบือในแขวงเมืองจันทบุรีให้ผู้มีชื่อไปบ้าง กรมการได้ทำตั๋วพิมพ์ให้ผู้มีชื่อไป โคกระบือที่เหลืออยู่ก็จะขอจำหน่ายต่อไป ได้เรียกหนังสือเดินทางเมืองศรีสะเกษออกดู แต่หนังสือเดินทางอีกฉบับ๑ เป็นหนังสือพม่า ให้แปลได้ความเป็นหนังสือเมืองมรแมน แต่ไม่มีชื่อต้องซู่ ๔ คน เห็นว่าผิดพระราชกำหนดกฎหมายอยู่ จึงได้อายัด

ตัวต้องซู่ไว้กับเจ้าภาษีซึ่งกงสุลอังกฤษให้มากำกับต้องซู่อยู่ที่เมืองจันทบุรี เจ้าภาษีได้ส่งตัวต้องซู่มาที่กงสุลอังกฤษแล้ว

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๕ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๓

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทร อ่านหนังสือพระยาพิพิธภักดี พระยากลันตันรายามุดา พระรัษฎาธิบดีบุตร พระนัคเรศนรารักษ์ ผู้ช่วยเมืองกลันตัน ว่าด้วยแต่งให้ศรีตะวันกรมการนายไพร่คุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย อีกฉบับ ๑ เป็นหนังสือเรียน ฯพณฯ สมุหพระกลาโหม ว่าด้วยจัดได้ทองคำทรายหนัก ๕┼ แซก ผ้าขาว ๑๐ พับฝากเข้ามาให้ ขอให้ช่วยทำนุบำรุงผู้ที่คุมเครื่องราชบรรณาการเข้ามา ถ้าเสร็จราชการขอให้ได้กลับไปโดยเร็ว อีกฉบับ ๑ หนังสือรายามุดาเรียน ฯ พณ ฯ สมุหกลาโหม ว่าด้วยจัดให้ผ้าการะกา ๒ ผืนฝากเข้ามาให้ อีกฉบับ ๑ หนังสือพระยาเดชานุชิตผู้กำกับราชการเมืองกลันตัน ว่าด้วยให้พระยากลันตันจัดต้นไม้ทองเงินส่งเข้ามา กับว่าจัดได้ทองคำทรายหนัก ๘┼ แซก ฝากเข้ามาขอให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ฉบับ ๑ จัดได้ทองคำทรายหนัก ๓┼ ฝากเข้ามาให้ ฯ พณ ฯ สมุหกลาโหม

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศประเดี๋ยวหนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๖ ฯ๑๔ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานทองคำภายใต้พระมหาเศวตฉัตร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถ้วนทุกตำแหน่งโดยลำดับ เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมโหระทึกพร้อมกัน ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว เจ้าพนักงานกรมวัง กรมพระกลาโหม นำหวันดาหวัง หวันกะเด หวันอิซอ หวันมะหมุด ศรีตะวันกรมการ ๔ นายเมืองกลันตัน เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาเทพประชุนทูลเบิกว่า พระยาพิพิธภักดีศรีสุลต่านมะหมัด รัตนานุชิต สิทธิสุนทร บวรวิวังษา พระยากลันตันรายามุดาพระรัษฎาธิบดีบุตร ปุรุษยพิเศษพระนัคเรศนรารักษ์ ผู้ช่วยราชการเมืองกลันตัน แต่งให้หวันนาหวัง หวันกะเด หวันอิซอ หวันมะหมุด ๔ นายคุมต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการเมืองกลันตัน จำนวนปีระกา สัปตศก เข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย ต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๖ ศอก ๕ นิ้ว ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำหนักเท่าต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการแหวนดอกมะพร้าว ๒๐ วง หอกปลอกทองคำ ๑๐ คู่ ผ้าขาว ๕๐ ศอก ๔๐ พับ กับทองคำทรายหนัก ๘|| แขก ของพระเดชานุชิตขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวาย ทรงพระราชปฏิสันถารพอสมควร แล้วเสด็จขึ้น

เสด็จลงสมโภชสามวัน พระเจ้าลูกยาเธอ ซึ่งประสูติวัน ๓ ฯ๑๑ ๘ ค่ำ ปีระกา สัปตศก๑๘

วัน ๗ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๕

เวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทางประตูแถลงราชกิจ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าและข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายใน เสด็จประพาสพระราชอุทยานสราญรมย์ แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๑ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖
๑๘

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจ อ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานี ปลัดกรมการกรุงเก่า บอกว่าด้วย ณ วัน ๑ ฯ ๘ ค่ำ นายยาเดินไปหาผู้มีชื่อ นายตาด
๑๐
ลูกจ้างมิสเตอร์แกรซี เอาหอกเหล็กมีคมแทงนายยาที่ชายโครงข้างซ้ายรุ่งขึ้นนายยาขาดใจตาย ได้เอาตัวนายตาดมาถาม ให้การสารภาพรับเป็นสัตย์ ได้เอาตัวอ้ายตาดจำไว้ ถ้าภรรยานายยาผู้ตายจะร้องฟ้องประการใดจะบอกลงมาครั้งหลัง

พระนรินทรอ่านบอกพระพิไชยภูเบนทร เมืองตรังกานู ๔ ฉบับ ๆ หนึ่งว่า มีตราโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงทรงสุรเดชเชิญไปด้วยการระงับโจรผู้ร้ายสลัดศัตรูแล้ว ให้หลวงทรงสุรเดชไปเยี่ยมเยียนเมืองตรังกานูฟังราชการบ้านเมืองนั้น วัน ๖ ฯ ๗ ค่ำ หลวงทรงสุรเดชไปถึงเมืองตรังกานู
๗
ได้รับรองโดยสมควรแล้ว พระยาพิไชยภูเบนทร ญาติพี่น้องอยู่เย็นเป็นสุขหามีเป็นอันตรายไม่ แต่ไพร่บ้านพลเมืองได้ความขัดสน เพราะปีนี้โค

กระบือล้มตายถึง ๒ ครั้ง ฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดออกไปให้สืบจับเจะยีในแขวงเมืองตรังกานูนั้น ได้แต่งศรีตะวันกรมการสืบจับ แต่ยังหาได้ตัวไม่ ฉบับ ๑ ว่าด้วยโปรดมีตราส่งสำเนาคำประกาศห้ามมิให้ลูกค้าวาณิชบรรทุกเครื่องสาตราวุธ กระสุนดินดำ เครื่องระเบิดต่าง ๆ เข้ามาในพระราชอาณาเขตสยามนั้น ได้ออกประกาศห้ามให้ราษฎรลูกค้าทราบทั่วกันแล้ว ฉบับ ๑ ว่าด้วยมีท้องตราออกไปว่า ห้ามมิให้ไพร่บ้านพลเมืองขายปืนกระสุนดินดำ ถ้าอยากได้ไว้ยิงสัตว์ รักษาตัว ให้มารับหนังสือพระยาตรังกานูและหนังสือพระยาอัษฎางค์นั้น ได้ประพฤติตามทุกข้อแล้ว

พระยาศรีสิงหเทพ นำหลวงอนุชิตพิทักษ์ ข้าหลวงผู้รักษาเมืองนครนายกเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ด้วยขอเข้ามาบวชบุตร

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ๆ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่านำกัปตัน ราตาเมเกอ นายเรือเมล์ชื่อสุริยวงศ์ ซึ่งได้ไปส่งพระเจ้าลูกเธอ ซึ่งเสด็จไปเรียนศิลปศาสตร์ประเทศยุโรป เรือนี้ได้ไปส่งเพียงสิงคโปร์ จึงโปรดให้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นไปรเวต ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควร แล้วถวายบังคมลากลับไป เสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยารัตนเศรษฐีเมืองระนองว่ามีตราโปรดออกไปว่า ซึ่งมิสเตอร์ เบอนดิปุตี กอมมิสชั่นเนอ เมืองมะริด ว่าเกาะช้างเกาะพยามเป็นของอังกฤษ จะเก็บค่าน้ำมันดินแก่คนไทย อย่าให้ยอมและ

ให้ทำริโปตมีใบบอกเข้ามานั้น ได้แต่งกรมการตรวจทำริโปตเรื่องเกาะนั้นเสร็จแล้ว ได้เอาแผนที่ต่างเจ้าของ ๔ แผ่นให้หลวงทวีปสยามกิจ กับเดวิสแนสตุเมนต์ อินเยอเนียร์ตรวจดูถูกต้องแล้ว ได้เซ็นชื่อไว้ในแผนที่ ๒ แผ่น แต่ผิดกันไปบ้างเปนที่เคลือบแคลงอยู่ เห็นว่าถ้าให้อินเยอเนียร์หรือกัปตันเรือรบออกไปตรวจดูจะได้ความชัด ได้ให้กรมการนำแผนที่ริโปตเข้ามากรุงเทพ ฯ

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ฯ ๓ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเปน ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยารัตนเศรษฐี ส่งเงินค่านาเมืองตรังจำนวนปีมะแม เบญจศก (๑๖) เงิน ๑๓ | ๙๑ / ๑ | ๒ ๒๐๐ พระยารัตนเศรษฐีให้กรมการคุมเข้ามาส่ง

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาอนุชิตชาญไชยข้าหลวง พระยานครชัยศรี ว่าด้วยชำระผู้ร้ายเมืองนครชัยศรี ครั้งก่อนรับเปนสัตย์ ๖ คน ยังไม่รับ ๑๙ คน แจ้งอยู่ในบอกครั้งก่อนแล้ว ชำระครั้งหลังนี้ ผู้ร้ายปล้นเรือ ย่องเบา ตีชิงโคกระบือราษฎร ๙ เรื่อง ครั้งก่อน ๔ รวม ๑๓ เรื่อง ได้ของกลางบ้างแล้ว รวมได้ผู้ร้ายเก่าใหม่ ๔๗ คน อ้ายผู้ร้ายสงบ ราษฎรปล่อยโคกระบือออกเลี้ยงตามภูมิลำเนา แต่ผู้ร้ายที่หนีไปเมืองราชบุรี ยังให้ตำรวจและกรมการไปเอาตัวอยู่

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๔ ฯ ๔ ๘๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิเศษฦๅไชย เมืองฉะเชิงเทรา ว่าด้วยมีตราโปรดให้หลวงปฏิบัติราชประสงค์ กับ มิสเตอร์ มาราเบิล อินยิเนียร์ คุมเรือไฟบรรทุกสายเคเบอลล์ออกไป ให้จัดขุนหมื่นช่วยทำการโดยเร็ว ครั้นวัน ๖ ฯ ๗ ๘ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ได้พร้อมกันทำการฝังสายเคเบอลล์ในลำน้ำแล้ว หลวงปฏิบัติราชประสงค์กับมิสเตอร์ มาราเบิล ไปตั้งสายเคเบอลล์ที่เกาะสีชังมาถึงศรีมหาราชา พระยาวิเศษฦๅไชยได้ตั้งเครื่องสายเคเบอลล์ขึ้นตามหลวงปฏิบัติชี้แจงไว้ และตั้งเสาพาดสายลวดแต่โคกพนมดีแดนเมืองพนัสนิคม ถึงหนองจอกแดนกรุงเทพฯ ทาง ๘๙๒ เส้น สิ้นเสา ๔๙๑ ต้น อินสุเลตเตอร์ ๔๕๗ ลวด ๙๖ ขด และขอพระราชทานจีนหลีเป็นขุนพิทักษ์โทรเลข สำหรับรักษาสายเคเบอลล์ ดูแลเครื่องและบอกเรือไปมา เวลากลางคืนให้ชักโคม และขอเงินเดือนให้ขุนพิทักษ์โทรเลขและค่าน้ำมันตามโคมเดือนละ ๑|๒

พระนรินทรอ่านบอกพระยาประสิทธิสงคราม เมืองกาญจนบุรี ถวายพระราชกุศลที่พระราชทานสิ่งของและศิลาหน้าเพลิง ไปพระราชทานเพลิงศพ พระนิโครธาภิโยค เมืองไทรโยค กับส่งเครื่องยศพระนิโครธาภิโยคคืนเข้ามาส่ง

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟพีศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๕ ๑๕ ฯ ๕ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพ ประแดงจันทร์อักษร เสมียนตรากรมพระนครบาล แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิชัยสุนทร เมืองอุทัยธานี ๓ ฉบับ ฉบับที่ ๑ ว่าวัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา สัปตศก พระพลสงครามนายด่านหนองหลวงมีหนังสือมาว่า วัน ๒ ๑๔ ฯ ๖ ค่ำ เวลา ๒ ยาม มีอ้ายผู้ร้ายหลายคนขึ้นบนเรือนบองโค ขุนภาษาเชตต์สยาม เสมียนด่านพระพล อ้ายผู้ร้ายเอาดาบฟันขุนภาษาเชตต์สยามตาย เก็บเอาเงิน ๑๐๐๐ รูเบีย ปืน ๑๓ กระบอก ช้างพัง ๑ ช้างไป นายด่านไพร่ได้ติดตามไปไม่ทันอ้ายผู้ร้าย พระยาอุทัยธานีมีหนังสือไปให้พระพล หลวงอินทกำนน หลวงสรวิชิต นายด่านแต่งขุนหมื่นไพร่ออกติดตามสืบสวนจับตัวให้จงได้ ฉบับ ๑ ว่า พระพลสงครามนายด่าน ส่งตัวนายศุก อำแดงจัน อำแดงไหม อำแดงศรี อำแดงพันส่งมาว่าพากันไปทางหน้าด่านไม่มีหนังสือเดินทาง พระยาอุทัยธานีได้ให้ถาม ให้การว่าเป็นคนมีทุกข์ยากหนี้สินอยู่ในเมืองอุทัยธานี เมืองชัยนาทพากันหนีนายเงินไป จึงได้ขังไว้ ภายหลังนายทิมนายเงินเอาสารกรมธรรม์มาขอรับตัวอีไหมไปแล้ว แต่นอกนั้นยังขังไว้ ฉบับ ๑ ว่า ในปีมะเมีย ๑๕ จัตวาศก มะแม ๑๖ เบญจศก วอก ๑๗ ฉอศก ระกา ๑๘ สัปตศก ลาวเขมรเมือง

สุพรรณบุรียกครอบครัวไปอาศัยทำมาหากิน พระยาอุทัยธานีได้ยกที่ชายป่าริมคลองบางโพธิ์แขวงเมืองอุทัยธานี ทางไปป่าแม่วงศ์ แม่กระศรี แม่เปิน ให้ทำไร่นาหากินเป็นจำนวนคน ลาวไพร่หลวงจ่ายเดือนขึ้นเมืองนนทราชธานี ๑๓๐ ครัว คน ๕๓๔ เขมรส่วยดีบุก ๒๔ ครัว คน ๑๑๒ รวม ๖๔๖ คน ได้แต่งนายพรมเขมรเป็นหมื่นศรีสงคราม กำนัน ดูแลว่ากล่าวคนพวกนั้น กับใบบอกพระยาศรีสุริยราชวรานุวัตร ข้าหลวง กำกับเมืองหลวงพระบางว่าขึ้นไปราชการครั้งนี้ ๓ ปีแล้ว จัดได้กำยาน ๓ ถุง ชะมดเชียง ๒ ช่อ ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย กับจัดได้กำยาน ๒ ถุง ชะมดเชียง ๑ ช่อ ทูลเกล้า ฯ ถวายในสมเด็จพระนางเจ้า

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาชลบุรานุรักษ์เมืองชลบุรี ว่าได้พร้อมกับกรมการคุมไพร่ลาวทำทางตั้งเสาติดสุเลตเตอร์แต่บ้านศรีมหาราชาไปถึงอ่าวกระบือตรงกับที่ทอดสายเคเบอลล์มาจากเกาะสีชังเสร็จแล้ว ทาง ๑๕๘ เส้น ยังแต่จะพาดสายโทรเลขเท่านั้น

พระยาศรีสิงหเทพนำพระวิภาคภูวดลกับคนที่ไปราชการด้วยกัน ซึ่งกลับมาจากราชการเซอเวทำแผนที่ทางเมืองลาวตะวันออก เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสปราศรัยโดยสมควรแล้ว เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ โปรดเกล้า ฯ ให้พระวิภาคภูวดลเฝ้าไปรเวตครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ๆ ๖/๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยารามรณรงค์สงคราม ผู้ว่าราชการกรมการเมืองกำแพงเพชร ส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแม เบญจศก เงิน ๔๖ ๓|๑ ๑ ให้กรมการเสนาคุมลงมาส่งเป็นเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว

พระนรินทรอ่านบอกพระมหาสิงคิคุณ เมืองกำเนิดนพคุณ ส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแม เบญจศก เงิน ๗ ๑๖|๑ ให้กรมการเสนาคุมเข้ามาส่งเป็นเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว ฉบับ ๑ ใบบอกหลวงพรหมภักดียกกระบัตรผู้รักษาราชการเมืองหลังสวน ส่งเงินค่านาเมืองหลังสวน เมืองสวี จำนวนปีมะแม เบญจศก เมืองหลังสวน เงิน ๓๐ ๑๘|๓ เมืองสวี เงิน ๑๙ ๑๔|๒ ๒ รวมเงิน ๕๐ ๑๓|๑ ๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่งเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว

แล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร หมื่นวิชิตชัยศักดาวุธเป็นพระวรเดชศักดาวุธ มีตราราชการเป็นเมเยอในกรมทหารมหาดเล็ก ๑ หลวงอมราภักดีเป็นพระเทพาธิบดี เจ้ากรมพระสุรัสวดีซ้าย ๑ นายกมลมหาดเล็ก บุตรพระยาศรีสุนทรโวหาร (ฟัก) เป็นนายจำนงราชกิจ หุ้มแพรวิเศษในกรมพระอาลักษณ์ ๑ ขุนอินทรเสนาเป็นหลวงอมราภักดีปลัดกรมพระสุรัสวดีซ้าย ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ซึ่งกลับมาจากราชการเมืองจันทบุรีเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสถามด้วยราชการจนเวลาย่ำค่ำ เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๚ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกหลวงพิพัฒพืชรพูมยกกระบัตรเมืองเพชรบุรี ว่าด้วยอ้ายผู้ร้าย ๓ คนขึ้นปล้นบ้านนายวิง นายนุ่ม อำแดงจัน อำแดงยิ้ม ผู้ร้ายแทงฟันเจ้าของเรือนมีบาดแผลถึงสาหัส เก็บทรัพย์สมบัติไปหลายสิ่ง เจ้าของทรัพย์จำหน้าได้ว่า อ้ายแฉ่งคนหนึ่ง อ้ายแฉ่งหลบหนีไป

ขณะนั้นพระยาสุรินทรฦๅชัยเมืองเพชรบุรีเฝ้าอยู่ในที่นั้นด้วย ทรงพระกรุณาโปรดให้รีบออกไปชำระให้ได้ตัว แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๚ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ พระเทพมุนีถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้ว เสด็จทรงประเคนไตรแพร และสัญญาบตรให้พระมหาแก้วเปรียญ ๕ ประโยควัดพระยาทำ เป็นพระรัตนมุนี ไปอยู่วัดไชยพฤกษมาลา พระราชทานนิตยภัตเดือนละ ๔|| แล้วทรงประเคนตาลิปัตรแฉก พัดรอง บาตร ถุงเข้มขาบ ย่ามเข้มขาบ ย่ามหักทอง และเครื่องยศต่าง ๆ อย่างพระราชาคณะเป็นอันมาก ขณะนั้นพระสงฆ์ ๒๙ รูปสวดชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์ตามธรรมเนียม ครั้นพระรัตนมุนีครองผ้าแล้วเข้ามานั่งที่ จึงทรงประเคนอาหารบิณฑบาตแด่พระสงฆ์ ๆ

รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก ถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

วัน ๒ ๙ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานี กรมการกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นข้าว เมื่อพระอาทิตย์สถิตราศีเมถุน ฝนตก ๙ ครั้งรองได้น้ำ ๓๑๓ เซ็นต์ น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๒๐๓ เซ็นต์ น้ำท่าปีนี้น้อยกว่าปีวอก ฉอศกคืบ ๓ นิ้วกึ่ง ราษฎรทำนาแล้ว ๓ ส่วน ยัง ๒ ส่วน กับใบบอกพระยาศรีสุริยเดชวิเศษฤทธิ ปลัดเมืองนครราชสีมา ว่าด้วยเมื่อปีวอก ฉอศก ราษฎรในแขวงเมืองนครราชสีมาและเมืองขึ้น ทำนาได้ผลข้าวส่วน ๑ ไม่ได้ผล ๑๐ ส่วน ข้าวเปลือกราคาเกวียนละ ๑๐|— ครั้นถึงปีระกา สัปตศกนี้ฝนแล้ง ราษฎรที่นาลุ่มได้ไถหว่านตกกล้าส่วน ๑ ไม่ได้ทำ ๑๐ ส่วน นาดอนไม่ได้ทำเลย ข้าวเปลือกเกวียนละ ๑|— บ้าง ชั่งเศษบ้าง ราษฎรที่ขัดสนไม่มีข้าวจะเลี้ยงบุตรภรรยา พากันอพยพครอบครัวและภูมิลำเนาไปอาศัยอยู่แขวงเมืองลาว เมืองเขมร ลงมาอยู่แขวงเมืองสระบุรีบ้าง ที่ยังจะอพยพไปอีกก็มาก ครั้นจะห้ามปรามไว้ราษฎรก็ไม่มีข้าวจะซื้อขายเจือจานเลี้ยงกันและกัน พระยาปลัดให้กรมการออกตรวจทำบัญชีครอบครัวที่อพยพ ถ้าได้ความจึงจะมีใบบอกมาครั้งหลัง

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาอนุชิตชาญชัยข้าหลวง พระสยามพลภักดีปลัด ว่าด้วยพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงครามเมืองนครชัยศรีป่วยให้ร้อนในอก เหงื่อตกโซมไม่ได้สติ แล้วกลับสร่าง แล้วอาการโรคกลับมากขึ้น พระยานครชัยศรีขอพระราชทานเข้ามารักษาตัวในกรุงเทพ ฯ

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จประทับออฟพีศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๓ ฯ ๑๐ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง โปรดให้จัดการสมโภชพระองค์เจ้าไชยยันตมงคลซึ่งจะทรงผนวชเป็นภิกษุ จัดการสมโภชที่ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เวลาบ่าย พระองค์เจ้าไชยยันตมงคลซึ่งจะทรงผนวชเป็นภิกษุ หม่อมเจ้าอนุชาติศุขสวัสดิในกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช หม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรีในพระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค ซึ่งจะผนวชเป็นสามเณร ได้ทรงเครื่องและแต่งพระองค์ที่คดหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วขึ้นมาคอยเวลาเสด็จออกอยู่ ณ ท้องพระโรงกลาง เวลายามเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าโดยลำดับ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระองค์เจ้าหม่อมเจ้าที่จะทรงผนวชโดยทักขิณาวัฏถ้วนเบญจวาร แล้วพระครูพราหมณ์ถวายจุณเจิมพระหัตถ์ และถวายน้ำมะพร้าวขวัญตามจารีตพราหมณวิธี แล้วพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการดำรัสให้พระองค์เจ้าไชยยันตมงคลและหม่อมเจ้าอนุชาติศุขสวัสดิ หม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรี เข้าไปเฝ้า

ทูลละอองธุลีพระบาทที่หน้าพระที่นั่งเป็นลำดับกัน ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏและทรงเจิมทีละองค์ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วันนี้พระเจ้าอยู่หัวฉลองพระองค์เครื่องยศดำ ทรงสร้อยจักรีบรมราชวงศ์ เจ้านายฉลององค์ขาวบ้าง ดำบ้าง ทรงเครื่องราชอิสริยศยบ้าง ไม่ได้ทรงบ้าง

วัน ๔ ฯ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเที่ยงแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปประทับที่พลับพลาเปลื้องเครื่องหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจ้าพนักงานเชิญเสด็จพระองค์เจ้าไชยยันตมงคล หม่อมเจ้าอนุชาติสุขสวัสดิ หม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรี ทรงเฉลียงไปขึ้นเกยหน้าพลับพลาหลังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติถวายเงินสลึงของหลวงพระราชทานให้ทรงโปรย พระองค์เจ้าไชยยันตมงคล ๑๐ ชั่ง หม่อมเจ้า ๒ องค์ ๆ ละ ๕ ชั่ง ครั้นโปรยทานแล้ว พระองค์เจ้าหม่อมเจ้าที่จะทรงผนวชเสด็จเข้าในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จไปในพระอุโบสถจุดเทียนบูชาพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต แล้วพระองค์เจ้าไชยยันตมงคลเสด็จเข้าไปขอบรรพชาแก่กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ซึ่งจะเป็นพระอุปัชฌายะและคณะสงฆ์ ๓๐ องค์ แล้วกลับออกมาทรงผ้า สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลพระองค์เจ้าไชยยันตมงคลแล้วหม่อมเจ้าอนุชาติสุขสวัสดิเข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาครองผ้า กรมหมื่นวชิรญาณประทานศีล แล้วหม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรีเข้าไปขอบรรพชาแล้วออกมาครองผ้า แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ให้ศีล แล้วพระองค์เจ้าไชยยันตมงคลเข้าไปขอ

นิสัยแล้วตั้งญัตติจตุตถกรรมวาจาอุปสมบทกรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นกรรมวาจา ครั้นเสร็จอุปสมบทกรรมแล้ว กรมพระปวเรศทรงบอกอนุสาวนาแล้ว พระองค์เจ้าพระไชยยันตมงคลถวายไตรแด่พระสงฆ์ทั้ง ๓๐ องค์

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็ดออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานเสด็จไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการในที่ต่าง ๆ แล้วทรงประเคนไตรแพรบริขารภัณฑ์เครื่องตำหนักต่าง ๆ เป็นอันมาก แก่พระองค์เจ้าพระไชยยันตมงคล แล้วทรงประเคนไตรแพรบริขารภัณฑ์พอสมควรแก่หม่อมเจ้าเณรอนุชาติสุขสวัสดิ หม่อมเจ้าเณรปฏิพัทธเกษมศรี แล้วทรงพระกรุณาโปรดให้เข้าไปรับผ้าข้างในแล้วกลับออกมารับผ้าพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายหน้า พระสงฆ์ถวายยถาอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์เสด็จไปส่งพระองค์เจ้าพระไชยยันตมงคล ณ วัดบวรนิเวศวิหาร พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลายาม พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดให้พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชหม่อมเจ้าอมรอำนวย ในกรมหมื่นอุดมรัตนราษี ซึ่งจะทรงผนวชเป็นภิกษุ หม่อมเจ้าอัมพร หม่อมเจ้าปราณี ในกรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ จะผนวชสามเณร ครั้นเวียนเทียนสมโภชแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์ทุกองค์ แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเที่ยงแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญหม่อมเจ้าที่จะทรงผนวชไปขึ้นเกยทิ้งทานที่หน้ามิวเซียมแล้วเข้าไปผนวชในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สมเด็จพระวันรัตเป็นพระอุปัชฌายะ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับตรอนิงรูมพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมเจ้าพระอมรอำนวย ๑ หม่อมเจ้าเณรอัมพร ๑ หม่อมเจ้าเณรปราณี ๑ ขึ้นมารับบริขาร มีพระราชาคณะ ๕ รูป แล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงประเคนบริขารแด่หม่อมเจ้าพระ หม่อมเจ้าเณร แล้วพระสงฆ์ถวายยถาอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวทรงหนังสือราชการต่าง ๆ อยู่จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

อนึ่ง วันนี้เป็นวันดิถีนับตามทางจันทรคติคล้ายกับวันประสูติกรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ โปรดให้เชิญพระอัฐิไปประดิษฐานพระที่นั่งพุทธมณเฑียร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเหมือนอย่างเช่นมีมา แต่ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน

วัน ๖ ฯ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เจ้าพนักงานส่งนาคเข้าไปถวายทรงสับนาคพระราชทานเพลิงศพ พระยาอมรสาตร์ประสิทธิศิลป วัดคฤหบดี ๑

เวลาค่ำวันนี้มีการสวดมนต์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในการฉลองเทียนพรรษา พระราชาคณะ ๒๐ รูปสวดพระพุทธมนต์

วัน ๗ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖ (๑๔๘ เหนือ ๗ ค่ำ)

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงบาตรแล้ว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร ทรงจุดเทียนนมัสการ พระเทพมุนีถวายศีลแล้ว พระเจ้าอยู่หัวเสด็จทรงประเคนไตรแพรแด่พระอมรเมธาจารย์ซึ่งไปอยู่วัดราชสิทธาราม ๑ พระรัตนมุนีซึ่งไปอยู่วัดไชยพฤกษ์มาลา ๑ ทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรแด่พระครูสาธุกิจการีซึ่งไปอยู่วัดโชตนาราม ๑ แล้วทรงประเคนผ้าไตรแด่พระปลัด ๑ จีวรสบงกราบพระแด่พระอันดับ ๑๑ ซึ่งไปอยู่วัดไชยพฤกษ์พร้อมกับพระรัตนมุนี ทรงประเคนผ้าไตรแด่พระสมุห์ ๑ จีวรสบงกราบพระแด่พระอันดับ ๕ ซึ่งไปอยู่วัดราชสิทธารามพร้อมกับพระอมรเมธาจารย์ ทรงประเคนจีวรสบงกราบพระแด่พระอันดับ ๓ รูปซึ่งไปอยู่วัดโชตนาราม แล้วทรงประเคนสำรับพระสงฆ์ ทรงประเคนแล้วเสด็จขึ้นด้วยไม่ทรงพระสบาย โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์ใหญ่เสด็จอยู่คอยทรงประเคนบริขารเครื่องกุฎิ ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนบริขารเครื่องกุฎิแด่พระอมรเมธาจารย์ ๑ พระรัตนมุนี ๑ พระครูสาธุกิจการี ๑ ทรงประเคนบริขารพอควรแด่พระปลัดพระรัตนมุนี พระสมุห์พระอมรเมธาจารย์ แล้วพระสงฆ์อันดับที่ไปอยู่วัดราชสิทธาราม วัดไชยพฤกษ์มาลา วัดโชตนาราม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลาไป เป็นเสร็จการฉลองเทียนพรรษาและถวายของขึ้นกุฎิ

เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๑ ฯ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖ (๑๕๘ เหนือ ๘ ค่ำ)

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงบาตรข้างใน

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ เสด็จทรงพระราชยานมาประทับประตูหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จพระราชดำเนินไปประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล แล้วกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อยรวม ๒๙ พระปาฏิโมกข์ ๑ รวม ๓๐ รูป รับพระราชทานฉัน พระเจ้าอยู่หัวถวายพุ่มที่พระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและพระอื่น ๆ ในพระอุโบสถ ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วจึงเสด็จทรงประเคนพุ่มและเทียนร้อยแด่กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระ พระราชาคณะที่รับพระราชทานฉัน พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา เจ้าพนักงานนำพระองค์เจ้าพระ หม่อมเจ้าพระ หม่อมเจ้าเณร และพระราชาคณะที่ไม่ได้รับพระราชทานฉัน และพระครูเจ้าวัดหัวเมืองใกล้ ๆ มีนครเขื่อนขันธ์ นนทรามัญ ปทุมธานี นครชัยศรี พระปฐมเจดีย์เป็นต้นขึ้นมา เสด็จทรงประเคนพุ่มและเทียนร้อยเหมือนกัน แต่พระครูเจ้าวัด ฐานานุกรมในกรุงนี้รับรอบพระระเบียง ทรงพระกรุณาโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จไปถวาย และพระราชทานเทียนชนวนให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปจุดเทียนพรรษาทุกพระอารามหลวง แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๒ ฯ ๑ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทรงบาตรแล้ว เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีลแล้ว พระสงฆ์ราชาคณะ พระครูฐานานุกรม ๒๘ รูป ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เจ้าพนักงานเชิญพระอัฐิ พระอัฐิออกมาแต่ในพระบรมมหาราชวัง เชิญขึ้นประดิษฐานบนพระที่นั่งเศวตฉัตรและโต๊ะจีนตามเคย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว พระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าฉลาก ผ้าสบงสดับปกรณ์แล้ว ทรงประเคนพุ่มและเครื่องสักการะต่าง ๆ แต่พระสงฆ์ที่สดับปกรณ์ ๒๔ รูป แต่อีก ๔ รูปนั้นขึ้นไปสดับปกรณ์ในพระราชวังบวร แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สดับปกรณ์อีก ๕๐๐ รูป แล้วเสด็จขึ้น

อนึ่ง วันนี้เป็นวันถึงวัสสานฤดูเป็นปฐมวาระ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมขุนเจริญผลพูลสวัสดิ์ ไปเปลื้องเครื่องอลังกาภรณ์พระพุทธปฏิมากรแก้วมรกต ซึ่งทรงในคิมหันตฤดูนั้น แล้วสรงน้ำหอมตามธรรมเนียม แล้วประดับสุวรรณาภรณ์อย่างวัสสานฤดู แล้วพระครูพราหมณ์จะได้เวียนเทียนสมโภชตามโบราณวิสัยซึ่งเคยมีมาทุกปี

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับออฟฟิศ พระยาศรีสุนทรเฝ้า รับสั่งเรื่องพระนามพระเจ้าลูกเธอจนเวลาเกือบย่ำค่ำ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จออกประทับออฟฟิศหลวง รับสั่งกับพระองค์สวัสดิ์จนเวลาเกือบยาม เสด็จขึ้น

วัน ๓ ฯ ๒ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาประสิทธิสงคราม เมืองกาญจนบุรี ๔ ฉบับ ๆ หนึ่งว่า มีตราออกไปให้ชำระสืบจับผู้ร้าย ๔ คนลักช้างที่บ้านมิยองลอง เมืองทวาย ยิงเจ้าของตายหนีข้ามแดนมาชื่อ งาพยินทาบอ งาตุยินบอ งาดาริบอ งาลิดยุบอ นั้นได้ขึ้นไปเมืองทองผาภูม สืบจับได้ตัว งาพยินทาบอ กะเหรี่ยงเรียกขโมยบั่นภอ งาตุยินบอ คือทองมิเบิ่ง งาการิบอ คือ พังเอซา งาลิดยุบอ คือ แปลซวยภอ มาถามให้การรับสารภาพโดยชื่นตา จึงได้ส่งตัวผู้ร้าย ๔ คนเข้ามา ฉบับ ๑ มองแมนายโปลิศบ้านอำยามองชวยปู นายโปลิศเมืองทวายถือหนังสือเจ้าเมืองทวายมาว่า มีผู้ร้ายลักช้างของมติแกระข้ามแดนมา ผู้ร้าย ๔ คนชื่อ เจละรอโปยกา ปุยสะเกม ปุยฉะเนียง รายหนึ่ง ลักช้างมองมะยุภา ผู้ร้ายชื่อมะโกซวย มะอะเนียภอ มะเอยิเสีย ๓ คนเป็นคนเมืองสังขละบุรี ไทรโยคทองผาภูม พระยาประสิทธิสงครามจับได้ตัว มะโกซวย มะอะเนียภอ มาถามให้การว่า ได้พร้อมกับติเลียคุมเงินไปว่าจะไปซื้อเสื้อผ้าเมืองทวาย ไปถึงคลองคะแมนพบมะจุจุ มะจอที มะเทยิกอเบื้อ ชาวเมืองทวายคุมช้างมา ได้ถามได้ความว่า ช้างเอามาแต่โปยยุภอ บ้านโคงเปาะ เมืองทวาย จะเอาไปขาย จึงได้ซื้อช้างพลายสูง ๕ ศอก เป็นเงิน ๗๕๐ รูเปีย จึงพาช้างมาขายได้แล้วแบ่งกัน มะโกซวย มะอะเนียภอ ได้คนละ ๑๕๐ รูเปีย มาติเลีย ๖๐๐ รูเปีย จึงได้เอาตัวมะโกซวย มะอะเนียภอไว้ แต่มะติเลียนั้น พระศรีสวัสดิยังไปตามอยู่ แต่ข้อที่ให้การถึงผู้ขายเป็นคน

เมืองทวายนั้น ควรประการใดแล้วแต่จะโปรด ฉบับ ๑ ว่ามีท้องตราให้สืบจับผู้ร้าย ๔ คนลักช้างบ้านกะมนแขวงเมืองทวาย ผู้ร้ายชื่อ บักแตกี ปุยฉะเนียง ปุยสะเกม เอระภอ หนีข้ามเขตแดนมานั้น สืบได้ตัวอ้ายปุย-ฉะเนียง ปุยสะเกม เอระภอ มาถามรับเป็นสัตย์โดยชื่นตา ซัดเพื่อนและซัดที่ขาย ยังให้ขึ้นไปเอาช้างกลางอยู่ ฉบับ ๑ ว่ามีกะเหรี่ยงมาร้องทุกข์หลายรายว่า นายร้อยชาญไปจับเอาตัวมาจำไว้เรียกค่าเกาะ ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ว่าเป็นผู้ร้ายแต่ก็ไม่มีโจทก์ ได้ความเดือดร้อน จึงให้หาตัวนายร้อยชาญมาถามได้ความจริงหลายราย ได้บังคับให้คืนเงินให้แล้ว เอาตัวร้อยชาญมาขังให้เข็ดหลาบ พระนรินทรนำจมื่นไชยาภรณ์กราบถวายบังคมลาไปผูกปี้เมืองเพชรบุรี หลวงทรงสุรเดชไปผูกปี้เมืองราชบุรี กาญจนบุรี

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร เจ้าศิริวัฒนบุตรเจ้านครจำปาศักดิ์ เป็นเจ้าราชสัมพันธ์ เมืองนครจำปาศักดิ์ ๑ เจ้าเกษเป็นเจ้าศรีสุรราช ผู้ช่วยราชการเมืองนครจำปาศักดิ์ ๑ หลวงนราผู้ช่วยราชการเมืองเซลำเภา เป็นพระยาภักดีศรีสิทธิ์ ผู้ว่าราชการเมืองธาราบริวัต ซึ่งเดิมเรียกว่าบ้านเวินฆ้อง แขวงเมืองนครจำปาศักดิ์ โปรดให้ยกเป็นเมืองขึ้นเมืองนครจำปา-ศักดิ์ ๑ นายหรุ่นมหาดเล็กบุตรพระยาณรงค์เรืองฤทธิ์ เป็นพระบริรักษ์-นรากร ผู้ช่วยราชการเมืองพระตะบอง ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๕ ฯ ๓ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระพิชัยชลธีเมืองบางจันตคีรีเขตต์ ว่ามีผู้ร้ายลอบยิงนักเกียเขมรบ้านคลองญวนตาย สืบสวนยังไม่ได้ความ ได้ทูลพระองค์สาย ๆ เห็นว่าเพราะลูกค้ารับซื้อดินปืนแต่เรือลูกค้าต่าง ๆ เมืองไว้ขายชุกชุมนัก ให้ประกาศห้ามเสีย ได้ตรวจเก็บดินปืนดินดำและออกประกาศห้ามไว้แล้ว ความผู้ร้ายรายยิงกันนั้นก็ยังสืบอยู่ ฉบับ ๑ ใบบอกพระยานนทบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าวเมื่อพระอาทิตย์สถิตราศีเมษฝนตก ๒ ครั้งรองน้ำได้ ๗ นิ้ว ๒ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๑ นิ้ว ๒ ทสางค์ ราศีพฤษภฝนตก ๔ ครั้งรองได้ ๑๑ นิ้ว ๑ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ๕ นิ้ว ๑ ทสางค์ ราศีเมถุนฝนตก ๘ ครั้งรองได้ ๑๖ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ๒ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้ำท่าในเดือน ๖ ปีระกา น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๓๖ นิ้ว เดือน ๗ ปีระกา สัปตศก น้อยกว่าปีวอก ๓๘ นิ้ว เดือน ๘ ปีระกา น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๓๙ นิ้ว ราษฎรทำนาได้ส่วน ๑ ยัง ๑๐ ส่วน ข้าวไม่สู้งาม ข้าวเปลือกเกวียนละ ๗|— - ๗|๑ บ้าง ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาสมุทรสาครานุรักษ์เมืองสมุทรสาคร ว่าคล้ายในสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ได้สร้างพระอารามที่บ้านสนามชัยอาราม ๑ ขอพระราชทานที่กว้าง ๑๕ วา ยาว ๒๐ วา ผูกพัทธสีมาตามธรรมเนียม

แล้วพระยาพิพัฒน์นำเจ้าหมื่นเสมอใจราชกราบถวายบังคมลาไปผูกปี้ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๕ ฯ ๔ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วทรงสับนาคเพลิงศพ พระกุศลธรรมธาดา วัดไชยพฤกษ์มาลา ๑ ศพหลวงแม่จ่าแสง วัดสระเกศ ๑ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิเศษฦๅไชยเมืองฉะเชิงเทรา รายงานน้ำฝนต้นข้าว ราศีพระอาทิตย์สถิตราศีพฤษภ ฝนตก ๓ ครั้ง รองน้ำได้ ๘ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๒ นิ้ว ๖ ทสางค์ ราศีเมถุนฝนตก ๔ ครั้ง รองน้ำได้ ๓ นิ้ว ๕ ทสางค์ น้อยกว่าปีก่อน ๕ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้ำท่าราศีเมถุนน้อยไปกว่าปีกลาย ๑๔ นิ้ว ข้าวในนาแห้งเหี่ยวไปหมด ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๗|— ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาพิชัยณรงค์สงครามเมืองสระบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตราศีเมถุน ฝนตก ๑๐ ครั้ง รองน้ำได้ ๑๐ นิ้ว ๖ ทสางค์ มากกว่าปีวอก ฉอศก ๒ นิ้ว ๖ ทสางค์ น้ำอาบโคหลากมา น้ำท่าขึ้นศอก ๕ นิ้ว มากกว่าปีก่อน ๒๒ นิ้ว ราษฎรทำนาลงกล้าได้คนละ ๒–๓ ไร่ ราคาข้าวเกวียนละ ๕|— บ้าง ๖|— บ้าง กับใบบอกพระอินทรประสิทธิ์ศร เมืองอินทบุรี ๒ ฉบับ ๆ ๑ รายงานน้ำฝนต้นข้าว อีกฉบับ ๑ ว่าได้แต่งกรมการขุนหมื่นออกล้มไม้ถางทางขุดหลุมยกเสาพาดสายโทรเลข ในแขวงเมืองอินทรบุรีเสร็จแล้ว จำนวนคนทำการ ๑๑๙ คน กับว่าได้ซื้อเสาโทรเลข ๓๐๔ ต้นราคาเงิน

๑๑
๘|

พระนรินทรอ่านบอกพระยาอัศฎงค์ว่าได้รับท้องตราพระคชสีห์ บังคับไปให้มอบราชการบ้านเมือง ตระบุรีให้พระรัตนเศรษฐี พระบริรักษ์โลห-วิสัยผู้จะเป็นเจ้าเมืองนั้น ตัวติดราชการกงสุลที่สิงคโปร์ จึงได้มอบการให้หลวงอาญา หลวงรองเมือง หลวงเพ่งเป็นผู้ส่งราชการ ได้มีหนังสือไปถึงพระยารัตนเศรษฐี พระบริรักษ์โลหวิสัยแล้ว

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสาครสงครามเมืองบางละมุงว่า ได้เร่งเงินนายกองส่วยน้ำมันยางได้ จำนวนปีมะเมีย โทศก เงิน ๗| ปีมะแม ตรีศก ๑๔| ปีวอก จัตวาศก ๑๖|๒/๒ ระกา เบญจศก ๑๘|๑/๒ จอ ฉอศก ๑๖|๒/๒ ชวด อัฐศก ๑๖|๒/๒ ฉลู นพศก ๑๔|๓/๒ ขาล สัมฤทธิศก ๑๔|๓/๒ เถาะ เอกศก ๙|๒/๒ มะโรง โทศก ๙|๒/๒ รวม ๑๑ จำนวน เงิน ๖ ๑๘|๑ ให้หลวงวิชิตนายกองคุมเข้ามาส่ง

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ๆ ๕ ๘ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระสถลบุรินทร์เมืองเถินว่า ได้แต่งให้พระบุรีพระอินทราชา ท้าวหนานคุมไพร่ ๒๕๐ นำหม่อมเทวาธิราชทำการปักกรุยทางโทรเลข แล้วพระสถลบุรินทรได้ให้พาดสายลวดอินสุเลตเตอร์เสร็จ

แล้วแต่ ณ วัน ๗ ฯ ๖ ค่ำ ปีวอก ฉอศกแล้ว ฉบับ ๑ ใบบอกพระพิทักษ์-
๑๐
เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่า ว่าได้ส่งตัวอ้ายตาด ผู้ร้ายฆ่านายยากับ
น้อยคำขันสูตรแผลลงมาแล้ว ฉบับ ๑ ใบบอกหลวงวิจารณ์พยุหพลปลัด
เมืองพยุหคีรีถวายพระราชกุศลพระราชทานเพลิงศพพระพยุหภิบาลเจ้าเมือง
และส่งเครื่องยศพระพยุหภิบาลด้วย แล้วนำหลวงวิจารณ์พยุหพลปลัดเฝ้า
ถวายขี้ผึ้งหาบหนึ่ง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦาไชย
เมืองราชบุรี ส่งตัวอ้ายจีน อ้ายแจ้น ผู้ร้ายแทงนายจ้อยขาดใจตายเข้ามา
กรุงเทพ ฯ ความผู้ร้ายทั้งมหาดไทยและกลาโหม โปรดให้ลูกขุนปรึกษา

พระยาศรีสิงหเทพนำพระบริรักษ์นราทร เมืองพระตะบอง กราบ
ถวายบังคมลาไปรับราชการบ้านเมือง แล้วกราบทูลพระกรุณาว่า สมเด็จ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ ขอรับพระราชทานหลวงวิจารณ์พยุหพลเป็นพระพยุห
ภิบาลผู้ว่าราชการเมืองพยุหคีรี ทรงพระกรุณาโปรดให้สั่งสัญญาบัตร

โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร พระพิพากษาเป็นพระยา
จ่าแสนบดีศรีบริบาล มหาดไทยฝ่ายพลำพัง ๑ พระสิทธิสารเป็นพระยา
อมรสาตรประสิทธิ์ศิลปจางวางหมอศาลา ๑ ขุนจินดาภิรมย์เป็นพระพิพาก-
ษานานาประเทศกิจ ตระลาการใหญ่ในศาลต่างประเทศ ๑ หลวงสุจริต
วินิจฉัยเป็นพระสุจริตวินิจฉัย ในศาลต่างประเทศ ๑ แล้วเสด็จขึ้น
ออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาวันนี้ ๑๑ ทุ่มกับ ๔๙ นาที พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิง
ประสูติเป็นพระขนิษฐาที่ ๒ ของพระเจ้าลูกเธอ พระองค์ยุคลฑิฆัมพร

วัน ๗ ฯ ๖ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่ายโมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำใต้พระมหาเศวตในท้องพระโรงกลาง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมมโหระทึกแตรฝรั่งตามขัตติยราชประเพณี

ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว เจ้าพนักงานกรมวัง กรมมหาดไทยนำเจ้ายุติธรรมธรนครจำปาศักดิ์ เจ้าอุปราช เจ้าราชสัมพันธวงศ์ เจ้าศรีสุรราช ท้าวพระยาที่คุมช้างสำคัญและต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการลงมานั้น เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาศรีสิงหเทพทูลเบิกนำเจ้าเมืองนครจำปาศักดิ์ กราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชปฏิสันถาร ๓ นัดแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานพระราชทานเงินเบี้ยเลี้ยงและผ้าเสื้อแก่เจ้ายุติธรรมธร และแจกเสื้อผ้าเจ้านาย ท้าวพระยา แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาค่ำไม่มีราชการอะไร

วันนี้กรมหมื่นพิชิตปรีชากรซึ่งเสด็จไปจัดราชการเมืองนครเชียงใหม่นั้น เสด็จกลับถึงกรุงเทพ ฯ ในวันนี้

วัน ๑ ฯ ๗ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาไตรเพ็ชรรัตนราชสงคราม เมืองนครสวรรค์ ๔ ฉบับ ๆ หนึ่งรายงานน้ำฝน ต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตราศีเมษฝนตกรองน้ำได้มากกว่าปีวอก ฉอศก แต่น้ำท่าน้อยกว่าปีก่อน ราศีพฤษภก็เหมือนกัน ราษฎรหว่านข้าวบ้างแล้ว ราคาข้าวเกวียนละ ๖ ๒ ฉบับ ๑ ว่าแต่งให้พระยอดเมืองขวางปลัด พระพลสงครามคุมไพร่นำหม่อมเทวาธิราชตรวจสายโทรเลข แต่พรมแดนเมืองพยุหคีรีจนถึงพรมแดนเมืองบรรพตพิสัย ได้ยกเสาพาดสายแล้ว แต่ทางสายโทรเลขเมืองบรรพตนั้นยังไม่แล้ว ได้ตักเตือนพระบรรพตก็เพิกเฉยเสีย กลัวจะเสียราชการจึงให้พระพลหลวงภูมคุมเลกไปช่วยทำการให้แล้วโดยเร็ว ฉบับ ๑ ว่าจีนจัน จีนทิม นายอากรค่าน้ำ ปีวอก ฉอศก มาร้องต่อพระพลว่าราษฎรบ้านหนองกระโดนมีเครื่องมือทำปาณาติบาตไม่เสียค่าน้ำ ได้หาตัวมาชำระราษฎรว่าหาได้ขัดไม่ ได้เสียค่าเครื่องมือให้แล้ว แต่นายอากรค่าน้ำเรียกค่าหนองอีกคนละ ๒ เห็นว่าผิดท้องตราจึงปล่อยราษฎรไป ฉบับ ๑ ส่งตัวนายมอนผู้ร้ายตีมิสเตอร์เยเอมซาเยียโปรตุเกสลงมา

พระนรินทรอ่านบอกพระยาอมรินทรฦๅชัย พระสัจจาภิรมย์ เมืองราชบุรี ส่งอ้ายบางผู้ร้ายฆ่านายเขียวตายด้วยสาเหตุวิวาท

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสุนทรบุรีเมืองนครชัยศรี ส่งเงินค่านาจำนวนปีมะแม เบญจศก ครั้งนี้เงิน ๑๐๐ ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่งกับว่าส่งมาก่อนแล้วเป็นเงิน ๑๙๖ รวมเก่าใหม่เงิน ๒๙๖ ยังไม่เสร็จ

สิ้น ฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้ขุนทิพเสนาออกไปเดินประเมินนาในจำนวนปีวอก ฉอศกนั้น ได้แต่งกรมการกำกับเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาได้ครั้งนี้ เงิน ๑๐๐ ให้กรมการเสนาคุมเข้ามาส่ง ยังไม่เสร็จสิ้น

วันนี้ กรมหมื่นพิชิตปรีชากรซึ่งเสด็จกลับจากเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำปาง เมืองนครลำพูน เมืองแพร่ เมืองน่าน เมืองตากนั้น เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสถามถึงราชการบ้านเมืองทั้งปวงที่จัดไป

พระยาศรีสิงหเทพนำหลวง ขุน ข้าราชการในพระบรมมหาราชวังในพระราชวังบวร ซึ่งตามเสด็จกรมหมื่นพิชิตปรีชากรขึ้นไปราชการกลับลงมานั้น เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จขึ้น เสด็จประทับออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นพิชิตปรีชากรจนเวลาย่ำค่ำ เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ ๘ ๙ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่เสด็จออกขุนนาง และโปรดเกล้า ฯ ให้หมายทูลพระบรมวงศานุวงศ์ และบอกข้าราชการ ให้งดการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ด้วยไม่ทรงพระสบาย จะไม่เสด็จพระราชดำเนินออกว่าราชการ ๗ วันนับแต่พรุ่งนี้ไป

วัน ๓ ฯ ๙ ๙ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติ ๖ ฯ ๕ ๙ ๘ ค่ำ ปีระกา สัปตศก แล้วเสด็จพระราชดำเนินพาสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ เสด็จไปทอดพระเนตรตำหนักใหม่

ซึ่งสร้างพระราชทานพระองค์เจ้าจันทราสรัทวาร พระองค์เยาวมาลย์นฤมล พระองค์เจ้ายุคลฑิฆัมพร และหม่อมเจ้าอุบล หม่อมเจ้าเสาวภาค หม่อมเจ้าสาย เสด็จมาอยู่ เวลาทุ่มเศษจึงได้เสด็จกลับ

อนึ่งเมื่อคืนนี้ ๗ ทุ่ม กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ทรงสุบินนิมิตวิปลาส ทรงลุกดำเนินไปตกพระแกลลงไป ประชวรบาดแผลมาก และเมื่อตกลงไปนั้นทรงสลบไป แก้กันจนเวลาเช้าโมงหนึ่ง จึงตรัสได้ แต่ยังกระดิกพระองค์ไม่ได้ เดิมกำหนดว่าจะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม แต่ท่านทูลขออย่าให้เสด็จพระราชดำเนิน จึงได้งดการที่จะเสด็จเสีย

อนึ่ง วันนี้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานตราตั้ง ฯ มิสเตอร์กิล-ลวมฮาตลอป เป็นกงสุลสยามที่เมืองรอดเตอแดม ในเมืองฮอลันดา โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานกรมท่าส่งไปพระราชทาน

วัน ๔ ฯ ๑๐ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ฯ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๕๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนางเหมือนกัน

อนึ่ง วันนี้เป็นดิถีคล้ายกับวันเสด็จสวรรคตในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระบรมอัฐิในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระอัฐิในกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ ไปเชิญขึ้นประดิษฐานในบุษบกทองคำในพระที่นั่งพุทธนิเวศ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามเช่นเคยมาทุกปี แต่มิได้เสด็จพระราชดำเนินไปบำเพ็ญพระราชกุศล

วัน ๖ ฯ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๗ ฯ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๖

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

ทรงพระเครื่องใหญ่ที่พระเฉลียง พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร หม่อมเจ้าเสพบัณฑิตย์ในกรมขุนวรจักร เข้าไปถวายเรื่องราวขอพระราชทานเงินใช้หนี้ ทรงพระราชดำริว่าละลาบละล้วง เข้าไปในที่ใช่กาล ให้จำตรวนไว้กว่าจะมีผู้รับรอง

วัน ๑ ฯ ๑๔ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๒ ฯ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๓ ฯ ๑ ๙ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานี ปลัดกรมการกรุงเก่า ว่าด้วยมีตราโปรดเกล้า ฯ ให้ปักเขตขยายที่วิสุงคามสีมาวัดเสนาสนาราม ออกไปอีก โดยกว้าง ๑๒ วา ยาว ๓ เส้นกับวาหนึ่งนั้น ได้พร้อมกับพระธรรมราชานุวัตรปักเขตที่วิสุงคามสีมาตามท้องตราแล้ว ขอถวาย

พระราชกุศล ฉบับ ๑ กับใบบอกพระพรหมประสาทศิลปเมืองพรหมบุรี ว่านายจันมาแจ้งความว่าพระภิกษุสงฆ์ไปบิณฑบาต เห็นเรือสัมปนีจอดอยู่ท่ากระบือ ได้ยินเด็กร้องจึงเข้าไปดูพร้อมด้วยนายจัน เห็นผู้หญิงนอนตายอยู่ พระพรหมประสาทศิลปได้ให้กรมการไปถอยเรือมาตรวจดู เห็นเด็กชายอายุประมาณ ๗—๘ เดือนตกอยู่ในท้องเรือ มีหญิงนอนตายมีรอยอ้ายผู้ร้ายฟั่น ได้ชันสูตรบาดแผลและทำบัญชีของที่เหลือไว้ ภายหลังอำแดงเหมือนมารดาอำแดงจีบมาแจ้งความว่า นายอาจผัวอำแดงจีบกับบุตรชายอายุ ๑๑ ปีคนหนึ่ง อายุ ๘ ปีคนหนึ่ง อายุ ๗—๘ เดือนคนหนึ่ง ลงเรือสัมปนีว่าจะไปค้าขายเมืองสระบุรี พระพรหมได้ให้กรมการออกสืบเสาะติดตามอ้ายผู้ร้ายยังไม่ได้ความ กับกรมการตามได้ศพนายอาจผัวกับบุตรมีบาดแผลหลายแห่ง แล้วอำแดงเหมือนได้รับเอาบุตรและทรัพย์สิ่งของไป ถ้าสืบได้ความจะบอกมาครั้งหลัง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสมบัติภิรมย์กรมการเมืองสงขลาบอกนำอุรังกายอเดหวาอินดารา อุรังกายอสกุนนา มกัดยุสุบ เจะอาลี ศรีตะวัน กรมการนายไพร่เมืองตรัง ๒๔ คน ซึ่งพระยาตรังกานูแต่งให้คุมต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกา สัปตศกเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย พร้อมด้วยกรมการเมืองสงขลาฉบับ ๑ กับหนังสือบอกพระยาพิไชยภูเบนทรนเรนทรภักดีเมืองตรังกานู ว่าด้วยแต่งให้ อุรังกายอเดหวาอินดารา อุรังกายอสกุนนา มกัดยุสุบ เจะอาลี ศรีตะวันกรมการ คุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกา สัปตศก เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๑—๓—๗ ศอก ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำเท่ากัน เครื่อง

ราชบรรณาการผ้ายกทองคู่ ๑ พิมเสนหนัก ๔ ชั่งจีน ผ้าดอก ๔ พับ ผ้าขาวยาวห้าสิบศอก ๑๒ พับ ผ้าเจะเปาะ ๔ พับ หวายตะฆ้าแทนสาคู ๒๐๐ กำ หวายหิน ๔๐๐ ขด หวายตะค้าธรรมเนียม ๒๐๐ กำ กระแชงเตยใหญ่ ๑๐๐ ผืน ไม้พลอง ๔๐๐ ท่อน หอยมุก ๔๐๐ ตัว ฉบับ ๑ เป็นหนังสือพระยาตรังกานู เรียน ฯ พณ ฯ สมุหพระกลาโหม ว่าด้วยแต่งต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการ จำนวนปีระกา สัปตศก เข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวายขอให้นำศรีตะวันกรมการเฝ้า กับว่าจัดได้พิมเสนชั่งหนึ่ง ผ้าขาว ๕๐ ศอก ๖ พับ ผ้าเจะเปาะ ๒ พับ หวายตะฆ้า ๑๐๐ กำ ให้ ฯ พณ ฯ สมุหพระกลาโหม

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระยาสมุทรสาครานุรักษ์เมืองสมุทรสาคร ว่าหลวงเรืองศักดิ์สาครเขตต์ปลัด เป็นคนชราโรคภัยเบียดเบียนมาก ขอกราบถวายบังคมลาออกนอกราชการ พระยาสมุทรสาครขอพระราชทานนายถมผู้เป็นที่ขุนวิชิตชลหาร ปลัดกรมอาสาวิเศษ บุตรหลวงเรืองศักดิ์-สาครเขตต์ปลัด ไปรับราชการแทน

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน อนึ่งวันนี้เริ่มการสวดมนต์ที่โรงช้างในริมโรงทหารมหาดเล็ก ในการที่จะแห่พระเศวตรุจิราภาพรรณเข้าโรงใน โปรดให้มีการสวดมนต์พระสงฆ์ราชาคณะและเปรียญรวม ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนิน โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียน

วัน ๔ ฯ ๒ ๙ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกหลวงอนุชิตพิทักษ์ ข้าหลวงผู้รักษาเมืองนครนายก รายงานน้ำฝน ต้นข้าว พระอาทิตย์ยกขึ้นอยู่ราศีเมษเมถุน ฝนตก ๑๒ ครั้งรองน้ำได้ ๑๕ นิ้ว ๓ ทสางค์ มากกว่าปีวอก ฉอศก ๓ นิ้ว น้ำท่า ๓ ศอกคืบ ราษฎรทำนาบ้างแล้ว ราคาข้าวเกวียนละ ๗ ┼ ฉบับ ๑ ว่ากรมการราษฎรหลายคนไว้ความให้หลวงจ่าเมืองฟ้องกล่าวโทษหายาซินแขกในบังคับฮอลันดากับพรรคพวก ว่าตั้งโรงรับซื้อโคกระบือผู้ร้าย ซ่องสุมโจรผู้ร้ายแย่งชิงโคกระบือ เจ้าของตามพบต้องไถ่ ถ้าไม่ไถ่ก็ชำแหละกระบือเสีย ได้มีหมายไปเกาะได้ตัวคนต้องหามาบ้าง แต่มายาซินว่ามีหมายกงสุลมาจึงจะยอมให้พิจารณา ฉบับ ๑ ว่าได้ชำระความเก่าใหม่แล้วไปครั้งก่อน ๖๕ ครั้งนี้ ๙๒ รวมเก่าใหม่ ๑๕๗ เรื่อง

พระนรินทรอ่านบอกพระจรูญราชโภคากรเมืองหลังสวน ว่าเก็บได้เงินภาษีผลประโยชน์เมืองหลังสวน จำนวนปีวอก ฉอศก เงิน ๑๙๕ ┼ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ กับใบบอกพระวิชิตภักดีสุรสงครามปลัดเมืองตะกั่วป่า พระอินทรศักดิ์ พระสุนทรวรนารถ ผู้ช่วยเมืองตะกั่วป่า พระพลพยุหสงครามเมืองกระบี่ พระบริสุทธิโลหภูมินทราธิบดีเมืองตะกั่วทุ่ง พระเสนานุวงศ์ภักดีศรีธรรมราชเมืองคิรีรัฐนิคม รวมชื่อกันบอกมา ๒ ฉบับๆ ๑ ว่าได้รับตราพระคชสีห์ พระราชทานศิลาหน้าเพลิงกับสิ่งของไปพระราชทานในการศพพระยาเสนานุชิตนั้น

แล้ว จึงได้พร้อมด้วยญาติพี่น้องและนายพลพ่ายหุ้มแพร ทำการศพพระเสนานุชิต ได้นิมนต์พระสงฆ์บังสุกุลของหลวงซึ่งโปรดพระราชทานไป คือ ผ้าไตร ๗ ผ้าขาว ๑๐ พับ ไทยธรรม ๓๐๐ และทำบุญให้ทานแล้ว ได้เชิญหีบศิลาหน้าเพลิงพระราชทานเพลิงศพ พระยาเสนานุชิตแล้ว และเงินเฟื้อง ๑๐|๑ ซึ่งพระราชทานนั้นได้ทิ้งทาน ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล กับว่าพระวิชิตภักดีจัดได้ไม้ควักหูทองคำ ๒๐ พวง ให้นายพลพ่ายมหาดเล็กนำมาทูลเกล้า ฯ ถวาย ฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดพระราชทานศิลาหน้าเพลิงและสิ่งของในการศพพระสมบัตยานุรักษ์ ผ้าขาว ๕ พับ ร่ม รองเท้า ๕๐ เงินเฟื้อง ๒๐๐ นั้น ในการศพพระเรืองฤทธิรักษาราษฎร์ หีบศิลาหน้าเพลิงสำรับ ๑ ผ้าขาว ๕ พับ ร่ม รองเท้า ๕๐ เงินเฟื้อง ๒๐๐ นั้นได้ทราบแล้ว ได้พร้อมด้วยญาติพี่น้องทำการศพพระสมบัตยานุรักษ์ และจุดเพลิงศพเสร็จแล้ว ได้พร้อมกันทำศพพระเรืองฤทธิรักษาราษฎร์ แล้วขอพระราชทานถวายพระราชกุศล กับว่า นายจัน นายพันมหาดเล็ก น้องพระเรืองฤทธิจัดได้ทองคำตะเภาหนัก ๖| นายนุ้ยมหาดเล็กน้อง พระสมบัติยานุรักษ์จัดได้ทองคำตะเภาหนัก ๖| ขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวาย

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรี รายงานน้ำฝน ต้นข้าว น้ำฝนปีนี้มากกว่าปีวอก ฉอศก ข้าวในนาบริบูรณ์ดี ข้าวเปลือกเกวียนละ ๕|๒ บ้าง ๖| บ้าง

พระยาสิงหเทพนำพระยามหาเทพ จมื่นทิพเสนา หลวงคเชนทรา-มาตย์ กราบถวายบังคมลาเป็นข้าหลวงไปราชการชำระอั้งยี่ ณ เมืองพระตะบอง เมืองนครเสียมราฐ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาย่ำค่ำ เสด็จขึ้น

เวลาวันนี้มีการสวดมนต์ที่โรงช้างใน ซึ่งพระเศวตรุจิราภาพรรณจะมาอยู่นั้นเหมือนวันก่อน โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จไปจุดเทียนเหมือนกัน

วัน ๕ ๆ ๓ ๙ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักษ์เทพธานี ปลัดกรมการกรุงเก่า รายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์ยกมาราศีกรกฎกึ่งราศี ฝนตก ๙ ครั้งรองได้ ๒๘๖ เซ็นต์มากกว่าน้ำฝนกึ่งองศาราศีกรกฎปีวอก ฉอศก ๑๖๐ เซ็นต์ น้ำท่าน้อย ๔ นิ้ว ๓ กระเบียด ที่ท่าสิบเบี้ยน้ำลงเรือพายม้ายาว ๓ วา ๒ ศอกไปมาได้ นาหว่านแล้ว ๔ ส่วน ยัง ๑ ส่วน ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๖|๓ ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาสุรบดินทรฤๅไชยเมืองชัยนาท รายงานน้ำฝนต้นข้าวราศีเมถุนฝนตก ๖ ครั้งรองน้ำได้ ๕ นิ้ว น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๑ ทสางค์ น้ำท่าคืบ ๔ นิ้ว ๑ กระเบียด มากกว่าปีวอก ฉอศก ๓ นิ้ว ๑ กระเบียด ราษฎรไถหว่านบ้างแล้ว ข้าวเปลือกเกวียนละ ๕|๒ บ้าง ๖| บ้าง ฉบับ ๑ ใบบอกพระยา

ไตรเพ็ชร์รัตนราชสงครามเมืองนครสวรรค์ ว่านายอ่ำ ลุตเตอแนนต์ เชิญตราพระราชสีห์ขึ้นไปว่านายน้อย นายบุญ นายชม นายยิ้ม ๔ คนสักเป็นเลกล้อมพระบรมมหาราชวัง เจ้าหมู่จะเอามารับราชการ พระพลสงครามขัดเสีย ให้พระยานครสวรรค์ถามให้ได้ความนั้น ได้หาตัวพระพลและเลก ๔ คนมาถาม ได้ความว่าเป็นเลกกองด่านมา ๕ – ๖ ปี และเป็นบุตรหมู่เลกกองด่านด้วยได้เก็บเงินค่าราชการเสนอมา ครั้นเมื่อปีมะโรง โทศก ขุนอภัยนายกองส่วยล้อมพระบรมมหาราชวังเกลี้ยกล่อมเลก ๔ คนมาสักไว้ในล้อมวัง พระพลสงครามคนใหม่ได้ร้องต่อแม่กองสัก ๆ ส่งมากรุงเทพ ฯ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ได้ทรงตัดสินว่าเป็นคนกองด่านให้ไปตามเดิม พระพลสงครามหาได้ขัดเลกไม่ ได้ส่งตัวเลกกับถ้อยคำลงมา รับสั่งว่าถ้าเป็นล้อมวังจริงแล้วให้ส่งมาตามที่เป็นแล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาอมรินทรฦๅไชย พระสัจจาภิรมย์ เมืองราชบุรี ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งส่งนายแหโจทก์กับนายปา อำแดงบาง จำเลยซึ่งต้องหาว่าฆ่านายแกตาย เข้ามากรุงเทพ ฯ ฉบับ ๑ ส่งอำแดงพุ่ม อำแดงทิม โจทก์กับอ้ายจีนครื้นผู้ร้ายยิงจีนเปลี่ยนตาย เข้ามากรุงเทพ ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้ลูกขุนปรึกษา

พระยาพิพัฒน์อ่านบอกพระยาสมุทรบุรานุรักษ์ เมืองสมุทรปราการว่า ด้วยมีตราเร่งให้ส่งเงินปีจีนจำนวนปีมะเมีย จัตวาศกนั้น ได้กำกับข้าหลวงพระคลังสินค้าผูกปี้เรียกเงินค่าแรงได้จำนวนจีนคงเมือง ๑๐๖๘ คน จีนจร ๙๖๐ คน รวม ๒๐๒๘ คน เรียกค่าแรงได้เงิน ๑๐|๑๐๑ เสร็จแล้ว แต่

นายรองสนองได้มอบเงินไว้ ๕๓ ได้ส่งมาแล้ว เงินยังค้างนายรองสนอง ๔๘ ๑๕ ๑ ๑๙๒ เร่งรัดตักเตือนหลายครั้งแล้วไม่ไปชำระ ได้ส่งฎีกาเหลือกลับเข้ามา โปรดให้เจ้าพนักงานกรมท่าส่งไปให้เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ชำระเร่งให้จงได้

เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จขึ้นข้างใน วันนี้มีสวดมนต์โรงช้างด้วย

วันนี้เจ้าจอมมารดาพร้อมประสูติพระเจ้าลูกเธอเป็น ๒ พระองค์ พระองค์หนึ่งประสูติเวลาทุ่ม ๑ กับ ๑๑ นาที พระองค์หนึ่งประสูติเวลายาม ๔๙ นาที เป็นบุตรีทั้ง ๒ พระองค์ แต่ก่อนจะประสูตินั้นเจ็บอยู่นานเจ็บแต่วัน ๒ ฯ ๙ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมง แต่พักผ่อนบ้าง ในเวลาวันนี้สมเด็จกรมพระประกอบยาถวายจึงประสูติง่าย

วัน ๖ ฯ ๔ ๙ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประทับโรงช้างในโรงที่ ๑ ริมทหารมหาดเล็ก โปรดให้เดินขบวนแห่พระเศวตรุจิราภาพรรณแต่โรงนอกมาในเวลาฤกษ์เช้า ๓ โมง ๓๙ นาที กระบวนเดินมาเข้าประตูวิเศษไชยศรี กระบวนมีธงมังกรคู่แห่กลองชนะแตรสังข์เครื่องสูงพระกันภิรมย์ และมีพระยาช้างเผือกเดินนำกระบวนด้วย คือ พระวิมลรัตนกิริณีพระเศวตสกลวโรภาส พระเศวตวรลักษณะ ครั้นมาถึงหน้าโรงทหาร

โรงช้างใน กระบวนทั้งปวงและพระยาช้างทั้งปวงก็เดินเลยไป ถึงช้างนำและพระเศวตรุจิราภาพรรณก็เดินเข้าโรงใน ขณะนั้นพระสงฆ์ในโรงช้าง ๑๐ รูป มีพระเทพโมฬีเป็นประธาน สวดชัยมงคลพร้อมกัน ครั้นพระเศวตรุจิราภาพรรณขึ้นยืนแท่นแล้ว ทรงจุดเทียนนมัสการ พระเทพโมฬีถวายศีล แล้วเจ้าพนักงานเปลื้องเครื่องพระคชาธาร แล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับบนเกยริมแท่น ทรงหลั่งน้ำพระเต้าต่าง ๆ พระราชทานพระเศวตรุจิราภาพรรณ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดชัยมงคล เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์พร้อมกัน ขณะนั้นมีการสมโภชไม้ต่ำสูง สิงโต ญวนหกเล่นพร้อม โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จกรมพระทรงรดน้ำด้วย เจ้าพนักงานผูกเครื่องพระคชาธาร พระสงฆ์ถวายพระพรจบเสด็จทรงประเคนแล้วเสด็จกลับเข้าประตูพิมานไชยศรี เสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรี โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนไทยธรรม พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลา เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้วเงินทอง บายศรีตองคู่ ๑ พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียน ๓ รอบ สมโภชมีละคอนท้าวราชกิจโรง ๑ เพลงโรง ๑ สมโภชด้วย

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จลงสมโภชพระเจ้าลูกเธอซึ่งประสูติวัน ๓ ฯ ๔ ค่ำ เป็นบรรจบเดือนหนึ่ง ได้พระราชทานพระนามว่า พระเจ้า
๑๑
ลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงอรประพันธ์รำไพ

แล้วโปรดให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอที่เสด็จไปสมโภชพระเจ้าลูกเธอนั้น เสด็จไปเยี่ยมพระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ที่ประสูติเวลาวานนี้

ค่ำวันนี้ไม่เสด็จออกโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ โปรดให้เวียนเทียนสมโภชเสีย

วัน ๗ ๕ ๙ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานเสด็จไปประทับโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ เสด็จประทับพระที่นั่งพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชโดยทักขิณาวัฏถ้วนตติยวาร ขณะนั้นมีไม้ลอย ญวนหกสมโภชด้วย ครั้นเวียนเทียนแล้วเสด็จไปประทับพลับพลาหน้าโรงละคอน ทอดพระเนตรละคอนท้าวราชกิจเล่นเรื่องอิเหนา แล้วพระราชทานสัญญาบัตรพระเทพสงคราม เลื่อนเป็นพระยาเทพสงคราม ปลัดเมืองจันทบุรี ๑ หลวงวิจารณ์พยุหพล ปลัด เป็นพระพยุหภิบาล ผู้ว่าราชการเมืองพยุหคีรี ๑ แล้วสมเด็จกรมพระ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ กรมหมื่นเทวะวงศ์ กรมหมื่นประจักษ์เฝ้า ทรงปรึกษาเรื่องจะจัดการทหารขึ้นไปปราบฮ่อทุ่งเชียงคำ เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จกลับจากพลับพลาโรงละคอน

วัน ๑ ๖ ๙ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้าข้างใน ทรงหนังสือจนเวลาย่ำค่ำ

วันนี้ไม่ได้เสด็จพระราชดำเนินโรงพระเศวตรุจิราภาพรรณ โปรดให้เจ้าพนักงานเวียนเทียนสมโภช มีการสมโภชต่าง ๆ ตามเคย เป็นเสร็จการสมโภชในวันนี้

วัน ๒ ๗ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา ยังเป็น ฉอศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารมหาดเล็ก ทรงเครื่องอิสริยยศสร้อยจักรีบรมราชวงศ์และจักรีดารา เสด็จพระราชดำเนินออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำ ภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง ชาวประโคมแตรฝรั่งมโหระทึกตามขัตติยราชประเพณี ทหารล้อมพระบรมมหาราชวังซึ่งอยู่หน้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทถวายคำนับประโคมแตรสรรเสริญบารมี ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว เจ้าพนักงานกรมวัง กรมพระกลาโหมนำศรีตะวันกรมการเมืองตรังกานู ๔ คน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยาเทพประชุนทูลเบิกว่า พระยาพิไชยภูเบนทรนเรนทรภักดี พระยาตรังกานู แต่งให้อุรังกายอ เดหวาอินดาหราอุรังกายอสกุนนา มะกัดยุซุบ เจะอาลีศรีตะวันกรมการ ๔ นาย คุมต้นไม้เงินทองเครื่องราชบรรณาการมาทูลเกล้าฯ ถวาย ดำรัสราชปฏิสันถาร ๓ นัด แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เสด็จลงสมโภช ๓ วัน พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ซึ่งประสูติ ณ วัน ๕ ๓ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก

วัน ๓ ๘ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ๑๒๔๗

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก แต่กรมหมื่นภูธเรศถวายคำลูกขุนปรึกษาวางบทโทษ พระยาเจริญราชไมตรีซึ่งเฆี่ยนตีตบนายเล็ก

อายุ ๒๐ ปี อยู่ได้ ๑๒ วัน ทนบาดแผลไม่ได้ ขาดใจตาย ลูกขุนผู้รับปรึกษาวางบทว่า พระยาเจริญราชไมตรีเปนข้าราชการรู้ขนบธรรมเนียมราชการ กลับทำการอึกเหิมหาญหักไม่เกรงกลัวพระราชอาญาอาณาจักร และทุกขโทษภัยในอนาคตปัจจุบัน พร้อมใจกันกับอ้ายบ่าวทาสทำโทษนายเล็กถึงสาหัสโทษพระยาเจริญราชไมตรีเปนมหันตโทษ อ้ายเตี้ย อ้ายทอง อ้ายนาค อ้ายเปลี่ยนผู้เฆี่ยนตีตบนายเล็กเปนมัธยมโทษ เพราะอยู่ในบังคับพระยาเจริญ นายรองพิจารณ์ซึ่งอยู่ในที่วิวาทไม่ห้ามปรามเปนลหุโทษ ต้องบทพระอัยการให้ริบราชบาตร สวิญญาณกทรัพย์ อวิญญาณกทรัพย์ของพระยาเจริญเปนหลวง แล้วเฆี่ยนพระยาเจริญ ๓ ยก ๙๐ ที เอาตัวไปประหารชีวิตเสียให้ตายตกไปตามกัน แต่เห็นว่าพระยาเจริญราชไมตรีเปนผู้มีความชอบความดีในราชการแผ่นดินอยู่ ถ้าโปรดเกล้า ฯ มิให้ตายก็ให้เอาบรรดาศักดิ์พระยาเจริญราชไมตรีเปนเคาน์ซิลลอศักดินา ๕๐๐๐ ไร่ตั้งปรับไหม ๒๘ ค่าเงิน ๔ ┼ ๒๕ เปนสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง สินไหมให้แก่นายผู้บิดานายเล็กผู้ตาย แต่พินัยนั้นพระยาเจริญได้รับเครื่องราชอิสริยยศพระราชบัญญัติโปรดยกพระราชทาน แต่ให้ตั้งเบี้ยปลุกตัวนายเล็กผู้ตาย เงิน ๑๒ ┼ ให้นายผู้บิดานายเล็กไปทำบุญ แล้วเอาตัวพระยาเจริญราชไมตรีเฆี่ยน ๒ ยก ๖๐ ที ส่งตัวไปจำไว้ ณ คุก แต่อ้ายเตี้ย อ้ายทอง อ้ายนาค อ้ายเปลี่ยนผู้เฆี่ยนตีตบนายเล็กโดยเฉพาะพระยาเจริญบังคับนั้น ให้เฆี่ยนคนละ ๕๐ ทีให้มูลนายรับตัวไป นายรองพิจารณ์ซึ่งไม่ร่ำเรียนทัดทานเปนความผิด ให้ปรับไหมลาหนึ่ง เงิน ๘ ┼ ๑ เปนพินัยหลวง

ทรงเห็นว่าซึ่งเป็นลูกขุนปรึกษาวางบทมาถูกต้องสมควรแล้ว แต่ยังทรงพระกรุณาที่ได้มีความชอบความดีอยู่บ้าง ครั้นจะไม่ทำโทษก็จะทำให้ข้าราชการมีใจกำเริบลงอาญาแก่ไพร่เหลือเกินไป ให้กรมพระตำรวจเอาตัวพระยาเจริญมาจำไว้ในวังให้เข็ดหลาบ ให้ยกโทษเฆี่ยน ๖๐ ที่จำคุกเสีย

อนึ่ง วันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์ภักดีเชิญพระราชหัตถเลขาลงไปทรงถามข่าวกรมพระราชวังบวรซึ่งทรงพระประชวร เสด็จไปรักษาพระองค์อยู่ ณ เมืองสมุทรปราการ และให้ฟังพระอาการด้วย เจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์กลับขึ้นมาว่า พระอาการมากอยู่ แต่เสวยโอสถของด๊อกเตอร์วิลเลียม วิลลิศ ค่อยทรงสบายขึ้น

วัน ๔ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระและพระไตรปิฎก แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดา เมืองลพบุรี ส่งอ้ายอ่าง อ้ายตัน ผู้ร้ายฆ่านายวันตายลงมากรุงเทพ ฯ ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาวิเศษฦๅไชยเมืองฉะเชิงเทรา ว่าด้วยหลวง แพ่งเอาตัวจีนฮงซึ่งยิงจีนมีบิดาตายมาส่ง ได้ถามจีนฮงให้การว่าอำแดงเพงมารดาจะไปขายของ น้ำยังไม่ขึ้นจึงให้จีนมีบิดาลงไปเฝ้าเรืออยู่ ครั้นเวลาค่ำจีนฮงเอาปืนไปยิงค้างคาวที่กินผลไม้ เห็นค้างคาวบินมาจับต้นลำภูห่างที่เรือจอดประมาณ ๔ วา จึงยิงปืนไปแล้วได้ยินเสียงจีนมีร้องว่าทำไมยิงเอา จีนมีขึ้นนั่งคอยผู้ร้ายจะลักเรืออยู่ จึงได้พร้อมกับมารดาและน้องพยุงจีนมีมาเรือน ได้หาหมอรักษาพยาบาลจีนมีอยู่ได้ ๒ วันขาดใจตาย จึงส่งตัวจีนฮงเข้ามา

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาอมรินทรฤาไชย รายงานน้ำฝนต้นข้าวพระอาทิตย์สถิตราศีเมษ ฝนตก ๒ ครั้ง รองน้ำได้ ๓ ทสางค์ มากกว่าปีวอก ฉอศกทสางค์ ๑ ราศีพฤษภฝนตก ๒ ครั้ง รองได้ ๗ ทสางค์ น้อยไป ๒ นิ้ว ๗ ทสางค์ ราศีเมถุนฝนตก ๘ ครั้ง รองน้ำได้นิ้ว ๑ กับ ๘ ทสางค์ น้อยไป ๑ นิ้ว ๕ ทสางค์ น้ำท่ายังไม่เข้าทุ่งนา ราษฎรทำนาแล้วประมาณ ๑๒๐๐ ไร่ ราคาข้าวเกวียนละ ๘ ชั่ง ฉบับ ๑

พระยาพิพัฒโกษา อ่านบอกพระยาสมุทรบุรานุรักษ์รายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตย์ราศีเมษ ฝนตก ๓ ครั้ง รองได้น้ำ ๑ นิ้ว ๕ ทสางค์ มากกว่าปีวอก ฉอศก ๖ ทสางค์ ราศีพฤษภฝนตก ๖ ครั้ง รองได้น้ำ ๑ นิ้ว ๓ ทสางค์ เท่าปีวอก ฉอศก ราศีเมถุนฝนตก ๓ ครั้ง รองได้ ๕ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ๑ ทสางค์ ราษฎรทำนาบ้างแล้ว ข้าวงามดี ราคาเกวียนละ ๑๐ ชั่ง บ้าง ๙ ชั่ง บ้าง

พระยาเทพประชุนนำพระยาอาหารบริรักษ์ หลวงภูเบนทรสิงหนาท กราบถวายบังคมลาไปเป็นข้าหลวงไปชำระความนายเนตรกล่าวโทษเจ้าเมืองกรมการเสนาเมืองนครศรีธรรมราช เมืองไชยา เมืองชุมพร เมืองหลังสวน เมืองกำเนิดนพคุณ เมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองปราณบุรี แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ตรัสกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ เวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๑๐ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีบอกราชการ

แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ พระวิสูตรสาครดิฐเฝ้า แล้วกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

อนึ่งวันนี้มีสวดมนต์ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ ด้วยพรุ่งนี้จะหล่อพระประจำพระชนมพรรษา หม่อมเจ้าพระอรุณกับฐานานุกรม วัดราชบพิธ ๕ รูป สวดพระพุทธมนต์ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดเทียน โรงหล่อนั้นตั้งข้างพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามเช่นเคยมาทุกปี

วัน ๖ ฯ ๑๐ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางประตูพรหมโสภาเสด็จประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการหม่อมเจ้าพระอรุณถวายศีล ครั้นทรงศีลแล้วเสด็จลงไปประทับที่โรงหล่อทรงเทเงินหล่อพระประจำพระชนมพรรษา ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายชัยมงคลเจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ฆ้องชัยพร้อมกัน ครั้นทรงเททองแล้วเสด็จขึ้นประทับบนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ พระสงฆ์ถวายพระพรจบแล้วเสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้วทรงประเคนไทยทาน พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อดิเรก ถวายพระพรลา เสด็จขึ้นข้างใน

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารทรงเครื่องราชอิสริยยศจักรีดารา และดวงดาราปฐมจุลจอมเกล้า เสด็จออกประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานทองคำ ภายใต้พระมหาเศวตฉัตรพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลี

พระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมโหระทึก ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังเป่าแตรสรรเสริญบารมี ครั้นสุดเสียงประโคมแล้วเจ้าพนักงานทางกรมวังกรมพระกลาโหมนำหวันอาหวัง หวันกะเด หวันอีซอ หวันมหมุด ศรีตะวันกรมการเมืองกลันตัน ๔ นาย กับกรมการเมืองนครศรีธรรมราช ๒ นาย เสื้ออัตลัดคนละเสื้อ ดำรัสพระราชปฏิสันถาร และพระราชทานพรพระยาเดชานุชิตจางวาง พระยาพิพิธภักดีเจ้าเมืองกลันตัน และศรีตะวันกรมการ แล้วเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานประโคมตามขัตติยราชประเพณี

เสด็จขึ้นจากออกแขกเมืองแล้ว เสด็จออกประทับห้องออฟฟิศหลวงรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้าครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ฯ ๙ ค่ำ (๑๒) ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับซิตติงรูม กรมหมื่นประจักษ์กรมหมื่นเทวะวงศ์ เฝ้าอยู่จนเกือบเวลาย่ำค่ำ แล้วเสด็จประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จออกพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระยาพิทักษ์เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่า รายงานน้ำฝน ต้นข้าว พระอาทิตย์สถิตราศีกรกฎกึ่งราศีตอนท้ายฝนตก ๘ ครั้ง รองน้ำได้ ๖๒๔ เซ็นต์ รวมครั้งก่อนเป็น ๙๑๐ เซ็นต์ มากกว่าปีวอก ฉอศก ๖๔๓ เซ็นต์ น้ำท่ามากกว่าปีวอก ฉอศก ๓ นิ้ว ราษฎรไถหว่านเกือบเสร็จแล้ว ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๖|๒ ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าว

พระยาสถิตราศีกรกฎ ฝนตก ๑๒ ครั้ง รองน้ำได้ ๙ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้อยกว่าปีกลาย ฉอศก ๗ ทสางค์ น้ำท่าน้อยกว่าปีกลาย ฉอศก ๑ ศอก ๑๑ นิ้ว ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๖ ตำลึง พระยาพิพัฒโกษานำพระยาเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรีกราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการบ้านเมือง แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหม่อมราชวงศ์วิล เป็นหลวงราชพงศ์ภักดี มีตำแหน่งราชการกรมมหาดเล็ก ๑ เลื่อนพระสัมพาหบดีเป็นพระยาสัมพาหบดีจางวางกรมหมอนวด ๑ ขุนภักดีองค์เป็นหลวงราชรักษาเจ้ากรมหมอนวดขวา ๑ นายนุ้ยเป็นขุนภักดีองค์ ปลัดกรมหมอนวดขวา ๑ นายชมสัปลุตเตอแนนต์ทหารหน้าเป็นขุนสุนทรศาทิศลักษณ ช่างถ่ายรูปกรมเซอร์เว ๑ ขุนวิชิตชลหาญปลัดกรมอาสาวิเศษ เป็นหลวงเรืองศักดิ์สาครปลัดเมืองสมุทรสาคร ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กัปตันลอฟตัสเฝ้าถวายแผนที่เกาะสีชัง เวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๆ ๑๓ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระขยันสงครามปลัดกรมการเมืองนครเขื่อนขันธ์ ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งส่งตัวอ้ายอำผู้เมาสุราวิวาทกับอำแดงหุ่นภรรยาฆ่าอำแดงหุ่นตาย ขึ้นมา ฉบับ ๑ ว่าด้วยมีใบบอกมาครั้งก่อนว่าจับตัวอ้ายผู้ร้ายปล้นเรือนจีนสิ้ว จีนเกีย มาถามรับเป็นสัตย์แล้วนั้น ได้เร่ง

ของกลางอ้ายผู้ร้ายเอาไปนั้นช้านานแล้วยังหาได้ไม่ อ้ายผู้ร้ายปรารถนาจะปกปิดของกลางเสียภายหลังจะได้กลับคำโดยง่าย ครั้นจะชำระไปก็เหลือสติกำลัง ขอพระราชทานข้าหลวงไปชำระ

เสด็จประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้ารับสั่งอยู่จนเวลาเกือบทุ่ม เสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑๔ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารมหาดเล็กทรงเครื่องราชอิสริยยศจักรีดาราและดวงดาราปฐมจุลจอมเกล้า เสด็จพระราชดำเนินออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมโหระทึก และทหารล้อมพระบรมมหาราชวังเป่าแตรสรรเสริญพระบารมี ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว เจ้าพนักงานกรมวัง กรมพระกลาโหม นำ อุรังกายอเดหวาอินดาหรา อุรังกายอสกุนนา มกัดยุซุบ เจะอาลี ศรีตวัน กรมการเมืองตรังกานู ๔ นาย เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วพระยาเทพประชุนทูลเบิกนำศรีตะวันกรมการเมืองตรังกานูกราบถวายบังคมลากลับไปบ้านเมือง พระเจ้าอยู่หัวดำรัสพระราชปฏิสันถารและพระราชทานพรพระยาตรังกานูศรีตะวันกรมการแล้ว เสด็จขึ้นข้างใน แต่เสื้อผ้าและเงินเบี้ยเลี้ยงนั้น เจ้าพนักงานนำมาตั้งไม่ทัน โปรดให้ส่งไปพระราชทาน

วัน ๓ ฯ ๑๕ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๒ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับตำหนักแพ ตรัสกับข้าราชการที่มาส่งเสด็จ แล้วเสด็จลงเรือพระที่นั่ง ลงเรือเวสาตรีออกจากท่าราชวรดิษฐ์เวลา ๓ โมง แล่นขึ้นไปถึงบางไทรเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เรือสกรูพิการ ทรงเรือสติมลันช์เสด็จจากบางไทรไปถึงเกาะบางปะอิน เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เรือพระที่นั่งประทับท่าพระราชวัง เสด็จขึ้น พระองค์ทองแถมและเจ้าพระยาพลเทพมาคอยเฝ้าอยู่ที่นั้นด้วย รับสั่งกับพระองค์เจ้าทองแถมเรื่องการพระที่นั่งวโรภาศพิมานซึ่งรื้อแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตามสะพานไม้ซึ่งทำใหม่ ข้ามมาแต่ท้องพระโรงซึ่งทำใหม่ที่หน้าประตูเทวราชดำรงศร เสด็จขึ้นข้างในทางประตูเทวราชดำรงศร ท้องพระโรงที่ปลูกใหม่นั้น ๗ ห้อง เฉลียงรอบ

อนึ่ง เมื่อก่อนเสด็จลงเรือพระที่นั่งเวสาตรีนั้น พระนรินทรนำจมื่นประทานมณเฑียรกราบถวายบังคมลาไปผูกปี้เมืองเพชรบุรี ปราณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เปลี่ยนจมื่นไชยาภรณ์ด้วย จะโปรดให้จมื่นไชยาภรณ์ไปราชการปราบปรามฮ่อ

วัน ๔ ฯ ๑ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ทรงเรือเก๋งเสด็จจากท่าพระราชวังบางปะอินเสด็จไปประทับท่าวัดนิเวศธรรมประวัติ เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงถวายเครื่องสักการะแด่พระพุทธปฏิมากร แล้วทรงพระราชปฏิสันถารพระอมราภิรักขิต ฐานานุกรม ซึ่งมารับเสด็จอยู่ในพระอุโบสถ แล้วเสด็จ

พระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ เสด็จทรงสักการบูชาในเจดียสถานต่าง ๆ คือที่พระคันธารราษฎร์ พระศรีมหาโพธิ พระนาคปรก แล้วเสด็จไปประทับศาลาโรงเรียน ทรงแจกเงินเด็กที่เรียนหนังสือ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกหลังวัด ทอดพระเนตรที่ซึ่งจะขยายเขตพระอารามออกไปอีก เวลาย่ำค่ำเสด็จกลับพระราชวัง เสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๒

เวลากลางวันนี้ สมเด็จกรมพระกับกรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ขึ้นมาจากกรุงเทพ ฯ จะนำพระอาการกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญซึ่งทรงประชวรพระโรคเรื้อรังมาช้านาน เสด็จไปประทับอยู่ที่เมืองสมุทรปราการบัดนี้พระอาการมากลง จะให้เสด็จกลับขึ้นมาพระราชวังบวรก็ไม่เสด็จพระอาการมากลงทุกเวลา หมอแพทย์ในพระราชวังบวรถวายพระโอสถก็ไม่ถอย ว่าเป็นพระโรคกระสายทัน กรมหมื่นสถิตย์ได้มาทูลสมเด็จกรมพระแล้ว สมเด็จกรมพระและกรมหมื่นสถิตย์จึงได้ตามเสด็จขึ้นไป ณ พระราชวังบางปะอิน ได้โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จกรมพระเสด็จเข้าไปเฝ้าในพระที่นั่งอุทยานภูมเสถียร แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นสถิตย์เข้าไปเฝ้าที่ข้างในด้วย รับสั่งด้วยพระอาการที่วังหน้าประชวร แล้วโปรดให้จัดการเชิญเสด็จกลับเสียให้ได้ แล้วกรมสถิตย์กราบถวายบังคมกลับลงไปกรุงเทพ ฯ สมเด็จกรมพระก็กราบถวายบังคมลากลับออกมาพร้อมกัน

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับท้องพระโรงที่ทำใหม่หน้าประตูเทวราชดำรงศร เจ้านาย ข้าราชการเฝ้า เวลา ๒ ทุ่มเสด็จขึ้น

วัน ๖ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๓

เวลาเช้าโมงเศษ เสด็จออกประตูเทวราชครรไลย ทรงพระราชดำเนินมาทรงพระราชยานที่สุดสะพานข้ามสระ เสด็จพระราชดำเนินไปที่เก๋งศาลเจ้า ทรงสักการะบูชาแล้วเสด็จมาลงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง ออกจากพระราชวังบางปะอินเวลาเช้า ๒ โมงล่องน้ำไปประทับประพาสไร่ที่ฝั่งตะวันตกตรงเกาะเกิด เรือพระที่นั่งเวสาตรีซึ่งทอดอยู่ท้ายเกาะบางปะอินล่องตามเรือพระที่นั่งลงมาด้วย เสด็จขึ้นประพาสไร่ไม่ช้านานนัก เสด็จกลับลงเรือพระที่นั่งเวสาตรี ออกจากที่ทอดท้ายเกาะเกิด ล่องกลับลงมากรุงเทพ ฯ ถึงหน้าตำหนักแพเวลาบ่าย ๒ โมง กลับเรือพระที่นั่งประทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จขึ้นประทับที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ตรัสกับข้าราชการที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ในที่นั้นตามสมควรแล้ว เสด็จขึ้นทรงพระราชยานมาประทับที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จขึ้นทางพระทวารกลาง

เวลาวันนี้ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งเสด็จไปประชวรอยู่ที่พลับพลา ณ เมืองสมุทรปราการนั้น พระอาการทรุดหนักลง คือพระอาการเดิมนั้นให้เสวยพระอาหารไม่ได้ ทรงพระอาเจียนเป็นพระวาโย พระเขพะเหนียว พระเสมหะไปวันละหลาย ๆ ครั้ง พระบังคนหนักตึงผูก ๒--๓ เวลาไปครั้งหนึ่ง บางทีต้องสูบจึงออกบ้าง พระกายซูบ พระฉวีเผือดผิดปกติพระกำลังถอยน้อยไป พระอาการทรงอยู่บ้างทรุดไปบ้าง พระยาประเสริฐศาสตรธำรงถวายพระโอสถมาช้านาน พระอาการทรงอยู่และมากไปไม่คลายถอย จึงโปรดให้หมอวิลิศถวายยามาหลายเวลา พระอาการก็ไม่คลายและให้สะบัดร้อนสะท้านหนาว ครั้นวัน ๆ ๙ ค่ำ พระอาการทรุดมาก
๑๕

ไปพระบังคนหนักทั้งกลางวันกลางคืนวันละหลาย ๆ ครั้ง ๆ ละน้อย ๆ มีพระเสมหะเจือระคนเป็นอุจจาระธาตุพิการ พระอาการตกถึงระหว่างอติสาร เจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์ได้ลงไปเชิญพระอาการทุกวันมา ได้ถามพระยาประเสริฐศาสตรธำรง พระประสิทธิ์วิทยาคม ว่าพระอาการเห็นจะไม่ตลอดถึงวัน ๖ ๙ ค่ำ กรมหมื่นสถิตย์ธำรงค์สวัสดิ์และข้าราชการในพระราชวังบวรทูลเชิญเสด็จให้กลับขึ้นมากรุงเทพ ฯ ทรงเรือพระที่นั่งปิกนิก เรือกลไฟสีนวลน้อย จูงขึ้นมาจากเมืองสมุทรปราการเวลา ๒ ทุ่มเศษ พร้อมด้วยพระองค์สายสนิทวงศ์และเจ้าหมื่นสรรพ์เพ็ชญ์ภักดี ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ลงไปเฝ้าฟังพระอาการนั้น ขึ้นมาถึงกรุงเทพ ฯ เวลา ๔ ทุ่มเศษ ทรงพระเก้าอี้สอดคานหามเข้าในพระราชวังบวร ประทับอยู่ที่พระที่นั่งบวรปริวัตรได้ประมาณครึ่งชั่วโมง พระโรคกำเริบหนัก ทิวงคตเวลา ๕ ทุ่ม ๓๐ นาที กรมพระราชวังบวรสถานมงคลประสูติ ณ วัน ๕ ๒ ๑๐ ค่ำ ปีจอ สัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๐๐ เป็นพระโอรสที่ ๓ ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทิวงคตพระชนมายุคำนวณตามโหราศาสตร์ได้ ๔๗ พรรษา ดำรงอยู่ในตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลได้ ๑๖ ปี ๙ เดือนกับ ๘ วัน มีพระโอรส ๑๑ องค์ พระธิดา ๑๒ องค์ รวม ๒๓ พระองค์

ครั้นกรมพระราชวังบวรสถานมงคลทิวงคตแล้ว เจ้าพนักงานได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทในเวลานั้น จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบำราบปรปักษ์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์

วรเดช กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ เสด็จขึ้นไปที่พระราชวังบวร จัดการวางเจ้าพนักงานรักษาราชการตามหน้าที่ต่างๆ ตามราชประเพณี และจัดการที่สรงน้ำพระศพในวันรุ่งพรุ่งนี้พร้อมเสร็จ

วัน ๗ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๔

เวลาเช้าวันนี้ สมเด็จกรมพระและเจ้าพนักงานภูษามาลาและเจ้า-พนักงานกรมต่าง ๆ ได้ขึ้นไปจัดการที่จะสรงน้ำพระศพกรมพระราชวังบวรสถานมงคลซึ่งทิวงคต และเตรียมการที่จะเชิญพระศพออกมาไว้ที่พระที่นั่งอิศราวินิจฉัยในพระราชวังบวร

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องดำ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เสด็จทรงพระราชยานพร้อมด้วยกระบวนนำและตาม เสด็จพระราชดำเนินไปในพระราชวังบวร เสด็จเข้าไปประทับในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ดำรัสกับกรมพระ ฯ ครู่หนึ่งแล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าทางทวารเฉลียงพระที่นั่งอิศราวินิจฉัยพร้อมด้วยตำรวจและทหารมหาดเล็ก เสด็จไปประทับพระที่นั่งใหม่ในพระราชวังบวรชั้นใน ซึ่งเชิญพระศพกรมพระราชวังบวรขึ้นไปไว้ เพราะกรมพระราชวังบวรได้ทิวงคตที่พระที่นั่งบวรปริวัตร แต่เป็นที่คับแคบ จึงได้เชิญขึ้นไปไว้พระที่นั่งใหม่ ครั้นพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นไปประทับบนพระที่นั่งใหม่ พระบรมวงศานุวงศ์ก็ตามเสด็จขึ้นไปอยู่บนนั้นพร้อมกัน พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำสรงพระศพกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ เจ้าพนักงานประโคมสังข์ แตร กลองชนะตามธรรมเนียม แล้วพระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดีสรงน้ำพระศพทั่วกัน เจ้าพนักงานกรมภูษามาลาทรงเครื่อง

พระศพตามโบราณขัตติยราชประเพณี แล้วเชิญพระศพลงบรรจุพระโกศลองใน พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระชฎาทรงพระศพ แล้วเสด็จพระราชดำเนินออกมาประทับพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย สมเด็จกรมพระให้กรมพระตำรวจในพระราชวังบวร เชิญพระศพลงจากพระที่นั่งขึ้นเสลี่ยงหิ้วมาออกประตูสถานมณเฑียร เชิญพระโกศลองในขึ้นตั้งบนพระยานุมาศสามคาน พระราชทานพระโกศทองน้อยประกับนอก พระองค์เจ้าวิไลยวรวิลาศ พระองค์เจ้ากาญจโนภาศรัศมี ทรงผ้าขาวฉลองพระองค์ครุยขึ้นประคองพระศพ เจ้าพนักงานเดินกระบวนแห่จากประตูสถานมณเฑียร กระบวนแห่นั้นมีตำรวจหวายและตำรวจคู่แห่สวมเสื้อครุยลอมพอก และเจ้ากรม ปลัดกรมจ่าตำรวจในวังหน้าสวมเสื้อครุยนุ่งผ้าเกี้ยวเดินแซงเป็นริ้วนอก กลองชนะแตรสังข์เป็นริ้วใน พระราชทานเครื่องสูงทองแผ่ลวดสำหรับแห่หน้า ๑ สำรับ ยานุมาศสามลำคานทรงพระโกศ มีบังแทรกล้อมด้วย ข้างหลังมีเครื่องสูงจามร หักทองขวาง สำหรับพระราชวังบวรสำรับ ๑ แล้วมหาดเล็กเชิญเครื่องตามมาพร้อมด้วยหัวหมื่นมหาดเล็ก นายเวร จ่าหุ้มแพรมหาดเล็กเลวตามพระโกศมาเป็นอันมาก แล้วมีข้าราชการข้างในของกรมพระราชวังบวรตามพระศพมาด้วย ครั้นกระบวนแห่มาถึงข้างพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ กระบวนหน้าก็เดินเข้ามาประตูกำแพงแก้วพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย เจ้าพนักงานเชิญพระโกศลงจากยานุมาศสามคานขึ้นเสลี่ยงหิ้วเข้ามาในพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย เชิญพระโกศขึ้นตั้งบนแว่นฟ้า ๓ ชั้น แล้วห้อยผ้าภูษาโยงลงมา พระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตร ๕๐ หม่อมเจ้าพระธรรมมุณหิศ พระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ

๕๐ รูปสดับปกรณ์แล้ว ถวายอนุโมทนาอดิเรก พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับขึ้นทรงพระราชยาน เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เจ้าพนักงานได้เชิญพระโกศทองน้อยประกับนอก ตั้งเครื่องสูงหักทองขวางห้าชั้น ๔ คัน สามชั้น ๔ คัน จามรแขกตามระยะเครื่องสูง ทั้งนี้เป็นของในพระราชวังบวรทั้งนั้น พระราชทานพระสงฆ์สวดอภิธรรมเตียงหนึ่งทั้งกลางวันกลางคืน กลองชนะ ๓๐ สังข์ แตร จ่าปี่ กลองประโคมทั้งกลางวันกลางคืนตามประเพณี

พระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทรงเครื่องดำแสดงความโศกเศร้าตามควร เรือรบหลวง และเรือพ่อค้าวาณิช และเสาธงทั้งปวงจะได้ลดลงครึ่งเสา ๗ วันตามธรรมเนียม

วัน ๑ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๕

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระนรินทรอ่านบอกพระยาสมบัติภิรมย์ กรมการเมืองสงขลา ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าได้แต่งกรมการลงไปเร่งต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกา สัปตศก แก่เจ้าเมืองแขกประเทศราช ๗ เมือง พระยาภูผาภักดีเมืองระแงะแต่งให้แม่กองสาหลัม ๑ ปั่งอะลู ๑ หมัดราริสาแล ๑ ไพร่ ๓๘ รวม ๔๐ คน คุมเรือปีนิอย่างมลายูบรรทุกต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกา สัปตศกมาถึงเมืองสงขลา แต่ต้นไม้ทองเงินเมืองตานี เมืองยิริง เมืองยะลา เมืองรามัญ เมืองสายบุรี เมืองหนองจิก ยังไม่มาถึง ครั้นจะรอไว้ให้พร้อมกัน พระยาระแงะก็ส่งมาแล้ว

ได้ตรวจดูต้นไม้ทองต้นหนึ่งสูง ๑ (๒/๖) ศอก มีกิ่งก้านกาบดอกใบพร้อม ต้นไม้เงินต้นหนึ่งสูงต่ำกิ่งก้านเท่ากัน เครื่องราชบรรณาการทองคำทรายหนัก ๓ | ไทย ผ้าขาว ๘๐ ศอกแทนพรม ๑๐ พับ ผ้าขาวยาว ๕๐ ศอก ๒๐ พับ ผ้าขาว ๒๔ ศอก ๒๐ พับ หอกคอทองเถลิงทอง ๒ คู่ หอกคอเงินเถลิง ๓ คู่ หอกคอทองเลว ๑ คู่ หอกคอเงินเลว ๑ คู่ หวายตะฆ้า ๒๐๐ กำ หวายหิน ๒๐๐ ขด ได้จ่ายเสบียงอาหารให้แล้ว แต่ขุนอินทเสนากรมการนำเข้ามากรุงเทพ ฯ ฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้แต่งกรมการกำกับ ขุนทิพเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาในเมืองสงขลาจำนวนปีมะแม เบญจศก เก็บเงินค่านาได้นาขึ้นวัดเงิน ๑๓ | ๓ / ๓ | ๑ นาราษฎรเงิน ๗๙ ๘ | ๓ / | ๓ หักพระราชทานเสนากรมการร้อยละ ๑๒ แล้วคงเหลือเงินส่ง ๖๙ ๑๘ | ๑ / | ๓๘๔ เป็นเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว ได้มอบเงิน ๖๙ ๑๘ | ๑ / | ๓๘๔ ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่ง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์เรื่องวังหน้าทิวงคตต่าง ๆ จนเวลาเกือบ ๒ ทุ่ม เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ (๖) ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีใบบอกข้อราชการ

พระยาอนุรักษ์ราชมณเฑียรนำพระยากลาโหมราชเสนา พระยามณเฑียรบาล พระยาไพบูลสมบัติ พระยาโยธาเขื่อนขันธ์ พระยาทิพมณเฑียร พระยาสุนทรนุรักษ์ พระยาบริรักษ์ราชา พระยาอัษฎาเรืองเดช พระยา พระ หลวง จมื่น จ่า ขุน ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนในพระราชวังบวรเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสถามถึงการในพระราชวังบวรแก่พระยากลาโหมราชเสนา ๆ กราบบังคมทูลตำแหน่งราชการกรมมหาดไทย พระยาราชโยธาป่วย พระยาสุนทรนุรักษ์ พระอินทรารักษ์ดูแลราชการแทน กรมท่า พระยาวิสูตรว่าการแทน พระยาไตรโกษาไม่มีตัว กรมนาไม่มีตัว พระยาสาตราฤทธิรงค์ดูการแทนพระยาเกษตรารักษ์ กรมล้อมวัง พระยาโยธาเขื่อนขันธ์รับราชการแทน พระยาเพ็ชรรัตน์ไม่มีตัว คลังมหาสมบัติ พระยาอัษฎาเรืองเดชรับราชการแทน พระยาศิริไอสวรรย์ไม่มีตัว สุรัสวดีไม่มีตัว พระยานรานุกิจมนตรี พระยาภักดีภูบาลรับราชการแทน รับสั่งถามถึงส่วยในกรมมหาดไทย กรมกลาโหม และการกรมสุรัสวดี และการในคลังมหาสมบัติ แก่ผู้ที่ว่าการตำแหน่งนั้น ๆ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับซิตติงรูม เจ้าพระยาสุรวงศ์เฝ้า รับสั่งเรื่องวังหน้าอยู่จนเวลาเกือบทุ่มเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกประทับออฟฟิศหลวงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททอดพระเนตรหนังสือต่าง ๆ ของกรมพระราชวังบวร ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิ์ประวัติขึ้นไปรวบรวมมาแต่พระราชวังบวร รับสั่งอยู่กับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาเกือบ ๕ ทุ่ม เสด็จขึ้น

อนึ่ง วันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าภาณุมาศ พระองค์เจ้าเฉิดโฉม ซึ่งต้องรับพระราชอาญาจำขังอยู่ในพระราชวังบวรนั้น ให้พ้นโทษไป

วัน ๓ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระและพระคัมภีร์ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระยาศรีสิงหเทพอ่านบอกพระยาพิไชยรณรงค์สงคราม เมืองสระบุรี ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่าได้แต่งให้หลวงแพ่งแทนตัวเสนานายหนึ่ง ขุนนากรมการกำกับนายหนึ่ง ออกเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรจำนวนปีวอก ฉอศก ได้เงิน ๓๐๐ ยังหาสิ้นจำนวนไม่ ได้ให้กรมการคุมลงมาส่งครั้งหนึ่งก่อน ฉบับ ๑ รายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์อยู่ราศีกรกฎ ฝนตก ๑๐ ครั้งรองน้ำฝนได้ ๒๑ นิ้ว ๘ ทสางค์ มากกว่าปีวอก ฉอศก ๑๕ นิ้ว ๔ ทสางค์ น้ำท่า ๑๐ ศอก ๗ นิ้ว มากกว่าปีวอก ๙ ศอกคืบ มากกว่าฤดูแล้ง ๑๐ ศอก ๕ นิ้ว ราคาข้าวเกวียนละ ๖ ๓

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาประสิทธิสงครามเมืองกาญจนบุรี ว่าพระเสลภูมาธิกรณ์ผู้ว่าราชการเมืองทองผาภูมเข้ามาราชการกรุงเทพฯ กลับออกไปถึงบ้านนครชุมป่วยเป็นอหิวาตกโรคถึงแก่กรรม หลวงปลัด บุตร ภรรยา ญาติ ได้ยกศพบรรจุหีบไว้ ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงไปเผาศพ ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาอมรินทรฤๅไชยเมือง

ราชบุรี ว่าจีนโตชาวบ้านหนองปลาเล็กมาให้การต่างฟ้องว่า วัน ๆ ๘ ค่ำ เวลาค่ำเข้าไต้เพลิง จีนอิ่มผู้เดียวเอาเงิน ๓ เดินไปเล่นโป ถึงหน้าสวนจีนหอมบิดาจีนช้อย ๆ เอาปืนยิงจีนอิ่มอายุ ๒๘ ปี ถูกกระสุนปืน ๑๗ แห่งขาดใจตาย จีนช้อย จีนหอม จีนแดง จีนโต๊ะ อำแดงพวงกลุ้มรุมยกศพเข้าไว้ในสวนพริก จีนโตบิดาได้หากำนันมาชันสูตรพลิกศพไว้ ได้เอาตัวอ้ายจีนช้อยมาถาม ให้การว่า ประมาณยามเศษว่าตัวผู้เดียวถือปืนออกไปเฝ้าสวนพริกของจีนหอมบิดา เห็นผู้ร้ายเข้ามาลักเก็บพริกจึงร้องให้ชาวบ้านช่วยจับ อ้ายผู้ร้ายกลับหน้ามาสู้ จึงเอาปืนยิงล้มลง วิ่งเข้าไปดูจึงรู้ว่าจีนอิ่ม ๆ ตาย จีนช้อยกลัวญาติพี่น้องจีนอิ่มจะมาลักศพไปเสีย จึงได้ยกศพเข้าไปไว้กลางร่องสวนแต่ผู้เดียว ภายหลังจีนหอม จีนแดง จีนโต๊ะ อำแดงพวงได้พากันมาดูแล ได้ไปหากำนันมาทำคำตราสินชันสูตรพลิกไว้ แต่จีนหอม จีนแดง จีนโต๊ะ อำแดงพวงให้การว่าหาได้ช่วยยกศพไม่ เป็นแต่ได้ไปดูเมื่อจีนอิ่มตายแล้ว ได้ให้โจทก์จำเลยนำสืบพยาน ได้แต่คำชันสูตรทั้ง ๒ ฝ่ายแล้ว ได้ส่งตัวโจทก์จำเลยกับพรรคพวกที่ต้องหา และคำให้การ คำพยานชันสูตร ตราสินของโจทก์จำเลยเข้ามาด้วยแล้ว

เสด็จขึ้นประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๔ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๘

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๙

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระเจริญราชเดชเมืองมหาสารคาม ๔ ฉบับ ๆ หนึ่งส่งเงินแทนผลเร่วส่วยจำนวนปีมะแม เบญจศก เงิน ๖๐ คิดราคาหาบละ ๕ เป็นเร่วหนัก ๒๔๐ ให้พระศรีวรราชคุมมาส่ง กับว่าราษฎรทำนาได้ผลเมล็ดข้าว ๔ ส่วน เสียส่วนหนึ่ง ได้เก็บขึ้นฉางไว้ข้าวเปลือก ๒๐๐๐ ถัง ข้าวสาร ๕๐๐ ถัง ฉบับ ๑ ว่าพระยานครราชสีมา จับผู้ร้ายรายปล้นผู้คุมเงินส่วย ได้ตัวมาชำระเร่งเงินส่งให้พระเจริญราชเดช เงิน ๓๑ ๑๘ แทนเร่วหนัก ๑๒๗ ๖๐ ได้ให้พระศรีวรราชคุมมาส่ง ฉบับ ๑ ว่าได้หาตัวพระพิทักษ์นรากรเจ้าเมืองวาปีประทุมเมืองขึ้นมาชำระได้เงินแทนเร่วส่วยจำนวนปีมะแมเบญจศก เงิน ๓ แทนเร่วหนัก ๑๒ ให้พระศรีวรราชคุมมาส่ง ฉบับ ๑ ว่าได้รับหนังสือพระยาราชวรานุกูลมีมาแต่เมืองหนองคาย ให้จัดช้าง ๕ ช้าง ม้า ๑๐ ม้า โคต่าง ๑๐๐ โค ข้าวเปลือก ๒๐๐๐ ถัง ส่งไปเข้ากองทัพ ได้จัดช้าง ๕ ม้า ๑๐ โคต่าง ๑๐๐ ข้าวเปลือก ๒๐๐๐ ถังให้ท้าวเพี้ยนายไพร่ ๓๘ คนคุมไปส่งแล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาพิทักษ์ทวยหารเมืองปทุมธานี ว่าขุนวิเศษบรรจงข้าหลวงกรมพระกลาโหม ขุนอุดมสมบัติข้าหลวงกรม

พระคลังสินค้า เชิญตราพระคชสีห์ไปวางให้พระยาประทุมป่าวร้องจีนมาผูกปี้นั้น ได้แต่งให้หลวงประสิทธิสงครามยกกระบัตรไล่จีนมาผูกปี้ ได้จีนคงเมือง ๓๐ จีนจร ๗๗๐ คน เรียกเงินค่าแรง ๔๐ ค่าฎีกา ๒ ให้หลวงปลัดคุมมาส่งครั้งหนึ่งก่อน ถ้าผูกปี้ได้อีกมากน้อยเท่าใดจะบอกมาครั้งหลัง ฉบับ ๑ ใบบอกพระยาอนุรักษ์โยธา ข้าหลวงรักษาราชการเมืองตะวันตก ส่งคำหาคำให้การเรื่องแขกนิโจทก์ฟ้องว่าอ้ายกันทาสภรรยาพระยาวิชิตภักดีที่ถึงแก่กรรม แทงแขกนุ้ยตายที่เกาะสิเร่เมืองภูเก็ตเรื่อง๑ นายกือโจทก์ฟ้องว่าอ้ายทองแทงนายนุ้ยตายที่บ้านฉลองเมืองภูเก็ตเรื่อง ๑ เข้ามาขอให้ลูกขุนปรึกษาวางบทออกไปทำโทษผู้ร้ายอย่าให้ใครเอาเยี่ยงอย่างต่อไป โปรดให้สั่งให้ลูกขุนปรึกษาวางบทไปโดยเร็ว

วันนี้พระยากลาโหมราชเสนาเข้ามาเฝ้า รับสั่งว่าการสิ่งไรในพระราชวังบวรเคยทำอย่างไรว่ากันอย่างไรก็ให้คงว่าไปตามเดิมอย่าให้เลิกถอนละทิ้งเสีย ให้คงอยู่ตามตำแหน่งไม่ย้ายถอนทั้งสิ้น แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่งเสด็จไปประทับชิตติงรูม สมเด็จกรมพระเฝ้ารับสั่งเรื่องการที่จะทำเมรุพระราชทานเพลิงศพ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ประทับอยู่จนเวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น

วัน ๖ ๆ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๑๐

เวลา ๕ บ่ายโมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระแล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง วันนี้ไม่มีใบบอกข้อราชการ มีพระบรมราชโองการกระแสพระราชดำริเรื่องตำแหน่งกรมพระราชวังบวร ทรงปรึกษาแด่พระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดี ข้าทูลละลองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ ว่า

ตำแหน่งกรมพระราชวังบวรนี้แต่กาลก่อนมาไม่เป็นธรรมเนียมที่จำเป็นจะต้องตั้งเลย เหมือนครั้งพระนครศรีอยุธยาโบราณ คือกรุงเทพทวาราวดีแต่ก่อนมาก็ไม่เคยมีตำแหน่งกรมพระราชวังบวร ครั้นมาถึงตอนกลางจึงมีชุกชุมแทบทุกแผ่นดิน ที่ไม่มีเลยก็มี เหมือนแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองและสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็ไม่ทรงตั้งกรมพระราชวังบวร ครั้นภายหลังมาเมื่อตั้งกรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์นี้ พระเจ้าแผ่นดินได้ทรงตั้งพระมหาอุปราชมาทุกรัชกาล แต่มิได้ดำรงอยู่ตลอดรัชกาลทั้งนั้น ถ้าไม่ได้ทรงตั้งใหม่ ตำแหน่งก็ว่างเปล่าไปหลาย ๆ ปี เพราะไม่เป็นการจำเป็นที่จะตั้ง การครั้งนี้ก็เปลี่ยนแปลงธรรมเนียมมาต่าง ๆ จนผูกพันทางพระราชไมตรีกับนานาประเทศซึ่งธรรมเนียมบ้านเมืองผิดกับกรุงสยามมาก ทำให้เป็นที่เข้าใจและเห็นไปต่าง ๆ เพราะเป็นตำแหน่งลอยอยู่มิได้เป็นคุณแก่บ้านเมือง แต่ต้องใช้เงินแผ่นดินมาก ควรจะยกเลิกตำแหน่งมหาอุปราชไม่ตั้งต่อไป บรรดาข้าราชการในพระราชวังบวรก็ให้ควบคุมบังคับบัญชาการงานตามตำแหน่งเดิมอย่าให้แตกหมู่แตกพรรคเหมือนมีกรมพระราชวังบวรอยู่ตามเดิมทุกประการ บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์เสนาบดีก็เห็นโดยพระราชโองการสิ้นทั้งนั้น จึงมีพระบรมราชโองการให้พระยาศรีสุนทรโวหารร่างประกาศให้ทราบทั่วกัน แล้วรับสั่งว่า ธรรมเนียมแต่ก่อนมา กรมพระราชวังทิวงคตล่วงไปแล้วก็เคยทรงสถาปนาตำแหน่งยศพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีความชอบความดีขึ้นทุก ๆ คราว ครั้งนี้ทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ได้ทรงมีความชอบความดีเป็นหลักฐานที่ทรงปรึกษาในราชการ

และเป็นที่พึ่งที่นับถือของพระบรมวงศานุวงศ์ ควรสถาปนาเลื่อนพระยศขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ์ กับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นพระราชอนุชาร่วมพระราชโสทราอันสนิท และทรงอุตสาหรับราชการฉลองพระเดชพระคุณโดยสวามิภักดิ์เป็นอันมาก ควรเลื่อนพระยศขึ้นเป็นสมเด็จกรมพระทั้ง ๒ พระองค์ และโปรดเกล้าฯ เลื่อนตำแหน่งยศพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น ๆ ที่มีความชอบความดีขึ้นเป็นกรมหลวงกรมขุนสมควรแล้ว พระราชทานสัญญาบัตรจหมื่นสุรฤทธิพฤฒิไกรเป็นพระราชวรินทรเจ้ากรมพระตำรวจนอกขวา ๑ นายเสน่ห์ หุ้มแพรเป็นหลวงฤทธินายเวรมหาดเล็ก ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

เสด็จลงสมโภชเดือนพระองค์เจ้าหญิงซึ่งประสูติวัน ๖ ฯ ๘/๕ ค่ำ ปีระกา สัปตศก พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์มาลินีนพดารา

อนึ่ง วันนี้พระราชทานหม่อมราชวงศ์ปลื้มในพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ ไปเป็นบาทบริจาริกในพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

วัน ๗ ฯ ๙/๑๑ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกหลวงภักดีณรงค์ ขุนพรพิทักษ์ ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานีฉบับ ๑ ถวายพระราชกุศลที่โปรดเกล้าฯ พระราชทาน

เครื่องศิลาหน้าเพลิงสำรับ ๑ ผ้าขาว ๓ พับ ร่ม รองเท้า ๓๐ สำรับ ไปทำการเผาศพ พระศรีเกษตราธิสัย นั้น ได้ทำการเผาศพพระศรีเกษตราธิสัยเจ้าเมืองศิริเกษตรวิสัยเสร็จแล้วได้ก่อพระเจดีย์ฐานกว้าง ๗ ศอก สูง ๑๑ ศอก กับบวชพระภิกษุสามเณร ๑๔ รูปขอถวายพระราชกุศล กับใบบอกพระยาสุรบดินสุรินทรฦๅชัยเมืองชัยนาท ว่านายสอนทหารกำกับโรงฝิ่นเมืองชัยนาท จับอ้ายแตง อ้ายรักญวนกับพระพุทธรูปเงิน ๘๗ องค์ ผ้าห่มพระ ๒๖ ผืนมาอายัด ได้ถามให้การว่าสักเป็นทหารปืนใหญ่ขึ้นพระบันลือในพระราชวังบวร ได้ไปเที่ยวลักพระพุทธรูปตามวัด ๕ วัด มาถึงภาษีฝิ่นเมืองชัยนาท ทหารลงไปตรวจฝิ่นจึงจับเอาตัวได้ ส่งตัวอ้ายแตงอ้ายรักญวนลงมาแล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาอมรินทรฦๅชัยเมืองราชบุรี ว่าด้วยอำเภอบ้านบางกล้วยแขวงเมืองราชบุรี มาแจ้งความว่า ณ วัน ๗ ฯ ๘ ค่ำ เวลา ๗ ทุ่ม มีอ้ายผู้ร้าย ๙–๑๐ คนขึ้นปล้นเรือนนายนิล อำแดงหนู เก็บทรัพย์สมบัติไปเงิน ๕ ─┼─ ผ้านุ่งห่มบ้าง ตีฟันแทงเจ้าของทรัพย์มีบาดแผลแล้วหนีไป ยังติดตามสืบสวนอยู่

พระยาพิพัฒน์โกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีเมืองจันทบุรี ว่าด้วยมีตราโปรดให้แต่งกรมการกำกับเสนาออกเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรจำนวนปีมะแม เบญจศกนั้น ได้แต่งให้หลวงชัยเทพนากรมการกำกับขุนเทพเสนาออกเดินเก็บเงินค่านาได้เงินค่านาขึ้น ๑๗ ๑ ๑ ๑ นาราษฎร ๓๑๙ ๑๐ ๙ ๓ ๓

หักสิบลดพระราชทานเสนากรมการเงิน (๓๘ ๖ ๓ ๑ ๒ ๒๕๖) คงส่งเงินหลวง (๒๘๑ ๔ ๑ ๕๔๔) แต่ได้ส่งมาครั้งก่อน เงิน (๒๕๐) ครั้งนี้ได้มอบเงิน (๓๑ ๔ ๑ ๕๔๔) ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่งเป็นเสร็จสิ้นจำนวนนาแล้ว เงินค่านาขึ้นวัดนั้นได้ถวายพระสงฆ์แล้ว อีกฉบับ ๑ ว่าพระยากำพุชพนมนิคมภักดีกับเขมรชาวบ้าน ได้สร้างพระอุโบสถวัดบ้านโป่งน้ำร้อน ขอพระราชทานที่กว้าง ๑๐ วา ยาว ๑๓ วา ผูกพัทธสีมาตามธรรมเนียม

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศหลวง รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาเกือบทุ่ม เสด็จขึ้น

วัน ๑ ฯ๑๒ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระมนตรีพจนกิจอ่านบอกพระพิทักษ์เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่า ๒ ฉบับ ๆ ๑ รายงานน้ำฝนต้นข้าว พระอาทิตย์ยกมาอยู่ราศีสิงห์ ๑๖ วัน กึ่งราศี ฝนตก ๑๐ ครั้ง รองน้ำได้ ๔๒๔ เซ็นต์ น้อยกว่ากึ่งราศีปีวอก ฉอศก ๓๘๙ เซ็นต์ น้ำท่วมมากกว่าปีวอก ๒ นิ้วกึ่ง ต้นข้าวงามดี ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ (๖) บ้าง (๖ ๑) บ้าง ฉบับ ๑ ว่าจีนริ้วหมื่นพัฒน์สมบัติ จับเอาตัวนายอ่ำ กับเงินแดง (๑ ๗ ๒) ผ้าขาวม้าผืน ๑

มาอายัดว่านายอ่ำเปนขโมยลักเงิน ๕ ┼ กับผ้าขาวม้าผืน ๑ ได้ติดตามทัน จับได้นายอ่ำกับเงินแดงในกระเป๋าคาดเอว ๑ ๖ ┼ ๒ แต่เงินตรา ๕ ┼ นั้นไม่ได้ อำเภอผู้รับอายัดนำตัวมาส่ง ได้ถามนายอ่ำ ๆ ให้การว่าตัวเอาเงิน ๕ ┼ ๒ มาเล่นโปได้ ๙ ┼ ๒ รวมเปนเงิน ๑๕ ┼ เวลาบ่ายเดินกลับไปถึงทุ่งนา พวกหมื่นพัฒน์ตามไปทุบตีจับเอาตัวมา แล้วเอาเงินในกระเป๋าเสีย แล้วเอาตัวนายอ่ำกับเงินแดงมาส่งให้อำเภอ หาใช่เงินของนายอ่ำไม่ ฝ่ายหมื่นพัฒน์ก็ไม่ร้องฟ้องประการใด จะควรชำระตามจารีตนครบาลหรือประการใดแล้วแต่จะโปรด โปรดให้สืบสวนก่อน

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาเกือบทุ่ม เสด็จขึ้น

วัน ๒ ฯ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๑๓

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหาร ทรงประดับดวงดาราปฐมจุลจอมเกล้า เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำ ภายใต้พระมหาเศวตฉัตร ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทตามตำแหน่งถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมแตรฝรั่งมโหระทึกตามขัตติยราชประเพณี ทหารรักษาพระราชวังเป่าแตรเพลงสรรเสริญบารมีเหมือนทุกคราวมา ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว เจ้าพนักงานกรมวัง กรมพระกลาโหม นำแม่กองสาหลัม

บังอะลูหมัดดาริสาแล รวมศรีตะวันกรมการเมืองระแงะ ๒ นายเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระนรินทรราชเสนีทูลเบิกนำศรีตะวันกรมการเมืองระแงะเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ถวายต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการจำนวนปีระกา สัปตศก ซึ่งพระยาภูผาภักดีศรีสุวรรณประเทศวิเศษวังษา พระยาระแงะแต่งเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวาย พระเจ้าอยู่หัวดำรัสพระราชปฏิสันถารโดยควร แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๗ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๓๔

วันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้จัดการบำเพ็ญพระราชกุศลที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ด้วยทรงพระราชดำริว่ามีพระชนมพรรษาทรงพระเจริญมาได้ ๓๒ พรรษา ถ้าจะนับคำนวณเป็นวัน ๑๑๖๗๙ วัน เสมอกึ่งพระชนมพรรษาของสมเด็จพระบรมชนกนาถพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชคำนึงถึงพระเดชพระคุณแห่งสมเด็จพระบรมชนกนาถ ซึ่งทรงมีแด่พระองค์เป็นอันมาก จึงโปรดเกล้าฯ ให้เชิญพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว ขึ้นประดิษฐานบนบุษบกทองคำรองชั้นแว่นฟ้าทองคำสามชั้น ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณด้านตะวันตก มีเครื่องสูงและต้นไม้ทองเงินล้อมบุษบกด้วย เบื้องขวาตั้งเครื่องราชูปโภค เบื้องซ้ายตั้งอาสน์มีม้าหมู่ แล้วเชิญพระชัยในรัชกาลที่ ๔ ตั้ง มีเครื่องนมัสการตั้งด้วย

เวลาทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับพระที่นั่งไพศาลทักษิณเจ้าพนักงานนำสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ฐานานุกรมเปรียญ อันดับวัดราช

ประดิษฐ์ ๓๓ รูป เพราะพระชนมพรรษา ๓๒ แต่ให้เกินไว้องค์ ๑ ครั้นพระ-สงฆ์นั่งที่แล้วเสด็จประทับตรัสกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฐานานุกรม ครู่หนึ่ง ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฐานานุกรมอันดับ ๓๒ รูป สวดธรรมจักกัปป-วัตนสูตร มงคลสูตร รัตนสูตร เมตตสูตร เวลา ๔ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ พระเจ้าอยู่หัวทรงทอดผ้าไตรอย่างดี ๓๓ ไตร พระสงฆ์ที่สวดมนต์สดับปกรณ์ แล้วถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๆ๑ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จลงพระที่นั่งไพศาลทักษิณ โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้เข้าไปนั่งที่สวดมนต์ ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพรพระ ครั้นถวายพรพระแล้วทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วเสด็จทรงประเคนสิ่งของไทยธรรม พระสงฆ์ถวายพระพรลากลับไป แล้วทรงทอดผ้าขาวพับ ๑๐๐ พับ พระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ อันดับคณะธรรมยุติกนิกาย ๑๐๐ รูปสดับปกรณ์ แล้วกรมหมื่นวชิรญาณถวายเทศนากัณฑ์ ๑ จบ เสด็จทรงทอดผ้าไตร และผ้าสบงกรมหมื่นวชิรญาณกับฐานานุกรมที่รับสัพพี ๔ รูปสดับปกรณ์ แล้วทรงประเคนบริขารเครื่องกัณฑ์ต่าง ๆ เป็นอันมาก แล้วทรงประเคนบริขารพอควรแก่สงฆ์รับสัพพี กรมหมื่นวชิรญาณถวายอติเรก ถวายพระพรลา เวลาบ่ายโมงเศษเสด็จขึ้น เป็นเสร็จการบำเพ็ญพระราชกุศลถวายในพระบรมอัฐิเท่านี้

วัน ๕ ๒ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่ายวันนี้ สมเด็จกรมพระเสด็จเข้ามาจัดการในการที่จะบำเพ็ญพระราชกุศล ณ พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ด้วยทรงพระราชดำริว่า พระองค์ทรงเจริญพระชนมพรรษามาโดยความสิริสวัสดิ์สมบูรณ์มาได้ ๓๒ พรรษา ถ้าคำนวณโดยวันได้ ๑๑๑๖๘๙ วัน เสมอด้วยกึ่งพระชนมพรรษาของสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงจะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการสมโภชพระชนมพรรษา เพื่อทรงเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล สมเด็จกรมพระได้เข้ามาทรงจัดตั้งพระแท่นมณฑลในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารห้องเหลือง ตั้งข้างพระที่นั่งอัฐทิศเบื้องซ้าย ในพระแท่นมณฑลนั้นตั้งพระชัยในแผ่นดินปัจจุบันและพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาประจำวารประสูติมงคล และตั้งพระเต้าต่าง ๆ ซึ่งจะได้สรงมุรธาภิเษกในเวลาพรุ่งนี้ และผูพระกันภิรมย์ ๓ องค์ ถูงปักเครื่องมหามงคลต่าง ๆ ที่พระที่นั่งอัฐทิศตั้งพระครอบพระเกี้ยวและรายพุ่มดอกไม้สดและเทียนพระมหามงคล มีตู้เทียนค่าพระองค์ตั้งเคียงพระแท่นมณฑลด้วย ที่พระที่นั่งภัทรบิฐนั้นตั้งลุ้งพระมหาพิชัยมงกุฎกับเครื่องวิจิตรราชกกุธภัณฑ์สรรพราชูปโภค ที่ม้ากระจกใหญ่หลังพระที่นั่งภัทรบิฐนั้นเชิญพระสยามเทวาธิราชตั้ง นอกนั้นก็จัดการตามธรรมเนียม

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องเหลืองพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่จะสวดมนต์เข้าไปนั่งที่เสด็จทรงประเคนผ้าไตรอย่างดี ย่ามโหมดเทศ แต่พระอมราภิรักขิต พระ

อริยมุนี ฐานานุกรม เปรียญ อันดับ วัดนิเวศธรรมประวัติ วัดเทพศิรินทร วาสรวม ๓๓ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามานั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล แล้วพระสงฆ์สวดสัตตปริตร เวลายามเศษสวดมนต์จบ เสด็จขึ้น

วัน ๖ ๆ ๓ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องเหลืองพระที่นั่งบรมสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้เข้ามาที่นั้น ทรงจุดเทียนนมัสการ พระอมราถวายศีล ทรงศีลแล้วเสด็จไปประทับชาลาข้างพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ทรงผลัดพระภูษาทรงพระสะพักโขมพัตถ์เสด็จเข้าสู่พระแท่นสรงมุรธาภิเษกสนาน เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์ฆ้องชัยสังข์แตรตามโบราณขัตติยราชประเพณี พระสงฆ์บนพระที่นั่งถวายชัยมงคลพร้อมกัน ขาวที่ถวายพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ ๕ กษัตริย์ พราหมณ์ถวายน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏและสังข์ต่างๆ นานา กรมพระภูษามาลาถวายพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์เป็นอเนกอนันต์ ครั้นสรงเสร็จแล้วทรงเครื่องทรงพระภูษาตามสีวันตามโลกยประเพณี เสด็จขึ้นมาประทับบนพระที่นั่งทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้วทรงประเคนไทยธรรมต่างๆ เป็นอันมาก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลากลับไปแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระชัยวัฒน์องค์เล็กแด่สมเด็จกรมพระบำราบและพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ เมื่อจะพระพระราชทานนั้น พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้ที่ได้รับพระราชทาน ๓ ข้อ ๆ หนึ่งว่าให้ตั้งพระทัยคิดที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ถาวรเป็น

นิจกาลและให้ยิ่งขึ้นไป ข้อหนึ่งว่าให้ตั้งพระทัยซื่อสัตย์สุจริตต่อใต้ฝ่าละออง ธุลีพระบาทพระเจ้าอยู่หัวโดยความสวามิภักดิ์ ข้อหนึ่งให้ตั้งพระทัยทำนุ บำรุงรักษาพระราชอาณาจักรและราษฎรในบ้านเมืองของตนให้เจริญยิ่งขึ้น ไป อย่าให้ละข้อความ ๓ ประการนี้เป็นอันขาด แล้วจึงได้พระราชทาน พระชัยนั้นแด่สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์ ๑ กรมขุนเจริญ ๑ กรมหมื่น อดิศร ๑ กรมหมื่นศิริธัช ๑ กรมหมื่นเทวะวงศ์ ๑ พระองค์เจ้าชุมพล ๑ พระองค์สวัสดิประวัติ ๑ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาบ่าย เสด็จลงสมโภชเดือนพระเจ้าลูกเธอสองพระองค์ซึ่งประสูติ ณ วัน ๕ ฯ ๓ ๙ ค่ำ ปีระกา สัปตศก ๑๒๔๗ และได้พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงประภาพรรณพิไลย พระองค์หนึ่งพระราช ทานว่า พระองค์เจ้าหญิงประไพพรรณพิลาศ แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๗ ฯ ๔ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทอง พระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาสุนทรสงครามเมืองสุพรรณบุรีว่าพระครู วิมลเมธาจารย์ วัดตะไกร กับเจ้าอธิการคล้ายวัดช้าง จับตัวเณรบุนมาส่ง ว่าขโมยบาตรพระสงฆ์วัดยาง ได้ตรวจดูเห็นหลังลายจึงให้สึกจากสามเณร ได้ถามให้การว่าเป็นตองซู่เมืองมรแมนมาอยู่เมืองตาก ไปลักช้าง กรมการ เอาตัวมาชำระเฆี่ยนถามแล้วจำไว้ได้เสียเงิน ๕ ๑ จึงออกได้แล้วมาบวช เป็นเณรกับสมีมีวัดมอญกรุงเก่า แล้วเที่ยวมาถึงวัดยางจึงลักบาตรพระสงฆ์

กับแต่ก่อนก็เคยทำโจรกรรมฉกลักมาหลายครั้งแล้ว จึงให้กรมการคุมตัวอ้ายบุนเข้ามาส่งด้วยแล้ว

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาอภัยบริรักษ์เมืองพัทลุง ๔ ฉบับ ฉบับหนึ่งส่งเงินแทนทองคำส่วยบุตรจีนเมืองพัทลุงจำนวนปีมะแม เบญจ-ศก สม ๑๕ บุตรหมื่น ๑ ทาส ๗ รวม ๒๓ คน สมเรียกคนละ ┼ ๑ ๑ บุตรหมื่นทาสคนละ ┬ ๑ ๒ รวมเป็นทองคำ ๑ ┼ ๒ ๑ คิด ๑๘ หนักเงิน ๑ ๑๒ ┼ ๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ว่าได้เรียกนายกองส่วยดินประสิวมาเร่งดินประสิวส่วยจำนวนปีมะแม เบญจศก นายกองร้องว่าหามูลค้างคาวไม่ได้ ขอส่งเงินแทนคิดหาบละ ๓ ┼ ๒๕๐ หาบเงิน ๓:๗ ๑๐ ┼ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้เสนาออกไปเดินประเมินเก็บเงินค่านาเมืองพัทลุงจำนวนปีมะแม เบญจศกนั้น ได้แต่งกรมการกำกับเก็บเงินค่านาได้ครั้งนี้ ๗๓ ๑๗ ┼ ๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อนยังไม่สิ้นจำนวนนา ฉบับ ๑ ว่าเมื่อปีวอก ฉอศก ได้แต่งกรมการคุมต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทูล ฯ ถวายนั้นขาดไม้มะริด ๑๕ เหลี่ยม เสื่อลวด ๑๕ ลวด บัดนี้ได้จัดไม้มะริด ๑๕ เหลี่ยม เสื่อลวด ๑๕ ลวด ซึ่งยังค้างอยู่เข้ามาส่งด้วยแล้ว

พระยาศรีสิงหเทพนำพระพยุหาภิบาลผู้ว่าราชการเมืองพยุหคีรี กราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการบ้านเมือง

พระยาพิพัฒโกษานำหลวงเรืองศักดิ์สาครเขตร์ ปลัดเมืองสมุทรสงคราม กราบถวายบังคมลาไปรับราชการบ้านเมือง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๙ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦๅไชย เมืองราชบุรี ๒ ฉบับ ๆ หนึ่งว่ามีตราโปรดออกไปว่า โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาอนุชิตชาญไชยออกไปชำระผู้ร้าย ณ เมืองนครไชยศรี ถ้าพระยาอนุชิตจะมีสูตรนารายณ์ออกไปเอาตัวผู้ร้ายเมื่อใดให้จับส่งให้นั้น พระยาอนุชิตได้มีสูตรนารายณ์ไปให้ส่งตัวผู้ร้าย ได้แต่งกรมการกำกับข้าหลวงกรมการเมืองนครชัยศรี แล้วให้โจทก์ชี้ตัวผู้ร้าย จับได้ตัวผู้ร้ายและตัวจำนำได้ ๒๙ คนส่งไปให้พระยาอนุชิตแล้ว ผู้ร้ายที่ต้องหายังหลบหนีอยู่นั้นก็ให้กรมการสืบจับอยู่ ฉบับ ๑ ว่าครั้งก่อนได้มีใบบอกว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเรือนจีนแย้ม อำแดงคำบ้านวัดแก้ว ยังสืบเสาะอยู่นั้น ภายหลังนายฉิมเอาของทองรูปพรรณต่าง ๆ มาลุแก่โทษว่า อำแดงธูปน้องอ้ายครึ้นเอามาให้ยุบจึงให้หาเจ้าของทรัพย์มาดู จำได้ว่าของอำแดงมอญ ตัวจึงเกาะอำแดงธูปอำแดงมอญมาชำระ ต่อสู้โจทก์ถึงสืบพยานแล้ว นายฉิมเอาของทองคำรูปพรรณต่าง ๆ มาลุแก่โทษ ว่าอำแดงธูป อำแดงมอญน้องอ้ายครึ้นเอามาให้ยุบ จึงให้หาเจ้าของทรัพย์มาดูจำได้ว่าของตัว จึงเกาะอำแดงธูป

อำแดงมอญมาชำระ ต่อสู้โจทก์ถึงสืบพยานแล้ว โจทก์ฟ้องเพิ่มเติมให้เรียกอ้ายครื้นมาชำระ รับสารภาพเป็นสัตย์ ซัดเพื่อนอีก ๑๒ คน จึงได้เกาะตัวผู้ร้ายที่อ้ายครื้นซัดมาได้ ๔ คน ถามรับเป็นสัตย์ ยังเร่งของกลางอยู่ อีก ๗ คนนั้นหลบหนี ยังติดตามอยู่

พระยาพิพัฒอ่านบอกพระอินทราชาเมืองพนัสนิคม ฉบับ ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นนายแจ้ง อำแดงคง จับอำแดงคงมัดเอาพริกขยี้น้ำตบตาแล้วถามที่ไว้เงินแล้วเก็บเงิน ๕ ๗ ๒ กับของทองรูปพรรณ สารกรมธรรม์ ๑๑ ฉบับไป แต่งกรมการสืบสวนติดตามแล้วไม่ได้ความ กับใบบอกพระยาสมุทร-สาครานุรักษ์ เมืองสมุทรสาคร ฉบับ ๑ ว่าขุนพิบุลยสมบัติเสมียนตรากรมเกษตราธิการกับรามัญมีศรัทธาสร้างพระอุโบสถวัดบ้านสวนจากแห่งหนึ่ง ขอพระราชทานที่ยาว ๑๓ วา กว้าง ๑๑ วา เป็นที่วิสุงคามสีมาต่อไป

พระยาศรีนำข้าราชการในพระบรมมหาราชวัง พระราชวังบวรกราบถวายบังคมลาไปช่วยพระยามหาอมาตย์ข้าหลวง ณ เมืองลาวฝ่ายตะวันออก ผู้ที่ไปราชการนั้นในพระบรมมหาราชวัง กรมมหาดไทย หลวงเทเพนทร ๑ ไพร่ ๑๘ กรมเกณฑ์หัดอย่างฝรั่ง หลวงทรงวิไชย ๑ ไพร่ ๑๑ รวม ๓๑ ในพระราชวังบวร กรมนา ขุนพิภาคอักษร ๑ ไพร่ ๑๒ กรมทวนทอง หลวงโจมพินาศ ไพร่ ๑๐ รวม ๒๔ รวมในพระบรมมหาราชวังพระราชวังบวร ๕๕ คน

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรนายจ่างบุตรหลวงพิพิธณรงค์ เป็นขุนคงขึ้นไฟปลัดกรมเกณฑ์หัดอย่างฝรั่งซ้าย ๑ หมื่นนราพลสิทธิสมุหบัญชี

เป็นขุนไล่พลรบปลัดกรมเกณฑ์หัดอย่างฝรั่งขวา ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ ๖ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิชิตภักดี เมืองสวรรคโลก ๔ ฉบับ ฉบับหนึ่งรายงานน้ำฝนต้นข้าวเมื่อพระอาทิตย์อยู่ราศีเมษ ฝนตก ๑ ครั้ง ๓ ทสางค์ น้อยกว่าปีวอก ฉอศก ๒ นิ้ว ๖ ทสางค์ ราศีพฤษภตก ๗ ครั้ง ๘ นิ้ว ๕ ทสางค์ มากกว่าปีก่อน ๖ นิ้ว ๒ ทสางค์ น้ำท่าศอก ๓ นิ้ว ราษฎรทำนาแล้วส่วน ๑ ยัง ๔ ส่วน ข้าวแห้งม้านไป ราคาข้าวเปลือกเกวียนละ ๘┼ บ้าง ๙┼ บ้าง ฉบับ ๑ ว่าข้าวเสบียงอาหารในเมืองสวรรคโลกขัดขวางนัก มีพวกลาวเมืองนครลำปางพาครอบครัวลงมาหาข้าวเลี้ยงกันเป็นอันมาก แต่ที่เมืองสวรรคโลกก็ขัดขวางจึงพากันไปต่อไป ฉบับ ๑ ส่งขี้ผึ้งส่วยจำนวนปีมะเมีย จัตวาศก หนัก ┼๖ ๑๗ แต่งให้กรมการคุมมาส่ง ฉบับ ๑ ว่าได้รับตราพระราชสีห์ว่าต้องพระราชประสงค์ชามถ้วยโถสังคโลกนั้น ได้จัดหาซื้อได้ ชาม ๕ จาน ๓ ขวด ๔ ถ้วย ๑ ให้กรมการคุมลงมาทูลเกล้า ฯ ถวายครั้งหนึ่งก่อน

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกหลวงจตุรงค์วิชัย พันเทพศักดิข้าหลวงบอกมาแต่เมืองพังงา ว่าได้เชิญตราไปวางต่อพระยาบริรักษ์ภูธรแล้วพร้อมด้วยกรมการทำบัญชีสำมะโนครัว รายชื่อคนตำบลบ้านในแขวงเมือง

พังงาเสร็จแล้ว ได้แจกตั๋วพิมพ์คุ้มศักดิได้จำนวนคนชรา ๗๕ พิการ ๑๖ บุตรเกณฑ์ ๑๙ ขุนหมื่น ๑๖๑ กองด่านขุนหมื่น ๒๘ ไพร่กองด่าน ๕๘ กำนันใช้สอย ๓๐ เลกลับราชการบ้านเมือง ๒๕๐ เลกส่วย ๕๕๘ ทาส ๖๐ รวม ๑๑๕๔ คน แล้วจะกราบถวายบังคมลาไปทำการเมืองตะกั่วทุ่งต่อไป ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาบริรักษ์ภูธรเมืองพังงา ว่าด้วยโปรดให้หลวงจตุรงค์วิชัย พันเทพศักดิ ออกไปแจกตั๋วพิมพ์ทำบัญชีสำมะโนครัวนั้นได้พร้อมกันจัดการไปแล้ว และมีจำนวนคนเหมือนใบบอกข้าหลวงด้วย ฉบับ ๑

แล้วพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลามีผ้าสีแดงกับขาว และเข็มเงินศิลปวิทยาแก่หลวงวาทิตยประเทศ หม่อมราชวงศ์ชิด ในหม่อมเจ้าวารินทร ในการซึ่งได้เป็นคนชำนิชำนาญการวิทยาแตรฝรั่งเป่าได้เสมอคนยุโรปคนหนึ่ง และรับราชการมาในกรมทหารแตรช้านานแล้วด้วย และได้เป็นครูฝึกหัดทหารแตรหลายกรมด้วย

ครั้นพระราชทานแล้ว เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๓ ๗ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านศุภอักษรเจ้าดาราดิเรกรัตนไพโรจน์เจ้านาย พระยาลาวท้าวแสนเมืองนครลำพูนว่าด้วยแต่งพระยาลาวท้าวแสนคุมไพร่ปักกรุยถางทางแขวงเมืองนครลำพูนแล้ว ๑๙๐๔ เส้นเสร็จแล้ว ฉบับ ๑ กับใบบอก

พระพิทักษ์เทพธานี กรมการกรุงเก่า ว่าจีนเยนมาให้การต่างคำตราสินว่าตัวกับจีนโคกมาแต่เมืองฉะเชิงเทรามาขายหมากได้เงิน ๑๐ ๑ ๓ นอนหลับไป อ้ายผู้ร้ายตัดเรือลอยไปถึงหน้าวัดกะโล่ ได้ยินเสียงผู้ร้ายขึ้นไปบนเรือจึงโดดน้ำไปประมาณ ๕–๖ เส้น แล้วกลับมาดู หาเห็นเรือไม่ เวลาเช้าได้ตามพบเรือในคลองมหาราช เห็นจีนโคกถูกตีฟั่นตายอยู่ สิ่งของเงินหายไป ได้แต่งกรมการสืบจับก็ยังไม่ได้ตัวผู้ร้าย

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระยาวิชิตภักดีศรีพิชัยสงคราม เมืองไชยา ๔ ฉบับ ฉบับ ๑ ว่าได้เร่งทองคำส่วยแก่นายกองผู้คุมพวกบุตรจีน ๆ ขอส่งเงินแทนจำนวนปีวอก ฉอศก ๓ กอง เงิน ๑ ๑ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ส่งเงินแทนส่วยดีบุกจำนวนปีวอก ฉอศก ๔ กอง เงิน ๔ ๒ ๒ ๒ ให้กรมการคุมเข้ามาส่ง ฉบับ ๑ ว่าได้หาตัวนายกองส่วยสรรพาเหตุมาเร่งเงินส่วยจำนวนปีวอก ฉอศก ๕ กอง ได้เงิน ๑๙ ๑ ๓ ให้กรมการคุมมาส่ง ฉบับ ๑ ส่งเงินส่วยลิเลดจำนวนปีวอก ฉอศก เงิน ๕ ๑

เสด็จประทับอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศจนย่ำค่ำ เสด็จขึ้น

วัน ๔ ๘ ๗ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

ไม่มีราชการอันใด ไม่ได้เสด็จออก เสด็จลงจัดตำหนักใหม่ด้วยพรุ่งนี้จะสวดมนต์ขึ้นตำหนัก

วัน ๕ ๙ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง มีการสวดมนต์ขึ้นตำหนักใหม่ในพระบรมมหาราชวังเป็นการใหญ่ โปรดให้นิมนต์สมเด็จพระวันรัต ๑ หม่อมเจ้าพระภุชฌงค์ ๑ พระเทพกวี ๑ พระศรีวิสุทธิวงศ์ ๑ พระวินัยรักขิต ๑ สวดที่ตำหนักพระองค์เจ้าเยาวมาลย์นฤมล หม่อมเจ้าอุบลรัตนนารีนาค สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๑ หม่อมราชวงศ์พระล้นเปรียญ ๑ พระเทพโมฬี ๑ พระอริยมุนี ๑ พระอริยกวี ๑ สวดที่ตำหนักพระองค์เจ้าจันทรา หม่อมเจ้าเสาวภาคนารีรัตน กรมหมื่นวชิรญาณ ๑ หม่อมเจ้าพระอรุณ ๑ หม่อมเจ้าพระประภากร ๑ พระพรหมมุนี ๑ พระมหาเขมาภิรโต ๑ สวดที่ตำหนักหม่อมเจ้าสาย พระอริยธัชชะ ๑ พระครูราชสังวร ๑ พระครูสุนทรวิลาศ ๑ พระครูราชปริต ๑ พระครูสิทธิเดชะ ๑ สวดที่ตำหนักพระองค์เจ้ายุคลทิฆัมพร ที่ตำหนักหม่อมเจ้าอุบลตั้งพระไชยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า ตำหนักหม่อมเจ้าเสาวภาคตั้งพระไชยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ตำหนักหม่อมเจ้าสายตั้งพระไชยแผ่นดินปัจจุบัน ตำหนักพระองค์ยุคลตั้งพระไชยเนาวโลหะ เวลาสวดมนต์นั้นเจ้านายเข้าไปพร้อมกัน เวลา ๔ ทุ่มเศษกลับออกมา

วัน ๖ ๑๐ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เพราะไม่ได้เสด็จขึ้นจากตำหนักใหม่แต่เวลาเช้า

อนึ่งเมื่อเวลาเช้า พระองค์เจ้าจันทราสรัทวาร พระองค์เจ้าเยาวมาลย์นฤมล พระองค์เจ้ายุคลทิฆัมพร หม่อมเจ้าอุบลรัตนนารีนาค หม่อม

เจ้าเสาวภาคนารีรัตน หม่อมเจ้าสาย เสด็จสู่เตียงสรงเป็นสิริมงคลในการขึ้นตำหนักใหม่แล้วเลี้ยงพระสงฆ์ด้วย เวลาค่ำมีเลี้ยงโต๊ะ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอด้วย

วัน ๗ ฯ ๑๑ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้เป็นวันเริ่มการเฉลิมพระชนมพรรษา เจ้าพนักงานได้ตั้งซุ้มแต่งโคมผูกพวง ดอก ใบ ไม้ตามที่ต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง ตามซึ่งถูกแต่งดังปีก่อน ๆ มา

สมเด็จกรมพระได้จัดการในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร เบื้องซ้ายพระที่นั่งอัฐทิศนั้น ตั้งพระแท่นมณฑล ในพระแท่นนั้นตั้งบุษบกงาทรงพระพุทธบุศยรัตนน้อยและตั้งพระไชยรัชกาลปัตยุบัน พระพุทธรูปประจำปีพระชนมพรรษา พานหีบพระสุบรรณบัฏและพระเต้าต่าง ๆ เป็นอันมาก และผูกธงชัยพระกันภิรมย์เครื่องมงคลต่าง ๆ ตามธรรมเนียมและตั้งเครื่องมนัสการเครื่อง ๕ และขวดประดับดอกไม้เป็นอันมาก เบื้องขวาพระที่นั่งอัฐทิศตั้งพระแท่นไม้ลายทอง มีม่านแพรขาวประดับดอกไม้สดโดยวิจิตรสะอาด ในพระแท่นตั้งพระไชยรัชกาลที่ ๔ พระไชยเนาวโลหะและพระพุทธรูปนาคปรก และรูปพระเสาร์เทวบุตรซึ่งสมมุติว่าประจำรักษาพระชนมพรรษาตามคัมภีร์มหาทักษา และพระพุทธรูปยืนห้ามสมุทร และรูปพระจันทร์เทวบุตร ซึ่งนิยมนับว่าแทรกรักษาพระชนมพรรษาตามวิธีโหราศาสตร์ และมีเทียนธูปฉัตรธงราย ในพระแท่นหน้าพระแท่นเท่ากำลังเทวดาทั้งสององค์ และมีระเบียบมาลาล้วนวิเศษสะอาดประดับขอบพระ

แท่น ชั้นรองขอบแท่นและพระแท่นทรงกราบก็ล้วนแต่ขาวสิ้น พระที่นั่งอัฐทิศนั้นตั้งพานพระแสง พานพระกร และพระครอบพระเกี้ยวทรงเดิม ชั้นล่างรายด้วยพุ่มดอกไม้และเทียน พระมหามงคลเท่าพระชนมพรรษา หลังพระที่นั่งอัฐทิศมีตู้เทียนข้างพระองค์ ๔ ตู้ อาสนสงฆ์ตั้งตามเคย หน้าอาสนสงฆ์ตรงกลางตั้งแท่นบัตรเทวดา พระที่นั่งภัทรบิฐตั้งลุ้งพระมหาพิชัยมงกุฎเครื่องวิวิธราชกกุธภัณฑ์สรรพราชูปโภคทั้งปวง โต๊ะ ๒ ข้างพระที่นั่งภัทรบิฐตั้งพานพระแสงต่าง ๆ เป็นอันมาก โต๊ะหลังพระที่นั่งภัทรบิฐเชิญพระสยามเทวราชขึ้นตั้งตามเช่นเคยด้วย

เวลาเกือบยาม เสด็จออกประทับพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร เจ้าพนักงานนิมนต์พระอริยมุนี ๑ ฐานานุกรม เปรียญวัดราชประดิษฐ์ ๔ รวม ๕ รูปเข้าไป เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามโหมดเทศ พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับมานั่งที่ เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ พระอริยมุนีถวายศีล ทรงศีลแล้วเสด็จทรงจุดเทียนพระมหามงคล เทียนข้างพระองค์ เทียนสักการะเทวดาและที่ต่าง ๆ หลวงโลกทีปบูชาฤกษ์บูชานพเคราะแล้วพระสงฆ์สวดมงคลสูตรรัตนสูตร แล้วโหรบูชาพระอาทิตย์เทวบุตร พระสงฆ์สวดนวัคคหายุศมสูตรสะเดาะในพระอาทิตย์ คือสวดอนุตริยธรรม ๖ แล้วโหรบูชาพระจันทร์เทวบุตร พระสงฆ์สวดจรณ ๑๕ โหรบูชาพระอังคารเทวบุตร พระสงฆ์สวดอัฏฐังคิกมรรค ๘ โหรบูชาพระพุทธเทวา พระสงฆ์สวดธรรมอินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ โหรบูชาพระเสาร์เทวบุตร พระสงฆ์สวดทศพลญาณ ๑๐ โหรบูชาพระพฤหัสเทวา พระสงฆ์สวดคาถาสัญญา ๑๐ อนุพพวิหาร ๙ โหรบูชาพระราหูเทพเจ้า พระสงฆ์

สวดคาถาสติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ โหรบูชาพระศุกร์เทวบุตร พระสงฆ์สวดคาถาอริยทรัพย์ ๗ สัปปุริสธรรม ๗ สัมมาสมาธิสบริขาร ๗ โหรบูชาเกตุเทวราช พระสงฆ์สวดอาฏานาฏวัตถุ ๙ แล้วพระสงฆ์สวดเมตตสูตรและคาถาอื่น ๆ เปนอันมาก เวลา ๘ ทุ่มสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับไป วันนี้พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ขาว พระบรมวงศานุวงศ์ทรงฉลองพระองค์ดำ

วัน ๑ ๑๒ ๗ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องเหลืองที่พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ทรงพระกรุณาโปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่สะเดาะขึ้นไปนั่งที่ เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ พระอริยมุนีถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จทรงจุดเทียนสักการะเทวดาและเทียนบูชา พระสยามเทวาธิราช เครื่องหมายมหาเบญจราชกกุธภัณฑ์และเทียนที่เครื่องสังเวย พระยาศรีสุนทรอ่านดุษฎีสังเวยจบ ประโคมแตรสังข์พิณพาทย์บูชาด้วย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนบริขารภัณฑ์เปนอันมาก มีราคาถึงองค์ละ ๑๕┼ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรก ถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น วันนี้พระบรมวงศานุวงศ์แต่งพระองค์เหมือนเมื่อคืนนี้ วันนี้ เวลากลางวันโปรดให้เจ้านายแจกเงินคนอนาถา ชรา พิการคนละ ┼๑ ถึง ๓๔๙๖ คน จะได้โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงแจกข้างหน้าอีก ๒๐๐ ข้างใน ๒๐๐ รวมเสร็จแจกวันนี้ ๓๘๙๖ คน

เวลาย่ำค่ำแล้ว พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศทหารมหาดเล็ก ทรงสร้อยจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จออกทางพระทวารกลางพระที่นั่งจักรี เสด็จประทับชิตติงรูม พระยาโชฎึกนำพระครูบริหารอนัมพรต องสูตบทบวร องสรพจนสุนทร องพจนกรโกศล องอนนทสารภัณฑ์ สมณฝ่ายญวนเข้าถวายเทียนและกิมฮวยงั้งติ๋วตามธรรมเนียมญวน แล้วนำพระยา พระ หลวง เจ้าภาษีเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายเทียนและกิมฮวย แล้วถวายคำนับอย่างจีน ๙ ครั้ง แล้วเสด็จออกไปประทับที่ซุ้มอัฒจันทร์ พระยาอนุรักษ์นำนายปลัดกองญวนปืนใหญ่ ญวนแจว เฝ้าถวายดอกไม้ธูปเทียนตามเช่นเคยมาทุกปี แล้วเสด็จทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จไปประทับในพระอุโบสถ ทรงประเคนผ้าไตร ย่ามสักหลาดแด่พระราชาคณะ ๑ เปรียญ ๔ รวม ๕ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามาสวดพระพุทธมนต์และคาถาสะเดาะอย่างเก่า ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากร และจุดเทียนที่เชิงเทียนกิ่งซึ่งปักรูปเทวดานพเคราะห์ มีเทียนและฉัตรธงเท่ากำลังเทวดานั้นๆ แล้วเสด็จกลับทรงพระราชยานที่ประตูวัด โหรบูชานพเคราะห์ตามแบบโบราณ เสด็จกลับจากวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับเวตติงรูม เจ้าพระยาพระยา พระ หลวง ข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเสด็จเข้าไปประทับในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร พระบรมวงศานุวงศ์เข้าไปเฝ้าในนั้นพร้อมกัน โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์จะสวดมนต์เข้าไปนั่งที่ พระสงฆ์นั้นคือ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ หม่อมเจ้าพระพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย พระครูฐานานุกรม เปรียญคณะธรรมยุติกา

นิกาย ๖๐ รูป เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรย่ามไหมดเทศแก่พระสงฆ์ ๖๐ องค์ พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามา เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล แล้วกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ พระสงฆ์ทั้งปวงสวดมนต์มหาสมัยสูตรสัตตปริต เวลายามเศษสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาวันนี้ในพระบรมมหาราชวัง และตามท่างชลมารค สถลมารค วังพระบรมวงศานุวงศ์ บ้านข้าราชการ ราษฎร พ่อค้าแต่งประทีปโคมไฟทั่วกัน

อนึ่ง วันนี้เวลา ๗ ทุ่ม ๓๓ นาที ๓๖ วินาที เป็นเวลาบรรจบครบดิถีพระบรมหาประสูติมงคลสมัยในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตามสุริยคติกาลรอบ ๓๒ เต็มบริบูรณ์

อนึ่ง วันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนยศเจ้าจอมมารดาเปี่ยม ซึ่งเป็นเจ้าจอมมารดาแห่งสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีเป็นเจ้าคุณจอมมารดาเปี่ยม

วัน ๓ ๑๓ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องเหลืองพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่สวดมนต์เมื่อคืนนี้เข้าไปนั่งที่ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ทรงศีลแล้วเสด็จลงไปประทับที่ชาลาหน้าพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร พอได้พระฤกษ์เช้า ๓ โมง ๓๓ นาที พระเจ้าอยู่หัวทรงเปลื้องเครื่องผลัดพระภูษา และทรงพระ

สะพักเศวตพัสตร์เสด็จเข้าสู่ที่สรงมุรธาภิเษกสนานวิสุทธิวารี ในพระแท่นสรงอันรายด้วยราชวัติเครื่องสูงเศวตวิจิตรสะอาด เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ฆ้องชัยกลองแขกมโหรีตามขัตติยราชประเพณี พระสงฆ์ ๖๐ องค์บนพระที่นั่งถวายชัยมงคล เจ้าพนักงานถวายพระเต้าน้ำพระพุทธมนต์ต่าง ๆ เป็นอันมาก กรมพระปวเรศถวายน้ำพระครอบพระกริ่ง พระมหาราชครูและพราหมณ์ทั้งหลายถวายน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏ และพระมหาสังข์ต่าง ๆ เป็นอเนกอนันต์ ครั้นสรงเสร็จแล้วเสด็จขึ้นทรงเครื่อง ข้างในทรงเครื่องราชาภรณ์อย่างเครื่องราชอิสริยยศอันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองจักรีบรมราชวงศ์ แต่งพระภูษานั้นทรงเหลืองตามศรีวัน เสด็จออกประทับห้องเหลือง พระสงฆ์ ๖๐ องค์ถวายพระพรจบเสด็จทรงประเคน กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ พระสงฆ์ทั้งปวงรับพระราชทานฉัน เสด็จทรงจุดเทียนเครื่องสักการะ พระสยามเทวาธิราชและเทียนบูชา เครื่องวิวิธราชกกุธภัณฑ์และเทียนที่โต๊ะเครื่องสังเวย พระยาศรีสุนทรอ่านประกาศดุษฎีสังเวย ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนบริขาร พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอติเรก ถวายพระพรลาไป โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินโหรบูชาสะเดาะพระเคราะห์หลวงโลกทีป ๑๑ ┼ ขุนโชตพรหมมา ๗ ┼ ขุนเทพยากรณ ๗ ┼ ขุนหมื่น ๒ คน ๆ ละ ๓ ┼ แล้วเสด็จขึ้น

เวลาเที่ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องราชอลังการณ์สำหรับจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จออกประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำภายใต้มหามงคลเศวตฉัตร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี มุขมนตรี

เข้าทูลละอองธุลีพระบาท เสวกามาตย์ผู้ใหญ่ผู้น้อย ทหาร พลเรือนเฝ้าเบื้องพระบาทบงกฎมาศโดยลำดับถ้วนทุกกระทรวง เจ้าพนักงานประโคมมโหระทึกแตรฝรั่งตามขัตติยราชประเพณี ทหารแตรก็เป่าสรรเสริญพระบารมีนฤนาท แล้วเจ้าพนักงานกรมวัง กรมท่า นำราชทูตกงสุลซึ่งเป็นผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ อันมีทางพระราชไมตรีเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน ครั้นสุดเสียงประโคมแล้ว กรมหลวงวรศักดิ์พิศาลซึ่งทรงมีพระชนมายุกาลกว่าพระบรมวงศานุวงศ์ ทูลถวายชัยมงคลแทนพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง แล้วพระเจ้ายาศรีพิพัฒน์ ซึ่งมีอายุแก่กว่าท่านเสนาบดีทั้งหลาย ทูลถวายชัยมงคลแทนข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งมวล และมิสเตอร์เมซัน สเตา ราชทูตกรุงเกรตบิเตนซึ่งเป็นผู้มียศกว่าผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศทั้งปวง ทูลถวายชัยมงคลแทนคนต่างประเทศทั้งหลาย แล้วพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบแสดงพระราชหฤทัยทรงยินดีโดยพิสดารจบเสร็จ เสด็จขึ้น ชาวประโคมก็ประโคมพร้อมกัน และพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองฝ่ายใน จะได้เฝ้าถวายชัยมงคลอย่างเช่นมีมาทุกปี

แล้วเสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออก ซึ่งเรียกว่าซิตติงรูม ราชเอดเดอร์แคมปนำพระวิสูตรสาครดิษฐ พระวิภาคภูวดล พระชลยุทธโยธินทร กัปตันลอฟตัส มิสเตอร์เรมเซ มิสเตอร์แบดแมนต์ หมอแมกฟาลันด์ เฝ้าถวายพระพร และถวายสิ่งของในการเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงพระราชปฏิสันถารโดยควรแล้วถวายบังคมลาไป เจ้าพระยาภาณุวงศ์เฝ้าถวายสิ่งของในการเฉลิมพระชนมพรรษา แล้วเสด็จออกมา

ประทับตรอนิ่งรูม พระยาศรีสุนทรนำเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ พระยาแพทย์-ธรรมธาดา พระยาสุขุมาลบริหาร พระยาวิชิตณรงค์ พระยารามกำแหง หม่อมราชวงศ์แจ้ง พระโหราธิบดี พระวรรณการโกศล พระราชโกษา พระสามภพพ่าย หลวงโลกทีป หลวงเทพสมบัติ หลวงพลกายกรีธา หลวงสำแดงฤทธิรงค์ หลวงญาณภิรมย์ ขุนเทวพรหมมา ขุนสุนทรลิขิต รวมข้าราชการที่มีอายุมากฝ่ายหน้า ๑๗ คนเข้าไปรับพระราชทานผ้า ๒ สำรับเงิน ๑๐|— และทูลถวายชัยมงคลด้วย พระราชทานแล้วเสด็จขึ้นพระราชทานผ้า เงิน แก่ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายในที่มีอายุมาก ๑๖ คน รามทั้งข้างหน้าข้างใน ๓๓ คนเสมอด้วยพระชนมพรรษาตามวัสสคณนา

อนึ่ง เมื่อเวลาเช้า ๒ โมง เวลาเที่ยง เวลาบ่าย ๔ โมง ทั้ง ๓ เวลา เจ้าพนักงานทหารบกทหารเรือ ยิงสลุต คือ ทหารปืนใหญ่ญวนยิง ๓ เวลา ๑๐๑ นัด ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังยิงบนป้อมสัญจรใจวิง เวลาละ ๒๑ นัด ๓ เวลา ทหารรักษาพระบรมมหาราชวังยิงปืนฮอสกิดที่ท้องสนาม ๓ เวลา ๑๐๑ นัด ทหารมรีนยิงสลุตที่เรือสยามมูปสสดัมภ์ เรือสยามมงกุฎไชยชิต สลุตลำละ ๑๐๑ นัด รวมทั้ง ๓ เวลา

อนึ่ง วันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้มีการเลี้ยงพระบรมวงศานุวงศ์ตามเช่นเคยมาทุกปี เวลาย่ำค่ำเสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีซึ่งเป็นที่ตั้งโต๊ะเลี้ยงนั้น กรมหมื่นอดิศร กรมหมื่นประจักษ์ พระองค์ทองแถม พระองค์สวัสดิประวัติ พระองค์จันทรทัต พระองค์วรวรรณ พระองค์ดิศวรกุมาร พระองค์ศรีเสาวภางค์ เฝ้าถวายของในการเฉลิมพระชนมพรรษา แล้วสมเด็จกรมพระ และสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์เฝ้าถวาย

ของเหมือนกัน แล้วสมเด็จกรมพระถวายของในการเฉลิมพระชนมพรรษาด้วยเหมือนกัน

เวลาทุ่มเศษ เสด็จประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ท่านที่เสด็จเข้ามาประชุมเสวยในวันนี้นั้น มีพระนามและที่ประทับแจ้งอยู่ในแผนที่ข้างล่างนี้

หม่อมเจ้าประวิช	หม่อมเจ้าวัชรินทร
หม่อมเจ้าสวน	หม่อมเจ้าขาว
พระองค์เจ้าจรูญ	พระองค์เจ้านันทวัน
พระองค์เจ้าวัฒนานุวงศ์	กรมหมื่นสถิตย์
พระองค์เจ้าจิตรเจริญ	พระองค์เจ้าจันทรทัต
พระองค์เจ้าไชยานุชิต	พระองค์เจ้าทองแถม
กรมหมื่นเทวะวงศ์	กรมหมื่นพรหม ไม่มา
กรมหมื่นประจักษ์	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร
กรมขุนเจริญผล	สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิ ไม่มา
สมเด็จกรมพระ	พระราชอาสน์
กรมขุนบดินทร์	สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ
กรมหมื่นภูธเรศร์	กรมหมื่นอดิศร
พระองค์เจ้าชุมพล	พระองค์เจ้าเกษมศรี
พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ	พระองค์เจ้าวรวรรณ
พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์	พระองค์เจ้าโตสินี
พระองค์เจ้าขจรจรัสวงศ์	พระองค์เจ้าปรีดา
หม่อมเจ้านิลวรรณ	หม่อมเจ้าบงกช
กรมหมื่นถนอม	หม่อมเจ้าป่าน ไม่มา
หม่อมเจ้าอลังการ	พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร

เวลา ๒ ทุ่มเสวยเสร็จแล้ว สมเด็จกรมพระถวายพระพรชัยมงคล แล้วพระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

เวลาเกือบยาม เสด็จออกทางพระทวารกลางพระที่นั่งจักรี เสด็จทรงพระราชยาน เสด็จไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งศัตรูแล่นขึ้นไปเหนือน้ำ ทอดพระเนตรโคมไฟซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ พ่อค้าวาณิชตกแต่งฉลองพระเดชพระคุณ เสด็จขึ้นไปถึงโรงสุราแล้วเสด็จกลับล่องลงไปเกือบถึงบางคอแหลม แล้วเสด็จกลับมาประทับท่าราชวรดิษฐ์ เสด็จทรงพระราชยาน เสด็จขึ้นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเวลา ๔ ทุ่มเศษ

เวลาเกือบ ๕ ทุ่ม เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชเทวี ทรงรถพระที่นั่งและมีรถข้างในตามเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยกระบวนนำและตามเสด็จไปประทับหน้าโรงทหารหน้า โปรดให้ข้างในขึ้นที่หน้าโรงทหารหน้า เดินไปในโรงแถวข้างถนนบำรุงเมือง แล้วไปข้ามสะพานซึ่งข้ามจากโรงทหารเดินไปลงหลังหอบิลเลียด ขึ้นวังสราญรมย์ไปพักห้องซึ่งต่อกับท้องพระโรง แต่บิดไม่เปิดเผย พระเจ้าอยู่หัวเสด็จส่งข้างในแล้วจึงเสด็จไปประทับหน้าวังสราญรมย์ เสด็จขึ้นวังสราญรมย์ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี มีตำรวจและทหารมหาดเล็กนำตามเสด็จด้วย บนวังสราญรมย์นั้นมีการบอลปาตีมาแต่หัวค่ำแล้ว มีพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายสยามและจีนเจ้าภาษีพ่อค้า และผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ นายห้างพ่อค้าต่าง ๆ ประชุมพร้อมกันเป็นอันมาก พระเจ้าอยู่หัวและ

สมเด็จพระนางเจ้าเสด็จไปประทับห้องหลังห้องพระโรงซึ่งออกเฉลียงรอบใน แล้วโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นเทวะวงศ์ ผู้ว่าการต่างประเทศนำผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ คือมิสเตอร์เออเนส เมซัน สเตา มินิสเตอร์เรสิเดน กงสุลเยเนอราลอังกฤษ ๑ มองซิเออ เลอ การะคาราเด็กซาเยเดอแฟ กงสุลคอมมิสแซร์ฝรั่งเศส ๑ มิสเตอร์บีเอส ฮาเมล์ กงสุลเยเนอราล ฮอลันดา ๑ ผู้ว่าการกงสุลเยอรมัน ๑ กงสุลอิตาลี ๑ กงสุลเดนมาร์ก ๑ ผู้ว่าการกงสุลออสเตรีย ๑ ผู้ว่าการกงสุลอเมริกัน ๑ ผู้ว่าการกงสุลสวีเดน นอรเว ๑ ผู้ว่าการกงสุลโปรตุเกส ๑ กงสุลเบลเยี่ยม ๑ แล้วถึงเลดีทั้งปวงเป็นอันมาก มีสามีและคนอื่นบ้าง จูงเดินตามกันเข้าไปถวายคำนับ ที่เป็นผู้แทนคอเวอนแมนต์และคนอื่นที่ทรงคุ้นเคยนั้นพระราชทานพระหัตถ์ให้จับทั้งนั้น แล้วถึงเยนเลตแมนเดินเป็นลำดับกันเข้าไปถวายคำนับ ครั้นริเสบชั่นแล้วมีการแดนซิงเต้นรำไปตามเดิม เสด็จทอดพระเนตรครู่หนึ่งเสด็จกลับทรงรถพระที่นั่งมาประทับโรงทหารหน้า เสด็จขึ้นพระราชดำเนินไปตามสะพานไปประทับวังสราญรมย์ห้องข้างใน พักจนเวลา ๓ ยาม เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เสด็จประทับในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงประเคนผ้าไตร ย่ามสักหลาดแด่พระสงฆ์ ๕ รูปสวดอย่างวานนี้ เสด็จกลับมาประทับทอดพระเนตรซุ้มดอกไม้ไฟที่หน้ามิวเซียมครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

วัน ๓ ฯ ๑๔ ๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้าไม่มีการอะไร ไม่ได้เสด็จออก โปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายแจกทานคนชราพิการวันนี้ ๓๔๙๖ คน จะได้ทรงแจกข้างหน้า ๒๐๐ ข้างใน

๒๐๐ รวม ๓๘๙๖ คน และวันนี้มีการสวดมนต์ที่พระที่นั่งจักรีเจ้าพนักงานจัดการตามเช่นเคยมาทุกปี

เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศ ทรงดวงดารานพรัตน์ราชวราภรณ์ปฐมจุลจอมเกล้าฯ เสด็จออกทางพระทวารกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงประเคนผ้าไตร ย่ามสักหลาดแด่พระราชาคณะ ๑ เปรียญ ๔ รวม ๕ รูป แล้วทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและเทียนเทวดา แล้วเสด็จกลับทรงพระราชยานมาประทับเกยหน้าพระที่นั่งจักรี เสด็จประทับท้องพระโรงกลาง โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ที่จะสวดมนต์เข้าไป เสด็จทรงประเคนผ้าไตร ย่ามสักหลาดแด่หม่อมเจ้าพระพุทธบาท พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๐ รูปพระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าพระพุทธบาทถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ ๓๐ รูปสวดธรรมจักรกัปปวัตนสูตรสัตตปริตร เวลา ๔ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๔ ๆ ๑๕ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรี ทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าพระพุทธบาทปิลันธถวายศีลแล้วเสด็จทรงประเคนหม่อมเจ้า พระพุทธบาทพระราชาคณะ ๓๐ รูปรับพระราชทานฉัน ทรงจุดเทียนธูปที่โต๊ะเครื่องสังเวย ขุนนิมิตรอักษรอ่านดุษฎีสังเวยเทวดา ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว ทรงประเคยบริขาร พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อดิเรก ถวายพระพรลา เวลาย่ำเที่ยงเสด็จขึ้น

เวลาบ่ายโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จออกทรงแจกทานคนชราพิการข้างหน้า ๒๐๐ ข้างใน ๒๐๐ เจ้านายแจกที่มิวเซียม ๓๕๙๖ คน รวม ๓ วันเป็นคนชราพิการอนาถาที่ได้รับพระราชทานเงินเป็นจำนวน ๑๑๖๔๘ คน เสมอด้วยพระชนมพรรษาลำดับวันนับมาแต่วันพระมหาประสูติมงคลสมัยมา เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้วทองเงิน พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระราชมนเทียรสถาน ๓ รอบตามโบราณประเพณี เป็นเสร็จการเฉลิมพระชนมพรรษา แต่การเทศนานั้น โปรดให้มีต่อเวลาพรุ่งนี้

วัน ๕ ฯ ๑ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องเหลืองพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระพิมลธรรม ฐานานุกรมอีก ๔ รูป รวม ๕ รูปเข้าไป ทรงจุดเทียนนมัสการในสถานที่ซึ่งตั้งพระพุทธรูป เทวรูป เครื่องเบญจมหาราชูปโภคราชกกุธภัณฑ์ และเทียนทรงบูชาธรรมเทศนา พระพิมลธรรมถวายเทศนามงคลสูตรกัณฑ์ ๑ จบลง เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรสมณบริขารนานาภัณฑ์ กับทั้งวัตถุจตุปัจจัยราคา ๑๐|— บูชากัณฑ์ แล้วพระธรรมวโรดมถวายเทศนารัตนสูตรกัณฑ์ ๑ จบ เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรและสรรพบริขารต่าง ๆ เป็นอันมาก ทั้งวัตถุจตุปัจจัยที่ทรงบริจาคเท่ากับกัณฑ์ต้น โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนของ พระสงฆ์รับสัพพี พระธรรมวโรดมถวายอติเรกถวายพระพรลาไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลา ๔ ทุ่ม เสด็จออกห้องเหลืองนั้น ทรงจุดเทียนนมัสการในสถานนั้น โปรดให้นิมนต์หม่อมเจ้าพระอรุณที่จะถวายเทศน์กับฐานานุกรมเข้าไป ทรงจุดเทียนบูชาธรรมเทศนา หม่อมเจ้าพระอรุณถวายเทศนาเมตตสูตรกัณฑ์ ๑ จบลง เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรเครื่องบริขารอุปโภคนานา ทั้งกัปปิยนัยวัตถุค่า ๑๐|— แล้วกรมหมื่นวชิรญาณถวายเทศนาเทวดาอุทิศกัณฑ์ ๑ จบลง เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพร สมณภัณฑ์บริขารนานา ทั้งจตุปัจจัยมูลค่า ๑๐|— เสด็จประทับตรัสอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จกลับมาประทับพระราชอาสน์ กรมหมื่นวชิรญาณถวายอติเรก ถวายพระพรลา เวลา ๒ ยามเสด็จขึ้น

วัน ๖ ฯ๒ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

วันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง ไม่มีราชการอะไร

วัน ๗ ฯ๓ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง เป็นอันเริ่มการฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา เจ้าพนักงานจัดการในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร ตั้งบุษบกดอกไม้สดข้างเบื้องซ้ายพระที่นั่งอัฐทิศเชิญพระไชยในรัชกาลปัจจุบันนี้ และพระพุทธรูปประจำวันพระชนมพรรษา และประจำลำดับมีพระชนมพรรษาของเก่า ๓๒ รูป ตั้งในนั้นมีพระเต้าต่าง ๆ ตั้งด้วย และตั้งม้าหมู่หน้าพระที่นั่งอัฐทิศ เชิญพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาปีนี้ซึ่งหล่อใหม่ตั้งบนนั้น มีเครื่องตั้งแต่งตามธรรมเนียม

เวลาเกือบยาม เสด็จออกที่นั้น โปรดให้นิมนต์พระที่จะสวดมนต์เข้าไป เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพร ย่ามโหมดเทศ แก่หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร หม่อมเจ้าพระและฐานานุกรม เปรียญ อันดับวัดราชบพิธ ๓๓ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามานั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าพระอรุณถวายศีลแล้ว หม่อมเจ้าพระอรุณ พระสงฆ์ทั้งปวงสวดธรรมจักกัปวัตนสูตรสัตตปริตร เวลา ๔ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลา โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงดอกไม้เพลิงแล้ว เสด็จขึ้น

วัน ๑ ๔ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๔ โมง เสด็จออกประทับห้องเหลือง พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหพาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์เข้าไป เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าพระอรุณถวายศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์ฉันแล้ว เสด็จทรงประเคนบริขารต่าง ๆ เป็นอันมาก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรก ถวายพระพรลา แล้วพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาวันนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดซื้อสัตว์ซึ่งจะต้องฆ่าเป็นอาหาร พระราชทานปล่อยชีวิตให้พ้นภัย คือโค ๒ สุกร ๒ เป็ด ๒ ไก่ ๒ นกพิราบ ๓๓ ปลาต่าง ๆ เป็นอันมาก ตามเช่นเคยทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาทุกปี

อนึ่ง วันนี้เวลาย่ำค่ำ ๕๑ นาที เป็นดิถีพระบรมมหาราชสมภพมงคลสมัยคำนวณตามจันทร์คติกาล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้เสด็จสรงพระมุรธาภิเษกสนาน เพื่อทรงเจริญพระราชสุขสิริสวัสดิพิพัฒนมงคลสกลศัตรูกษัย ตามเช่นเคยมีมาทุกปี เวลาบ่ายเจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้วทองเงิน พระครูพราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาด้วย

เวลายามเศษ เสด็จออกประทับห้องเหลือง พระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร โปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้าไป แล้วเสด็จทรงจุดเทียนธูปนมัสการในสถานซึ่งตั้งพระพุทธรูปและเทวรูป และเครื่องวิวิธมหาราชูปโภคเบญราชกกุธภัณฑ์ แล้วทรงจุดเทียนสักการบูชาธรรมเทศนา สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายเทศนามงคลวิเศษกัณฑ์หนึ่งจบลง เสด็จทรงประเคนผ้าไตรสลับแพรและสมณบริขารนานา กับทั้งจตุปัจจัยค่าราคา ๑๐ ┼ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายอดิเรก ถวายพระพรลากลับไป ทรงพระกรุณาโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จไปทรงจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๕

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนางทรงบิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรี ว่ามีตราให้ขุนโภชนเสนาไปเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรในแขวงเมืองลพบุรี

จำนวนบัวอก ฉศก ได้แต่กรมการกำกับเก็บเงินค่านาได้ ๒๘๐ ┼ ให้เสนากรมการคุมมาส่งครั้งหนึ่งก่อนยังไม่เสร็จสิ้นจำนวนนา ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิษณุโลกาธิบดีเมืองพิษณุโลก ว่าได้ให้หาตัวนายกองคุมเลกส่วยน้ำรักมา เร่งได้น้ำรัก ๓๐๐ ทะนาน เงินแทน ๖ ┼ คิดแทนรัก ๙๖๐ ทะนาน รวมเป็น ๑๒๖๐ ทะนาน ให้นายกองคุมมาส่ง ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยาพิชัยสุนทรเมืองอุทัยธานี ว่ามีตราโปรดให้หาตัวลาวเขมรซึ่งอพยพไปอยู่มาถามว่า เดิมอยู่ที่ใด เจ้าเมืองกรมการกดขี่อย่างไรจึงอพยพมานั้น ได้หาเจ้าหมู่ลาวเขมรมาถามให้การว่า เดิมอยู่เมืองสุพรรณบ้างเมืองสรรค์บ้าง เจ้าเมืองหาได้กดขี่อย่างไรไม่ เห็นว่าเมืองอุทัยมีที่ว่างเปล่ามากพอจะทำมาหาเลี้ยงบุตรภรรยาได้จึงพากันไปตั้งอยู่ เป็นจำนวนลาว ๑๒๘ ครัว คนชายหญิง ๕๓๗ คน สังกัดเป็นไพร่หลวงในเมืองนนทราชธานีกรมมหาดไทย เขมร ๒๒ ครัว คน ๑๐๙ คน เป็นส่วยเงินในขุนละแวกอาษา ขึ้นเมืองนนทราชธานีกรมมหาดไทย รวม ๑๕๔ คน คน ๖๔๖ คน ฉบับ ๑ กับใบบอกพระพิทักษ์เทพธานีปลัดกรมการกรุงเก่า ๒ ฉบับๆ ๑ รายงานน้ำฝนต้นข้าวกึ่งราศีสิงห์ ฉบับ ๑ ขอที่เขตพระอุโบสถวัดโพธิ์ทองกรุงเก่า กว้าง ๕ วา ๒ ศอก ยาว ๑๐ วา เป็นที่วิสุงคามสีมา แล้วพระยาศรีนำพระเพชรพืชภูมิปลัดเมืองเพชรบูรณ์เฝ้าถวายเลียงผาตัว ๑ ยาเพชรบูรณ์ ๒๐ ห่อ

พระนรินทรอ่านบอกพระยาภักดีนฤบดินทร พระยาอมรินทรฦาชัยเมืองราชบุรี ๔ ฉบับ ๆ หนึ่งว่ามีตราโปรดให้ขุนเทพราช ขุนเทพบุตร์เสนา

ออกไปเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรแขวงเมืองราชบุรี จำนวนปี มะแม เบญจศกนั้น ได้แต่งกรมการกำกับเก็บเงินค่านาได้ครั้งนี้ ๓๐ ┼ ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่งแต่ได้ส่งมาแต่ก่อนแล้ว ๒ ครั้งเงิน ๑๗๐ ┼ รวมเก่าใหม่ ๒ ครั้งเงิน ๒๐๐ ┼ ยังไม่เสร็จสิ้น อีกฉบับ ๑ ว่าได้แต่งกรมการกำกับเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาแก่ราษฎรในแขวงเมืองราชบุรีจำนวนปีวอก ฉศก ได้เงิน ๗๐ ┼ ให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่งก่อน อีกฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้ขุนภักดีภิรมย์ ข้าหลวงกรมพระกลาโหม หลวงทรงสุรเดช ข้าหลวงกรมพระคลังสินค้า ออกไปผูกปี้ข้อมือจีนนั้นได้พร้อม ข้าหลวงผูกปี้ได้จำนวนจีนคงเมือง ๘๐๐ จีนจร ๒๐๐ รวม ๑๐๐๐ คน เรียกค่าแรงคนละ ๑ ┼ ได้เงิน ๒ ┼ ๒ ค่าฎีกา ๒ ┼ ๒ รวมเงิน ๕๐ ๒ ┼ ๒ ให้พระพรหมภักดียกกระบัตรคุมมาส่งอีกครั้ง ๑ ก่อน อีกฉบับ ๑ ว่าตำแหน่งที่พระณรงค์ภักดี จางวางลาวพุงดำว่างอยู่ ขอพระราชทาน พระวิชิตพลภักดี ปลัดจางวางเป็น พระณรงค์ภักดี ขุนชุมพลภักดีเป็น พระวิชิตพลภักดี ปลัดจางวางทำราชการต่อไป พระนรินทรนำหลวงสรเสนี นายเรือสยามมกุฎไชยชิตที่ไปทอดรักษาการเกาะเสม็ดต่อแดน ๑ พระวิชิตพลภักดี ๑ ขุนชุมพลภักดี ๑ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วพระนรินทรนำพระยากลาโหมราชเสนา หลวงชาติสรสิทธิ กรมกลาโหม พระณรงค์

เจ้ากรมอาสารองซ้าย หลวงสำแดงสรผลาญกองบ้อมพระสุเมรุ รวมข้าราชการในพระราชวังบวร ๔ นาย กราบถวายบังคมลาออกไปเมืองราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี เกณฑ์แบ่งเฉลี่ยเลกส่วยกองนอกในพระราชวังบวร ตัดเสาไม้เครื่องพระเมรุกรมพระราชวังบวร

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดี เมืองจันทบุรี ฉบับ ๑ ว่าได้หาตัวนายกองคุมเลกส่วยลงมาเร่งไพร่ขอส่งเงินแทนจำนวนบีกุนสัปตศก ไพร่ ๑๒ คน ๆ ละ [| ๑ ┼ ๓ |] รวม [๑ | ๑ ┼ |] บีชวด อัฐศก ไพร่ ๑๒ คน เงิน [๑ | ๑ ┼ |] ทาสคนหนึ่ง [| ┼ ๓ | ๒] รวม [๑ | ๑ ┼ ๓ | ๒] บีฉลู นพศก ไพร่ ๑๑ เงิน [| ๑๙ ┼ ๑ |] ทาสคน ๑ [| ┼ ๓ | ๒] รวม [๑ | ┼ | ๒] บีขาล สัมฤทธิศก ไพร่ ๑๐ คน [| ๑๗ ┼ ๒ |] ทาสคน ๑ [| ┼ ๓ | ๒] รวม [| ๑๘ ┼ ๑ | ๒] บีเถาะ เอกศก ไพร่ ๑๐ คน ทาสคน ๑ รวม [| ๑๘ ┼ ๑ | ๒] รวม ๕ จำนวนเป็นเงิน [๔ | ๑๙ ┼ ๓ |] ให้กรมการคุมเข้ามาส่งแล้ว

พระยาศรีนำพระยานครราชสีมา กราบถวายบังคมลากลับไปรับราชการบ้านเมือง

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์จนเวลาทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๖

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาไตรเพ็ชรรัตนราชสงคราม เมืองนครสวรรค์ ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าพระพรหมภักดีไว้ความให้นายสรพ้อง มองคำ มองพั๊ก กับพวกว่าเปนผู้ร้ายลักช้าง ๓ ช้าง ของพระยาศิริวงศาเจ้าเมืองหล่มศักดิ์ ๆ ให้ขุนพรหมภักดีมาตามสืบได้ความว่า มองคำ มองพั๊กกับพวกลักมาขาย ได้หาตัวมาชำระ มองคำและมองพั๊กให้การต่อสู้ว่าซื้อมาจากเมืองพระตะบอง ๒ ช้าง ๒๒/๓ มี ๒ ช้างและว่ามีตัวฎีกาเดิมสำหรับตัวช้างมาจะชำระต่อไป มองคำว่าเปนคนในบังคับอังกฤษ เรียกดูหนังสือสำหรับตัวก็ไม่มี จะโปรดประการใดขัดข้องอยู่ อีกฉบับ ๑ ว่าจีนเจ้าภาษีฝิ่นมาร้องว่ามีผู้มารับสินบนว่าต้องซู่ลักเอาฝิ่นเถื่อนมาขาย จึงให้กรมการไปจับพร้อมด้วยทหารได้ฝิ่นดิบที่มองคำยา ๓ ก้อนหนัก ๑/๑/๑ มองคันท์หนัก ๗/๒ ขันตั้มีฝิ่นเครื่องมือครบ เจ้าภาษีฝิ่นได้อายัดไว้ ได้ถามมองคำมองคันท์ให้การว่าซื้อมาจากตองซู่เมืองกำแพงเพชรแล้ว มาถึงเมืองนครสวรรค์ยังหาได้จำหน่ายขายไม่ ครั้นจะปรับไหมก็ว่าเปนคนในบังคับอังกฤษ เรียกดูหนังสือสำหรับตัวก็ไม่มี รับสั่งว่าถ้าไม่มีหนังสือเดินทางสำหรับตัวแล้วให้ปรับไหมตามกฎหมาย กับใบบอกพระภิรมย์ราชา นายพลพัน ข้าหลวง พระยาพิสุทธิธรรมธาดากรมการเมืองลพบุรีว่า ได้พร้อมกันผูกปี้ข้อ

มือจีนจำนวนบี่ระกา สัปตศก ได้จำนวนจีนรับฎีกา ๑ ผูกปี้ ๕๕๐ คน เงินค่าแรง ๒๒ ๑๑ ┼ ๒ ค่าฎีกา ๑ ┼ ๒ รวม ๒๒ ๑๒ ┼ ๒ ๒ มอบให้หลวงรามสิทธิสรยกกระบัตรคุมลงมาส่งครั้ง ๑ ก่อน

พระสุรินทรามาตย์อ่านบอกพระขยันสงคราม ปลัดเมืองนครเขื่อนขันธ์ ทำการเฉลิมพระชนมพรรษา นิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะ พระครูฐานาเจ้าอธิการ ๓๓ รูปสวดพระพุทธมนต์และเลี้ยงพระ และตามประทีปโคมไฟ ๓ คืน ขอถวายพระราชกุศล

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษเมืองสมุทรสงครามว่าด้วยมีตราโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงทรงสุรเดชข้าหลวงคลังสินค้า หมื่นชำนาญชลธี กรมท่า ออกไปพร้อมด้วยกรมการผูกปี้ข้อมือจีนจำนวนบี่ระกา สัปตศกนั้น ได้พร้อมกันผูกปี้ได้จำนวนจีนคงเมือง ๒๘๖ คน จีนจร ๓๖๑ คน รวม ๖๔๗ คน เงินค่าแรง ๓๒ ๗ ┼ จีนรับฎีกาเปล่า ๒ คนเงิน ๓ ┼ รวม ๖๔๙ คนเงิน ๓๒ ๑๐ ┼ ให้กรมการคุมเงินเข้ามาส่งครั้ง ๑ ก่อน ฉบับ ๑ กับใบบอกพระยานนทบุรี ว่าได้นิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์และถวายบิณฑบาตไทยทาน และจุดประทีปโคมไฟในการเฉลิมพระชนมพรรษา ๓ วัน ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร หม่อมหลวงถมแบน มาสเตอ ครูแตรทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง เป็น ขุนบรรเลงบรรฦาศัพท์ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ จนเวลาทุ่ม ๑ เสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๗

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระโบราณบุรานุรักษ์ พระพิทักเทพธานี ว่าได้นิมนต์พระราชาคณะ พระครูฐานา ๙ รูปสวดมนต์และถวายอาหารบิณฑบาตไทยทานที่พระที่นั่งอุทธยานภูมเสถียร และเบิกแว่นเวียนเทียนพระบรมรูป จุดประทีปโคมไฟผูกซุ้มในการเฉลิมพระชนมพรรษา ขอถวายพระราชกุศล

พระยาศรีนำพระโยธาธิราช หลวงชาติสรสิทธิ กรมมหาดไทย ในพระราชวังบวร กับข้าราชการผู้น้อยอีก ๒ นาย รวมข้าราชการในพระราชวังบวร ๔ คน กราบถวายบังคมลาไปเร่งไม้ทำพระเมรุกรมพระราชวังบวร

เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่ ๑ เสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๘

เวลาวันนี้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ซึ่งเสด็จออกไปเรียนวิชาในเมืองอังกฤษพร้อมกันกับกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เสด็จออกไปเป็นราชทูต ณ กรุงลอนดอน เมื่อปีมะเมีย จัตวาศกนั้น กลับมาถึงกรุงเทพ ฯ ตามพระบรมราชโองการที่โปรดเกล้า ฯ ให้เข้ามารับราชการตำแหน่งไปรเวตสิเกรตรีฝ่ายต่างประเทศ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกประทับออฟฟิศ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ เฝ้าเวลาย่ำค่ำ แล้วเสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๖ ฯ ๑๐ ค่ำ ๙ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาวันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้มีการตั้งพระสงฆ์ ณ ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ พระพิมลธรรมถวายศีลแล้ว พระราชาคณะ ฐานานุกรม เปรียญ ๒๕ รูป ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วเสด็จมาประทับหน้าอาสนสงฆ์ออกมา พระวุฒิการบดีนำพระสงฆ์ที่จะเลื่อนตำแหน่งเข้ามาตรงหน้าพระที่นั่ง

ทรงประเคนถุงแพรสวมสัญญาบัตรไตรแพร ให้หม่อมราชวงศ์พระล้นเปรียญ ๕ ประโยค เป็นพระราชพงษ์ปฎิพัทธ พระราชาคณะนิตยภัตเดือนละ ๔ ┼ พระราชทานตาลปัตรแฉกพื้นแพรสลับสีปักเลื่อมพัดรองตราแผ่นดินย่ามหักทองขวาง ย่ามเข้มขาบบาตรเข้มขาบและสมณบริขารและเครื่องยศเป็นอันมาก คงอยู่วัดโสมนัสวิหาร ๑

ทรงประเคนถุงแพรสวมสัญญาบัตรแตรไพรย่ามเข้มขาบริ้ว เลื่อนพระเทพมุนีเป็นพระธรรมเจดีย์กวีวงศ์นายก ตรีปิฎกบัณฑิตมหาคณิศรบวรสังฆารามคามวาสี สถิต ณ วัดโมพีโลกยารามวรวิหาร พระอารามหลวงมีนิตยภัตเดือนละ ๔ ┼ ๓ มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด พระครูวินัยธร พระครูวินัยธรรม พระสมุห์ พระใบฎีกา พระราชทานตาลปัตรแฉก พื้นแพรเหลืองปักเลื่อม พัดรองเป็นเครื่องยศสมณศักดิ์ ๑

ทรงประเคนถุงแพรสวมสัญญาบัตรไตรแพรย่ามเข้มขาบริ้ว เลื่อน พระโพธิวงศ์เป็นพระธรรมไตรโลกาจารย์ญาณวิสาระทะนายกตรีปิฎกธรรม มหาคณิศรบวรสังฆารามคามวาสี สถิตวัดราชบุรณาวาสวรวิหารพระอาราม หลวง มีนิตยภัตเดือนละ ๔|๓ มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๕ รูป คือ พระครูปลัด พระครูวินัยธร พระครูวินัยธรรม พระสมุห์ พระใบฎีกา พระราชทานตาลปัตรแฉกพื้นแพรแดงปักเลื่อม พัดรองเป็นเครื่องยศ สมณศักดิ์ ๑

ทรงประเคนถุงแพรสวมสัญญาบัตรไตรแพรย่ามเข้มขาบริ้ว เลื่อน พระอมรโมลีเป็นพระโพธิวงษาจารย์ญาณนายกตรีปิฎกธาราม มหาคณิศร บวรสังฆารามคามวาสี สถิตยณวัดบพิตรภิมุขวรวิหารพระอารามหลวง มี นิตยภัตเดือนละ ๔|๒ มีฐานานุศักดิ์ ตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ พระครู ปลัด พระครูสังฆวินิต พระสมุห์ พระใบฎีกา พระราชทานตาลปัตรแฉก หักทองขวางผั่งพลอยพัดรองเป็นเครื่องยศ ๑

ทรงประเคนแผ่นสัญญาบัตรไตรแพร ให้พระมหาเขมาภิรโต (ยัง) เปรียญ ๘ ประโยค เป็นพระอมรโมฬีพระราชาคณะ นิตยภัต ๔| พระราชทานตาลปัตรแฉกหักทองขวางพัดรองตราแผ่นดิน ย่ามหักทอง ขวางย่ามเข้มขาบบาตรเข้มขาบสมณบริขารเครื่องยศเป็นอันมาก คงอยู่ วัดโสมนัสวิหาร ๑

พระราชทานแผ่นสัญญาบัตรผ้าไตรสลับแพร ให้หม่อมราชวงศ์ พระส่านเป็นพระครูวิเสศศิลคุณ นิตยภัตเดือนละ ๑|๒ พระราชทานตาล-

บั้ตรพุดตานหักทองขวาง พัดรอง ย่าม อัตลัดบาตร อัตลัดสมณบริขาร พอควรเป็นเครื่องยศ คงอยู่วัดอมรินทร ๑

พระราชทานแผ่นสัญญาบัตรผ้าไตรสลับแพร ให้พระพุดปลัดนอกราชการ เป็นพระครูสาราณิยคุณ นิตยภัตเดือนละ ๑ ┼ ๒ พระราชทานตาลบั้ตรพุดตานหักทองขวาง พัดรอง ย่าม อัตลัดบาตร อัตลัดสมณบริขารพอควรเป็นเครื่องยศ คงอยู่วัดประยุรวงศาวาส

พระราชทานแผ่นสัญญาบัตรผ้าไตรสลับแพร ให้พระกลิ่น พระครูญาณกิจนอกราชการเป็นพระครูประกาศสมณกิจ นิตยภัตเดือนละ ๑ ┼ ๒ พระราชทานตาลบั้ตรพุดตานหักทองขวาง พัดรองย่ามอัตลัดบาตรอัตลัดสมณบริขารพอควรเป็นเครื่องยศ คงอยู่วัดกัลยาณมิตร ๑

พระราชทานแผ่นสัญญาบัตรผ้าไตร ให้อาจารย์วอนวัดต้นมะขามเป็นพระครูสว่างคมุนีเจ้าคณะใหญ่เมืองฝางไปอยู่วัดวังตะม่อ พระราชทานตาลบั้ตรแฉกทองแผ่นลวด พัดรอง ย่ามสักหลาด บาตรสักหลาดกับสมณบริขารเล็กน้อยพอควรเป็นเครื่องยศ ๑

และโปรดพระราชทานผ้าขาวพับใหญ่หมากพลูธูปเทียนของข้างในแด่พระสงฆ์ที่เลื่อนตำแหน่งใหม่ทั้ง ๘ รูป ขณะเมื่อทรงตั้งพระสงฆ์นั้น พระพิมลธรรม พระธรรมวโรดมฐานานุกรมทั้ง ๑๖ รูปสวดชัยมงคลพร้อมกัน พระสงฆ์ที่รับตำแหน่งออกไปครองผ้าแล้วกลับเข้ามานั่งที่ พระพิมลธรรมถวายยถาอติเรก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระธรรมวโรดมถวายพระพรลากลับไป พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จออกประทับพระที่นั่งจักรีองค์ตะวันออก เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่า นำมองซิเออ เลอ เคาน์ เดอ คาราเด็ก ชาเยเดอแฟ (หรือทูต) กงสุล คอมมิสแซร์ฝรั่งเศส เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสพระราชปฏิสันถารโดยสมควร เคาน์ เดอเกอร์ คาราเด็ก ทูลเกล้าฯ ถวายพระบรมรูปลงยาราชาวดีเป็นของตนมีใจยินดีสั่งให้ช่างทำแต่ยุโรปเข้ามาทูลเกล้า ฯ ถวาย และแสดงพระราชหฤทัยยินดีและขอบใจเคาน์เดอ เกอร์ คาราเด็ก แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป ไม่เสด็จขึ้นเพราะทูตอังกฤษจะเฝ้าอีก

เวลาบ่าย ๕ โมง เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่า นำ มิสเตอร์ แอตสเมซัน ซาเตา มิสเตอร์เรซินเดิน (ราชทูต) กงสุลเยเนอราลอังกฤษเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เป็นการระลึกถึงฝ่าละอองธุลีพระบาทเท่านั้น ดำรัสพระราชปฏิสันถารโดยพิสดาร เฝ้าอยู่จนเวลาย่ำค่ำ กราบถวายบังคมลากลับไป

ราชทูตอังกฤษกลับไปแล้ว เสด็จมาประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกหลวงนุชิตพิทักษ์ข้าหลวงผู้รักษาเมืองนครนายก ว่าได้นิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์เลี้ยงพระถวายไทยทาน ตามประทีปโคมไฟในการเฉลิมพระชนมพรรษา ขอถวายพระราชกุศล

พระนรินทรอ่านบอกพระยารัตนราชภักดินทรสุรินทรวิวังษา เจ้าเมืองรามันว่าด้วยการเรื่องที่เขตแดนที่เกี่ยวข้องกับเมืองปีรัก (แต่บอกนั้นโปรด

ให้ส่งไปให้กรมท่าเรียงหนังสือถึงราชทูตสยามเสียเรียงลงไดอารี่ไม่ทันจะเรียงต่อภายหลัง)

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาสุนทรบุรีศรีพิชัยสงคราม เมืองนครชัยศรี ว่าด้วยนิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์เลี้ยงพระ มีการเล่นจุดประทีปโคมไฟในการเฉลิมพระชนมพรรษา ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร นายทิมเปชายันต์ กรมทหารมหาดเล็กเป็นขุนวรการโกศล อยู่ในกรมมหาดเล็กแต่รับราชการกรมโรงเรียน ๑ นายบุตรออเดอรีรูมเคล็ด กรมทหารมหาดเล็กเป็นขุนวิทยานุกูลกระวี ครูสอนหนังสือ ๑ หลวงสาธรราชายุทธเป็นพระทวีประชาชนปลัดจีนเมืองนครชัยศรี ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๗ ๋๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๑๐

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาวิสุทธิธรรมธาดา เมืองลพบุรี ว่ามีตราโปรดไปให้ทำศาลากลางเป็นฝากระดานมีที่เก็บใบบอกท้องตรานั้นได้ให้ช่างคิดกะราคาที่จะทำศาลาเครื่องสับหลังคามุงกระเบื้อง พื้นพ้นดิน ๓ ศอก มีเฉลียงรอบ รวมทั้งตัวและเฉลียงกว้าง ๔ วา ๒ ศอก ยาว ๖ วา ๒ ศอก

ค่าสิ่งของใช้สอยเบ็ดเสร็จ ๗ ┼ ๙ ค่าจ้างค่าแรงไม่รับพระราชทาน

พระนรินทรอ่านบอกพระวิชิตชาญณรงค์ เมืองปราณบุรี ว่าด้วยมีตราโปรดให้หมื่นนราเรืองฤทธิ์ข้าหลวงกรมพระกลาโหม จมื่นไชยาภรณ์

ข้าหลวงคลังสินค้าออกไปผูกปี้ข้อมือจีน จำนวนปีระกา สัปตศกนั้นได้พร้อมกันผูกปี้ได้จำนวนจีน ๑๗๕ คน ค่าแรงเงิน ๑๕ ๘ ค่าฎีกาพิมพ์ ๑ ๓ รวมเสร็จ ๑๕ ๘ ๑ ๓ เสร็จสิ้นจำนวนแล้ว ในปีนี้ได้จำนวนจีนมากกว่าเมื่อปีมะเมีย จัตวาศก ๔๒ คน เงิน ๒ ๒ ข้าหลวงกรมการได้รับพระราชทาน ๑๐ ลดไว้เงิน ๔ คงส่งหลวง ๑๑ ๘ ๑ ๓ มอบให้ข้าหลวงกรมการคุมมาส่ง ฉบับ ๑ กับใบบอกพระบริสุทธิโลหภูมินทราธิบดี เมืองตะกั่วทุ่ง ว่าพระพลพยุหสงครามผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ป่วยเป็นไข้ถึงแก่กรรม ได้จัดการยกศพลงหีบไว้ ได้จัดการรักษาบ้านเมืองภาษีผลประโยชน์เป็นการเรียบร้อยอยู่ ขอให้หลวงวิเศศสมบัติกรมการเมืองกระบี่ผู้น้า หลวงเพ็ชรคีรีปลัดเมืองตะกั่วทุ่งผู้น้อง พระพลพยุหสงคราม ดูแลราชการไปกว่าจะพระราชทานเพลิงศพพระพลผู้ว่าราชการเมืองกระบี่ด้วย แล้วพระนรินทรนำขุนเสนีสุรเดชกัปตัน ขุนพลนิจสุรกาล นายปาน เลบเตอรแนนต์กรมทหารหน้า กราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการเมืองภูเก็ตด้วยพระอนุรักษ์โยธา

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาวิชยาธิบดีศรีรณณรงค์ภุชัย เมืองจันทบุรี ถวายพระราชกุศลทำบุญให้ทาน และว่ามีการเล่นจุดประทีปโคมไฟตั้งซุ้มในการเฉลิมพระชนมพรรษา

แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยยศแด่ผู้ที่ตามเสด็จกรมหมื่นพิชิตปรีชากร ขึ้นไปจัดการเมืองนครเชียงใหม่ เพราะผู้ที่จะออกชื่อต่อไปนี้เป็นผู้ที่ได้เหน็ดเหนื่อยมากในราชการ คือ หลวงวิเศษ-สาลี (ผู้) กรมนา ได้พระราชทานช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ หลวงอภิบาลประเพณี (เหลือ) กรมแพ่งเกษม ได้พระราชทานช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ ขุนประชาคดีกิจ กรมมหาดไทย ได้พระราชทาน (แช่ม) มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์ ๑ ขุนสัณหการโกศล (สมบุญ) กรมทหารมหาดเล็ก ได้พระราชทานช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ นายแย้มมหาดเล็ก ได้รับพระราชทานมงกุฎสยามชั้นที่ ๔ ภัทธราภรณ์ ๑ นายหาดกัปตันกรมทหารหน้าได้พระราชทานช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ นายอิ่มเลบเตอแนนต์ กรมทหารหน้า ได้พระราชทานช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ พระชัยสงคราม (ปั่น) นายด่านเมืองตาก ได้พระราชทานช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ ๑ หลวงศรีสรสิทธิ์ (คุ้ม) ปลัดกรมอาสาใหญ่ในพระราชวังบวร ได้พระราชทานมงกุฎสยาม ชั้นที่ ๕ วิจิตรา-ภรณ์ ๑

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรพระวิชิตพลภักดีเป็นพระณรงค์ภักดีจางวางลาวพุงดำเมืองราชบุรี ๑ ขุนชุมพลภักดีเป็นพระวิชิตพลภักดี ปลัดจางวางลาวพุงดำเมืองราชบุรี ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๑ ๗ ๑ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๑๑

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ทรงปิดทองพระ แล้วเสด็จขึ้นพระแท่นออกขุนนาง

พระศรีเสนาอ่านบอกพระยามนตรีสุริยวงศ์ ข้าหลวงเมืองลาวเฉียง ว่า มีตราโปรดเกล้า ฯ ขึ้นไปว่าเจ้าคุณเป้ามารดาพระยามนตรีป่วย ให้พระศรีธรรมสาส์นกลับลงมาพยาบาลนั้น พระเดชเป็นล้นเกล้า ฯ ได้ให้กลับลงมาแต่ ณ วัน ๖ ฯ ๓ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศกแล้ว ถ้าเจ้าคุณหายป่วยเป็นปกติแล้วขอพระศรีธรรมสาส์นกลับขึ้นไปรับราชการต่อไป ราชการบ้านเมืองหมู่นี้เป็นปกติเรียบร้อยอยู่ แล้วพระศรีเสนานำพระศรีธรรมสาส์นเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รับสั่งถามถึงการเมืองเชียงใหม่

พระนรินทรอ่านบอกพระยากาญจนดิฐบดีเมืองกาญจนดิฐ ๓ ฉบับ ๆ ๑ ว่าได้เก็บเงินภาษีผลประโยชน์ในเมืองกาญจนดิฐเป็นภาษีคอเวอนแมนต์ ๖ เดือน คือแต่เดือน ๕ มาจนถึงเดือน ๙ ปีระกา สัปตศก ได้จำนวนเงิน อากรบ่อนเบี้ย [๑๗ / ๖ ┼ ๒ / – ┼ ๓] อากรเตาสุรา [๑๑ / ๑๔ ┼ – / ๑ ┼ ๓] ภาษีตอไม้ [๕ / – ┼ – / – ┼ –] ได้จุด [๔ / ๒ ┼ – / – ┼ –] ภาษีสุกร เขา หนัง [๙ / ๑๖ ┼ ๒ / – ┼ ๓] ฝิ่น [๓๔ / ๑๖ ┼ ๒ / ๑ ┼ ๓] ร้อยชักสาม [๗ / ๓ ┼ ๒ / – ┼ ๓] รวมเสร็จเงิน [๙๐ / – ┼ – / – ┼ –] ให้กรมการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อน อีกฉบับ ๑ ว่ามีตราโปรดให้ขุนราชสาลีเสนาออกไปเดินประเมิน เก็บเงินค่านาในแขวงเมืองกาญจนดิฐจำนวนปีมะแม เบญจศกนั้น ได้แต่งกรมการกำกับเสนาเดินประเมินเก็บเงินค่านาได้ [๔๐ / – ┼ – / – ┼ –] ได้มอบให้เสนากรมการคุมเข้ามาส่งครั้งหนึ่งก่อน ถ้าเก็บได้อีกเท่าใดจะส่งมาภายหลัง อีกฉบับ ๑ ว่ามีผู้ร้าย

ปล้นเรือนจีนยกเสง อำแดงพวง เก็บทรัพย์สมบัติไป เจ้าของทรัพย์จำหน้าได้ชื่ออ้ายกลิ่นคนหนึ่ง ได้บอกนายบ้าน ๆ ไปค้นที่เรือนอ้ายกลิ่นได้แหปาก ๑ หนังสือเล่ม ๑ อ้ายกลิ่นหนีไปอยู่โรงหลวงชัยวารีบ้านพูนพินแขวงเมืองไชยา ได้มีสูตรนรายน์ไปขอพระยาไชยา ๆ ได้สั่งให้จับอ้ายกลิ่นมาจากบ้านพูนพินจะไปเมืองไชยา มีอ้ายผู้ร้ายมาแย่งอ้ายกลิ่นไปและพั่นหลวงบำรุงโยธาผู้คุมตาย พระยากาญจนดิฐได้สืบจับได้ตัวอ้ายเพ็ชรคงอ้ายนุ้ย อ้ายเบี้ยผู้ตีชิงแย่งเอาอ้ายกลิ่นไป มาถามรับเป็นสัตย์ จึงให้กรมการคุมตัวเข้ามาส่ง ยังสืบสวนติดตามต่อไปอีก

พระยาพิพัฒโกษาอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์เมืองสมุทรสงคราม ถวายพระราชกุศลทำบุญให้ทานและว่าด้วยมีการเล่นจุดประทีปโคมไฟในการเฉลิมพระชนมพรรษา

แล้วพระราชทานเครื่องราชอิสริยยศมงกุฎสยามครั้งที่ ๔ ภัทธราภรณ์แก่หลวงสิทธิสำแดงรณ (เอี่ยม) ๑ ช้างเผือกชั้นที่ ๕ ทิพยาภรณ์ จ่าขมงสัตริยาวุธ (ว่าง) ๑ ในการที่ได้ตามเสด็จกรมหมื่นพิชิตขึ้นไปราชการเมืองเชียงใหม่ ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นข้างใน

วัน ๒ ฯ ๑๒ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาทุ่มเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตและในที่ต่าง ๆ

แล้วกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล ขุนสุวรรณอักษรอ่านประกาศเรื่องรัตนพิมพวงศ์ เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระและพระบรมวงศานุวงศ์ เมื่ออ่านประกาศจบแล้วพระสงฆ์มีกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส หม่อมเจ้าพระราชาคณะ หม่อมเจ้าพระ หม่อมราชวงศ์พระที่มีสมณศักดิ์ และสมเด็จพระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ๓๘ องค์ เจริญทวาทศปริตร พอพระสงฆ์สวดถึงรัตนสูตร เสด็จพระราชดำเนินกลับมาทรงพระราชยาน เสด็จมาประทับขึ้นพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เวลา ๒ ทุ่มเศษ

เวลาสวดมนต์จบมีพราหมณ์อ่านสดุดีสรรเสริญ พระมหามณีรัตนปฏิมากรตามเช่นเคยมาทุกคราว

วัน ๓ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๑๓

เวลาเช้าโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ ๓๘ องค์ ที่สวดมนต์ที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในการพระราชพิธีศรีสัจปานกาล พระสงฆ์รับพระราชทานฉันในพระที่นั่งสุทไธสวรรย์มหาปราสาทแล้ว เข้าไปเตรียมอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เวลาเที่ยงเศษ พระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องอย่างเช่นเคยทรงมาในการพระราชพิธีศรีสัจปานกาล เสด็จพระราชดำเนินออกทางพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าประทับในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการพระมหามณีรัตนปฏิมากร กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล ทรงศีลแล้วทรงสักการะในที่ต่าง ๆ พระมหาราชครู

พิธีอ่านคำแช่งน้ำโดยพราหมณ์ภาษาและเชิญพระแสงศรประลัยวาต ศรอัคนิวาต ศรพรหมาสตร์ ลงชุบในพระขันหยก พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศแช่งน้ำเป็นสยามภาษาจบแล้ว พระสิทธิชัยบดีเชิญพระแสงขรรค์ชัยศรีและพระแสงต่าง ๆ เป็นอันมากลงมาชุบในหม้อทั้งปวง ขณะนั้นพระสงฆ์ ๓๘ รูปสวดสัจคาถา เจ้าพนักงานประโคมสังข์แตรพิณพาทย์ต่าง ๆ เป็นมโหฬารตามโบราณราชประเพณี จึงเจ้าพระยาเสนาบดีมนตรีราชอมาตย์ทั้งหลาย ขึ้นไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่ในพระอุโบสถนั้นเป็นอันมาก กรมพระอาลักษณ์แจกสมุดคำปฏิญาณ ข้าราชการถวายสาบานพร้อมกันตามประเพณี ครั้นเสร็จแล้วพระมหาราชครูพิธีทูลเกล้า ฯ ถวายน้ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสวย พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายคำนับพร้อมกัน แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดีมนตรีมุขมาตย์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒนสัต-ยาตามลำดับดังเช่นเคยมา พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา อติเรก ถวายพระพรลากลับ ครั้นข้าราชการรับพระราชทานน้ำเสร็จแล้ว พระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับทางหลังฉากข้างใน เสด็จลงทางหลังพระอุโบสถเสด็จพระราชดำเนินไปโดยทางพระระเบียง เสด็จออกประตูข้างมิวเซียม ทรงพระราชยานเสด็จกลับมาประทับเกยหน้าทวารเทเวศรักษา เสด็จขึ้นพระที่นั่งอมรินทร ทรงฉลองพระองค์ครุยแล้วเสด็จออกประทับพระที่นั่งสนามจันทร์ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการถวายบังคมพระบรมอัฐิพระเจ้าอยู่หัว แล้วเสด็จขึ้นพระที่นั่งอมรินทร พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทก็เข้ามาถวายบังคมพระบรมอัฐิ ณ ข้างพระที่นั่งสนามจันทร์พร้อมกัน พระ

เจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นข้างในรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ

เวลาบ่ายพราหมณ์จะได้อ่านดุษฎีกล่อมกลองวินิจฉัยเภรี แล้วลูกขุนขุนศาลทุกกระทรวงจะได้เวียนเทียนสมโภชด้วย

เวลาบ่าย เจ้าพนักงานจัดการตั้งเครื่องพระราชพิธีสารท ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามเช่นเคยมาทุกปี เวลาทุ่มเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระวันรัตถวายศีล แล้วพระยาศรีสุนทรอ่านประกาศว่าด้วยพระราชพิธีสารท แล้วสมเด็จพระวันรัต พระธรรมวโรดม พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย พระครูฐานานุกรม พระมหาดเล็ก ๓๙ รูปสวดสัตตปริตร เวลายามเศษสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลากลับไป เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระเวลาเกือบ ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๊ ๑๐ ค่ำ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗
๑๔

เวลาเช้าเกือบ ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระวันรัตถวายศีลแล้วพระสงฆ์ถวายพรพระ เสด็จมาประทับทอดพระเนตรโถผักเหลืองเครื่องยาคูปายาส ทรงเลือกพระราชทานพระราชาคณะผู้ใหญ่ ๆ โถผักเหลืองวันนี้ของเจ้าพระยาพระยา พระ ทำมาฉลองพระเดชพระคุณตามรายเกณฑ์ ทรงเลือกโถเจ้าพระยาสุรวงศ์เป็นโถข้าวพระ โถพระยาภาสกรวงศ์เป็นโถทรงประเคนถวายสมเด็จพระวันรัต โถพระยาโชฎึกราชเศรษฐี พระราชทานพระธรรมวโรดม โถพระยานรรัตน พระราชทานพระพรหมมุนี โถพระยา

อนุรักษ์ พระราชทานพระธรรมไตรโลก โถเจ้าพระยาพลเทพ พระราชทานพระเทพกวี โถเจ้าพระยามหินธร พระราชทานพระราชกวี มีโถที่งาม ๆ และแข็งแรงมีเท่านี้ นอกนั้นก็พอประมาณ โปรดให้ถวายพระราชาคณะฐานานุกรม พระมหาดเล็กองค์ละที่ทั่วกัน โถเหลือโปรดให้นำไปถวายพระองค์เจ้าพระ หม่อมเจ้าพระ เจ้าเณรทั่วกัน พระสงฆ์ ๓๙ รูป ถวายพระพรจบ เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ทรงปิดทองพระพุทธรูปและพระธรรมคัมภีร์ แล้วพระมหาราชครูพิธีถวายน้ำพระมหาสังข์ทักขิณาวัฏตามเคยในพระราชพิธีสารท พระสงฆ์ฉันแล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าลูกเธอทรงประเคนผ้าเหลือง พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรก ถวายพระพรลา เสด็จมาประทับออกขุนนางมุขเหนือ พระยาศรีสิงหเทพ พระชัยสงครามนายด่านเมืองตากถวายบังคมลาไปบ้านเมือง เสด็จขึ้นเวลาเที่ยงเศษ

เวลาทุ่มเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้วขุนนิมิตอักษรอ่านประกาศพระราชพิธีสารทแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระพิมลธรรม พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย พระครูฐานานุกรม พระมหาดเล็ก ๓๒ รูปสวดทวาทศปริตร เสด็จมาประทับมุขเหนือ สมเด็จกรมพระ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า เวลายามเศษสวดมนต์จบ พระสงฆ์ถวายอติเรก ถวายพระพรลา พระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ ๑๐ ค่ำ ๑๕ ปีระกา สัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหา-

ปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ฐานานุกรมพระมหาดเล็ก ๓๒ รูปถวายพรพระ เสด็จมาทอดพระเนตรโถพั้กเหลืองเครื่องยาคูปายาส ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าทำฉลองพระเดชพระคุณทรงเลือกพระราชทานพระราชาคณะผู้ใหญ่ ๆ คือ โถกรมหลวงวรศักดาเป็นโถทรงประเคน ๑ โถสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระบำราบปรบั๊กษ์ ถวายสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ๑ โถสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ ถวายพระพิมลธรรม ๑ โถกรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ พระราชทานพระธรรมเจดีย์ ๑ โถกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช พระราชทานพระเทพโมลี ๑ โถกรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระราชทานพระโพธิวงษาจารย์ ๑ โถพระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ พระราชทานพระธรรมภาณพิลาศ ๑ โถพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระราชทานพระธรรมกิต ๑ โถพระองค์เจ้าวรวรรณ พระราชทานพระสากยบุตร ๑ โถพระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ พระราชทานพระศรีสมโพธิ ๑ โถพระองค์เจ้าจันทรทัต พระราชทานพระญาณสมโพธิ ๑ โถพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร และโถพระองค์เจ้าโสณบัณฑิต พระราชทานพระมหาดเล็กองค์ละที่ มีโถที่ดีงามแข็งเท่านี้ นอกนั้นก็เป็นของพอประมาณ โปรดพระราชทานแก่พระราชาคณะ ฐานานุกรมองค์ละที่ ๆ โถวันนี้เป็นของดี ๆ มากกว่าเวลาวานนี้ พระสงฆ์ถวายพระพรจบแล้ว เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จประทับทรงปิดทองพระพุทธรูปแล้ว พระมหาราชครูพิธีถวายน้ำพระราชพิธีตามโบราณวิสัย พอพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทรงประเคนผ้าเหลือง

พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาอติเรกพระพรลาภกลับไป เสด็จมาประทับมุขเหนือออกขุนนางครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทมุขเหนือ ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีลแล้วกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีลแล้ว กรมปวเรศวริยาลงกรณ์ กรมหมื่นวชิรญาณ และหม่อมเจ้า พระราชาคณะ หม่อมเจ้าพระ หม่อมราชวงศ์พระที่มีสมณศักดิ์ พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม พระมหาดเล็ก ๓๒ รูปสวดธรรมจักกัปปวัตนสูตร มหาสมัยสูตร ครั้นเวลายามเศษสวดมนต์จบ เสด็จขึ้นข้างใน

เสด็จลงประทับโรงละคอนริมพระวิมานรัตยา เพราะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้จัดเป็นโรงพิธีกวนข้าวทิพย์ปายาส ผู้ซึ่งกวนข้าวทิพย์นั้นไม่ได้โปรดให้หม่อมเจ้ากวนเหมือนทุกปีมา ปีนี้ทรงพระกรุณาโปรดให้พระเจ้าน้องนางเธอ พระเจ้าลูกเธอทรงกวนทั้ง ๘ กะทะ คือ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน พระองค์เจ้าแขไขดวงคู่ ๑ พระองค์เจ้าประสานศรีใส พระองค์เจ้าประพาพรรัศมีคู่ ๒ พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอางคู่ ๓ พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าประไภยศรีสะอาด พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าผ่องคู่ ๔ พระองค์เจ้าศรีวิไลยลักษณ พระองค์เจ้าวรลักษณาวดีคู่ ๕ พระองค์เจ้าอัจฉราพรรณี พระองค์เจ้าจุธารัตนราชกุมารีคู่ ๖ พระองค์เจ้าจันทราสรัทชวาร พระองค์เจ้าอรพินธุเพ็ญภาคคู่ ๗ พระองค์เจ้าสุวภักตรวิไลยพรรณ พระองค์เจ้าเยาวมาลนฤมลคู่ ๘

มีการพระราชพิธีต่าง ๆ ตามเคย.

สารบาญค้นเรื่อง

ก

ข

จ

ช

ซ

ณ

ท

พระราชทานสมณศักดิ์–วัน ๖ ๙ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีระกา จ.ศ.๑๒๔๗ (พ.ศ.๒๔๒๘)

อาจารย์วอน วัดต้นมะขาม เป็น พระครูสว่างคมุนี วัดตะม่อ เมืองฝาง ๒๒๖

พระราชทานสัญญาบัตร – ๖ ฯ๕ ๕ ค่ำ ปีระกา จ.ศ. ๑๒๔๖ (พ.ศ. ๒๔๒๗)

ขุนแผลงสท้าน เป็น หลวงพิษณุเทพ ๑๒

– ๗ ฯ๔ ๖ ค่ำ ปีระกา จ.ศ. ๑๒๔๖ (พ.ศ. ๒๔๒๗)

หลวงรามรักษา เป็น หลวงรักษ์ราชหิรัญ ๖๐

นายขุนทอง เป็น พระยาเกียรติ์ ๖๐

นายบั้น – ครู เป็น ขุนวิจิตรวรสาส์น ๖๐

– ๑ ฯ๑๒ ๖ ค่ำ ปีระกา จ.ศ. ๑๒๔๖ (พ.ศ. ๒๔๒๖)

นายเคลือบ เป็น ขุนพรพิทักษ์ ๗๑

หลวงภักดีณรงค์ เป็น พระยาราชเสนา ๗๑

ขุนพรพิทักษ์ เป็น หลวงภักดีณรงค์ ๗๑

– ๖ ฯ๒ ๗ ค่ำ ปีระกา จ.ศ. ๑๒๔๖ (พ.ศ. ๒๔๒๗)

จมื่นราชนาคา เป็น พระประมวลประมาณพล ๗๒

– ๑ ฯ๕ ๗ ค่ำ ปีระกา จ.ศ. ๑๒๔๗ (พ.ศ. ๒๔๒๗)

หลวงนาวานุรักษ์ เป็น จมื่นราชนาคา ๗๔

หลวงพิพัฒน์ เป็น หลวงนาวานุรักษ์ ๗๔

ขุนพิพาทย์จีนวิจารณ์ เป็น หลวงวิสูตรจีนชาติ ๗๔

– ๖ ฯ๑ ๘ ค่ำ ปีระกา จ.ศ. ๑๒๔๖ (พ.ศ. ๒๔๒๗)

ขุนอาญาเสพ เป็น หลวงนรเนติบัญชากิจ ๙๕

ภ

ส

สารบาญค้นนามบุคคล

หมวดเจ้านาย

ว

ศ

ส

อ

หมวดขุนนาง

ก

ข

ค

จ

น

ป

ผ

พ

ภ

ม

ย

ร

ฤ

ล

ว

ศ

ส

หมวดชาวต่างประเทศ

ก

ซ

ด

บ

ม

ย

ร

หมวดพระภิกษุสงฆ์

พ

ม

ร

ว

ศ

ส

อ